This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

BIBLIOTHECA
COLLECTIONIS OPERUM DE ROMANORUM
TRANSNEBULANA

L
32
100.163

VEGETIUS

ARTE REI MILITARIS

[illegible]

[illegible]

[illegible]

L 32.100.163

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

FLAVI VEGETI RENATI

EPITOMA REI MILITARIS.

RECENSVIT

CAROLVS LANG.

EDITIO ALTERA.

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI.

MDCCCLXXXV.

L 32.100.163

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
46 + 2 C 2

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEVBNERI.

OTTONI KELLER

S.

PRAEFATIO.

A. De Vegetio.

Flauium Vegetium Renatum christianum fuisse ex compluribus locis, quos apud ipsum legas (*p.* 4, 3. 38, 19 *sq.* 73, 16. 152, 17, 18. 159, 11), *satis elucet. Eundem ex occidentali imperii Romani parte oriundum fuisse ibique vixisse, cum dicendi ratione, qua usus est, totiusque libelli condicione probari uideatur*[1]), *tum inde facile colligas, quod et rei militaris Romanae ruinam* (I 20) *ad Gratiani potissimum tempora refert et Vrcillianorum* (*siue Vrcelianorum*), *gentis Africae admodum ignotae, mentionem facit* (*p.* 115, 5). *Contra militarisne Vegetius homo fuerit, valde est quod dubitemus*[2]); *nam 'illustris uiri comitis' digni-*

---

1) *Cf. Fabricii bibl. lat. ed. Ernesti III p.* 173; *Schwebel.* (1767) *praef. p.* 4. *Seeck Herm. XI p.* 63. *Comitem Constantinopolitanum Nostrum diserte dicunt Harleianus* 2551 (*XIV. s.*) *Vat.* 2193 (*XIV. s.*) *Vat.* 4494 (*XIV. s.*). *In recentioribus aliquot codicibus comes 'Etylius' uel 'Etilius' uel 'Etolius' uel 'Atilius' Vegetius nominatur* (*cf. Vat. Reg.* 1512 (*XIV. saec.*), *Casanatens.* (*Rom.*) *CIV* 17 *Neapolitan. VA* 19 *unumque ex Bodleianis* (*b. canonic. Nr.* 274, *XV. saec.*)). *Illud uero 'Etylii' ex male lecto V. C. ET ILL.* (*i. e. uiri comitis et illustris*) — *id quod Librianus codex* 1028 (*uide infra*) *XI.* (*immo XII.*) *saec. in operis indice praebet — quin natum sit, non dubito.*

2) *Cf. Turpinii „commentaires sur les institutions militaires de Végèce* (*Montargis* 1779)" *tom. I p.* 123: *„Végèce n'était point militaire" etc., tom. III p.* 45: *„Végèce, souvent minutieux, écrivant sur l'art de la guerre sans avoir jamais vu un camp" etc. Contra principem de Ligne a.* 1805 *Maximilianus Jähns, vir rei militaris eiusque historiae nunc facile omnium peritissimus, hunc in modum de nostro libello iudicasse mecum benignissime communicauit: „C'est un livre d'or . . . Un dieu, dit Végèce, inspira la légion; et moi je trouve qu'un dieu inspira Végèce" etc. Quanta autem auctoritate Veg. praecepta militaria cum per totum medium aeuum tum saeculo sexto decimo floruerint, inter omnes constat.*

tatem, quam ad unum omnes nostri libelli codices auctori attribuunt, uide ne ipso hoc libro edito ille sit adsecutus[1]). *De nomine autem illud est monendum,* '*Vegeti*' *formam, quae passim in optimis codicibus adstipulante antiquissimo* (*VII. saeculi*) *excerpto Vaticano* (*Vat. Reg.* 2077; *cf. Mommsen Hermes I.* (*a.* 1866) *p.* 130—133) *nullam, unice ueram* '*Vegeti*' *esse; haec enim sola ut in epigraphicis monumentis reperitur* (*Grut.* 817. *Murat.* 1762), *ita in ipsa operis inscriptione ab omnibus codicibus antiquis agnoscitur; deinde, ut* '*Vegatium*' *prorsus respuamus, amplectamur* '*Vegetium*', *deriuandorum propriorum nominum ratio*[2]) *maximopere suadet; locupletissimus uero testis est Prisciani locus* (*Inst. lib. III,* 21, *p.* 97. *Hertz; cf. p.* 24, 16 *nostrae Vegetii editionis*), *ubi quas codices praebent lectiones* '*uegitius, uegitus, uegetus, uigitus*'[3]) *ei formae, quam quidem unam probauimus, mirum quantum fauere negari nequit.*

Iam uero quaeritur, cuinam imperatori (*cf.* 34, 1—4; 65, 15, 16; 129, 10; 150, 4) *Noster operis sui primum librum obtulerit eiusdemque iussu conscripserit reliquos. Ac sunt quidem certi fines, intra quos coniectantibus nobis licet uagari; neque enim ante a.* 384 *p. Chr. n. Vegetius epitomam suam rei militaris composuit* (*cf. p.* 22, 3 '*diuo Gratiano*' († 383)) *et ante a.* 450 *Vegetii opus peruulgatum fuit* (*cf. subscriptionem, quam ad quarti libri calcem* ε *codicum genus exhibet* '*Fl. Eutropius emendaui sine exemplario Constantinopolim consul. Valentiniano Augusto VII. et Auieno*'[4]) (*codd.* '*Abieni*' *et* '*Abieno*')); *qui est annus* 450). *Fuerunt*

---

1) *cf. Seeck l. l. p.* 62.

2) *Vt flauus — Flauius, nouus — Nouius, septimus — Septimius, ita uegetus — Vegetius.*

3) *rh, manus alterae codicum RH, praebent* '*Vegetius*'; *illam* (*r*) *ad IX. saec. pertinere opinatur Keil praef. p. X.*

4) *De qua subscr. uide Ottonem Iahnium act. soc. Sax. a.* 1851 *p.* 344 *et Fr. Haasium* '*de latinorum codicum manuscr. subscriptionibus commentat.*' (*ind. lect. Vratislau. hibernarum anni* 1860).

autem intra hos sexaginta sex annos imperatores Valentinianus II. († 392), *Theodosius I.* († 395), *Honorius et Arcadius, Theodosius II.* (408—450) *et Valentinianus III.* (425—455). *At enim duo codices (IIV) iique satis bonae fidei 'ad theodosium imperatorem', nimirum Th. I. intellegentes, inscriptioni libelli adiciunt alibique* (*D quoque*) *agnoscunt. Sed, quin interpolatoris additamentum illud sit, nemo dubitabit, qui, quam infra accuratius aperiemus, naturam illorum codicum probe perpenderit; accedit, quod, cur illud imperatoris nomen, si genuinum fuisset, ab ε cod. genere in tradendis rubris illo quidem sollicitissimo non fuerit cupidissime arreptum, uix potest intellegi. Verumtamen rectissime istum coniecisse olim sumus arbitrati; certe praedicationes quaedam, quales in libello nostro leguntur* — continuis uictoriis ac triumphis *p.* 33, 2, 3, domitori omnium gentium barbararum *p.* 33, 11, tanti imperatoris *ibid.* 13, huius felicitatis *p.* 52, 14, cunctos imperatores felicitate[1]) — praecedis *p.* 128, 18 *sq.*, regni animique tui bona cernimus — quantum uel humana mens petere uel gratia potuit diuina conferre *p.* 129, 1 *sq.*, imperator inuicte *p.* 5, 7. 29, 3. 33, 4. 64, 16. 124, 15. 150, 4 (*cf. etiam* 52, 7) — *quamquam ex aetatis illius more in quemuis alium imperatorem pertinere possunt, tamen in Theodosium I. potissimum cadere uidentur. Sunt etiam quaedam uerba, quae directo huius imperatoris indolem ac facta adumbrare putaueris; in eis enim, quae p.* 128, 15 *sq. habes,* Ab illis — uel paucae uel singulae, a pietate tua innumerabiles urbes ita iugi labore perfectae sunt, ut non tam humana manu conditae quam diuino nutu uideantur natae, *quam-*

---

1) Moderatione castimonia exemplis indulgentiae, studiorum amore, *quas uirtutes, licet re uera magis in Valentinianum II. quadrent, Theodosio quoque, ut Pacatum panegyricum omittam, uindicat Sexti Aurel. Victor. Epit. c.* 48. *Si quem talia delectant, conferat Latin. Pac.* 11, 4 ('*Gothus — Hunnus — Alanus*') *et c.* 32, 4 ('*Gothus ille et Hunnus et Alanus*') *cum Nostri p.* 22, 1; *Latinus Theodosium constanter appellat imperatorem aut imperatorem Augustum* (*cf. Nostri p.* 37, 21).

uis redoleant adulatorem, quamuis sequenti libro, qui est poliorceticus, quasi praeludant, tamen credideris aliquid certi uerique contineri. Eam autem laudem nulli illorum imperatorum uindicari posse arbitreris, nisi Theodosio I., cuius praefectus Cynegius uniuersas prouincias longi temporis labe deceptas ad pristinum statum reuocauit[1]).

Hi quoque nostri libelli loci ad definiendam videntur valere Vegetii aetatem: p. 22, 8—11 *et* 150, 7, 8. *Quorum quidem in priore Romam per Gothos deletam Vegetium non omissurum fuisse, si post a.* 410 *scripsisset, quis est quin facile adducatur? Ex altero autem locorum, quos diximus* (quia iam dudum pacato mari cum barbaris nationibus agitur terrestre certamen), *cum Marcellini chronico sub anno* 400, *quo pugna navalis facta memoratur, comparato ante a.* 400 *Vegetii libellum scriptum effici si quis contenderit, Marcellini auctoritatem faciendam esse minimi haud iniuria opponamus. Igitur ad tempus quod fuit intra annos* 384 *et* 395 *nostrum libellum referendum Theodosioque Magno oblatum vel eo iubente confectum esse olim sumus suspicati. Atque* χθιζά τε καὶ πρώιζα, *cum Chr. F. Baehrius, vir et doctissimus et humanissimus, cui priorem Vegetii editionem, quippe quam paranti mihi ille summam nauauisset operam, toto ex animo despondissemus, tertio anno postquam illam editionem publici iuris feceram, in bibliotheca Heidelbergensi mihi obuiam factus 'Heus tu', inquit, 'quam recte de Vegetii aetate iudicasti!' Simulque Iordani de Romae urbis antiquae topographia libri, cuius alterum volumen eo ipso tempore prelo exierat, locum laudauit, quo vir praeclarissimus et doctrina quam maxime instructus Theodosium Magnum Vegetii, si ita dicere licet, imperatorem fuisse pro certo iam constare censet*[2]). *Atqui hodie multo secus sentio; quod ut*

---

1) *cf. Descriptionem consulum sub anno* 388. *Vide etiam Richteri „das weström. Reich" p.* 509: *'Theodosius that wenigstens das Mögliche um die Städte noch sichrer zu befestigen', et Haenel corp. leg. anteiust. p.* 229 *et* 233. *At Seeck l. l. p.* 70 *illum Descript. locum prorsus aliter interpretatur.*

2) *L. l. II* 154/5.

accideret, Seeckii, quae 'de Vegetii aetate' in Hermae tomo XI (a. 1876) *p.* 61—83 *extat typis exscripta, subtilissima illa disceptatione commissum est, qua vir doctissimus et ingeniosissimus luculentis maximam partem, ut mihi videntur, argumentis demonstrauit, imperatorem, de quo quaeritur, non fuisse Theodosium Magnum, sed Valentinianum tertium; id quod iam Gibbo (history of the decline etc. V* 190), *Richter („Das weström. Reich" p.* 66), *Wietersheim (Geschichte der Völkerwanderung IV p.* 164) *statuerant*[1]). *Ecce autem Seeckianae argumentationis summa: Primum princeps, de quo est quaestio, Occidenti imperitabat; idem admodum iuuenis erat (III* 26 *epil.); idem* innumerabiles urbes perfecit *(IV prol.) classemque in Danubio habuit (IV fin.); quae quidem omnia in Val. III optime cadere tam accurate quam fuse demonstrat. Deinde Theodosius in Italia tres tantum annos* (388—391) *uersatus est, quattuor tantum menses suo nomine regnauit; in eodem* currendi uelocitas *(III epil.) a Vegetio nisi ludificante aut cavillante laudari non poterat. Denique quod I* 20 *Romae a.* 410 *per Gothos deletae mentio non fit, id propterea haud ita magni momenti habendum est, quia in tanta rerum violenter gestarum, quantam, quae illis fuit temporibus, orbis terrarum quasi euersio habuit, cuiusuis calamitatis vel maxime insignis breui exstinguitur memoria.*

Scripsit autem Vegetius epitomam[2]) *rei militaris. Qui*

---

1) *Ad hoc usque tempus Valentiniani nomen in ipsis antiquis codicibus inscriptioni adiectum extare opinio fuit. At ante tertium decimum saeculum (cf. Bandin. IV* 175) *illud additamentum in codicibus repperi nullum. Mirum est quod in catalogo manuscriptorum a Librio surreptorum legitur p.* 230: *'Perhaps the work was successively dedicated to both those emperors (Theodos. I and Valentin. II.)'. (!) Morgagnum autem epistula Aemiliana VI c.* 7 *argumentis non leuibus allatis Vegetium Val. III: aut Theodosio opus suum dedicasse demonstrare Mucciolo in catalogo bibl. patrum Minorum Caesenae nota marginali ad pl.* 19 *Cod.* 5 *monet.*

2) *'Quod putat Barthius XXVII Aduers. et alibi Epitomen tantum librorum Vegetii atque adeo Epitomen Epitomes hodie superesse, minus uerisimile uidetur. Et nescio quomodo*

index ab ipsone Vegetio sit profectus, merito potest dubitari; nam, id quod iam supra indicauimus, eorum, quos nunc quattuor libros habemus, primus, 'libellus de dilectu atque exercitatione tironum' (*p.* 33, 1), *ultro oblatus est a Vegetio imperatori suo, post aliquod demum tempus* (dudum *p.* 33, 2) *reliqui iussu eiusdem compositi sunt. Hinc etiam fusiorem illam* (*p.* 29) *libri primi subscriptionem codicum εDP nec non libri secundi praescriptionem codicum εD pendere opinor. Vtut est, consentiunt optimi libri manuscripti in inscriptione* epitoma rei militaris, *et, ut hoc addamus, in quattuor non quinque*[1]) *libris. Hanc in rem qui accuratius inquirere uolent, ad eorum usum singulorum a nobis adhibitorum codicum indices operis hic subiciemus.*

A: Flaui Vegeti Renati Viri Inlustri(s) (*per abbreu.*) Comiti(s) Epithoma Rei Militaris liber IIII Incipiunt Feliciter.

M: Flauii Vegeti Renati Viri inlustri(s) (*abbr. ut in A*) Comiti(s) Epithoma Rei Militaris liber Ñ(ϒ) (i. e. numero) IIII Incipit Feliciter.

G: Flauii Vegeti Renati Uiri Inlustri(s). Comiti (*sed haec uox postea erasa est*) epithoma Rei Militaris Libri Nuñri (—⁰2) IIII.

Q: Flauii Vegeti Renati Vir̄ Inlus̄ts (*sa* 2 *add.*) Epithoma Rei Militaris Lib̄ Nuñ IIII. Incipiunt Feliciter.

L: inscriptio et lib. I. desunt.

---

ille uir doctissimus nimis acutus erat in olfaciendis usquequaque Epitomis.' Fabric. l. l.

1) *Antiquissimus eorum codicum, qui diserte quinque libros agnoscunt, est unus ex Laurentianis partim ad XIII. partim ad XIV. saeculum pertinens* (*cf. Bandin. III* 407); *ceterum etiam posthac rarius accidit, ut Vegetius in quinque libros discriberetur. In libris typis excussis Scriuerii primi editiones quinque exhibent libros. Errasse autem uirum doctissimum non solum codicum auctoritas sed etiam elenchus librorum probat; cf. etiam Casaubonum ad finem Polybii poliorcetici, qui ipse quoque bello nauali enarrationem poliorcetico suo libro subnexuerat.*

II: Flauii uegeti renati uiri illustris comitis sacrum[1]) epitoma rei militaris libri quattuor ad theodosium imprem. Item periochae uniuscuiusque libri.

V: Incipit Liber Flauii Uegetii Renati Uiri Illustris Epytoma Institutorum Rei Militaris Ad Theodosium Imperatorem Feliciter.

D: In Nom̃ Dĩ Sũmi Incipiunt Libri IIII^or^ Flauii Vegeti Renati Viri Illustris Epitoma Institutorum Rei Militaris.

P: Flauii Vegetii Illustris Viri Epithoma Rei Militaris Libri Numero IIII^or^ Incipiunt Feliciter.

Adicio E (*exc. Vat. Reg.* 2077) (*omnia haec uncialibus litteris sunt exarata*): Ex libro quarto Publi(!)[2]) Vegati Renati de re militari in titulo XXXVIIII (*immo* XXXVIII) post praecepta belli naualis quae incipiunt a titulo supra scripti libri XXXI inter cetera et ad locum.

Epitomam autem nostrum librum esse nemo est qui neget. Quod nisi totus liber clamaret, eo sciremus, quod auctor ipse non solum aliorum 'quae dispersa' sint 'in ordinem epitomata' se conscribere profitetur (*p.* 13, 11; *cf. etiam* 5, 3 *sq.*; 33, 7, 8; 64, 15 *sq.*) *sed etiam auctores aliquos nominat, quos in usum suum conuerterit; sunt autem hi: Cato Maior, Corn. Celsus, Frontinus, Paternus; accedunt Augusti, Traiani Hadrianique constitutiones; coniectando* (*cf. V. L.* 13, 6) *addidit Lange Hyginum. Atque a Catone repetenda Veg. lib. I c.* 9—14, 20—27, *II* 1. 2. 4. 15. *III* 14. 15. 16. 17. 19. 20 *censuit Köchly* ('*Griechische Kriegsschriftsteller' II p.* 64); *equidem adiecerim quaedam ex III* 22, *ubi* ut nesciant (*p.* 112, 8) *et* uidere quem ad modum — abscedebant *priscum olent scrip-*

---

1) *i. e. sacrarum cf. Boecking Not. dign. p.* 330. *Librarium fugisse uidetur 'comitem' uocabulum optime absolute dici eoque dignitatis inprimis militaris gradum non officium significari. 'Comitis sacrum' codicis Vatic.* 4497 (*XIV. saec.*) *quoque index exhibet.*

2) *Publii Vegetii mulomedicina fertur.*

torem. Paterni autem M. Schanzio, qui idem Aug., Tr. Hadrianique constitutiones apud Paternum inuenisse Vegetium suspicatur (*cf. Herm. XVI p.* 136—146 '*Zu den Quellen des Vegetius*'), *hi loci uidentur esse: I* 27. *II* 6. 19 (*inde a uerbis* quando quis (*p.* 53, 13)). 20; *contra Dirksen* ('*Hinterlassene Schriften*' *II* 428) *tantummodo nucleum capitum* 7—12 *l. II concedit esse Paternianum. Ceterum quin Vegetio hi scriptores ipsi non fuerint praesto, vix dubitaueris; quod quidem ut alii ex tota opusculi Vegetiani indole collegerunt, argumentandi ratione ipsa partim prorsus abiecta partim haud ita prospere inita, ita mihi quidem p.* 13, 3—11 *Vegetius ipse uidetur tam sincere fateri quam qui maxime, ex aliis scriptoribus deductos esse riuos illos Catonianos etc., quibus hortulos suos irrigauit. Conferas enim uelim apprime* euolutis auctoribus *et* horum, quos suppra rettuli, quae dispersa sunt (*l. l.*) *cum p.* 5, 3, 4 *et p.* 65, 15: *iam intelleges* diuersos auctores librosque *et* historicos uel armorum disciplinam docentes — *eosdem scilicet quos a se* euolutos *p.* 13, 4 *dicit — non esse ipsos quos nuncupauit, sed* apud *eos* dispersa et inuoluta celari *illa* antiqua, *quae* (*p.* 33, 6) *imperatorem suum* ex libris *desiderare memorat, dico Catoniana, Celsiana, Frontiniana, Paterniana, Augusti Traiani Hadrianique constitutiones. Quae cum ita sint, caue cum Hermanno Brunckio*[1]) *dicis tantum causa, quo magis legentes incitarentur, praeclaros illos rei militaris auctores a Vegetio commemoratos esse opineris. At quod tanto hiatu, quanto l. l. et p.* 37, 16, 17 *quam*[2]) *fidelissime horum praecepta se* '*signaturum*' *profitetur, minime digna tulit promissor, id uide ne totum pendeat ab eius mediocritate ingenii et rei militaris imperitia; neque enim est, quod praestigiatorem fuisse Vegetium nobis persuadeamus. Qua de Vegetii tarditate ingenii hoc*

---

1) '*Quaestiones Vegetianae. I. Quaeritur num Fl. Veg. R. Catonis Celsi Frontini Paterni libros de re milit. in usum suum conuerterit.*' *Dissertatio inauguralis Lipsiensis. Helmstad.* 1875.

2) in quantum ualeo *p.* 37, 16.

tempore duo uiri doctissimi, qui eximiam nostro scriptori operam nauarunt, quorum maximo opere ambigas uter sit ingeniosior ac sagacior, mirum quantum inter se dissentiunt. Nam A. Gemoll[1]) *neminem negare posse iudicat Vegetium quae scripserit commode disposuisse; contra J. G. Förster*[2]) *non mediocris illum fatuitatis asseuerat fuisse, qui quae scriberet ipse parum intellegeret nec par esset digerendis rebus in eum quem sibi proposuisset ordinem. Nobis quidem uterque extra modum prodire uidetur; neque enim prorsus omnia apud Vegetium commode esse disposita, ut secundum librum non uno illum nomine obscurum omittam, hi loci testimonio sunt: p.* 74, 14; *p.* 104, 4; *p.* 16, 18, *quamquam* dupli — pugnaret *enuntiatum nescio an librarii incuria ex c. XI fine ad c. XII finem delatum recte existimes*[3]); *p.* 97, 6; *et plurima tolerabilem in ordinem dixeris digesta, dum et rubricarum traditarum quasi gubernaculum abicias* (*cf. II* 18) *et hic illic uel leui correctione quae librariorum neglegentia confusa sunt ad sanam audeas redigere condicionem, ut p.* 49, 16 *sq. interpunctione mutata sic nobis locum constituisse uidemur, ut capitum* 15—18 *l. II argumentum unum idemque appareat, nisi forte Vegetium, quod quibus quique milites armis fuissent instructi adiecerit idque maximam partem secundariis, quae dicunt, enuntiatis, a consilio, quod sibi proposuisset, ut, qualiter instruenda esset acies, declararet unius legionis exemplo, aberrasse et declinasse iudicamus*[4]). *Illud quoque est quod moneamus, prologos a Vegetio utique elegantius esse compositos quam ut praecinente Foerstero humana mente eum prorsus destitutum fuisse clamitemus. Verum enim uero hoc*

---

1) *„Exercitationes Vegetianae.“ Hermes VI* (1871) p. 113—118.

2) *„De fide Flauii Vegetii Renati“. Diss. inaug. Bonnensis. Bonnae* 1879.

3) *In Rhabani Mauri, quod „de procinctu Romanae Militiae“ inscribitur, ex Vegetio excerpto* (*cf. p. XXVIIII*) *ultima c. XI uerba ultimis c. XII excipiuntur.*

4) *cf. Förster. l. l. p. 25.*

est maxime conquerendum, quod Vegetius cum rei militaris non satis peritus tum historiae mutationum, quas res militaris ab antiquissimis usque ad ipsius tempora subiit, plane ignarus instituta rei militaris sic docet, ut, ad quae quaeque tempora sint referenda, prorsus in medio relinquatur; quo quidem uitio quod secundus, qui est de antiqua ordinatione, liber maxime uapulat[1]*, illud nolim obliviscaris, Vegetium ipsum cum eum conscriberet se metuere significasse, ne* „impolitior aut obscurior" (*p.* 38, 7) *uideretur.*

Haec hactenus de Vegetio eiusque ingenio. Quibuscum apte cohaerent quae pauca cum de eius epitomae quattuor librorum elencho tum de capitum, per quae ea diuisa est, rubricis addenda uidentur. Elenchum quidem librorum aeque ac rubricas uncis inclusimus olim, nunc uela contraximus. Nam elenchum ab eodem qui indicem totius libri confecit profectum esse haud difficile finxeris; quod utrumque in Vegetium ipsum cadere potest, siquidem postquam singulos libros diuersis temporibus imperatori suo miserit, collectos eos coniunctosque publici iuris fecisse putaueris; etsi hac de re uix quidquam pro certo definias. Contra rubricas, quae quidem traditae sint, aut cunctas aut plerasque Vegetio deberi, nisi palmarem illum, quem Förster epitomatori nostro opprobrio dat, cordis praetexueris stuporem, uix fieri potest ut cuiquam probes, nedum luculentis argumentis declares[2]*. Nam, ut silentio praetereamus l. I c.* 28 *et l. II c.* 18 *rubricas, quas ut omnium absurdissimas a nobis*

---

1) *Förster l. l. p.* 2 *etiam neglegentiae et incuriae tantae uix ut credi possit Vegetium arguit; quod item ultra ueri normam uidetur homo acutissimus extendisse; certe quae exempla affert, ea haud ita grauia arbitreris. Nam re uera III* 8 *tres modi castra muniendi enumerantur, quorum duo* (*aut enim caespitibus aut fossa et aggere c. muniri eo loco disceptat Veg.*) *ad* leuem occupationem, *tertius ad* statiua castra *pertinet. In loco autem παραλλήλῳ quem habes II* 23, *a* deinde (26, 13) *haud sane subtiliter et eleganter altera unius munitionis descriptio incipit; sed recte R. M. suasit ut* „triplexque" (26, 9) *stirparetur.*

2) *Cf. Francogallicae uersionis quae ed. a.* 1767 *Schweb.*

rectissime uncis esse inclusas ne Försterum quidem infitiaturum speramus, ceterarum multae aut nonnisi ad aliquam solam neque eam grauissimam orationis partem spectant (*ut I* 8. *II* 16. 17. 19. *III* 10; *de III* 14 (*p.* 97, 6) *uide supra; IV* 19) *aut ab ipsa oratione prorsus discrepant hac illa tantum uoce ex ea arrepta — exempli causa affero III* 12; *IV* 31 (*quam rubricam ad totum, qui fuit olim, quintum librum pertinere nemo non uidet*); *IV* 46 — *aut ob salebrosam eandemque a Vegetio alienam dicendi rationem dignae sunt quae inducantur* (*cf. I* 11; 13 („uel" *enim in* „ac" *commutasse nunc paenitet*); *II* 3. 12. 20 ('debent'). 24. *III* 3 ('uel'); 7 ('quae maiora sunt'); 15 ('uel'); *IV* 4 („noceantur"); 11; 12; 43 ('siue'). *Quid multa? rubricae ex lemmatis marginalibus, qualia sescenta in ueteribus codicibus orationi adlita deprehendas, originem quin traxerint, mihi haudquaquam dubium est. At enim primum quidem librum* per quosdam gradus et titulos *ipse Vegetius se scripsisse testatur* (*p.* 5. 6). *At referenda illa uidentur ad* Rerum ordo deposcit *etc.* (*c.* 2), Sequitur *etc.* (*c.* 3 *et* 7), Nunc — exploremus (*c.* 4), Signatis itaque tironibus per cotidiana exercitia armorum est demonstranda doctrina (*c.* 8; *p.* 12, 17, 18; *huc usque de dilectu tironum egerat Vegetius, iam alteram partem, quae ad exercitationem tironum spectat, ingreditur*), Locus exigit, ut *etc.* (*c.* 20), „Castrorum quoque" *etc.* (*c.* 21 — *c.* 25 *incl.*); *ipso uero illo asyndeto, quod habes in initio c.* 26 *novus* titulus *indicatur, quo enarratio de tironum exerc. ad finem deducitur* (*c.* 26. 27); *c.* 28 *est epilogus. Tamen haud infitias ibo fuisse, cum initii l. III. c.* 19, *quod uulgo et in eis codicibus, quos littera* π *insigniuimus, ab* exceptis *etc.* (*p.* 104, 4) *orditur, condicionem et naturam documento esse*

---

adiecta est praefationis p. XII: Végèce latin contient cent vingt-cinq chapitres, mais la plupart mal intitulés et si courts qu'ils n'en méritent pas le nom. Item R. M., homo ingeniosissimus, p. 56 *eius libri, quo* (*a.* 1800) *Veg. germanice uertit: „Die Ueberschrift, inquit, dieses Kapitels* (*I* 28) *ist lächerlich und rührt wie alle Ueberschriften der Kapitel von Abschreibern her."*

putarem a Vegetio rubricas esse repetendas, quippe tunc Försteri disputatione tertio quoque uerbo Vegetium increpantis cum maxime imbutus ratusque orationem ipsi rubricae quamuis inaudito vinculo applicatam non ita prorsus auctoris fatuitatem dedecere. Sed hanc opinionem, in Vegetium ne iniustus sim, hodie me respuere atque auersari, ex eis, quae modo disseruimus, facile perspexeris. Codd. ε *uero illius loci lectio, in quibus* exceptis — amittit *uerba ipsius rubricae pars apparent, ipsa quoque quin sit reicienda, vix quisquam dubitauerit; quae enim deinceps secuntur* Nam in itineribus *etc. adeo congruunt cum famoso illo enuntiato voculaque* nam *ab extremo c.* 18 *abhorret adeo, ut locum olim hunc in modum constituisse:* [Exc. — amittit]. Nam *etc. nunc paeniteat, ne dicam pudeat. Quibus de causis quam grauiorem medelam intricatissimo loco adhibuimus, eam speramus uiris doctis probatum iri*[1]). *Quamuis igitur rubricas traditas a Vegetio alienas et ad posteriorem scriptorem sexti fere saeculi — nam in eo iam codice, ex quo fragmentum Vaticanum VII. saec. excerptum est, rubricae adscriptae fuere — referendas esse censeamus, tamen in margine illas minusculis litteris adponendas si curassemus, ad eorum qui legent usum librum nostrum existimauimus fore eo accomodatiorem.*

II. De codicibus Vegetii.

A. De codicum generibus affinitatibusque.

Sequitur, ut de codicum generibus affinitatibusque disputemus. Qui cum adeo multi extent, ut, quantum mihi quidem eruere licuit, centum quadraginta excedant numerum, ita rem institui, ut eorum codicum, qui post duodecimum saeculum exarati sunt, nullam fere habendam rationem censuerim. Ceterorum autem, quos quidem pro uirili

---

1) iam *voculam enuntiati* Nam in A. iam fatigatis *etc. non ad* fatigatis *pertinere vix est quod moneam.*

parte omnes[1]) *respeximus, duo sunt genera, unum mutilum ac perquam neglegenter scriptum* (ε), *alterum plenius et correctius* (π' *uel* π); *sunt autem illius quasi primaria nota duo hiatus: p.* 154, 3—8 *et* 165, 4—8. *Huc accedit, ut in prioris generis codicibus subscriptio illa Eutropiana*[2]), *quam supra protulimus, adsit, contra in altero nil tale compareat. Vnde ne quis ea, quibus* ε *ab* π *discrepet, ad Eutropium emendatorem colligat esse referenda, id potissimum impedimento est, quod, ut insiticia* (*e. g. totum caput* 26 *l. III nomino*) *omittam, in ipso uerborum contextu in adeo multis consentiunt uitiis, ut ex uno eodemque archetypo eoque iam deprauato* ε *et* π *non fluxisse non possint*[3]). *Sequitur, ut etiam* π *genus ad Eutropii librum reuocetur, sed ita, ut per neglegentiam subscriptionem illam in archetypo huius classis omissam statuamus. Iam uero cum uix sit credibile, ab Eutropio, quem rubricas quoque confecisse negauerim, multos illos errores esse intrusos, archetypum omnium codicum superstitum ad sextum fere saeculum promouendum censeo.*

Pergentes ad archetyporum utriusque generis naturam et condicionem edisserendam incipiemus ab eo, quem ε *nota indicauimus. Cuius uitia — et sunt quidem plurima — a neglegentia incuriaque et inscitia eius, a quo est exaratus, pleraque pendere satis est manifestum. Huc pertinent quattuor potissimum erratorum species:* 1) *quod ex aetatis inferioris indole* α) *singulas litteras* (o *et* u, i *et* e, c *et* r, p *et* f, ex *uel* x *et* s, x *et* f (*p.* 158, 3)) *confundit,* β) n *litteram alienis locis intrudit aut abicit* (*cf.* uincere —

1) *Excipias Montepessulanum Nr.* 133 *XII saec.* 'incomplet et en mauvais état'. *A* 21 (*Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements I* 334) *et Neapolitanum s. XII ineuntis uel XI desinentis* (*teste Fornario*).

2) *In Bernensi et cod. Q casu excidit.*

3) *Idem A. Gemoll sentit, qui ei dissertationi, quam „de cooptatione sacerdotum Romanorum" a.* 1870 *scripsit, inter ceteras hanc quoque thesin adiecit: „codices epitomae r. m. Vegetii ex uno fonte eoque multis interpolationibus deprauato fluxisse".*

uicere; angariis — agrariis), m *litteram finalem, proute libet, addit et omittit*; 2) *quod litterarum similitudine fallitur* (i — c, t — c, r — s, d — ti, m — nc *etc.*) *uel sigla non comprehendit* (*cf.* diei *et* die — dei — dĩ, istae — istae — instructae). 3) *quod omittit* α) *saepissime singulas litteras uel* β) *singulas syllabas* (*cf.* hortem *uel* hostem — cohortem, firmiores — infirmiores, in africam — intra africam, turio — centurio *etc.; similiter* prolixa — prolixiora); γ) *frequenter singula uel plura uocabula* (*cf.* [altissimae] latissimaeque, [iterum] iterumque, [aut ineptum uideatur] aut longum): δ) *saepenumero tota commata* (*cf. praeter ea, quae supra commemorauimus, p.* 43, 3, *p.* 120, 11).

Rariora sunt ea errata, ad quae aut mendo leui eius codicis, unde descripsit suum, aut male legendo librarius delatus est (*cf. p.* 6, 3 seuire (*i. e.* saeuire) in desides uindicando — seuire in desides uindicare — seuere in desides uindicare; *p.* 13, 14 ęde *i. e.* aede — ade — AcIe — acie, *p.* 94, 6 sumptu escę — sumptu esca — sumpta esca. 96, 11: capias — captis — captes *etc.*). *Emblemata quoque partim interlinearia partim marginalia quaedam quamuis pauca in ipsum uerborum ordinem inseruit, ut loc. Vergil. p.* 111, 22 *uel p.* 77, 9 insidiatores in alio loco inpulsant transuersos frequenter incursa (*i. e.* incursant), *ubi* in alio loco inpulsant *quin glossema ad uocem pertinens* incursant *sit, uix dubium est: simili modo natum uidetur* explicitos uelites *p.* 101, 15; *cf. etiam* 35, 12. 100, 9. 152, 4. *Praeterea* ὁμοιοτέλευτα *quaedam* (*cf.* 79, 12) *multaque alia uitia inrepserunt, quae ad neglegentiam solum librarii redire haud difficile est intellectu. Rarissime suo Marte ille correxit; exemplum affero p.* 37, 2, *ubi* ut (*trita confusione pro* et *traditum*) *omisit.*

Huius classis primarii testes sunt Parisinus 7230 *saeculi decimi ineuntis* (— *sec. catalogum s. noni* —) *nobis A Bernensis* 208 *Parisinusque* 6503 *inter se ad uerbum ere consentientes, quibuscum etsi artissime cohaeret Monacensis* 6368 *eiusdem aetatis nobis M, tamen non ex eodem*

libro descriptus est. Secundarii testes sunt ab una parte Guelpherbytanus Gudianus 84 *saeculi X. exeuntis uel undecimi nobis G — quem Schwebelius adhibuit — et Parisinus* 7230 *A, quem non in certamen uocauimus utpote cum G in omnibus fere uariis lectionibus consentientem ipsumque neglegentissime exaratum, ab altera parte Parisinus* 7383 *X. saec. nobis Q, Laudunensis* 428 *X. saec. ineuntis nobis L, Dresdensis D* 182 *X. saec. Illos cum A esse coniunctissimos, hos — nobis λ*[1]) *— quamquam mirum quantum interpolatos ac deprauatos prorsusque nullius pretii*[2]) *tamen in quibusdam leuioribus ad M proxime accedere constat. Quod autem Bernensem Parisin.* 6503 *Dresdensem ab apparatu nostro exclusimus, neminem, spero, offendet; factum est ex ea criticae artis ratione, quam in hac recensione ineundam iudicauimus (cf. quae in Teubneri 'Mittheilungen etc.' 2. p. 7. a.* 1868 *de priore nostra editione professi sumus).*

Venimus ad archetypum alterius classis, quem π uel π' — quid differat, uide infra — nominamus. Quem pleniorem atque correctiorem quam ε fuisse ut iam supra dictum est, ita qui leuiter, quae inter ε et π intercedunt, discrepantias percurrerit, hunc codicum ordinem pro fundamento instituendae criticae editionis habendum iudicauerit. Sed aliter res se habet. Primum antiqui libri, qui ad hanc classem pertinent, longe pauciores sunt, unde fit, ut traditarum lectionum origo et progressus hoc in ordine minus sit perspicuus; deinde quicumque diligentius naturam huius classis perscrutabitur, singulis, quibus ε et π differunt, locis accurate consideratis atque expensis, ita eam comparatam reperiat necesse est, ut, id quod iam supra, cum de operis inscriptione ageremus, leuiter quidem tetigimus, ab ingenioso quodam homine scriptus uideatur, qui cum haec illa, quae

---

1) *Ad hanc deterrimam familiam pertinuit codex, unde Cusana excerpta ('Ueber eine Handschrift des Nicolaus von Cues etc.' auctore Jos. Klein p.* 39 *et* 40) *sumpta sunt.*

2) *Quamobrem α codd. (AMG) lectio, ubi a λ discrepat, archetypi ε est eadem putanda.*

haud probe mente adsequeretur, suo arbitrio atque emendandi studio interpolaret, tum antiquitus tradita uitia, quae adhuc in ε seruantur, non semper feliciter corrigeret. Quam rem ut melius possis diiudicare, nonnulla exempla subiciemus.

	ε(α)	π(π')
p. 38, 16	uicturis in cute p.	picturis in cute p.
„ 54, 7	ab ipsis militibus seru. cont. (α'; ab ips. mel. cont. λ *GP*)	ab ipsis s. cont.
„ 70, 1	prosecutores (pers. α')	executores
„ 86, 9	intercidunt	intercidit
„ 94, 21	marię eius (marcidus)	anhelus
„ 97, 7	instructus,	instructi
„ 101, 7	euenerint	fuerint
„ 110, 1	uerum (α')	ueru (*cf.* 123, 6)
„ 114, 14	quas	quasi
„ 141, 7	ne	ut
„ 144, 7	quas	quos (*cf. etiam* 144, 20)
„ 145, 4	decedat (*A* μ) (decidat)	cadat
„ 153, 13	remigio	remigum

Sed ne neglegentia quidem prorsus immunis fuit ille librarius; a qua repetenda sunt uitia qualia sunt lentiones *pro* linteones, enucleatim (π') *pro* enucleati, exspectat *pro* spectat, anteferentarios *pro* ferentarios (*antecedente* antesignarios), superuenientibus (*in capitul. III,* 9) *pro* superuentibus, duplex proponitur *pro* duplex prope ponitur, fidissimis *pro* fidelissimis, barbari quoque *pro* barbaricoque, exemplis indulgentia *pro* ex. indulgentiae, agere *pro* augere. *Denique cum omnino ei parum sit religionis, tum minuta quaedam, ut* cornum, missibilia, *parum diligenter tradit.*

Quanto uero — liceat enim iam nunc primariorum huius codd. gen. (π) *testium antiquiorem quamuis magni illum aestimandum increpare — et saepius et audacius, ne dicam procacius, Π codicem qui exarauit, librarius ingenium exercuit, qui ut haud pauca assecutus est praeclarissime ut* 9, 19; 27, 19; 33, 11, 17; 34, 9; 36, 19; 64, 16;

78, 5; 137, 14; 161, 15), *quorum tamen quam multa ab eo libro, quem exscripsit, repetenda sint, non liquet, ita sescenties quasi insani cuiusdam hominis arbitrio usus cum multa temere corrigeret, tum noua prorsus ex lubidine Vegetio inculcauit; cuius quidem librarii intemperantiae in unaquaque fere pagina periculum feceris.*

Sunt autem, ut reuertamur ad id, quod nobis proposuimus, primarii testes generis π (π') *codicum, quem iam commemoraui, Palatinus* 909 *X. saec. nobis Π et Vaticanus* 4493 *XII. saec. nobis V, secundarii Parisinus* 7231 *XII. saec. nobis D aliquatenus cum* α *familia classis* ε *contaminatus et Perizonianus F* 17 *XI. saec. nobis P ualde cum* λ *familia* ε *classis contaminatus, ad cuius exemplum* P_2 *etiam alias intrusit correctiones*[1]); *quem cum eodem iure etiam ad* ε *genus referas, consensum librorum ΠVD propria nota* π', *consensum librorum ΠVDP* π *littera expressimus. D autem librum, quamuis frequentissime et praecipue in interpolationibus cum V adeo consentiat, ut in editione nostra duos hos codices una littera* δ *comprehensos uideas, hoc praefationis loco, ut pro se uterque rectius aestimetur, a V separandum duximus. Ipsi denique primarii huius classis testes Π et V maxime inter se differunt, cum et Π, ut modo diximus, suas easque permultas habeat interpolationes et V ex eodem ac D archetypo fluxerit multis illo quidem in locis deprauato atque interpolato; secundarii uero huius classis, quod memoria est dignissimum, uno loco* (133, 23), *quo ceteri codices omnes delirant, rectam plenamque lectionem seruauerunt.*

Extremum est, ut de excerpto Vatic. VII. saec. nobis E pauca addamus. Quod quamquam propius ad π *accedit, tamen complura sunt, in quibus cum* ε *consentit:*

---

1) *Oudendorpius (obseru. miscell. VI. VII. VIII. IX), quod maximi hunc codicem aestimauit, magnopere errauit.*

p. 35, 10	ut — censerentur *Eε*	[ut] — censebantur *Π* et — censuerunt *δP*
„ 154, 19	experimentum posterioris (— es *α*') (potioris *E*) aetatis (— es *α*') XII (duodecim *α*) *Eα*	experimento posterior aetas duod. V non solum posterioris aetatis [d.] *Π*
„ 155, 5	solstitio *EεP*	solfatio *V* equinoctio *Π*
„ 156, 2	aparcias *EAμ*	aparkias *Π* apartias *P* apartius *V*
„ 156, 3	thrascias (trasc. *A*) *Eε*	thraskeas *Π* τρασκίας *P* traschias *V*
„ 156, 5	consuerunt *Eε*	consueuerunt *π*
„ 157, 10	easdem *EεP*	eiusdem *Π*

Habet autem et E suas interpolationes, ut

p. 155, 1	horum	quorum *E*
„ 155, 10	hoc	id *E*
„ 158, 10	quo	quod *E*
„ 158, 13	aliorum	aliquorum *E*

et, qui est locus grauissimus,

p. 156, 2	adhaeret (aderit *α*)	est *E*

Etiam in eis, quae liberius excerpsit ex II 6 *et* 2, *nonnulla menda sunt. Postquam enim IV c.* 38 *inde ab* 'Igitur' *usque ad c.* 41 *excl. perscripsit, hunc in modum pergit:*

(*fol.* 104 *u.*) 'Item ex superioribus libris eiusdem operis inter cetera et ad locum. Aput Romanos in legione X cohortes (39, 7 sq.) erant quarum prima habet pedites ∞CV equites XXXII et dicitur millenaria (*immo* 'miliaria'). relique noue (*sic!*) cohortes habent pedites quingentenos quinquagenos quinos equites sexagenos senos et appellantur cohortes quinquagenariae (*immo* 'quingentariae'). plena legio habet pedites sex milia centum equites DCCXXX⟨.⟩ legiones ergo proprie (35, 5 *sq.*) romanorum sunt. macedones uero greci dardani phalangas habuerunt ut in una phalanga armatorum VIII milia censerentur. galli atque

celtiberi pluresque barbarae nationes cateruis utebantur in praelio in quibus erant sena milia armatorum.'

Reliqua leuiora uitia huius excerpti uide in uariae lectionis (V. L.) *et supplementi lectionis* (S. L.) *laterculis.*

Ex his igitur, quae de archetyporum ε et π (π') condicione disputauimus, in constituendo textu neque unum potissimum codicem neque unam solam classem sequentibus id nobis agendum putauimus, ut in dubiis utriusque generis naturae ratione habita, quid legendum esset, statueremus, in orthographicis uero A codicis scripturam adoptaremus.

B. Codicum recensus.

I. Codices, quos in hac editione adhibuimus.

a) Classis ε:

1. *A*[1]) = *Parisinus* 7230, *in fol. maiore, saec. X. ineuntis* (*secundum catalogum IX. saec.*), *integer; fol.* 27. 29 *sunt transposita, fol* 39 *uers. glossas nonnullas, quae nullius sunt pretii, a manu recentiore conscriptas continet. Fol.* 1 *r. uiginti nouem linearum, quod ualde dilutum est,* '*Praeceptum Dagoberti de fugitiuis ad ecclesiam sancti dionisii*' *continet ab his uerbis incipiens* '*Dagobertus rex francorum uir inlustris omnibus episcopis abbatibus etc.*' *lin.* 17 '*Finis priuilegii nicholai apostolici de rebus et stipendiis francorum*'. *Fol.* 1 *u. incipit Vegetius; fol.* 2 *r. in inferiore parte legitur* '*Solinius de mirabilibus mundi liber* sci *dionisii SL*✠ *XXXb*). *XΓ*)*Γ X*).' *Fol.* 53 *r. Solinus*[2]) *incipit. In ultimo folio manus satis antiqua adleuit* '*Hec accepit Odo rex de thesauro* sci *dyonisii.*' *Sequitur index rerum pretiosarum, ut fibularum cultellorum uasculorum calicum palliorum etc. Multi errores correcti alii intrusi*

1) *cf. p. XVIII.*

2) *Mommsen in codicum Solini recensu hunc et cod.* 7230 *A mire confudit.*

a manu recentiore (A_2) (*partim atramento partim stilo cerussato*); *in foliis prioribus a manu satis antiqua quaedam correcta alia ad marginem excerpta sunt* (*ut ad p.* 6, 20—22 *n. ed.* '*iste nationes largo sanguine redundant.*') *Inuolucrum Caroli IX. habetur. Post Haasium Du Rieu alios ipse* (*a.* 1866) *hunc codicem contuli. Iterum complures locos in meam gratiam inspexit Dr. Augustus Behaghel collega* (*a.* 1868). *Exceptis uocabulis per* e *uel* ę *non* ae *et uice uersa scriptis* (*ut* aequos = equos, quae = que) *totum hunc codicem in apparatum recepimus.*

2. M^1) = *Monacensis* 6368 (*olim Frisingensis* 168) *in quarto, membranaceus, saec. X. incip., nisi fallor, omnium antiquissimus. Integer est habetque folia* 43, *binis columnis scriptus; fol.* 2 *u. et* 42 *u. atramenti bona pars euanuit. Fol.* 1 *sq. legitur* (*ab antiqua manu*) '*lib̄ iste ē sc̄e marie et s̄ci corbiniani frisiḡ*'. *Altera manus* (M_2) *rarissime occurrit. Inuolucrum ligneum est a tineis perforatum, quod et ipsum perantiquum esse, qua intus uestitur, membrana IX. saec. ecclesiastica quaedam continens testatur. Hunc post Haasium* (1845) *Halmium Zangemeisterum* (1865) *Du Rieu* (1866) (*item G et Q codd.*) *ut mihi Heidelbergae conferre liceret, Baehrii V. Cl., quem iam supra cum honore commemoraui, eximio officio atque mei studio contigit. Iterum complures locos in meam gratiam inspexit humanissime Halmius V. Cl.* (1868). *Exceptis uocabulis per* e *uel* ę *non* ae *et uice uersa scriptis* (*ut* aequos = equos, quae = que) *omnem eum in apparatum recepimus.*

3. G^2) = *Gudianus* 84, *in folio paulo latiore, meo iudicio saec. X. ex. uel XI. Schoenemann* ('*Hundert Merkwürdigkeiten der Wolfenbüttler Bibliothek*', *Nr.* 18.) *eum IX. saec. attribuit: ipse Gudius* '*Censeo*' *ait in inuolucri parte interiore* '*codicem hunc annorum septingentorum et magni pretii esse* | *Marq. Gudius anno CIↃ IↃC LXXXVI*' (1686). *Correctiones* (G_2) *hic codex habet partim ab ipso, ut uidetur, qui eum exarauit, librario — ceterum non ab*

1) *cf. p. XVIII.* 2) *cf. p. XVIIII.*

una eademque manu scriptus uidetur — partim a manu recentiore, quae quidem eadem ad exemplum familiae δP nonnulla emendauit; ab illa antiqua profectae sunt notae marginales, quae ad locos orationis ipsius aut difficiles aut aliquid singulare habentes spectant (e. g. 77, 5. *'galiarias' in margine iterum scriptum est). Ruber color non inuenitur. Fol.* 67 *'Incipit Libellus De Vita. Et Moribus Imperatorum Breuiatus Ex Libris Sex̄. Aur̄. Victo̅ A Cesare Aug. Usque Ad Theodosium.' Post Korttium* (1726) *Wernsdorfium (in Schwebelii* (1767) *usum, cui est Guelph. A) L. Trossium* (1861), *qui 'Vegetium accuratissime excussit et ad litteram transscripsit, quod apographum in bibl. Monacensi est* 25211', *Zangemeisterum* (1866), *'qui Vegetium Gothae contulit' et quo 'teste hic codex optimus est huius familiae' ipse* (1867) *contuli. Iterum complures locos mea gratia inspexit* (1868) *Dr. Bartels.*

4. L^1) = *Laudunensis* 428, *saec. X. ineuntis (secundum catalogum ('Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements' tom. I* 227 *(cf. etiam I p.* 43)) *IX. saec.), in quarto paulo minore; haud integer; incipit enim ab his l. II. capitulationis uerbis:* qui promouentur. XXI. Quid inter tubicines et cornicines et classicum intersit. *(p.* 32 *nostr. ed.). Manus altera* (L_2) *est satis antiqua. Hanc habet praescriptionem ab antiqua sed non eadem, qua ipse codex scriptus est, exaratam: 'Hunc libellum dedit domn̄ dido dõ et scae marię laudunensis eclę. Si quis abstulerit irā dī et scę marię incurrat.' (inde ab 'laudunensis' atramento alio usus est librarius.) Dido episcopatum iam anno* 883 *obtinebat et a.* 893 *concilio Remensi interfuit (cf. Gall. christian. IX* 519). *Inter pennae probationes ad finem operis (fol.* 67 *r.) adiectas uersiculus Horatianus legitur 'omnib; hoc uitiu est cantorib;'; fol.* 67 *u. a recentissima manu scriptum extat: 'Iste liber est manc*[9] *| collegiū laudunen est meum'. Ipse (a.* 1866) *contuli.*

1) *cf. p. XVIIII.*

5. Q^1) = *Parisinus* 7383, *X. saec., in quarto paulo minore, olim Colberti, postea Monsardi* (*cf. fol.* 1 *u.*); *integer excepto ultimo folio* (74), *cuius exterior margo ad dimidiam prope paginam est abscissum; praeterea in superiore fol.* 4—6 *angulo pauca uocabula madore sunt affecta. Ruber color non existit. Exaratus est hic codex a librariis minimum tribus, correctus quoque a manu satis antiqua eaque, nisi fallor, librariis illis aequali* (Q_2); *rarissime recentioris cuiusdam correctoris manus* (*XV. saec.*) *occurrit. Est Laudunensi praeferendus; deest subscriptio* (*cf. p.* 165 *nostrae ed.*), *quamquam* (*fol.* 74 *u.*) *supererat spatium; neque tamen recentiores manus id intactum reliquerunt: adleuerunt alphabetum, notas musicas* (*ut* 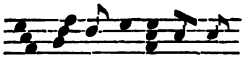), *'rnati uerbi misterium nosce oculis lux tue'* (*XIV. saec.*), *alia. Fol.* 58 *u.* (*in fin. quaternionis*) (*n. ed. p.* 124, 6) *desinit 'necessita' reliquo spatio et lineae et paginae uacuo; pergit fol.* 59 *r. 'te confligunt' etc.; et hunc locum in suum usum recentior quaedam ecclesiastica manus conuertit* (*ut 'Sca maria mat dni nri ihu XPI in manus filii tui et tuas 9medo hodie et in oi tempore animā meā et corp⁹ meū.'* (*i. e. sancta Maria, mater Domini nostri Jesu Christi, in manus f. t. et tuas commendo h. e. in omni t. animam meam et corpus meum*). *Fol.* 2 *r. et in superiore et in inferiore margine rasurae comparent; diluta sunt quae pauca manus XV. saec. ad marginem eiusdem folii superiorem conscribillauerat. Post Haasium et Du Rieu ipse* (*a.* 1868) *contuli. Complures locos iterum inspexit* (1868) *Dr. Aug. Behaghel collega. — Memoria dignissima est epistula ad Vegetium spectans, quam hic codex ipsi operi praemittit. Ea cum a Friderico Haasio* (*l. l.*), *quae diligentissime tractaretur, digna habita sit, non possumus non eam hoc quoque loco subicere. Id uero monendum est, Frid. Haasium, qui in Paris.* 7230 *A hanc*

1) *cf. p. XVIIII.*

epistulam inesse doceat, contra de cod. 7383 *prorsus taceat, numero esse deceptum; neque enim aut in Par.* 7230 *aut in Par.* 7230 *A, de quo infra pauca uerba faciemus, tale quid apparet; accedit, quod, quas codicis Parisini (P) uarias affert, optime in Par.* 7383 *quadrant. Praeterea commemorandum est illam epistulam non solum, quos Haasius affert, a Treuirensi (XV. saec.), Vindobonensi (Basileae a.* 1437 *scripto; cf. Endlicher catal. codd. Vindob. lat. p.* 206), *Florentinis plut.* 45, 20 *(XV. saec.) (e quo Bandinius in catal. II p.* 357 *eam ediderat), plut.* 45, 21 *(XV. saec.), plut.* 53, 12 *(XIV. saec.) et italice uersam (XIII. saec.) a Bono Giambonio exhiberi, cuius interpretationem Vegetii Franc. Fontana*[1]) *(Firenze* 1815) *publici iuris fecit, sed etiam extare in Parisinis* 7233 *(XIV. saec.).* 7387 *(XV. s.), Vatic. Regin.* 1880 *(XV. s.), Ambrosiano G* 83. *Epistula autem, qualis quidem in Parisino* 7383 *legitur, haec est*[2]*):*

Populus iubente deo israheliticus libenter munera obtulit ad fabricam tabernaculi, cuius exemplar dei famulo moysi fuerat ostensum in monte. alii quidem aurum (auaru *cod.*)[2] et argentum uel cetera (cętera *cod.*) copiose metalla nec non et lapides preciosos, quidam uero ligna aut pelles rubricatas, pauperiores uero pilos caprarum, ut non uacuus appareret quispiam in conspectu domini, quoniam non quantitatis munerum est trutinator sed animi deuoti inspector; qui duo minuta uiduae inspiciens plus eam diuitibus in corbanan misisse (miffisse *cod.*) testatur. In magna enim domo diuersi uasa sunt generis, uilia quidem suis usibus necessaria ait poëta: non omnia possumus omnes. Ego quidem, inclite rex, famulus deuotissimus excellentiam sensus uestri sciens et acumen ingenii gaudio perfusus

1) *Marianum d'Ayala in libro, quem inscripsit „Bibliografia militare — italiana (Torino* 1854)*" non a Fontana sed a Zurtonio illam interpretationem editam memorare Max. Jähns benignissime me monuit.*

2) *Inscriptionem 'Epistola Senecae ad Lucanum' unus habet Treuirensis. Initium usque ad uoces* Ego quidem *non edidit Endlicher.*

sum (sum *om. cod.*), quod amore sophiae (sofphiae *cod.*) animus sit uestrae indolis (indolis *supra lineam script. in cod.*) nobilissime succensus. quamobrem statui uobis offerre libellos flauii uegeti renati de re militari, quos corrigere curaui sine exemplario[1]), quoniam unum, quod reppereram tantum, uicio scriptorum ita erat deprauatum, ut literatura (l. *dilutum in cod.*) nequaquam ‖ *fol.* 1. *u.* manere aut intellectus inde utiliter colligi possit, ut post paschales uenerabilium doctorum dapes et diuini fluenta eloquii seu mellifica (mellefica *cod.*) poetarum carmina his frui libellis condescendendo delectatione exercitii non pigeat. non enim aquila, quae ceteris (cęteris *cod.*) auibus altius uolare et radiis solis intuitus figere (fiere *cod.*) consueuit, semper in caelo haerendo (her. *cod.*) manet sed ima pro sua commoditate petit. miles etiam quamuis bellicosissimus post inmensos sui laboris triumphos et uictoriae palmam laureasque coronas armis depositis tessera aliquoties ludit aut ceteris infantialibus iocis. Igitur post libros ab inicio mundi usque ad regna francorum (frācoꝝ *cod.*) in Galliis a paruitate mea congestos (congest≡os *cod.*) ex hagiographorum (agiografphorum *cod.*) siue gentilium historiis, in quibus continentur quaeque (quęque *cod.*) uidentur uel frequentantur digna in singulis partibus orbis uel in eminentioribus regnis memoria, seu quo modo initia sumendo inchoauerunt, *hic desinit Noster uersu extremo, uacuis duabus eiusdem paginae lineis relictis, ceteri, qui hanc epistulam habent, pergunt:* uel qua desidia uel incuria singularum regna gentium defecerunt[2]), cui operi si regia maiestas adriserit, utiliter subnectendos hos censeo fore tomos, quibus inspectis cum superioribus libris, si diuina permiserit gratia, principes sua suorumque incommoda praecauere poterunt.

Ineptos errores et manifesta menda nec non ortho-

---

1) *Cf. eadem uerba subscriptionis Eutropianae.*

2) *Verba* in quibus continentur — defecerunt *non edidit Endlicher; uerba* uel qua des. — defecerunt *om. Treuirensis.*

graphica singulorum codicum Gλ (λ = LQ) fere omisimus. Haec epistula ab Haasio olim Hrabano Mauro Vegetii exemplum Lothario regi dedicanti uindicata est; hodie a Frechulfio episcopo Lixoviensi Carolo Calvo Veg. exemplum offerente scripta creditur (cf. Wattenbach, Geschichtsquellen 1872 *p.* 172). *Contra in bibl. Treuirensis codice* 133 *p.* 48—55 *XII. saec. quod extat ex Vegetii l. I et II excerptum (cf. p. XIII), illud ad Hrabanum Maurum una cum tractatu de anima Lothario II „quaedam capitula de disciplina Romanae militiae" mittentem recte refertur, id quod Dümmler (Zeitschrift für deutsches Alterthum. Neue Folge. III* 3 (1872) *p.* 443—451) *luculenter demonstrauit. Secutus autem est Hr. M. minime accurate Vegetii uerba; immo multa ad sua ipsius tempora quae spectant inseruit. Illud tamen perspicuum est, fontem, ex quo Hr. M. hausit, inter ε generis libros fuisse.*

b) Classis *π*:

6. *Π*[1]) = *Palatinus* 909 *in folio X. saec.; binis columnis diligenter exaratus caracteribus Longobardicis. Mentio fit huius codicis iam apud Scriuerium, qui eum Palatinum quartum dicit*[2]). *In fol.* 1. '*heinricus imperator istum dedere dinoscitur librum*' *litteris pulcherrimis exaratum legitur, quae ad Henricum IV.* (1006—1056) *summo iure referas, unde sequitur librum in Italia scriptum in Germaniam delatum et illi imperatori dono datum esse. Gothicis litteris additum est* '*monasterio scorũ Martyrũ Stephani. uiti. Iustini. atti. dyonifii*', *cui eidem manui debemus titulum* '*hic liber gesta narrat romanorum*'; *tunc cernitur praeter pennae probationem* '*hoc libro lippold*[9] *decan*[9] *maior studuit*' *saeculo nempe recentiore; fragmentum orationis canticorum notis adscriptis pro parte saec. XI. ineunte exaratum non facit ad rem nostram. Fol.* 1 *u.* (*Haec omnia maiusculis eisque quadratis litteris in codice sunt exarata*) '*In-*

1) *cf. p. XX.*
2) *cf. eius notam ad I* 1 (*Spanos*).

cipit Historia Romana Eutropii Gentilis Vsque Ad Obitum Iouiani Imptoris Cui Aliqua Paulus Aquilegensis Diaconus Addidit Rogatu Adelpergae Beneuentanae Ductricis Deinde Idem Paulus Ex Diuersis Auctoribus Colligens A Ualentiniani Imperio Incipiens Vsque Ad Tempora Iustiniani; Quem Landolfus Sagax Secutus Plura Et Ipse Ex Diuersis Auctoribus Colligens In Eadem Historia Addidit Et Perduxit Eam Vsque Ad Imperium Leonis Quod Est Annus Dominicae Incarnationis DCCCVI Indic. VII. Incipit Lib Prim⁹ Historiae'. Subiungitur series imperatorum a Caesare ad Basilium et Constantinum scripta ab horum aequali, ut uidetur, sedulo; adnotata sunt regnorum spatia nec non summa eorum, quae ad rem christianam pertinent. Fol. 305 *'Augustae Romanorum Quae Constantinopolim Regnauerunt'* (*haec litteris quadratis pictis eisdemque exarata sunt*). *Series incipit ab 'Fausta uxor constantini magni helene filii', desin. 'Eudocia uxor michahelis'. Fol.* 306—359 *continetur Vegetii epitoma. In margine nec non inter lineas apparent glossae, quas parui feci; sunt autem eiusdem manus Longobardicae; eidem debemus multas in textu correctiones, quae Henrici temporibus superiores ducendae sunt. Plures insunt manus, quas difficile distinguas; nam iam prima post finitum laborem complures locos emendasse uidetur, aliis locis apparet altera manus, aliis tertia. Indicia quaedam docent hunc ex codice Longobardice scripto manasse. Libro extremo* (*f.* 359 *r.*) *adleuit recentior quaedam manus* (*in sinistra columna*): *explic̄ iste lib'; ad eandem manum referenda uidentur quae in eiusdem paginae uacua dextra columna leguntur: 'Quis deus magnus sicut deus noster | tu es deus qui facis mirabilia | solus.'*

Quae de Palatino 909 *protuli, cuncta, cum primum Vegetium ederem, ex schedis sumpsi uiri doctissimi Du Rieu; qua enim ille est eximia humanitate, postquam de consilio meo Vegetii edendi casu certior est factus, multa sua de Vegetii codicibus scripta una cum multis collationibus ultro*

ad me misit (*a.* 1867). *Contulerunt autem hunc codicem post Du Rieu Zangemeister atque in meum usum Dr. Fridericus Schlie* (*a.* 1868), *a quo etiam excerptum illud Vatic. VII. saec. transscriptum habeo* (*; idem Vaticani* 4493, *qui mihi dubii erant, locos mecum accuratissime communicauit*). *Itaque in conficienda ea Vegetii editione, quae* 1869 *prodiit, cum duabus Pal.* 909 *collationibus uterer, rarissime huius lectio in dubio mihi relinquebatur; decem uero mensibus postquam Vegetium emiseramus, ualetudinis causa Italico itinere suscepto cum Romae ipsi scilicet primarium illum cod.* (*una cum E et V*) *inspexissemus, Martio mense a.* 1870 *Heidelbergam reuersi „Supplemento" illo „ad Vegetii nostram editionem" ex hoc potissimum codice quae editioni nostrae adicienda uidebantur doctis uiris proposuimus; de nonnullis denique huius libri singularis optimaeque notae locis, qui quomodo legerentur altera hac editione instituta etiamtum dubitaueramus, Ciccolini uir doctissimus et reuerendissimus, qui nunc Vaticanae bibliothecae praeest, rogantes nos benevolentissime certiores fecit. Vsi autem sumus hoc codice eundem in modum, quo codicibus AM.*

7. Ψ[1]) = *Vaticanus* 4493, *in fol. min., XII. saec. quamuis accurate et diligenter ac satis correcte fere exaratus, tamen saepissime singula commata terminationum similitudine lapsus omittit. Desinit in IV*, 39 *cf.* 157, 1; *etiam capitulatio libri IV non ultra caput* 39 *progreditur, praeterea inter fol.* 6 *et* 7 *unum excidit folium* (*cf. p.* 22, 18 *et* 26, 6.) *Qui codex cum unus ex optimis sit, haud superfluum puto nonnulla ad orthographiam huius libri spectantia quae Du Rieu excerpsit, proponere.* balista *et* ballista, molior, cincinatus, thesali, quintio, quotiens, adquirere, adgredi, assumo, ascribere, amminiculum, aspicere, adgregare, adtentus, atenuare, adnectere, annotare, adsolere, adportare, adsuefacere, adplicare, apponere. audatia, prouintia, inficiari, fidutia. Gneus, tyro, Tyber,

1) *cf. p. XV.*

Tideus, epytoma, Illiricum, olym *corr. in* olim, clipeus, monoxilus, myxtus, Pirrhus, cilinder. sescenti, xerses, expectare, existere, extinguere, exerere. conexus, conplures, conponere, conparare, conpellere, conplere. inlecebrae, inmergere, inminere, inpedimentum *et* impedimentum, inlatus, inpossibilis, inbuere, inpulsus, inpressio, inrumpere, inruere, inbellis, inpugnare, inligare, inpar, inportare, inpune, inprouisus, inpensa; surrogare, summota. quicquid, catafracta, falanges, phęnum, scafa, elefanti. obtimus, obponere. cedes, aequites *et* aequi *passim corr.*, acię, loetale, mesos (= Moesos), federatus, poene, fedari. adrianus, ordeum, inhermis, halani, exaurire, scola, honus, arpago, nihilhominus, labyrintus, habundare. ostes, spata, mitridates, orror, anthiochus, iugurta, matheria, troclea, corda. uelud, relinqd (*semel*), dendatus. *Contulit Du Rieu; dubios locos ipse inspexi* (1869).

8. *D*[1]) = *Parisinus* 7231, *in fol. minore, XII. saec. Deest lib. IV* 31—*fin., neque capitulatio libri IV ultra caput* 30 *progreditur, etiam* naualis — subnectit *elenchi librorum uerba omissa sunt; fol.* 13 *u. paulo ante finem recentior manus addidit* '*Fl. uegetij de re militarj lib. IIII et ultimus*'. *Inter cetera*, (*Solin., excerpta ex libris Ciceronis ad Herennium in sex partes diuis., Cic. partitiones orator., Iulii Seueriani syntomata, fragm. e Quintiliani libro decimo, Sancti Augustini de musica lib. sex, Cic. ad Beturium lib. de synonymis*) *quae hoc codice continentur, insignis est* '*notarum tachygraphicarum*' *collectio. Scriptura haud ita pulchra, uersus absque linea recta et angustissimi. Inter cimelia habetur. Post Haasium Du Rieu alios ipse* (1866) *contuli. Complures locos iterum in meum usum inspexerunt Dr. Zotenberg et Dr. Aug. Behaghel* (1868).

9. *P*[2]) = *Perizonianus* ('*ex legato Iacobi Perisonii*') *F* 17, *in fol. maiore, XI. saec.; integer. Insunt praeter Vegetium* '*Machabiorum liber primus*' *multis cum imaginibus* (61 *cap.*) *XI. saec.*, '*Registrum siue tabula libri uigecii*

1) *cf. p. XXI.* 2) *cf. p. XXI.*

de re militari' (*i. e. index eorum uerborum, quae in rubricis Vegetii occurrunt*), *ut omnia, quae secuntur, XV. saec. ineuntis, fol.* 15 *'uocabularius liber uigecii de re mil.' fol.* 21 *'Incipiunt capitula libri qui uocatur sextus frontonius in quo tractantur q̃dā ualde utilia et necessaria ad opus bellicum'* (= *Frontini strategemata cum glossis*), *fol.* 33 *'Incipiunt uocabula rariora super frontoneo de re bellica', fol.* 37 *'Incipit tabula frontonij de re militari in qua nomina et uerba atque quaedam dictiones secundum ordinem alphabeti collocantur etc.' fol.* 41 *corollaria tria postrema iterum in tenuiore membrana inscripta secuntur. Ipse Vegetius a diuersis manibus* (P_2) *correctus est, primum ab ipso librario qui codicem exarauit, deinde ab alia manu satis antiqua, postremum, id quod rarius est factum, a recentissima* (*XV. saec.*); *item glossae, quas multas praebet hic codex, in primo libro* (— *I*, 24) *ad tres diuersas manus redeunt, ad duas antiquas et tertiam XV. saec., quae quidem et in reliquis libris crebra addidit interpretamenta; horum maior pars in uocabulario, quem commemorauimus, libro denuo occurrit. Inter antiquas illas libri primi glossas nonnullae sunt germanicae*[1]), *quas publici iuris fieri operae pretium iudicauerim. Sunt autem hae:*

tymbron
p. 11, 4 fabroſ
ſmidoſ
ibid. ferrarioſ
g.
wanneroſ
ibid. carpentarioſ
ſuingas corboſ
p. 15, 12 clauaſ *p.* 26, 22 qualoſ.

1) *In uocabulario Vegetii haec repperi germanica uocabula: 'eỹ jaerfrucht' sub 'annona', 'eyn halm uel stoppel' sub 'culmus'; 'uiualter uel ſomeruogel' sub 'papiliones'; in Frontini uocabulario (fol.* 33 *sq.) hae mihi occurrerunt germanicae uoces: 'eyn huuel' sub 'collis', 'ellende uel uerdriet' sub 'exilium', 'ſmallich uel cleynlich' sub 'gracilis', 'hinderlagẽ' sub 'insidiae', 'glauie uel eỹ sper' sub 'lancea', 'eyn mudde' sub 'modium' 'eỹ molen' sub 'mola', 'overkomynge' sub 'superuentus', 'omgekiert' sub 'transuersus'.*

Eximia Leidensis bibliothecae praefecti Pluygersii V. Cl. beneuolentia mihi contigit, ut hic codex Heidelbergam ad me transmitteretur tresque menses ibi remaneret (1868). *Complures locos iterum mea gratia inspexit Dr. Du Rieu* (1868).

Codicibus VDP in eundem modum usus sum, quo GLQ; scribendi autem rationem uocabula, qua hi codices utuntur, nequaquam respexi.

10. *E* = *Vat. Reg.* 2077 *uide p. V. XI. XXI sq.*

II. Codices examinati sed paucis locis adhibiti.

a) Classis *e*:

11. *Bernensis* 280[1]), *in fol. longiore, membranaceus, saec. X. Vltimi capitis uerba extrema inde ab his:* pendet in malo utroque ferrato *manu alia saec. XV. suppleta sunt; quare Eutropiana illa subscriptio in hoc codice non apparet. In indice operis adicit cum Monacensi et Gudiano* 'numero'; *quod sequitur, IIII, erasum est. Distinguas duos correctores, unum antiquiorem, alterum recentem. Codicem ex libro litteris uncialibus exarato descriptum esse quaeuis pagina clamat* (*teste Hageno*). *Contulerunt Du Rieu* (1861), *H. Hagen* (1865) *Köchlyo V. Cl. rogante, uir quidam doctus Berolinensis* (1868); *conspirat accuratissime cum A.*

12. *Parisinus* 6503, *in fol. maiore, Haasio auctore ante X. saec. scriptus; rectius catalogus eum XI. saeculo adiudicat. Haud integer; incipit* '⟨*l*⟩*egionis merita*' (42, 15 *n. ed.*). *Insunt praeter alia recentioris aetatis a*) *praecept. moral. fragm. latine et graece* (— '*Glossae optimae notae*' —) *IX. sacc. b*) *Vegetius. c*) *Alexandri Magni ad Aristotelem epistola de situ Indiae XII. s. d*) *Daretis Phrygii historia de Troiae excidio XII. s. Post Haasium et Du Rieu ipse* (*a.* 1866) *contuli; conspirat et ipse accuratissime cum A.*

---

1) *cf. H. Hageni catal. cod. Bern. p.* 305.

13. *Parisinus* 7230 *A., antea Noalliensis, X. saec., in quarto maiore; haud integer, incipit enim* (*cf. n. ed.* 70, 11) *a uerbis* arduis per capita *in fol.* 14 *r., quod est primum; fol.* 14 *deficit in uocabulo* fumo (74, 18) *fol.* 15 *r. incipit* rantur cum naturaliter equites *etc.* (55, 20) *pergitque oratio rectissime usque ad* celerius (65, 18). *Quod sequitur fol.* 17 *est mutilum, ex singulis schedis compositum, obducta membrana ita tectum, ut pauca perluceant; subsunt autem uerba* significant 74, 19 *usque ad* fuerit 77, 2. *Deinde oratio sine ullo maiore hiatu procedit; in fine operis uocabulo* milites (165, 4) *desinit. Neglegentissime scriptus; nonnulla, quae antiqua in Bernensi manus correxit, in hoc et G a prima manu scripta extant. Madore situque corruptus, ita ut bona pars titulorum perierit; etiam atramenti color haud ita niger est. Inest etiam Solinus; 'Waldiaudus Clericus Hunc Librũ Scripsit' extat Solini subscriptio; idem Vegetium scripsit. Solinum sequitur Itinerarium Antonini et ipsum mutilum. Cohaeret artissime cum G cf. p. XVIIII. Post Haasium et Du Rieu ipse* (*a.* 1866) *contuli.*

14. *Korttianus* 2 [1]). *Adseruatur in bibliotheca Lipsiensi exemplum editionis Scriuerianae maioris* (1607), *quo ut Heidelbergae uti mihi liceret Naumanni bibl. illius praefecti comitate factum est. Habet ille liber has praescriptiones: a) in inuolucri interiore parte 'Fl. Vegetium cum XIII Msss. Codicibus in Galliis ano* (*sic!*) *CIↃ IↃLXXXII* (1582) *diligenter fideliter conlatum quintoque libro de Praeceptis Naualibus auctiorem familiariter nimis a me cum multis aliis quae rariora conquisieram commodato sumsit* (*durius non dicam ne Manes solicitem* (*sic!*)) *Ludouicus Carrio: S. Paul. Merula Cosmograph. Part. II lib. IV pag.* 1033'. — *b) eodem loco infra: 'Liber Joan. Stark Lunaeburgensis.'* — *c) in ea pagina, in qua titulus inscriptus est, ad uocem impressam 'libri' haec sunt addita manu scripta: 'cum*

1) *Accedunt tandem fragm. Einsied.* (*Nr.* 365 *p.* 73—74) (*I, cap.* 9 *et* 10) *X. saec. et excerptum Cusanum* (14 *'ex libris Flauii de arte bellica' cf. supra p. XVIIII.*).

Eximia Leidensis bibliothecae praefecti Pluygersi V. Cl. beneuolentia mihi contigit, ut hic codex Heidel bergam ad me transmitteretur tresque menses ibi remaneri (1868). *Complures locos iterum mea gratia inspexit D Du Rieu* (1868).

Codicibus VDP in eundem modum usus sum, quo GL(scribendi autem rationem uocabula, qua hi codices utuntu nequaquam respexi.

10. *E = Vat. Reg.* 2077 *uide p. V. XI. XXI sq*

II. Codices examinati sed paucis locis adhibiti.

a) Classis *e*:

11. *Bernensis* 280[1]), *in fol. longiore, membranace saec. X. Vltimi capitis uerba extrema inde ab his:* peni in malo utroque ferrato *manu alia saec. XV. suppl sunt; quare Eutropiana illa subscriptio in hoc codice n apparet. In indice operis adicit cum Monacensi et Gudic 'numero'; quod sequitur, IIII, erasum est. Distinguas di correctores, unum antiquiorem, alterum recentem. Codic ex libro litteris uncialibus exarato descriptum esse quae pagina clamat* (*teste Hageno*). *Contulerunt Du Rieu* (186 *H. Hagen* (1865) *Köchlyo V. Cl. rogante, uir quidam d tus Berolinensis* (1868); *conspirat accuratissime cum A*

12. *Parisinus* 6503, *in fol. maiore, Haasio auct ante X. saec. scriptus; rectius catalogus eum XI. s culo adiudicat. Haud integer; incipit '*⟨*l*⟩*egionis meri* (42, 15 *n. ed.*). *Insunt praeter alia recentioris aet a*) *praecept. moral. fragm. latine et graece* (— '*Glos optimae notae*' —) *IX. saec. b*) *Vegetius. c*) *Alexan Magni ad Aristotelem epistola de situ Indiae XII. s. d*) *I retis Phrygii historia de Troiae excidio XII. s. Post H sium et Du Rieu ipse* (*a.* 1866) *contuli; conspirat et i accuratissime cum A.*

---

1) *cf. H. Hageni catal. cod. Bern. p.* 305.

13. *Parisinus* 7230 *A., antea Noalliensis, X. saec., in quarto maiore; haud integer, incipit enim* (*cf. n. ed.* 70, 11) *a uerbis* arduis per capita *in fol.* 14 *r., quod est primum; fol.* 14 *deficit in uocabulo* fumo (74, 18) *fol.* 15 *r. incipit* rantur cum naturaliter equites *etc.* (55, 20) *pergitque oratio rectissime usque ad* celerius (65, 18). *Quod sequitur fol.* 17 *est mutilum, ex singulis schedis compositum, obducta membrana ita tectum, ut pauca perluceant; subsunt autem uerba* significant 74, 19 *usque ad* fuerit 77, 2. *Deinde oratio sine ullo maiore hiatu procedit; in fine operis uocabulo* milites (165, 4) *desinit. Neglegentissime scriptus; nonnulla, quae antiqua in Bernensi manus correxit, in hoc et G a prima manu scripta extant. Madore situque corruptus, ita ut bona pars titulorum perierit; etiam atramenti color haud ita niger est. Inest etiam Solinus; 'Waldiaudus Clericus Hunc Librũ Scripsit' extat Solini subscriptio; idem Vegetium scripsit. Solinum sequitur Itinerarium Antonini et ipsum mutilum. Cohaeret artissime cum G cf. p. XVIIII. Post Haasium et Du Rieu ipse* (*a.* 1866) *contuli.*

14. *Korttianus* 2[1]). *Adseruatur in bibliotheca Lipsiensi exemplum editionis Scriuerianae maioris* (1607), *quo ut Heidelbergae uti mihi liceret Naumanni bibl. illius praefecti comitate factum est. Habet ille liber has praescriptiones: a) in inuolucri interiore parte 'Fl. Vegetium cum XIII Mss. Codicibus in Galliis ano (sic!) CIↃ IↃLXXXII* (1582) *diligenter fideliter conlatum quintoque libro de Praeceptis Naualibus auctiorem familiariter nimis a me cum multis aliis quae rariora conquisieram commodato sumsit (durius non dicam ne Manes solicitem (sic!)) Ludouicus Carrio: S. Paul. Merula Cosmograph. Part. II lib. IV pag.* 1033'. — *b) eodem loco infra: 'Liber Joan. Stark Lunaeburgensis.' — c) in ea pagina, in qua titulus inscriptus est, ad uocem impressam 'libri' haec sunt addita manu scripta: 'cum*

1) *Accedunt tandem fragm. Einsied.* (*Nr.* 365 *p.* 73—74) (*I, cap.* 9 *et* 10) *X. saec. et excerptum Cusanum* (14 *'ex libris Flauii de arte bellica' cf. supra p. XVIIII.*).

Eximia Leidensis bibliothecae praefecti Pluygersii V. Cl. beneuolentia mihi contigit, ut hic codex Heidelbergam ad me transmitteretur tresque menses ibi remanere (1868). *Complures locos iterum mea gratia inspexit Dr Du Rieu* (1868).

Codicibus VDP in eundem modum usus sum, quo GLQ scribendi autem rationem uocabula, qua hi codices utuntur nequaquam respexi.

10. *E* = *Vat. Reg.* 2077 *uide p. V. XI. XXI sq.*

II. Codices examinati sed paucis locis adhibiti.

a) Classis *e*:

11. *Bernensis* 280[1]), *in fol. longiore, membranaceu saec. X. Vltimi capitis uerba extrema inde ab his:* pend in malo utroque ferrato *manu alia saec. XV. supple sunt; quare Eutropiana illa subscriptio in hoc codice n apparet. In indice operis adicit cum Monacensi et Gudia 'numero'; quod sequitur, IIII, erasum est. Distinguas du correctores, unum antiquiorem, alterum recentem. Codice ex libro litteris uncialibus exarato descriptum esse quaeu pagina clamat* (*teste Hageno*). *Contulerunt Du Rieu* (1861 *H. Hagen* (1865) *Köchlyo V. Cl. rogante, uir quidam do tus Berolinensis* (1868); *conspirat accuratissime cum A.*

12. *Parisinus* 6503, *in fol. maiore, Haasio aucto ante X. saec. scriptus; rectius catalogus eum XI. sa culo adiudicat. Haud integer; incipit* '⟨*l*⟩*egionis merit* (42, 15 *n. ed.*). *Insunt praeter alia recentioris aetat a) praecept. moral. fragm. latine et graece* (— '*Glossa optimae notae*' —) *IX. saec. b) Vegetius. c) Alexand Magni ad Aristotelem epistola de situ Indiae XII. s. d) Da retis Phrygii historia de Troiae excidio XII. s. Post Haa sium et Du Rieu ipse* (*a.* 1866) *contuli; conspirat et ips accuratissime cum A.*

---

1) *cf. H. Hageni catal. cod. Bern. p.* 305.

26. *Casanatensis* (*Rom.*) *B V* 31, *XV. saec.; pertinet ad ε.*

27. *Barberinus* (*Rom.*) *VIII* 2 *f.* '*Antonii Seripandi ex Hieronymi munere*'; *XVI. saec. Ad genus ε pertinet, quamquam cum π contaminatus est; codex pro aetate sua satis bonus.*

IV. Codices antiqui, qui num etiam nunc extent aut ubi sint, nescitur.

1. '*De hystoria nabuthae I*[1]) *in quo et uegecius de re militari et questiones albini etc.*' *Haec docet catalogus, qui inest in codice Sangallensi IX. saec.*[2])

2. *In eodem catalogo* '*Vegecius uolumen*' *memoratur*[2]). *De quo catalogo cf. Serapeum I* (1840) *p.* 81—85.

3. *Sangallensis* '*Vegetii renati de re militari in uol. I*'[2]), *quem catalogus IX. saec.* (*a.* 850—900) *Sangallensis exhibet; Istos autem libros* '*domñs grimaldus de suo dedit ad ŝcm Gallum*'. *cf. Serap. II p.* 23.

4. *Bobiensis Nr.* 163 *eius catalogi, quem a.* 1461 *conscriptum Peyron una cum fragmentis Ciceronis pro Scauro Tullio in Clodium orationum edidit* (*a.* 1826); '*Vegetii de arte militari. In littera longobarda*'. *Ex quo additamento nudo — aliter* '*In littera grossa legibili*' *adiectum esset — hunc codicem non ante saec. X/XI. conscriptum fuisse censeo.*

5. '*Flauii Viceti liber*'[2]) *refert Corbeianae bibliothecae catalogus XII. saec.; cf. Serap. II p.* 109 *et Haase l. l. p.* 9.

6. '*Item Negocius de re militari. et Gestis romanorum imperatorum ab augusto usque ad theodosium*', *catalogus bibliothecae Constantiensis anno* 1343 *confectus testatur. Recte Haase* (*l. l.*) '*et Gesta*' *emendat;* '*Negocius*' *autem ille* '*Vegetius*' *uidetur. Cf. Serap. I,* 49—58.

7. *Librianus* 1028 ('*catalogue of the splendid manu-*

---

1) *i. e. unum uolumen.*

2) *cf. Gust. Beckeri „Catalogi bibliothecarum antiqui“* (*Bonnae* 1885).

scripts formed by Gugl. Libri, — sold by auction London 25. *March* 1859', *p.* 230, *ubi uideas specimen scripturae et lectionis*) *XI.* (*immo XII.*) *saec. cf. supra p. V not.* 1 *et VIII.*

8. *Laureshamensis*[1]) '*peruetusti*' *mentio fit sub XLIX.* 1 *in breuiario X. saec.* (*Pal.* 1877), *quod in bibl. Vaticana adseruatur* (*cf. Ang. Mai Spicilegium Romanum V p.* 189). '*Flauii Vegeti Renati uiri inlustris epitoma rei militaris libri numero IIII in uno codice*'.[2])

V. Codices non examinati.

1) *XI. exeuntis uel XII. saec. ineuntis* (*teste Fornario illustr. uiro, qui a.* 1870 *bibliothecae quae est Neapoli nationalis praefectus de codd. Vegetii Neapolitanis benevolentissime me certiorem fecit*):

Neapolit. bibl. nat. V. A. 21 *membr. in folio, binis uers. columnis exaratus; habet hanc inscriptionem: Flauii Vegetii Renati. Viri illustris epithoma institutionis rei militaris, et Eutropianam subscriptionem* (*ad e igitur pertinere arbitreris*).

2) *XII. saec. Montepessulanus* 133 (*Catalogue général etc. I* 334) *u. p. XI. Inest etiam Cicero de officiis.*

XIII. saec.

3) (*teste Schwebelio*) 1 *Gudianus* (*Schwebelio Guelpherbytanus B*). *Ex iis, quae pauca Schweb. ex hoc codice publici iuris fecit, eum aliquatenus a G pendere uerisimile est.* — 4) 1 *Laurentianus* (*Band. IV* 175) *cum aliquot scholiis. Inscribitur* '*Flau. Veg. R. uiri ill. de arte bellica l. IV ad Valentinianum Augustum*' *cf. p. IV not.* — 5) *Leidensis bibl. publ. Lat. F* 62. (*teste Du Rieu*). — 6) *Leidensis Vossianus Lat. F.* 93 (*fragmentum siue excerptum*).

XIII. saec. exeuntis.

---

1) *Wilmanns* (*Mus. Rhen. XXIII,* 3 *p.* 406) *hunc codicem Pal.* 909 (*nobis II*) *esse perperam opinatur.*

2) *Cf. Beck. libr. laud.*

7) *Harleianus* 2475 '*Fl. Veg. institutorum rei militaris libri III*'. *Exaratus anno* 1297 *Parisiis a Petro de Pass.* — 8) (*teste Maximiliano Muellero V. Cl., qui summa cum comitate de Bodleianis me certiorem fecit*) *Oxoniensis Auct. F.* 3, 2 '*Incipit liber primus flauii uegaci uel uegeci renati uiri illustris epytoma*'; *mutilus.*

XIII.—XIV. saec.

9) 1 *Laurentianus* (*Band. III* 407, *XIII et XIV saec.* '*Vegetii de re militari libri V*'). — 10) *Vat. Regin.* 1274 *in fol. min., olim Claudii Fauchetii regii Consiliarii curiae Monetarum praesidis.* '*Flauii Vigetii Renati uiri illustris epythoma rei militaris libri numero quattuor incipiunt.* — 11) *Vrbinas* 939 *in quarto minore.* '*Fl. Vegetii liber incipit foeliciter*'. — 12) *Vrbinas* 456. — 13) *Leidensis Vossianus Lat. Q* 59. (*teste Du Rieu*). — 14) *sem. Patauini No.* 26 (*teste R. Foerstero, uiro de Libanio meritissimo, qui a.* 1870 *cum una mecum Romae uersaretur de Veg. codd. bibl. Patau. Bonon. Rauennat. me certiorem fecit*).

XIV. saec.

15) *Harleianus* 2551 '*Eustropii flauii uegecii renati illustris comitis constantinopolitañ ualentino augusto consuli epitomia institutionem rei militaris de commentariis traiani et adriani fortuni*'. — 16) *Harleianus* 2667 '*Fl. uegetii epitome rei militaris*'. — 17) *Bodleianus* 242. — 18) *Lipsiensis XCI m* (*cat. Naum.*). — 19) (*teste Schwebelio*) 1 *Gudianus* (*Schwebelio Guelpherbytanus C*); *quem codicem cum Dresdensi cohaerere Bethmanus in litteris ad Baehrium V. Cl. datis adfirmauit.* — 20) *Donaueschingensis* 21 (*Lassberg.* 96) (*cf. Barackii catal.*). '*Flauij uegecij Renati uiri illustris Epitoma Institutorum Rei militaris libri numero quatuor de Conuentarijs* (*sic!*) *Catonis Augusti Traiani et Adriani nec non etiam Frontini*' ('*de comm. — frontini*' *etiam in G nostro ab altera manu addita legas*). — 21) *Turonensis* (*teste Haenelio* (*in catalog. libr. man. an.* 1830)); *ceterum* '*nonnullos*' *Turonenses Montefalconius* (*bibl. bibliothecarum* 1739) *refert.* — 22—25) *Parisini* 5719. 6476. 7242. 7243. — 26) 1 *in*

bibl. Scorialensi (*t. Haen.*). — 27) 1 *in bibl. Sancti Isidori in urbe Madrid* (*t. Haenel.*). — 28) 1 *Laurentianus* (*Band. II* 316), '*Vegetii de disciplina militari libri IV ad Valentinianum Augustum*'. — 29) *plut.* 19 *cod.* 5 *bibl. patrum Minorum Caesenae, quae olim fuit Malatestarum cf. p. IX.* — 30) *Vaticanus* 2193. — 31) *Vatic.* 4494 '*Eutropii Flauii Vegetii renati uiri illustris comitis Constantinopolitani Valentino Augusto Consuli epithoma institutorum rei militaris de com. tr. etc.*' (*cf. Harl.* 2551 *supra* 15). — 32) *Vaticanus* 4497 (*binis columnis conscriptus*): '*Flauii Vegeti Renati uiri illustris comitis sacr. epithoma rei militaris libri IIII*^{or}' (*cf. Π nostrum*). — 33) *V. Regin.* 1512 *cf. p. V not.* (*diserte quinque libros agnoscit*). — 34) *Palatinus* 945 (*a.* 1348 *script.*) *incipit per Eutropianam subscriptionem.* — 35) *Vrbinas* 1362. — 36) *Montecassinensis* 362. — 37) *Ambrosianus R* 6 *sup.* — 38) *Librianus* 1029 (*catal. p.* 230; *ubi nunc est?*) — 39) *bibl. Propagandae Rom. No.* 14 (*cf. Parthey Serap.* 1869 *Intelligenzbl. No.* 5 *p.* 36). — 40) *Ittnerianus* (*ex Creuzeri* ('*Nachlass*' *p.* 435) *uerbis apparet hunc cod. aliquatenus cum G nostro conspirare*). — 41) *Bononiensis* (*in collegio Hispanorum*) 147. — 42) *Chigianus* (*Rom.*) *H VII* 238.

XIV. saec. exeuntis.

43) *Ambrosianus G* 83: '*Incipit liber Flauii Vegetii Renati uiri illustris epithomatum institutorum rei militaris ad Theodosium imperatorem feliciter*'. — 44) *Ambrosianus I* 108 *sup. A Porta Neapolitano ineunte septimo decimo saeculo bibl. Ambr. dono datus.* — 45) *Ambrosianus B* 91 *sup.* '*Flagi Vegetii etc.*' — 46) *Berolinensis theol. lat. fol.* 239, *a.* 1374 *scriptus.* — 47) 1 *Laurentianus* (*Band. IV* 151). — 48) 1 *Laur.* (*Band. II* 608) *a.* 1396 *scriptus.* — 49) *Amplonianus* (*Erford.*) 1399 *exaratus. cf. Haase p.* 16.

XIV.—XV. saec.

50) *Vat. Reg.* 1564; *perierunt I c.* 2—10. — 51) 1 *Patauinus in archiuio eccl. capit. B* 47 (*teste Du Rieu*). — 52) *Neapolitanus V. A.* 19 *inscriptio:* '*Flauii ueg. r. u.*

ill. comitis etholii epithoma rei militaris libri numero quinque incipiunt feliciter'; subscriptio: '*Fl. u. r. u. ill. comitis etilii etc. Explicit. Antonii Seripandi et amicorum.*'

XV. saec.[1])

53) (*XV s. in.*) *Florentinus Magliabecchianus* (*in bibl. nationali*) 72 (*sine inscr. ac subscriptionibus; desinit p.* 160, 7 *nostri libri* (diem condens in). — 54) *item s. XV. ineuntis* (*teste Fornario*) *Neapolitanus V. A.* 20; *inscriptio:* '*Flauii Vegetii renati uiri illustris de re militari liber primus inc. feliciter'*; *subscriptio:* '*Fla. Eutropius emendauit sine exemplario Constantinopolim'*; *in summa ora subseq. pag. legitur:* '*Antonii Seripandi ex Jani Parrhasii testimonio'*. — 55) *Vaticanus* 4492 *chart.* (*a.* 1408 *script.*). — 56) *Vatic.* 5352 *chart.* — 57) *Vat. Regin.* 1880 (*uide p. XXVII*). — 58) *Vat. Reg.* 1983 *chart.* — 59) *Vrbinas* 1221. — 60) *Ottobon.* 1964 *chart.* — 61) *Venetus cl.* 14 *Nr.* 130 *chart.* — 62) *Venetus cl.* 8 *Nr.* 11. — 63) *Venetus cl.* 14 *Nr.* 128. — 64) *Venetus cl.* 13 *Nr.* 400. — 65) 1 *Laurentianus* (*Band. II* 357; '*Fl. Veg. Ren. V. Ill. de re militari ad Theodosium felicem imperatorem libri IIII'*). — 66) 1 *Laurentianus* (*Band. II* 358). — 67) 1 *Laurentianus* (*Band. III* 392). — 68) *Florentinus Magliabecchianus* 75 (*praecedit Macrob. somn. Scip.; secuntur Solin. et dicta Sibyllina*). — 69) *Ambrosianus D* 4: '*P.* (*sic!*) *Vegetii rei militaris diligentissimi atque disertissimi scriptoris Romani peregrineque antiquitatis inc. fel.*' — 70) 1 *in urbe Seuilla* (*teste Haen.*).

---

1) *Nuper* (*cf. Mitteilungen a.* 1885 *No.* 2) *hanc praefationis partem paucissimis uerbis nobis transactum iri professi sumus, utpote neque ullam XV. s. codicum ad recensendam Veg. epitomam esse auctoritatem arbitrati et omnes qui ubique adseruantur Veg. huius potissimum saec. codd. odoraturos nos desperantes; sed totius nostri libri condicione iterum iterumque examinata atque considerata magis tamen conuenire nunc uidemus, quae de hoc genere olim aut ex catalogis eruimus aut ipsi Romae indagauimus aut uiri docti* (*cf. quod supra commemorauimus,* '*supplementum' nostrum* (*a.* 1870)) *nobiscum communicarunt, integra denuo ponere non omissis eis, quae nova in Basileensis, quae quidem urbs a Loerraco nostro proxime abest, bibliothecae catalogis bibliothecarum quamuis pauca deprehendimus.*

71. 72) 2 *in urbe Toledo* (*t. Haen.*). — 73. 74) 2 *in urbe Madrid* (*t. Haen.*). — 75—85) *Parisini* 2454. 3609 *b.* 5691. 5697. 6106 *a.* 7234. 7235. 7384. 7385. 7386. 7387. — 86) *Argentinensis A IV* 19 *cf. Haase p.* 17. — 87—91) 5 *Vindobonenses: Nr.* 63. 310. 313. (*Tabulae cod. m. ed. acad. Caesarea Vindobon. vol. I* (*a.* 1864)). 3154 *chart.* 3212 *chart.* (*tab. etc. vol. II* (*a.* 1868)). — 92) 1 *Pragensis chart.* '*Vegecii Flaui Renati uiri illustris liber de disciplina militari deque arte pugnandi*' *etc. cf. Haase p.* 17. — 93) *Monacensis* 522 (*scr. ann.* 1467/68 *ab H. Schedelio cf. Haase p.* 18 *et nou. catal. Halmii et Meyeri*): *Flauii Vegetii Renati epitomatum* (*sic*) *institutorum rei mil. ad Theod. imp. lib. IV.* — 94) *Monac.* 14331 *f.* 204—231: '*Flauii Vegetii epitoma institutorum rei militaris*', *omissis c.* 19—26 *libri IV.* — 95) *Berolinensis Hamiltonensis* 653. — 96) *Berolin. lat.oct.* 3. — 97) 1 *Treuirensis* (*cf. supra p. XXVII*). — 98) 1 *Lissensis.* — 99) *Rehdigeranus sect. I*, 2 (*Vratislau.*) *scr. a.* 1468. — 100) *Leidensis bibl. publ. Lat.* 192. — 101) *Leidensis Vossianus Lat. Q* 115 *chart.* — 102) *Bodleianus* (*bibl. canon.*) 268 *chart.* — 103) *Bodleianus* (*b. c.*) 274, *manu Jacobi Curli mandante Alfonso V. rege Aragoniae et utriusque Siciliae bene exaratus. In fronte cod. est imago regis armati equitantis picta cum insignibus regiis subiectis.* '*Flauii Vegetii Renati comitis Etolii epythoma institutionum rei militaris*'. *In calce* '*Flauii Vegetii uiri illustris comitis Atilii epythoma de institutis rei militaris libri quinque expliciunt feliciter de commentariis Augusti Traiani Adriani Catonis Cornelii Celsi Frontiniani Paterni et aliorum abstracti*'. *cf. Haase p.* 16. — 104) *Rauennas* (1445 *scr.*) 138, 3 *K.* — 105) *Neapolitanus V. A* 22 *partim chartac. partim membran. XV. saec.* (*VIIII Kal. Jan. a.* 1451 *exaratus*).

XV. saec. exeuntis.

106) *Leidensis bibl. publ. Latin.* 128. — 107) *cod. Veg. Romanus, qui extat in archiuio basilicae s. Petri H* 33.

XVI. saec.

108) *Casanatensis* (*Rom.*) *C IV* 17 (*incipit: sed ad-*

uersus omnia (*p.* 5, 21); *habet hanc subscriptionem:* '*Flau. ueg. ren. V. com. ethilii de re militari*'; *cf. p. V.*

XVII. saec.

109) *Neapolitanus, qui est in* '*bibl. de' Gerolomini*'.

Accedunt alii libri, quorum aetatem non cognoui. Ex quibus plerosque antiquiores catalogi impressi earum bibliothecarum suggesserunt, quarum recentiores catalogi aut non extant aut a me ut inspicerentur fieri non poterat. Ceterum non dubito quin conplures horum librorum manuscriptorum iam supra a nobis alio nomine sint relati. Sunt autem ei 13 *ex Montefalconii bibliotheca bibliothecarum manuscriptorum* [8 *Petauiani* (*cf. supra p. XXXVIII Nr.* 22), *praeter eum, quem supra laudauimus,* 2 *Montecassinenses,* 1 *Oliuetanus* (*teste Fornario Neapoli non adseruatur*) *mutilus,* 1 *in bibl. monasterii Benedictinorum beatae Mariae Florentinae* (*membr.*), 1 *Germanensis* 1104 (*Montef. p.* 1114 *b.*), *quem desiderari catalogus, qui in Parisina bibl. adseruatur, manuscriptus testatur*]; *praeterea Haenel l. l.* 1 *Glasgoviensis mentionem facit;* '*Catalogi Librorum Manuscriptorum Angliae et Hiberniae in unum collecti cum indice alphabetico* (*Oxoniae e Theatro Sheldoniano an. dom. MDCXCVII*)' *in primo tomo, qui Oxonienses* (*Bodleian., Colleg.*) *et Cantabrigienses continet, Vegetii codices* 6 *Bodleianos* (1382 (*olim Laudens.*). 1834 (*olim Digbaeens.*). 1926. 2166. 2579. 4059.) [*cf. quos nos ex hac bibliotheca supra attulimus: Nr.* 8, *quem antiquissimum Bodleianae testatur M. Müller,* 16. 86. 87), 1 *ex coll. collegii Baliol.* (418), 1 *ex coll. collegii Lincoln.* (1219), 2 *Cantabrigienses* (1686. 1886.), *in tomo secundo, cuius pars prior* '*libros manuscriptos ecclesiarum cathedralium et al. celebr. bibl. in Anglia*' *complectitur, diuersarum bibliothecarum* 9 *Vegetii codices referunt: e bibl. collegii Etonii sub arce Windesoria* 1834. 2348 *cum uariis lectionibus in margine; ex Isaaci Vossii canonici Windesoriensis bibliotheca* 2475 *et* 2530; *Theyeri in comitatu Glocestriensi* 6620; *ex bibl. Henrici Langleyi in comitatu Solopiensi* 7001; *ex bibl. Eduardi Bernardi* 7437; *in aedibus Jacobaeis* 8545 *et* 8546 (*ad*

hos 8629 *referri uidetur*). *Secuntur manuscripti ei libri, quibus Stewechius et Scriuerius editores usi sunt. Illius libri hi sunt:* 1) *H*(*ittorp.*) '*liber manuscriptus quem a D. Melchiore Hittorpio etc. accepi*'; *pertinet ad λ deterrimam familiam.* — 2) *N*(*amurcensis*) '*fragmentum manuscriptum in quo duo libri priores Vegetii et magna pars tertii, donum adolescentis et optimi Gulielmi Masnuy Namurcensis*'; *quantumuis congruat cum G, in compluribus tamen locis δP familiae lectiones sunt intrusae.* — 3—6) '*Susiami quattuor libri manuscripti, qui apud nobilissimum ac doctissimum uirum Iacobum Susium*'; *nullius fere pretii; tres eorum ex ε fluxisse uidentur.* — 7) '*B liber Bonnensis*' (*hodie ibi desiderari uidetur; cf. Klettii catalog.* (*progr. uniu.*) (1859)) '*manu scriptus, cuius lectiones petitę ex Notis Franc. Modii*'; *pertinet ad δP. Scriuerius autem octo manuscriptis se usum esse in praefatione ed. suae a.* 1632 *profitetur; inter quos quattuor Palatinos refert; ceteros Leidenses fuisse probabile est. Editionem, quam Valartus curauit Paris. a.* 1762, '*Veg. institutorum rei militaris l. IIII*', *qui secundum* 25 *codices textum Vegetii se recensuisse gloriatur, quod nullo pacto inspiciendi mihi data est copia, maximopere doleo. Duo codices iam restant, quos fama tantum noui: Peirescianus et Chorierius, quos Fabric. in bibl. lat.* (*sub Vegetio*) *commemorat. De Schwebelii tribus Guelpherbytanis uide I* 3. *V* 3. 18.

Quasi appendicem ad codicum recensum eos libros manuscriptos adieci, in quibus aut uersiones Vegetii aut partes quaedam ex eius opere extractae continentur. Illius generis in catalogis hos repperi manuscriptos:

1) *Boni Giambonii italica Vegetii interpretatio* (*cod. Riccardianus* (*Florent.*)) *saec. XIII.* (*cf. supra p. XXVII.*) *typis exscripta* 1815. — 2) *Dresdensis O* 57 (*de quo Förstemann nuper benignissime codicillos ad me dedit*) *XIII.*(*?*) *saec.: uersio francogallic asine dubio Ioannis de Meun* († 1322); *inscriptio: Ci commence par bon eur el non del souverain dieu li abriegemns noble homme Vegece Flaue Rene etc.* (*cf. Eberti, Gesch. d. Dr. B. p.* 313). — 3) *Durlacensis* (*nunc Carlsruhensis*) 18, *chart. XV. s.: Vegetius germanice translatus*

et Comiti Ioanni in Lupffen Landgrauio Stielingae Domino in Heider dedicatus a Lud. Hohenwanga Valle Elchingae, cum iconibus. — 4) *Vegetius translated (by John Lydgate?)' in bibl. Bodleiana (teste illo catalogo* (1697), *quem supra laudauimus, sub Nr.* 1479). — 5) '*Vegetius de re militari anglice uersus et Thomae Baroni de Berkeley nuncupatus' cat. a* 1697 *I,* 2 (*Oxon. Coll. St. Mariae Magdal.*) *Nr.* 2171. — 6) '*Translation of. Veg. de re militari'* (*XV. saec.* '*by Clifton'*) *Nr.* 285, 74 *in catalogo bibl. Landsowniae* 1819)). — 7) '*an imperfect copy of a translation of Vegetius de Re militari containing three books out of the five' Harleianus* 67612, 2. — 8) '*Végèce de la Chose de Chevalerie in old french with figures* (*ex bibl. Samuelis Pepysii, Nr.* 6796 '*catal. supra laudati* (*a.* 1697) *II,* 1). — 9) *Livre de Végèce de Chevalerie translated de Latin en François, in pergamena. fol.'* (*ibid. Nr.* 9376 *ex bibl. Ioannis Mori Episcopi Noruicensis*). — 10) *Vat. Regin. Montefalc. C. b.* 30*b: uersio franco-gallica Ioannis de Meun.* — 11 *et* 12) *Eiusdem uersio franco-gall. in cod. bibl. Mazarin.* (*Paris.*) *Nr.* 227 *et* 228 (*cf. Haenel l. l. p.* 345). — 13) *Bernensis* 280 *A* (*s. XV*)*: uersio francogallica* (*art de cheualerie*)*; deest initium; prima uerba haec sunt* (*prol. I*)*: la science des armes puissent estre mises en appert pour le commun prouffit des gens* (*cf. Hageni catal. p.* 305). — 14) *fragm. uersionis ital. Laurent.* (*Band. V* 408).

Excerpta ex Vegetio, ut Pomponii Laeti siue unius de eius discipulis libellum illum ex Vegetio detortum, qui vulgo Modesti nomine fertur et de vocabulis rei militaris inscribitur, silentio praetermittam, praeter E nostrum Einsiedelense (*cf. Veg. I* 9 *et* 10) *Treuirense Cusanumque, quae supra laudauimus, haec mihi occurrerunt:*

1) *Venetus Marcianus* 245 *chart. saec. XIV. cf. Valentinellii catal. tom. IV p.* 186. — 2) *V. Marc.* 179 *membr. saec. XIV* '*abstractiones libri Flauii Vegetii Renati uiri illustris comitis epithoniu* (*sic!*) *rei militaris' f.* 48—50*; extant tantum a.* '*elenchus quinque librorum Vegetii ex ueteribus membranis b. index capitulorum primi et secundi*

libri cum fragmentis aliquot capitulorum ex utroque quasi operis speciminibus' (*Valent.*). — 3) '*Extracta de Vegecio' Harleian.* 957. — 4) *Oxoniensis* (*cat. laudat.* (1697) *I* 2 *Nr.* 1881 *e coll. collegii Ioh. Baptistae*). — 5) *ibid. II* 1 *Nr.* 8547 '*Veg. abbreuiatus'* (*in aed. Iacobaeis*). — 6) (*Pseudo-*)*Cato de re militari i. e. excerpta ex Vegetio, quae in cod. Riccard.* (*Florent.*) 710 *XV. saec. chart. continentur* (*cf. H. Keil Philol.* 1850 *p.* 175). — 7) *Bernensis saec. XV.* 550. — 8) *Basileensis FV*, 6. *chart. fol.* 43 *r.* — 47 *u. scl. XVI.*

Collationes nonnullas uirorum doctorum manuscriptas in bibl. Leidensi adseruari me certiorem fecit Du Rieu: huc pertinent etiam Nr. 2769 (*Isaaci Vossii*) *et* 7540 *Eduardi Bernardi*) *in catal. laudato* (1697) *II* 1.

De editionibus aliisque libris impressis, qui ad Nostrum spectant, praeter Fabric. bibl. lat. III p. 174 *sq. confer Eberti „Allgemeines bibl. Lexicon"* (*a.* 1821—27) *II p.* 1013—1018, *Schweigeri* '*Handbuch der classischen Bibliographie'* (*a.* 1830) *p.* 1121 *sq. et* 1302, *Graessei* '*Trésor de livres rares et précieux* (*a.* 1867)' *VI* 2 *p.* 270 *sq., Preussii*[1]) *Bibliothecam* (1882 *apud Guil. Engelmann. Lips.*). *De uersionibus uero Vegetii typis expressis auctoritateque, qua olim floruit, ex eo libro, quem Max. Jähns de scriptoribus rei militaris* (*Geschichte der Militärlitteratur*) *publici iuris facturus est, pro eximia huius uiri et litterarum et rei militaris scientia accuratissima quaeque nos propediem cognituros esse maximopere speramus.*

Restat, ut quid discriminis inter hanc et priorem editionem intercedat, paucis uerbis edisseram. Cum abhinc sedecim annos Vegetii de re militari librum primum ad librorum auctoritatem quam accuratissime redactum ederem, interpolationes, etsi latius istam labem manare mihi iam tunc esset persuasum, tamen paucas indicandas censui, quon-

1) *quod Γ de initio* ('*falces*') *c.* 23 *libri IV proposuit, nihili est; Besselii autem* '*spicilegium ad Fl. Vegetii libros IIII' fere Romanae editionis* (*a.* 1484) *lectiones affert.*

iam diplomatica, quae huius aetatis homines uocant, fundamenta ante omnia iacienda putabam. Hac altera demum editione partim aliorum opera partim meo iudicio uso paulo liberiore uel dicam seueriore stilo in Vegetii libelli quae traduntur menda mihi licuit animaduertere. Itaque centum fere locis huius editionis oratio a priore dissentit. Apparatum autem criticum, qui dicitur, praecipiente Foerstero (l. l. p. 7) cum ex antiquioribus tum ex R. M. uersione suppleui nec non uulgatam lectionem in eis locis, quibus illa nullo meorum codd. exhibetur, adieci[1]*; praefationem uero excepta* 'cod. recensus' *maxima parte paene totam esse nouam primo obtutu quicumque cum priore contenderit perspiciat. Indicem denique uerborum, qualem olim florente aetate maximo cum labore conflatum uiris doctis admodum probaui, talem fere reponendum arbitratus sum, quamquam in accomodandis ad hanc editionem prioris paginarum uersuumque numeris exstirpandisque eius generis typographicis, quae dicuntur, mendis plus quam pro uiro iam canescente sudaui et alsi.*

Dabam Loerraci non. Iun. a. 1885.

Carolus Lang.

---

1) *Addas his primae plagulae locis lectionem uulgatam:* 5, 18 et] etiam 5, 21 umquam dubitauit 5, 22 aduersus haec omnia 6, 19 qui se e. s. habere n. 7, 5 et consiliis 8, 10 delectum 9, 10 nerit 10, 8 comprehenditur 11, 9 dilectuum 11, 10 off. put. 11, 13 committenda est 12, 2 negligentius incuriosiusque 12, 3 poss. ind. 12, 6 magna-[que] 13, 22 diffiniri 14, 16 seque] sese

Addenda et corrigenda.

p. 2 *V. L.* l. 2 *dele Π ante O.* — *p.* 7, 2 *V. L. adde* [mortisque] *Eussner* (*Philol. t.* 44 *p.* 163). — *p.* 15, 11 *lege* itemque (*non* idemque); *V. L.* idemque ε). — *p.* 16, 18 *l.* Romanos. Dupli — *p.* 23, 5 *l.* exercitia (*V. L.* exercitium ε). — *p.* 26, 9 *l.* [triplexque] (*V. L.* [triplexque] *R. M.*) — *p.* 32, 7 *et* 51, 19 *l.* aversis *et* auerso — *p.* 50, 12 *V. L. l.* uictoria (*non* uctoria). — *p.* 53, 11 *V. L. adde*: et *suspicor.* — *p.* 77, 16 *V. L. lege* α *pro* ε et *adde*: *olim fortasse recte* subita quaeque *proposuimus.* — *p.* 96, 7 *V. L. adde*: ex usu [nota] sunt *Eussner* (*Philol. t.* 44 *p.* 66). — *p.* 115, 7 *tolle commata.* — *p.* 135, 3 *l.* neruorum *pro* neruornm. — *p.* 140, 7 aspiciunt *legi iubeo.* — *p.* 151, 8 *V. L.* excepti (*pro* exceptis) *Eussner* (*Philol. t.* 44, *p.* 87.).

Codicum sigla.

A = Par. 7230 cf. p. XXIII
M = Monacensis 6368 cf. p. XXIIII
G = Guelpherbytanus Gudianus 84 cf. p. XXIIII
Q = Parisinus 7383 cf. p. XXVI
L = Laudunensis 428 cf. p. XXV
ε = *AMGQL*
α = *AMG*
α' = *AM*
A' = *AG*
μ = *MQL*
λ = *QL*

E = excerpt. Vatican. 2077 cf. p. XXXIIII
Π = Palatinus 909 cf. p. XXVIIII
V = Vaticanus 4493 cf. p. XXXI
D = Parisinus 7231 cf. p. XXXII
P = Perizonianus *F* 17 cf. p. XXXII
π = *ΠVDP* (inde a IV 31 = *ΠVP*)
π' = *ΠVD*
δ = *VD*

O = omnes cod.

Alterae manus, quas rarissime respeximus, addito numero sunt significatae; i, a, m etc. sunt litterae erasae. *V. L.* = uaria lectio; *S. L.* = supplementum lectionis, quo errores manifesti et mere orthographica continentur. Uncis ([]) inclusimus in ipsa oratione quae eicienda uidentur, in apparatu etiam quae desiderantur. Codd. scripturam ę uel e pro ae fere non indicauimus. *St.* = Stewechius. *Scr.* = Scriuerius. *Schw.* siue *Sch.* = Schwebelius. *R. M.* = R. M(einekius), uersionis germanicae quae a. 1800 prodiit auctor. Nominibus auctorum indicaui Oudendorpii Animaduers. in Fl. V. (Miscell. obs. VI. VII. VIII. IX), Gemollii, Foersteri l. l. (p. XIII 8), Eussneri Analecta latina (Neue Jahrbücher f. Phil. a. 1873 p. 524), Ottonis comm. crit. in cod. bibl. ac. Gissensis (1842). O. Keller (p. 164, 17) et Ed. Wölfflin (p. 22, 8) ad me de eis locis rogantem quid sentirent codicillos dederunt.

FLAVI VEGETI RENATI VIRI INLUSTRIS COMITIS EPITOMA REI MILITARIS LIBRI IIII.

Primus liber electionem edocet iuniorum, ex quibus locis uel quales milites probandi sint aut quibus armorum exercitiis imbuendi. Secundus liber ueteris militiae continet morem, ad quem pedestris institui possit exercitus. Tertius liber omnia artium genera, quae terrestri 5 proelio necessaria uidentur, exponit. Quartus liber uniuersas machinas, quibus uel obpugnantur ciuitates uel defenduntur, enumerat; naualis quoque belli praecepta subnectit.

De inscriptione operis uide praefationem. 1 lectionem *δ* 2 militiſ *A* ſunt *Π* 4 ad quem] *εP* et quem ammodum *Π* aut quemadmodum *δ* inſtitui] inſtrui *uulgo* 5 terreſtri] in terreſtri *π'* 6 prelio (*sic fere constanter*) *Π* 7 obpugnantur *Π* oppugnantur *εδP* 8 naualeſ A_1 quoque] que *V* *Comma* naualiſ — ſubnectit *abest a D*

[In omni autem proelio non tam multitudo et uirtus indocta quam ars et exercitium solent praestare uictoriam.]

I. Romanos omnes gentes sola armorum exercitatione uicisse.
II. Ex quibus regionibus tirones legendi sint.
III. Utrum ex agris an ex urbibus utiliores sint tirones.
IIII. Cuius aetatis tirones probandi sint.
V. Qua statura iuniores probandi sint.
VI. Ex uultu et positione corporis agnosci in eligendo qui meliores possint esse tirones.
VII. Cuius artis tirones uel eligendi sint uel respuendi.
VIII. Quando tirones signandi sint.
VIIII. Ad gradum militarem et cursum et saltum exercendos tirones.
X. Ad usum natandi exercendos tirones.
XI. Quemadmodum ad scuta uiminea uel ad palos antiqui exercebant tirones.
XII. Non caesim sed punctim ferire docendos tirones.
XIII. Armaturam docendos tirones.
XIIII. Tirones exercendos ad missibilia iacienda.
XV. Sagittis diligenter tirones inbuendos.
XVI. Ad iactandos lapides fundis exercendos tirones.
XVII. De exercitio plumbatarum.

In omni — uictoriam — prelio — uires incrudite (pro uirtus indocta) *ΠQ hoc loco; vulgo haec verba prima c. 1 libri I leguntur;* [In — uict.] *Gemoll; deinceps sequenti capitum indici praemittunt* Incipiunt capitula libri primi *A'P* Item tituli libri primi *Π* Incip̄ tituli libri primi *δ nil tale MQ* 1 exercitatione ≡ *A* 3 tyronef *et sic constanter Aμπ* ſunt *μπ* 4 ſunt *Q* 5 tironeſ probandi] t. legendi *δ* ſunt *π'* 7 legendo *π'* 8 poſſunt *π'* tironeſ cognoſcuntur *PQ* 9 eligendi [ſint] uel reſp. *sP* eligendi ſunt u. r. *Π* legendi ſunt u. r. *δ* 10 s̄t *Π* 11 gratũ *M* 15 excercebant *M* 17 Armatura *PQ* 18 miſſilia *πQ* iacenda *μ* iacienda *ex* iacenda *corr. P* 19 imbuendoſ *Π* 21 De exercitatione *Π*

XVIII. Quemadmodum ad ascendendos equos tirones exercendi sint.
XVIIII. Ad portandum pondus exercendos tirones.
XX. Quo armorum genere usi sint antiqui.
XXI. De munitione castrorum. 5
XXII. In qualibus locis constituenda sint castra.
XXIII. Quali specie castra delinianda sint.
XXIIII. Quo genere munienda sint castra.
XXV. Quemadmodum munienda sint castra, cum hostis inmineat. 10
XXVI. Quemadmodum exerceantur tirones, ut in acie ordines et interualla custodiant.
XXVII. Quantum spatium ire *ac* redire debeant uel quotiens in mense exerceri, cum educuntur milites ambulatum. 15
[XXVIII. De adhortatione rei militaris Romanaeque uirtutis.]

---

1 exercendi ſunt *δ* [exercendi ſint] *αP*$_1$ (*in ipso contextu recte*) exerc̃ *Q* 3 ponduſ] opuſ *D* 4 uiſi *Π* genera *Q* ſunt *μπ* 6 qualibet *Π* quibuſ *δ* 7 Qua *δ* del. ſ. c. *A'* delinianda *α'* delinienda *GQπ'* deliminanda *P* 8 g. castra m. ſ. *D* genara *Q* immineat *Aπ* 9 XXV. *om. δ* 11 [ut — cuſtodiant] *εP* 13 quantu *M* 14 ac *Lang* uel *O* quotieſ *PQ* 15 ad ambulatum *PQ* ambulandum *D* ad ambulandum *ex correctione V* 16 De ordinatione *Π* de adortatione *G* *Sequenti prologo Π praemittit* (*maiusculis litteris*): Incipit prologuſ libri eiuſdem. *V:* praefatio nunc loquitur. *D:* praefatio nunc l. ad diuum theodoſium et auguſtum caeſarem imperatorem.

LIBER I.

Antiquis temporibus mos fuit bonarum artium studia mandare litteris atque in libros redacta offerre principibus, quia neque recte aliquid inchoatur, nisi post Deum fauerit imperator, neque quemquam magis decet uel me-
5 liora scire uel plura quam principem, cuius doctrina omnibus potest prodesse subiectis. Quod Octauianum Augustum ac bonos dehinc principes libenter habuisse frequentibus declaratur exemplis. Sic regnantium testimoniis crebuit eloquentia, dum non culpatur audacia. Hac ego
10 imitatione conpulsus dum considero clementiam uestram ausibus litterarum magis ignoscere posse quam ceteros, tanto inferiorem me antiquis scriptoribus esse uix sensi

---

V. L. 2 in librif *QδP* 3 nifi poft deum fauerit (faberit *α*') imperator *αΠ* nifi poft deum fuerit i. *Q* nifi praenotum fuerit imperatori *VP* n. praenotum fuerit principi *D* n. praenotum fuerit imperatori *Scriuer. Modius Barth.* nifi priuf dominuf nofter fauerit [i.] *Oudend.* 7 dehinc] deincepf *δ* 9 crebuit] creuit *π* ego] ergo *Q* 11 ufibuf *GQP* litteratorum *Scriuer.* 12 tanto] quamuif *QP* [t.] *δ* uix fenfi licet] *α* uix fenfi. Licet *Π* uidiffem. Scilicet *V* [u.] fenfi tamen *DP* [u.] fenfi licet tamen *Q*

S. L. 1 bonarum] uenarum to *Π* 2 redacta] redacenta (*posterius* a *a* 2 *add.*) *A* 5 doctrina] doctrinā *Π*

licet in hoc opusculo nec uerborum concinnitas sit necessaria nec acumen ingenii, sed labor diligens ac fidelis, ut, quae apud diuersos historicos uel armorum disciplinam docentes dispersa et inuoluta celantur, pro utilitate Romana proferantur in medium. De dilectu igitur atque exercitatione tironum per quosdam gradus et titulos antiquam consuetudinem conamur ostendere; non quo tibi, imperator inuicte, ista uideantur incognita, sed ut, quae sponte pro reipublicae salute disponis, agnoscas olim custodisse Romani imperii conditores et in hoc paruo libello, quicquid de maximis rebus semperque necessariis requirendum credis, inuenias.

Romanos omnes gentes sola armorum exercitatione uicisse.

I. Nulla enim alia re uidemus populum Romanum orbem subegisse terrarum nisi armorum exercitio, disciplina castrorum usuque militiae. Quid enim aduersus Gallorum multitudinem paucitas Romana ualuisset? Quid aduersus Germanorum proceritatem breuitas potuisset audere? Hispanos quidem non tantum numero sed et uiribus corporum nostris praestitisse manifestum est; Afrorum dolis atque diuitiis semper impares fuimus; Graecorum artibus prudentiaque nos uinci nemo dubitauit. Sed adversus omnia profuit tironem sollerter eligere, ius, ut ita dixerim,

---

V. L. 2 ut quae] atq; *α* et quae *Qδ P* 5 dilectu] electione *P* 7 quod *GΠV* i. inuicte] princepſ i. o theodoſi diuorum auguſtorum praecellentiſſime *D* ut] uti *D* 10 paruo *εδ* parco *Π* paruulo P_1 *Π subiungit praefationi:* Incipit liber primuſ. *V*: Explicit praefatio.

Cap. I. 16 aduerſuſ] aduerſum *δ* 17 audere] adire *Π* 18 Hiſpanos] Spanoſ *Π* 21 dubitabit *α'* (*in M fortasse correctum ex* dubitauit) *Scriuerius* dubitabit *corr. ex* dubitauit *Q* 22 ſollertem (ſolert. *A'P*) *εP*

S. L. 1 opuſcolo A_1 concinnitaſ *corr. ex* concignitaſ *Q* 5 dilectu] dilecto *ε* 6 gradoſ *α'* 7 imperator] imperatur *A'* 10 quicquid] quodquid *A'*

Cap. I. 14 orbem] urbem A_1 15 uſuque] uſq; A_1 quid] quod *A* 19 praeſtetiſſe *A'* 21 prudentia] prudentiã *α'*

armorum docere, cotidiano exercitio roborare, quaecumque euenire in acie atque proeliis possunt, omnia in campestri meditatione praenoscere, seuere in desides uindicare. Scientia enim rei bellicae dimicandi nutrit audaciam: nemo facere metuit quod se bene didicisse confidit. Etenim in certamine bellorum exercitata paucitas ad uictoriam promptior est, rudis et indocta multitudo exposita semper ad caedem.

Ex quibus regionibus tirones legendi sint.

II. Rerum ordo deposcit, ut, ex quibus prouinciis uel nationibus tirones legendi sint, prima parte tractetur. Constat quidem in omnibus locis et ignauos et strenuos nasci. Sed tamen et gens gentem praecedit in bello et plaga caeli ad robur non tantum corporum sed etiam animorum plurimum ualet; quo loco ea, quae a doctissimis hominibus conprobata sunt, non omittamus. Omnes nationes, quae uicinae sunt soli, nimio calore siccatas, amplius quidem sapere, sed minus habere sanguinis dicunt ac propterea constantiam ac fiduciam comminus non habere pugnandi, quia metuunt uulnera qui exiguum sanguinem se habere nouerunt. Contra septentrionales populi, remoti a solis ardoribus, inconsultiores quidem, sed tamen largo sanguine redundantes, sunt ad bella promptissimi.

V. L. 1 cotid.] diſciplinam cotidie *δ* 2 in proeliiſ *π'* poſſint *A'* 3 ſeuire (ſaeu. *M*) i. d. uindicando *ε* 7 rudiſ *αΠ* quam rudiſ *QP* rudiſ autem *δ*

Cap. II. 9 Uerum ordo *Korttianus 2, ex Scriuerii libris unus, Schwebelii Guelph. B, Schwebelius* [ut] *δ* 10 eligendi *Π* 11 [in] *δ* 13 plagaſ *AμP* 14 plurimum ſcire u. *QP* quo loco $\alpha\Pi P_1$ in quo l. *δ* quae loca QP_2 [ea quae] *QP* 15 omittamuſ *A* obmittamuſ *G* omittam *MQπ* 16 ſiccataſ] ſiccitatiſ *δ* 17 dicuntur *V* 19 qui] quia *Qδ* 20 Contrario *Π* 22 ad bella] in b. *Π*

S. L. 1 cottidiano *M* 4 dẹmicandẹ *A* audatiam *M* 5 dediciſſe A_1 6 ad uictoriã² *A* 7 indoctam multitudo *A*

Cap. II. 9 prouintiiſ *M* 14 ad doctiſſimiſ *α'* 16 calore] colore *Π* ſiccataſ] ſiccatoſ *μG* ſiccatuſ A_1 17 ac] hac *A* 18 fidutiam *A* conminuſ *Π* 22 prumptiſſimi *M*

Tirones igitur de temperatioribus legendi sunt plagis, quibus et copia sanguinis suppetat ad uulnerum mortisque contemptum et non possit deesse prudentia, quae et modestiam seruat in castris et non parum prodest in dimicatione consiliis. 5

Utrum ex agris an ex urbibus utiliores sint tirones.

III. Sequitur, ut, utrum de agris an de urbibus utilior tiro sit, requiramus. De qua parte numquam credo potuisse dubitari aptiorem armis rusticam plebem, quae sub diuo et in labore nutritur, solis patiens, umbrae neglegens, balnearum nescia, deliciarum ignara, simplicis 10 animi, paruo contenta, duratis ad omnem laborum tolerantiam membris, cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre consuetudo de rure est. Interdum tamen necessitas exigit etiam urbanos ad arma conpelli, qui ubi nomen dedere militiae, primum laborare, decurrere, portare pon- 15 dus et solem pulueremque ferre condiscant, parco uictu utantur et rustico, interdum sub diuo interdum sub papilionibus commorentur. Tunc demum ad usum erudiantur armorum, et, si longior expeditio emergit, in agrariis plurimum detinendi sunt proculque habendi a ciuitatis 20 inlecebris, ut eo modo et corporibus eorum robur accedat et animis. Nec infitiandum est post urbem conditam Romanos ex ciuitate profectos semper ad bellum; sed tunc nullis deliciis frangebantur, [sudorem cursu et campestri

---

V. L. 2 ſuppetit Q_1 5 conſiliiſ] conſilii δ

Cap. III. 6 ut utr. *Schwebelii Guelph.* *C* ut utr. *V* [ut] utrum $\varepsilon\Pi PD$ 9 patienſ] p. aeſtum QP· umbrae] imbrem *Ed. Romana* imbrium *Modius Oudendorpius* 10 [balnearum — ignara] Π ſimplicitaſ Π 11 paruo contenta cibo Q laborem *M* laborem Π *unus ex Stewechianis* tolerantia Π tolerantiamq; *unus ex Stewech.* 16 et ſolem δ et ſ. P 17. paruo δP 18 tum $Q\delta$ 19 in angariiſ εP 23 ſed] hi Π 24 nulliſ uoluptatibuſ nulliſ deliciiſ π' [ſudorem — Tiberi] *Gemoll* curſu et campeſtri

---

S. L. 1 temperatioribuſ] temperationibuſ A (δ) 4 demicatione α'

Cap. III. 11 contenta] contempta Π 22 inficiendum A inficiandum $\Pi\mu G$

exercitio collectum iuuentus natans abluebat in Tiberi] idem bellator, idem agricola, genera tantum mutabat armorum; quod usque adeo uerum est, ut aranti Quinctio Cincinnato dictaturam constet oblatam. Ex agris ergo sub-
5 plendum robur praecipue uidetur exercitus; nescio quomodo enim minus mortem timet qui minus deliciarum nouit in uita.

Cuius aetatis tirones probandi sint.

IIII. Nunc, qua aetate milites legi conueniat, explo-
10 remus. Et quidem, si antiqua consuetudo servanda est, incipientem pubertatem ad dilectum cogendam nullus ignorat; non enim tantum celerius sed etiam perfectius inbuuntur quae discuntur a pueris. Deinde militaris alacritas, saltus et cursus ante temptandus est, quam corpus aetate pigrescat. Uelocitas enim est quae percepto exer-
15 citio strenuum efficit bellatorem. Adulescentes legendi sunt, sicut ait Sallustius 'Iam simul ac iuuentus belli

---

V. L. exercitio *δQ* curſum e campeſtri exercitio *α* curſu et c. exercitatione *Π* c. et c. exercitatio^ne^ *P* 1 natanſ] nando *ex* nandaſ *eras. Q* in Tiberī *Π* 4 oblatam] Perſiuſ et trepida ante bouef dictatorem induit uxor et tua aratra domum lictor tulit *inserit Π* 5 neſcio enim quomodo *P*

Cap. IIII. 9 Et quidem] Equidem *δ Oudendorpius* 10 incipienti pubertate *QP* cogendum tyronem *Q* 12 inbuuntur] imbibuntur *δ uulgo* induuntur *Oudendorpius* 16 ſaluſtiuſ *Π* n. ſimulac iuuentuſ b. p. e. i. c. p̄ laborem uſū militie diſcebant *Π* Nam ſimulac iuuentuſ b. p. e. i. c. p̄ laborem uſu militia (ā A_2) diſcebant *A* n. ſimul aduentuſ belli pacienſ e. i. c. p̄ laborem uſu militiam (*corr. ex* mal.) diſcebant *M* n. ſimul aduentuſ b. pacienſ e. i. c. p̄ laborem uſū militiae diſcebant *Q* n. ſ. i. b. p. e. i. c. p. laboriſ uſū militiā diſcebant *δP* n. ſimulata iuuentuſ b. p. e. i. c. p̄ laborum uſū militiā diſcebant *G* Iam iuuentuſ ſimulac b. p. e. i. c. p. laboriſ uſum miliciam diſcebat *Giss.* Iam primum iuuentuſ ſimulac b. p. e., i. c. per laborem uſu militiam diſcebat *Sallustius Cat. 7, 4* (*ed. Iordan*); *ceterum* ferre (*non* per) laborem uſu militiae diſcebat *Sallustium eo loco scripsisse censet Lud. de Sybel (thes. ad commentationem de repetitionibus uer-*

S. L. 1 Tyberi *AΠ* 4 ſupplendum *Π* 6 diliciarum A_1
Cap. IIII. 11 perfectiuſ] ꝑfectiuſ *A* imbuuntur *Π*

patiens erat, in castris per laborem usum militiae discebat'. Melius enim est, ut exercitatus iuuenis causetur aetatem nondum aduenisse pugnandi, quam doleat praeterisse. Habeat etiam spatium uniuersa discendi. Neque enim parua aut leuis ars uideatur armorum, siue equitem siue peditem sagittarium uelis inbuere siue scutatum, armaturae numeros omnes omnesque gestus docere, ne locum deserat, ne ordines turbet, ut missile et destinato ictu et magnis viribus iaciat, ut fossam ducere, sudes scienter figere nouerit, tractare scutum et obliquis ictibus uenientia tela deflectere, plagam prudenter uitare, audacter inferre. Huic taliter instituto tironi pugnare aduersum quoslibet hostes in acie formido non erit sed uoluptas.

Qua statura iuniores probandi sint.

V. Proceritatem tironum ad incommam scio semper exactam, ita ut VI ped*um* uel certe V et X unciar*um* inter alares equites uel in primis legionum cohortibus probarentur. Sed tunc erat amplior multitudo, et plures militiam sequebantur armatam; necdum enim ciuilis pars florentiorem abducebat iuuentutem. Si ergo necessitas exigit, non tam staturae rationem conuenit habere quam

V. L. *-borum in fabulis Eurip. (Bonn. 1868) adiecta)* 5 uidetur εδP 6 ſagittarium uelif] AΠ ſ. uellif M ſ. bellif QP₁V ſagittariumue uelif D imbuere, ſiue ſcutatum a. *uulgo.* 7 numeroſ [omneſ] ε 9 deſtinatum ictum [et] Q 11 uenientibuſ ad δ 12 aduerſus π' 13 erit] eſt μP

Cap. V. 14 ad incomam Aμ ad incoma Π ad incommoda GP a c̃ſule mario δ commodam *Palmerius Stewechius* ad incommata *Oudend.* III C (*i. e.* trium cubitorum) *Chorierii cod. cf. Fabric. bibl. lat. III p. 175* 15 VI pedum u. c. V et X unciarum *Stewechius* ſenoſ pedeſ u. c. quinoſ et denaſ unciaſ εδP ſ. p. u. c. q. e. d. u. habenteſ Π *uulgo* VI pedeſ u. c. V et X unciae *Oudend.* 18 militiem A [armatam] Π 19 abducebat Π *Förster* abduxerat *Korttianus 2, Oudendorpius, Schwebelius* adduxerat εδP ſi ergo n. exigit (exegerit δ) non t. ſt. rationem conuenit habere π' [ſi] ergo n. exigit non t. ſt. r. [conuenit] habere εP

S. L. 8 turbet] turbit A_1 diſtinato A^1 9 iaciat] iaceat A_1 11 deflectere] defectere M 12 tironi] tirone (tyrone α') α 13 in aciae M Cap. V. 16 in primiſ] inprimiſ Π

uirium. [Et ipso Homero teste non fallitur, qui Tydeum minorem quidem corpore sed fortiorem armis fuisse significat.] VI. Sed qui dilectum acturus est uehementer intendat, ut ex uultu, ex oculis, ex omni conformatione membrorum eos eligat, qui implere ualeant bellatores. Namque non tantum in hominibus sed etiam in equis et canibus uirtus multis declaratur indiciis, sicut doctissimorum hominum disciplina conprehendit[; quod etiam in apibus Mantuanus auctor dicit esse seruandum

Ex uultu et positione corporis agnosci in eligendo qui meliores possint esse tirones.

10 'Nam duo sunt genera, hic melior, insignis et ore
Et rutilis clarus squamis, ille horridus alter
Desidia latamque trahens inglorius aluum'].

Sit ergo adulescens Martio operi deputandus uigilantibus oculis, erecta ceruice, lato pectore, umeris musculosis,
15 ualentibus brachiis, digitis longioribus, uentre modicus, exilior clunibus, suris et pedibus non superflua carne distentis sed neruorum duritia collectis. Cum haec in tirone signa deprehenderis, proceritatem non magno opere desideres. Utilius est enim fortes milites esse quam grandes. VII. Sequitur, ut, cuius artis uel eligendi uel penitus

Cuius artis tirones uel eligendi sint uel respuendi.

V. L. 1 et ipſo] hoc quiſquiſ effecerit et ipſo *Π* fallitur *εΠ* fallimur *δP* *Comma* et ipſo — ſign. *spurium uidetur et ex margine inrepsisse* (*fallitur scil. Vegetius*). Cap. VI. 5 ual. Bellatorum *PQ* u. officium bellatoriſ *V* u. o. bellatoriſ. Bellatorum *D* 8 [quod — aluum] *Gemoll* 9 eſſe ſeruandum] itaque *QP* 11 [et] G_1 rotuliſ *G* 15 ualentibuſ digitiſ longioribuſ brachiiſ *ε* 16 clunibuſ *π'* A_2 crunibuſ *α'* cruribuſ *QGP* 18 magnopere *QGπ* 19 utiliuſ enim eſt *δPG*$_2$ utiliuſ enim [e.] G_1

S. L. 1 Omero *Π* qui Tydeum qui ti deum *A* quiſ deum *M* qui tideum *Π* Cap. VI. 6 in hominibuſ] in omnibuſ] *M* 8 diſciplinam *M* conphindit *corr. in* conphendit *A* compr. *Π* 10 hore *Π* 11 rutuliſ *AQ* 12 traenſ *Π* aluum] album *α'* 13 aduliſcenſ *corr. in* aduleſcenſ *A* adoleſcenſ *Π* depudanduſ *M* 14 umeriſ *M* humeriſ *A'Qπ* muſcoloſiſ *ε* 15 langioribuſ *M*

repudiandi sint milites, indagemus. Piscatores aucupes dulciarios linteones omnesque, qui aliquid tractasse uidebuntur ad gynaecea pertinens, longe arbitror pellendos a castris; fabros ferrarios carpentarios, macellarios et ceruorum aprorumque uenatores conuenit sociare militiae. Et hoc est in quo totius reipublicae salus uertitur, ut tirones non tantum corporibus sed etiam animis praestantissimi diligantur; uires regni et Romani nominis fundamentum in prima dilectus examinatione consistunt. Nec leue hoc putetur officium aut passim quibuscumque mandandum; quod apud ueteres inter tam uaria genera uirtutum in Sertorio praecipue constat esse laudatum. Iuuentus enim, cui defensio prouinciarum, cui bellorum est committenda fortuna, et genere, si copia suppetat, et moribus debet excellere. Honestas enim idoneum militem reddit, uerecundia, dum prohibet fugere, facit esse uictorem. Quid enim prodest, si exerceatur ignauus, si pluribus stipendiis moretur in castris? Numquam exercitus proficit tempore, cuius in probandis tironibus claudicarit electio. Et quantum usu experimentisque cognouimus,

---

V. L. Cap. VII. 1 reſpuendi *P* 2 uidentur *Π* 3 gynecea *μ* gy nec ea *A* ginecea *G* gineciam *Π* genitia *δP* 4 carpentarioſ] et carpent. *Π* 5 ſociare *A'δP* ſectare *Π* ſociari *μ* militiam *Π* 6 hoc eſt in quo] in hoc *δP* 7 preſtantiſſimiſ *Π* praeſtantiſſime≡ *G* (e *in* i *corr.* G_2) 8 deligantur *GQπ* ut uireſ — conſiſtant *Π* 9 [in] prima *Π* 11 inter tam uariaſ genera *Π* in tam uario genere *δ* incerta uaria genera *ε* incerta et uaria genera *P* 13 defenſa *Π* 18 moritur *Π* meretur *Q* mereat *Mod. Sch.* (ex cod. *Guelph. C*) 19 proficit *π'Q* profecit *α* proficit *corr. in* profecit *P* tempore] tempore belli *QP*

S. L. Cap. VII. 2 dulciarioſ] dulcarioſ *μP* linteoneſ] lentioneſ (e *prius et* i. *i. l. er.* *Π*) *π* tractaſſe] tractaſſet *A* 4 carpentarioſ] carpectarioſ *M* 6 reipuplicae *Π* (*constanter in hoc cod.* pupl., *non* publ.) 9 dilectuſ] dilectoſ (dilectoſ *G*) *α* 14 genere] -a *M* 16 fugere] fugire *α'* 17 ignauuſ] ignauoſ A_1 19 in prob.] improbandiſ *Π*

hinc tot ubique ab hostibus inlatae sunt clades, dum longa pax militem incuriosius legit, dum honestiores quique ciuilia sectantur officia, dum indicti possessoribus tirones per gratiam aut dissimulationem probantium tales sociantur armis, quales domini habere fastidiunt. A magnis ergo uiris magnaque diligentia idoneos eligi conuenit iuniores.

Quando tirones signandi sint.

VIII. Sed non statim punctis signorum scribendus est tiro dilectus, uerum ante exercitio pertemptandus, ut, utrum uere tanto operi aptus sit, possit agnosci. Et uelocitas in illo requirenda uidetur et robur, et utrum armorum disciplinam ediscere ualeat, utrum habeat confidentiam militarem. Plerique enim, quamuis non inprobabiles uideantur in specie, tamen experimentis conprobantur indigni. Repudiandi ergo minus utiles et in locum eorum strenuissimi subrogandi sunt. In omni enim conflictu non tam prodest multitudo quam uirtus.

Signatis itaque tironibus per cotidiana exercitia armorum est demonstranda doctrina. Sed huius rei usum dissimulatio longae securitatis aboleuit. Quem inuenias, qui docere possit quod ipse non didicit? De historiis ergo uel libris nobis antiqua consuetudo repetenda est. Sed illi res gestas et euentus tantum scripsere bellorum, ista, quae nunc quaerimus, tamquam nota linquentes. Lacedaemonii quidem et Athenienses aliique Graecorum in libros rettulere conplura quae tactica uocant; sed nos

---

V. L. 4 aut diff.] ac diff. *δ* probantur *Π* Cap. VIII. 7 inſcribenduſ *Π* *Förster uulgo* 8 dilectuſ] delectuſ *π'* praetemptanduſ *εP* 9 tanto] tantum *Q* 10 uideatur *π'G* (*sed in hoc c.* at⁹ *in l. er.*) [et] utrum *A'* 13 [in] ſpecie *δ* in ſp. *P* in ſpeciem *Mod.* 14 [in] *Π* 19 longa *Π* . inueniæſ *P* inueniеſ *δ* 22 [tantum] *Π* 23 linquenteſ] relinquenteſ *Π* 25 in libriſ *A'π'* rettulere *M* retullere A_1 retulere $A_2GQπ$ [quae tactica uocant] *εP*

S. L. 4 taleſ] taliſ *α'* Cap. VIII. 8 ut] et *Π* 10 robor *μ* 12 improb. *Π* 13 repudiandi] repuandi *M* repudiando *Π* 14 locum] locu A_1 15 prodeſt] prude eſt A_1 17 cottidiana *μ* 19 aboleuit] abolebit *Π* 22 illi] ille A_1 24 athenihenſeſ *M* 25 complura *π'*

disciplinam militarem populi Romani debemus inquirere, qui ex paruissimis finibus imperium suum paene solis regionibus et mundi ipsius fine distendit. Haec necessitas conpulit euolutis auctoribus ea me in hoc opusculo fidelissime dicere, quae Cato ille Censorius de disciplina militari scripsit, quae Cornelius Celsus, quae Frontinus perstringenda duxerunt, quae Paternus diligentissimus iuris militaris adsertor in libros redegit, quae Augusti et Traiani Hadrianique constitutionibus cauta sunt. Nihil enim mihi auctoritatis adsumo sed horum, quos supra rettuli, quae dispersa sunt, uelut in ordinem epitomata conscribo.

Ad gradum militarem et cursum et saltum exercendos tirones.

IX. Primis ergo meditationum auspiciis tirones militarem edocendi sunt gradum. Nihil enim magis in itinere uel in acie custodiendum est, quam ut omnes milites incedendi ordinem seruent. Quod aliter non potest fieri, nisi assiduo exercitio ambulare celeriter et aequaliter discant. Periculum enim ab hostibus semper grauissimum sustinet diuisus et inordinatus exercitus. Militari ergo gradu XX milia passuum horis quinque dumtaxat aestiuis conficienda sunt. Pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis XXIIII milia peragenda sunt. Quicquid addideris, iam cursus est, cuius spatium non potest definiri. Sed et cursu

V. L. 5 [de] difc. *A* 6 celfuf [q.] frontinuf *Q* c. q. Frontinuf quae Hyginuf *coniecit Lange* (*Hygin. Grom. lib. de mun. c. p. 63*). praeftringenda *αV* 8 in libro *δ* 9 adriani *O* 10 retuli *πQG* 11 ueluti *δ* epitomate *Π*

Cap. IX. 14 in acie] in ede (ede *Q*) *ε fragm. Einsied.* 16 nifi affiduo exercitio *Π* nifi ut exercitio *α'QP* nifi ut affiduo exercitio *δ* nifi exercitio *G* nifi iugi ex. *Oudend.* 17 femper] faepe *δ* *In sequentibus litteris numeros* XX *et* XXIIII *exprimunt praeter AG omnes cod.* 22 definire *VQ* diffinire *D* et curfu] ad curfum *fr. Eins.*

S. L. 2 paene] poene *ε* 4 compulit *Π* opofculo A_1 *ε* 6 celfuf quae] celfufq. *M* 8 redegit] redigit *A'* 10 adfumo *A* affumo *Π*

Cap. IX. 12 aufpitiif *A* militarem edocendi] militare me docendi A_1 18 gradum *α'* 19 milia ≡ paffuum *A* dumtaxat aeftiuif] dumtaxata ẽ iuif (eftiuif) *α'* 20 pleno] plena *M* horif] orif *M* 22 curfuf eft] c. ẽ ≡ *A*

praecipue adsuefaciendi sunt iuniores, ut maiore impetu in hostem procurrant, ut loca oportuna celeriter, cum usus aduenerit, occupent uel aduersariis idem facere uolentibus praeoccupent, ut ad explorandum alacriter pergant, alacrius redeant, ut fugientium facilius terga conprehendant. Ad saltum etiam, quo uel fossae transiliuntur uel inpediens aliqua altitudo superatur, exercendus est miles, ut, cum eiusmodi difficultates euenerint, possint sine labore transire. Praeterea in ipso conflictu ac dimicatione telorum bellator cum cursu saltuque ueniens aduersarii praestringit oculos mentemque deterret priusque plagam infligit, quam ille ad cauendum uel ad resistendum certe se praeparet. De exercitio Gnei Pompei Magni Sallustius memorat 'cum alacribus saltu, cum uelocibus cursu, cum ualidis uecte certabat'. Neque enim ille aliter potuisset par esse Sertorio, nisi seque et milites frequentibus exercitiis praeparasset ad proelia. X. Natandi usum aestiuis mensibus omnis aequaliter debet tiro condiscere. Non enim semper pontibus flumina transeuntur, sed et cedens et insequens natare cogitur frequenter exercitus. Saepe repentinis imbribus uel niuibus solent exundare torrentes, et ignorantia non solum ab hoste, sed etiam ab ipsis aquis discrimen incurrit. Ideoque Romani ueteres, quos tot bella et continuata pericula ad omnem rei militaris

Ad usum natandi exercendos tirones.

V. L. 3 uſuſ] uſu *Π* 4 alacriter] celeriter *Π* 5 utque *fragm. Eins.* [terga c.] P_1 terga incurrant P_2 *(in margine)* 8 poſſint *O* poſſit *uulgo.* 11 perſtringit *εDP* mentem[que] d. *Π* 13 de exercitatione *Π* [Gnei] *ε* ſaluſtiuſ *μπ' fr. Eins.* 16 ſeque et militeſ] ſe et ſuoſ militeſ *QP* ſe et m. A_2D ſeque m. *V* Cap. X. *Inscriptio abest a fragm. Eins.* 20 et ≡ ≡ cedenſ et ſubſequenſ *V* et inc. et ſubſ. *D* 24 continua *δ*

S. L. 1 adſuaefaciendi *μ* maiorem (ē *AΠ*) *Aμ* 2 impetum *Aμ* in hoſtem] in hoſte *Π* 4 pergant] pergere et *Π* 5 conp̄hendant (-prae- *M*) *α'* comprehendant *Π* quo] quae *M* 9 demicationem *A* 13 magni ſ.] magniſ ſ. *A* Cap. X. 18 omniſ] om̄ſ A_1 22 ab hoſteſ ſed *α'*

erudiuerant artem, campum Martium uicinum Tiberi delegerunt, in quo iuuentus post exercitium armorum sudorem pulueremque dilueret ac lassitudinem cursus natandi labore deponeret. Non solum autem pedites sed et equites ipsosque equos uel lixas, quos galiarios uocant, ad natandum exercere percommodum est, ne quid imperitis, cum necessitas incumbit, eueniat.

Quemadmodum ad scuta uiminea uel ad palos antiqui exercebant tirones.

XI. Antiqui, sicut inuenitur in libris, hoc genere exercuere tirones. Scuta de uimine in modum cratium conrotundata texebant, ita ut duplum pondus cratis haberet, quam scutum publicum habere consueuit. Idemque clauas ligneas dupli aeque ponderis pro gladiis tironibus dabant. Eoque modo non tantum mane sed etiam post meridiem exercebantur ad palos. Palorum enim usus non solum militibus sed etiam gladiatoribus plurimum prodest. Nec umquam aut harena aut campus inuictum armis uirum probauit, nisi qui diligenter exercitatus docebatur ad palum. A singulis autem tironibus singuli pali defigebantur in terram, ita ut nutare non possent et sex pedibus eminerent. Contra illum palum tamquam contra

V. L. 1 erudierunt *δ* tyberiſ elegerunt (*nisi mavis legere* tyberi ſelegerunt) *Π* tyberiſ delegerunt *Q* 3 deluerat *fragm. Eins.* del. *ex* dil. *corr. G* 4 [et] equiteſ *π'* 5 galiarioſ *scripsi* galearioſ *Isidor. Gloss.* (312 caloneſ galearii militum 313 Calonica); gallearioſ *fragm. Eins.* galliarioſ *π'* galliariaſ (gal. *MP*) *εP cf. infra* III, 6. '*Adscripsit Scriuerius e Glossis MStis* Kaloneſ, Galliae militum *emendatque* galearii *uel* Caculae militum *nec male: Sed cur non* Galiariae?' *Oudendorpius*

Cap. XI. 8 Antiquiſ inuenitur — exerceri *δ* 9 Scuta] ſic (*uocem* ſcuta *post* texebant *inserentes*) *QP* 10 crateſ *Π* 11 conſueuerat *Π Förster* itemque *π'* 12 clauaſ ligneaſ *εD* clau≡aſ lineaſ *V* clauuſ ligneuſ *Π* clauеſ ligneaſ *P* dupli aeque *Schwebelius* duplicique *Π* duplicíſ aeque *εδP* 18 Ad ſingulis *Π* 19 in terram] in terra *corr. ex* in terrã *Π* in terra *δ*

S. L 4 labore] -em *α*

Cap. XI. 9 im modum *Π* 10 conrotundata] conrutundata *α'* 11 puplicum *Π* 13 poſtmeridiẽ *Π* 16 harena] arena *A'* 18 defigibantur *M* 19 nutare] notare *α'* poſſent] poſſint *εP*

aduersarium tiro cum crate illa et claua uelut cum gladio se exercebat et scuto, ut nunc quasi caput aut faciem peteret, nunc a lateribus minaretur, interdum contenderet poplites et crura succidere, recederet adsultaret insiliret, quasi praesentem aduersarium, sic palum omni impetu, omni bellandi arte temptaret. In qua meditatione seruabatur illa cautela, ut ita tiro ad inferendum uulnus insurgeret, ne qua parte ipse pateret ad plagam. XII. Praeterea non caesim sed punctim ferire discebant. Nam caesim pugnantes non solum facile uicere sed etiam derisere Romani. Caesa enim, quouis impetu ueniat, non frequenter interficit, cum et armis uitalia defendantur et ossibus; at contra puncta duas uncias adacta mortalis est; necesse est enim, ut uitalia penetret quicquid inmergitur. Deinde, dum caesa infertur, brachium dextrum latusque nudatur; puncta autem tecto corpore infertur et aduersarium sauciat, antequam uideat. Ideoque ad dimicandum hoc praecipue genere usos constat esse Romanos; dupli autem ponderis illa cratis et claua ideo dabantur, ut, cum uera et leuiora tiro arma sumpsisset, uelut grauiore pondere liberatus securior alacriorque pugnaret. XIII. Praeterea illo exercitii genere, quod armaturam uocant et a campidoctoribus traditur, inbuendus est tiro; qui usus uel ex parte seruatur. Constat enim etiam nunc in omnibus

Non caesim sed punctim ferire docendos tirones.

Armaturam docendos tirones.

V. L. 1 ueluti δ 3 [a] lateribuſ δ *Oudendorpius* 4 ſuccideret π' recederet] accederet recederet *Stewech.* adſultaret] inſultaret δ [adſultaret] et *Gemoll* inſiliret et *uulgo* Cap. XII. 11 [enim] Π 15 latuſ[que] Π 16 tecta Q 18 duplicif δ duplici QP 19 crateſ Π Cap. XIII. 22 a campidoctoribuſ (*rasura corr. ex* a campiductoribuſ) Π *Förster* [a] campidoctoribuſ $\alpha\delta$ a primiſ doctoribuſ QP 23 [uel] QP

S. L. 2 ut] et μP_1 4 inſiliret] inſileret ε 7 cautella A Cap. XII. 10 caeſim pugnanteſ] caeſim ſed pugnanteſ α uicere] uincere εP 12 interficit] interfecit A 13 at] ad α' untiaſ M 14 immergitur Π 17 demicandum M 20 leuiora] leniora μ Cap. XIII. 23 campidoct.] capidoct. M imbuenduſ Π

proeliis armatur*as* melius pugnare quam ceteros. Ex quo intellegi debet, quantum exercitatus miles inexercitato sit melior, cum armaturae utcumque eruditi reliquos contubernales suos bellandi arte praecedant. Ita autem seuere apud maiores exercitii disciplina seruata est, ut et docto- 5 res armorum duplis remunerarentur annonis et milites, qui parum in illa prolusione profecerant, pro frumento hordeum cogerentur accipere, nec ante eis in tritico redderetur annona, quam sub praesentia praefecti legionis, tribunorum uel principiorum experimentis datis osten- 10 dissent se omnia, quae erant in militari arte, conplere. Nihil enim neque firmius neque felicius neque laudabilius est republica, in qua abundant milites eruditi. Non enim uestium nitor uel auri argenti gemmarumque copiae hostes aut ad reuerentiam nostram aut ad gratiam inclinant, sed 15 solo terrore subiguntur armorum. Deinde in aliis rebus, sicut ait Cato, si quid erratum est, potest pŏstmodum corrigi; proeliorum delicta emendationem non recipiunt, cum poena statim sequatur errorem; nam aut confestim pereunt qui ignaue imperiteque pugnauerint aut in fugam 20 versi victoribus ultra pares esse non audent. XIIII. Sed

Tirones exercendos ad missibilia iacienda.

V. L. 1 armaturaſ melius pugnare quam ceteroſ *Oud.* armatura (armaturã P_1) meliuſ pugnare quam ceteroſ εP_1 armaturoſ meliuſ pugnare quam ceteroſ Π armaturiſ meliuſ pugnare quam ceteriſ δ armaturaſ meliuſ pugnari quam ceteriſ P_2 armatura meliuſ pugnare Romanoſ quam ceteroſ *Korttianus 3 probante Korttio* armaturam m. pugnare q. ceteroſ *uulgo* ante *Stew.* armaturiſ m. pugnari q. ceteriſ *St. Scr. Schw.* 3 armatura *uulgo* 5 ſeruanda eſt *GQP* 6 dupliſ] duplicibuſ εP remunerarentur] ſe munirentur Π 7 proficerent *G* 9 legionib; εP 10 principium ΠP *Giss.* 11 complecti *V* complesse *uulgo* 12 neque laudabiliuſ neque feliciuſ π' 15 [aut] *Q* [ad] *M* noſtram] nr̃ã *corr. a 2* in ur̃ã Π 16 ſubiciuntur δ 19 Nam [a.] confeſtim *Q* aut enim c. *uulgo*

S. L. 1 preliiſ Π 2 intellegit Π 6 anoniſ A_1 7 profecerant] proficerant $A\mu P$ 11 complere Π 12 laudabiliuſ] laudabilib; A_1 13 habundant A' 14 nitor] nicor A_1 19 pena Π

ad inceptum reuertor. Tiro, qui cum claua exercetur ad palum, hastilia quoque ponderis grauioris, quam uera futura sunt iacula, aduersum illum palum tamquam aduersum hominem iactare conpellitur. In qua re armorum doctor adtendit, ut magnis viribus hastile contorqueat, ut destinato ictu uel in palum uel iuxta dirigat missile. Eo enim exercitio et lacertis robur adcrescit et iaculandi peritia atque usus adquiritur. XV. Sed prope tertia uel quarta pars iuniorum, quae aptior potuerit reperiri, arcubus ligneis sagittisque lusoriis illos ipsos exercenda est semper ad palos. Et doctores ad hanc rem artifices eligendi, et maior adhibenda sollertia, ut arcum scienter teneant, ut fortiter inpleant, ut sinistra fixa sit, ut dextra cum ratione ducatur, ut ad illud, quod feriundum est, oculus pariter animusque consentiat, ut, siue in equo siue in terra, rectum sagittare doceantur. Quam artem et disci opus est diligenter et cotidiano usu exercitioque seruari. Quantum autem utilitatis boni sagittarii in proeliis habeant, et Cato in libris de disciplina militari euidenter ostendit, et Claudius pluribus iaculatoribus institutis atque perdoctis hostem, cui prius inpar fuerat, superauit. Africanus quidem Scipio,

Sagittis diligenter tirones inbuendos.

V. L. Cap. XIIII. 1 inceptum] incoeptum δ cęptum Π 3 aduerſuſ Π aduerſuſ Π 6 iactu V eo] et A' 8 inquiritur MQ Cap. XV. 10 [ligneiſ] R. M. *suspicatur* illoſ ipſoſ] [illoſ] ipſoſ Π [illoſ ipſoſ] Q ad illoſ ipſ. *uulgo* [ad] *uulgo* 11 Et doctoreſ δ et doctoſ Π at doctoreſ GP ad doctoreſ α' et ad doctoreſ Q ac doctoreſ *uulgo;* doctiores *pro* doctores *proponitur nota marginali Schw. ed. exempli quod extat in bibliotheca publica Carlsruhensi* 12 ſcienteſ ε teneat Π et fortiter δ 13 [ut f. impleant] R. M. impleat Π et dextra P 14 feriendum μπ 15 conſentiant Q erectum δ 16 doceantur *Schwebelii 'quidam libri'* doceatur Q doceat απ 17 ſeruare (-e *corr. in* i V) δ 18 ſagittarii in uſuſ proeliiſ Q in libriſ] in libro *Giss.* 20 cui priuſ] cum p. Π

S. L. Cap. XIIII. 2 quam | que Π 4 compellitur Π 5 attendit Π aſtile *(ex* aſtele *corr. Q)* μ 7 accreſcit Π 8 acquiritur Π Cap. XV. 9 repperiri εΠ 10 luſoribiſ M 11 elegendi A 12 ſolertia μ impleant Π 14 oculuſ] oculoſ A_1 15 in equo] in equoſ α' 17 cottidiano μ 18 praeliiſ Π 20 oſtē Π 21 impar Π affricanuſ M afriganuſ A_1

cum aduersum Numantinos, qui exercitus populi Romani sub iugum miserant, esset acie certaturus, aliter se superiorem futurum esse non credidit, nisi in omnibus centuriis lectos sagittarios miscuisset. XVI. Ad lapides uero uel manibus uel fundis iaciendos exerceri diligenter conuenit iuniores. Fundarum usum primi Balearium insularum habitatores et inuenisse et ita perite exercuisse dicuntur, ut matres paruos filios nullum cibum contingere sinerent, nisi quem ex funda destinato lapide percussissent. Saepe enim aduersum bellatores cassidibus catafractis [loricis]que munitos teretes lapides de funda uel fustibalo destinati sagittis sunt omnibus grauiores, cum membris integris letale tamen uulnus importent et sine inuidia sanguinis hostis lapidis ictu intereat. In omnibus autem ueterum proeliis funditores militasse nullus ignorat. Quae res ideo ab uniuersis tironibus frequenti exercitio discenda est, quia fundam portare nullus est labor. Et interdum euenit, ut in lapidosis locis conflictus habeatur, ut mons sit aliquis defendendus aut collis, ut ab obpugnatione castellorum siue ciuitatum lapidibus barbari fundisque pellendi sint. XVII. Plumbatarum quoque exercitatio, quos mattiobar-

Ad iactandos lapides fundis exercendos tirones.

De exercitio plumbatarum.

V. L. 1 aduerſuſ π exercituſ] -um *uulgo* biſ exercitul *Eussner* 3 centuriiſ π' tenturiiſ A tentoriiſ GQP tento toriiſ M 4 miſcuiſſet] m. fundiſ *(petitum ex sequenti inscriptione)* δP Cap. XVI. 4 [uero] Π ue Q_1 5 exercere δ 6 fundarum enim uſum δP primum P 8 uti Π cibum carniſ Π 10 aduerſuſ Π [loricis] *Gemoll* 13 importent δP important Π inportant ε ſine inuidia ſanguiniſ $\alpha\delta P_1$ ſine uia ſanguiniſ QP_2 *Oudend.* ſine ſanguine Π 14 lapide ictuſ (hict. V) δP 17 uenit Q 18 ut] ut aut (per *addit* V) δP ut non Π ſit monſ Π aliquiſ] aliter quiſ Π 19 ut ab A' et ab $M\pi$' aut ab QP Cap. XVII. 21 exercitio QP quaſ δ mattiobarbuloſ $A\mu G_2\Pi$

S. L. 1 nummantinoſ A exercituſ] -oſ α' 2 ſub iugo Π certaturuſ] aertaturuſ A_1 Cap. XVI. 11 munitoſ] monitoſ α' deſtinati ſagittiſ] deſtinatiſ ſagittiſ α' 17 euenit] euenet A_1 19 obpugnatione] oppugn. $\mu\Pi$ 20 ſunt Π

bulos uocant, est tradenda iunioribus. Nam in Illyrico dudum duae legiones fuerunt, quae sena milia militum habuerunt, quae, quod his telis scienter utebantur et fortiter, Mattiobarbuli uocabantur. Per hos longo tempore
5 strenuissime constat omnia bella confecta, usque eo, ut Diocletianus et Maximianus, cum ad imperium peruenissent, pro merito uirtutis hos Mattiobarbulos Iouianos atque Herculianos censuerint appellandos eosque cunctis legionibus praetulisse doceantur. Quinos autem mattio-
10 barbulos insertos scutis portare consuerunt, quos si oportune milites iactent, prope sagittariorum scutati imitari uidentur officium. Nam hostes equosque consauciant, priusquam non modo ad manum sed ad ictum missibilium potuerit per-
Quemadmodum ad ascendendos equos tirones exercendi sint.
ueniri. XVIII. Non tantum autem a tironibus, sed etiam ab stipendiosis militibus salitio equorum districte est semper exacta. Quem usum usque ad hanc aetatem, licet iam cum dissimulatione, peruenisse manifestum est. Equi lignei hieme sub tecto, aestate ponebantur in campo; supra hos iuniores primo inermes, dum consuetudo proficeret,
20 deinde armati cogebantur ascendere. Tantaque cura erat,

V. L. *Böcking N. d. p. 192* matiobabulus G_1 martiobarbulos δP mattibalos *uult Carolus de Aquino* ματζοβ. *Rigalt. gloss. sub uoce* σαλίβα, *contra* μαρτζοβ. *Meurs. gloss. cf. etiam Turnebi A. 24, 12* 1 in Illyria Q 3 scientes AQ 4 mattiobarbuli *(rasura ex* martiobarbuli, *nisi fallor, corr. Π)* $\alpha\Pi$ mattiobarboli Q mattiobarbuli *corr. in* martiob. P martiobarb. δ 7 mathiobarbulos G martiob. δP iouianos] iouian$^{os\,2}$ G iouinianos P 8 dioclitianos Π 9 docerentur A_2 *in l. er.* martiob. δ barbulos P 10 in scutis δ consueuerunt GQ consueuerant δP 11 iactent $\mu\pi$' iacent A iaciunt GP imit.] mutuari *uulgo* 13 missilium ΠP potuerint QP Cap. XVIII. 15 a stip. δ districta Π 16 exacta] exercenda δP 17 equi] Tunc equi Q 18 supra] super *uulgo* 19 consuetudine proficerent *uulgo* 20 d.] demum *uulgo* cog.] agebantur MQ

S. L. Cap. XVII. 3 his telis] histelis (histelis G) A' in stelis M 5 istrenuissime A_1 6 dioclicianus M dioclitianus Π 7 iobianos α' 11 immitari M inmitari Q 13 ad manu Π Cap. XVIII. 15 ab stip.] abistip. A ad stip. Π 16 aetatem] aetate Π 19 inhermes A'

ut non solum a dextris sed etiam a sinistris partibus et insilire et desilire condiscerent, euaginatos etiam gladios uel contos tenentes. Hoc item adsidua meditatione faciebant, scilicet ut in tumultu proelii sine mora ascenderent qui tam studiose exercebantur in pace. XVIIII. Pondus quoque baiulare usque ad LX libras et iter facere gradu militari frequentissime cogendi sunt iuniores, quibus in arduis expeditionibus necessitas inminet annonam pariter et arma portandi. Nec hoc credatur esse difficile, si usus accesserit; nihil enim est, quod non adsidua meditatio facillimum reddat. [Quam rem antiquos milites factitauisse Vergilio ipso teste cognoscimus, qui ait

Ad portandum pondus exercendos tirones.

'Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Iniusto sub fasce uiam cum carpit, et hosti
Ante expectatum positis stat in agmine castris.']

XX. Locus exigit, ut, quo armorum genere uel instruendi uel muniendi sint tirones, referre temptemus. Sed in hac parte antiqua penitus consuetudo deleta est;

Quo armorum genere usi sint antiqui.

V. L. 2 [insil. et] *P* desilire] desidere G_1 3 hoc item *Lang* hoc idem *π'* hoc enim *εP* 4 scilicet et in *α* Cap. XVIIII. 6 sexaginta *μπ* 12 uergilio *A* uirgilio *MGQπ* cognoscimus *ΠA₂ Giss.* cognosci *α'* cognosce *G* cognoscitur *Q* cognouimus *δP* potest cognosci *Ed. Col. Totum comma,* quam — castris, *quin spurium sit, uix dubium est cf.* I 5. 13 Non secus etc.] *Verg. Georg. III 346—48* quom *Verg. (Ribbeck) secundum cod. F'* 14 hoste *μ* hostem *δP cod. Verg.* M_1 c_1 15 expectatum *δP Vergilius* expectatus *A' Π* expectatis *μ* [in] *V* agmine *εΠVP Vergil. cod. FMRybc et Arusiani* agmina *Vergil. secundum cod. P* acie *D*

S. L. 2 insilire] insilere *A'* desilere *Aμ* 3 assidua *Π* 4 tumulto *α'Π* proelii sine mora] proeliis *lacuna unius litterae* ne mora *M* praelii s m. *Π* 4 ascenderant *corr. in* ascenderent *(a 1?) A* 5 qui] quam *M* stutiose *M* Cap. XVIIII. 5 Pondos *M* 7 frequentantissime *Π* 8 imminet *Π* 10 assidua *Π* 13 patriis acer] patriis sacer *A* romanus] -os A_1

Cap. XX. 18 hac] ac *Π* penitus] poenitus *A* deleta] delecta *M*

nam licet exemplo Gothorum et Alanorum Hunnorumque equitum arma profecerint, pedites constat esse nudatos. Ab urbe enim condita usque ad tempus diui Gratiani et catafractis et galeis muniebatur pedestris exercitus. Sed cum campestris exercitatio interueniente neglegentia desidiaque cessaret, grauia uideri arma coeperunt, quae raro milites induebant; itaque ab imperatore postulant primo catafractas, deinde cassides †sedere refundere. Sic detectis pectoribus et capitibus congressi contra Gothos milites nostri multitudine sagittariorum saepe deleti sunt; nec post tot clades, quae usque ad tantarum urbium excidia peruenerunt, cuiquam curae fuit uel catafractas uel galeas pedestribus reddere. Ita fit, ut non de pugna sed de fuga cogitent qui in acie nudi exponuntur ad vulnera. Quid enim pedes sagittarius sine catafracta, sine galea, qui cum arcu scutum tenere non potest, faciat? Quid ipsi draconarii atque signiferi, qui sinistra manu hastas gubernant, in proelio facient, quorum et capita nuda constant et pectora? Sed grauis pediti lorica uidetur et galea fortasse raro meditanti, fortasse arma raro tractanti; ceterum cotidianus

V. L. Cap. XX. 1 halanorum *V* honnorum *M* chunorum *A'* hunorum *QDP* humnnorum *V* 6 raro] raro utique *P prob. Oudend.* poſtulant] *O; Scriuer. memorat uarias lectiones* poſtulabant *et* poſtulatum 8 ſedere refundere *A* ſedere fundere *MG* ſe deponere QP_2 *(in l. er. latiore)* ſe debere fundere *π' et fortasse* P_1 reponere *Barberinus* refundere (*antecedente* poſtulatum) *Schwebel.* ſede reponere *Oudend. qui etiam de* cassides de aere refundere *cogitauit* ſe debere refundere *Otto* debere (*uel* decere) refundi *E. Wölfflin* 15 pedeſtriſ ſag. *δP* 18 faciant *Aδ* conſtat *α'Q* conſtant nuda et pecora. Sed gra] *ita desinit V fol. 6; sequens fol. excidit.* 20 fortaſſe raro meditanti fortaſſe arma raro (raro arma *Π*) tractanti *AGPΠ* f. r. m. f. raro arma tractanti (i. *in l. er. Q*) *μ* f. raro a. tractanti f. raro meditanti *D*

S. L. 1 ghothorum *A'* 2 profecerint] proficerint *Aμ* 4 catafractiſ] artafr. *M* 5 negligentia *A'* 6 caeperunt *Π* 7 ab] ad *A* 11 excidia] et excidia A_1 12 cuiquam] et cuiquam *α* 14 cogitent] cogitant A_1 16 arcu] arcũ *Π* ſcutum] ſcutu *M* 18 praelio *Π* 20 cottidianuſ *M*

usus non laborat, etiam si onerosa gestauerit. Sed illi, qui laborem in portandis ueteribus munimentis armorum ferre non possunt, detectis corporibus et uulnera sustinere coguntur et mortes et, quod est grauius, aut capi aut certe fuga rempublicam prodere. Sic dum exercitium laboremque declinant, cum maximo dedecore trucidantur ut pecudes. Vnde enim apud antiquos murus dicebatur pedestris exercitus, nisi quod pilatae legiones praeter scuta etiam catafractis galeisque fulgebant? usque eo, ut sagittarii sinistra brachia manicis munirentur, pedites autem scutati praeter catafractas et galeas etiam ferreas ocreas in dextris cruribus cogerentur accipere. Sic erant muniti illi, qui in prima acie pugnantes principes, in secunda hastati, in tertia triarii vocabantur. Sed triarii genibus positis solebant intra scuta subsidere, ne stantes uulnerarentur uenientibus telis et, cum necessitas postulasset, tamquam requieti uehementius inuaderent hostes, a quibus constat saepe factam esse uictoriam, cum hastati illi et qui priores steterant interissent. Erant tamen apud ueteres inter pedites qui dicebantur leuis armaturae, funditores et ferentarii, qui praecipue in cornibus locabantur et a quibus pugnandi sumebatur exordium; sed hi et uelocissimi et exercitatissimi legebantur; nec erant admodum multi, qui cedentes, si proelii necessitas conpulisset, inter principia legionum recipi solebant, ita ut acies inmota consisteret. Vsque ad praesentem prope aetatem consuetudo permansit, ut omnes milites pilleis, quos Pannonicos uoca-

---

V. L. 1 geſtauerint *P* 4 grauius et turpius *uulgo* 5 fugere (fugire *M*) rempb. *α* fugere et r. *QP*, exercitia *π'* 11 ferreaſ et ereaſ ocreaſ *Π* 15 inter ſcuta *DPG* 17 [a] quibuſ *ε* 19 t.] autem *uulgo* 20 armatura *suspicor* 22 hi et] hi [et] *QD* et hi *P* 24 et inter *Q* 26 prope] quoque *P* 27 uocant *π'*

S. L. 1 honeroſa *εP* 2 munimentiſ] monimentiſ *Π* 3 ſuſtenere *A'* 4 morteſ] arteſ *M* 7 aput *A* muruſ] muroſ *A'* 11 ferreaſ ſocreaſ *A* 18 aſtati *Π* 19 aput *A'* (ap̄ *M*) 20 pedeteſ *M* 22 hii *A* 24 compuliſſet *Π* 25 immota *Π* 27 pilleiſ] pelleiſ *μP*

bant, ex pellibus uterentur; quod propterea seruabatur, ne grauis galea uideretur in proelio homini, qui gestabat aliquid semper in capite. Missilibus autem quibus utebatur pedestris exercitus, pila vocabantur, ferro subtili trigono praefixa unciarum nouem siue pedali, quod in scuto fixum non possit abscidi et loricam scienter ac fortiter directum facile perrumpit, cuius generis apud nos iam rara sunt tela. Barbari autem scutati pedites his praecipue utuntur, quas bebras uocant, et binas etiam ac ternas in proeliis portant. Sciendum praeterea, cum missilibus agitur, sinistros pedes in ante milites habere debere; ita enim vibrandis spiculis uehementior ictus est. Sed cum ad pila, ut appellant, uenitur et manu ad manum gladiis pugnatur, tunc dextros pedes in ante milites habere debent, ut et latera eorum subducantur ab hostibus, ne possint uulnus accipere et proximior dextra sit, quae plagam possit inferre. Instruendos igitur ac protegendos omni antiquo armorum genere constat esse tirones. Necesse est enim, ut dimicandi acriorem sumat audaciam qui munito capite uel pectore non timet uulnus.

De munitione castrorum.

XXI. Castrorum quoque munitionem debet tiro con-

V. L. 3 miſſilia *Π Giss.* miſſileſ *D* [autem] *P* 5 [ſiue pedali] *Q* ſine pedali *Scriuerius* ſemiſ et v pedum (h)aſtili *Oudend.* quod in ſcutũ fixo *A'* quod in ſcutum fixum *Q* quae i. ſcuto fixa *uulgo* 6 poteſt *δP* poſſent *uulgo* abſcindi *uulgo* 9 [et] binaſ *Q* 10 Sciendum eſt p. *P* 12 a pila *Q* ad pilã *απ* 13 manu ad manũ *Q* manũ (manũ *Π*) ad manũ *α'ΠPD* 16 proximior] *ob hanc formam Priscianus hunc locum laudat (uid. praefat.)* 17 omni antiquo armorum genere *Π* omni antiquorum genere *ε* omni arte pugnandi quocumque armorum genere *D* omni arte p. quocumque genere armorum antiquorum *P*

S. L. 1 ne grauiſ] nec grauiſ *α* ne grabiſ *Π* 2 gallea *A* homini qui] hominiq. *M* 5 untiarum *MG* 6 luricam *M* 11 bibrandiſ *Π* 12 appellant] adpellant *α'* 16 poſſit] poſſet *μ* praeliiſ *Π* 19 audatiam *Aμ* 20 uulnoſ *A*

Cap. XXI. 21 munitionem] -e *Π*

discere; nihil enim neque tam salutare neque tam necessarium inuenitur in bello; quippe, si recte constituta sunt castra, ita intra uallum securi milites dies noctesque peragunt, etiam si hostis obsideat, quasi muratam ciuitatem uideantur secum ubique portare. Sed huius rei scientia 5 prorsus intercidit; nemo enim iam diu ductis fossis praefixisque sudibus castra constituit. Sic diurno uel nocturno superuentu equitum barbarorum multos exercitus scimus frequenter adflictos. Non solum autem considentes sine castris ista patiuntur, sed cum in acie casu aliquo coepe- 10 rint cedere, munimenta castrorum, quo se recipiant, non habent et more animalium inulti cadunt, nec prius moriundi finis fit, quam hostibus uoluntas defuerit persequendi.

In qualibus locis constituenda sint castra.

XXII. Castra autem, praesertim hoste uicino, tuto semper facienda sunt loco, ut lignorum et pabuli et aquae suppetat copia, et, si diutius conmorandum sit, loci salubritas eligatur. Cauendum etiam, ne mons sit uicinus aut *collis* altior, qui ab aduersariis captus possit officere. Considerandum, ne torrentibus inundari consueuerit campus et hoc casu uim patiatur exercitus. Pro numero autem militum 20 uel inpedimentorum munienda sunt castra, ne maior multitudo constipetur in paruis neue paucitas in latioribus ultra quam oportet cogatur extendi.

Quali specie castra deliniandа sint.

XXIII. Interdum autem quadrata, interdum trigona, interdum semirotunda,

---

V. L. Cap. XXI. 9 confidentes *QP* 12 inulti *Π Förster* multi *εδ* multi *corr. in* inulti *P* moriendi *μDP* 13 hostibus] hostilis *Π* Cap. XXII. 15 loco (loca *Π*) ut *ΠD,G in l. er.* [loco] ut cum *α'* loco ubi *QP* l. ubi et *uulgo* 17 eligetur *uulgo* uicinus aut collis altior *Eussner* uicinus aut altior *αΠ* uicinius aut altior *M* uicinior aut altior *Q* uicinior aut latior *P* uicinus altior *uulgo ante Schw.* uicinus et altior *Schw.* 18 quia ab adu. *Q* considerandum *εΠ* c. est *DP* c. etiam *uulgo* considerandumque? 21 munienda] eligenda uel m. *D* 22 neue] neque *D*

S. L. 3 uallum] ballum *A* bellum *μ* 5 scientia] scientiã *Π* 7 subdibus *Π* 8 exercitus] exercitos *α'* 9 afflictos *Π* 10 coeperint] ceperit *Π* 11 munimenta] monimenta *α* Cap. XXII. 16 commorandum *Π* 18 obficere *G* 20 paciatur *α'* 21 impedimentorum *Π* Cap. XXIII. 24 semirotonda *A*.

prout loci qualitas aut necessitas postulauerit, castra facienda sunt. Porta autem, quae appellatur praetoria, aut orientem spectare debet aut illum locum, qui ad hostes respicit, aut, si iter agitur, illam partem debet adtendere, ad quam est profecturus exercitus, intra quam primae centuriae, hoc est cohortes, papiliones tendunt et dracones et signa constituunt. Decumana autem porta, quae appellatur, post praetorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad poenam.

Quo genere munienda sint castra.

XXIIII. Castrorum autem diuersa triplexque munitio est. Nam si nimia necessitas non premit, caespites circumciduntur e terra et ex his uelut murus instruitur, altus tribus pedibus supra terram, ita ut in ante sit fossa, de qua leuati sunt caespites; deinde tumultuaria fossa fit lata pedes nouem et alta pedes VII. Sed ubi uis acrior inminet hostium, tunc legitima fossa ambitum conuenit munire castrorum, ita ut XII pedes lata sit et alta sub linea, sicut appellant, pedes nouem. Supra autem saepibus hinc inde factis, quae de fossa leuata fuerit, terra congeritur et crescit in altum IIII pedes. Sic fit, ut sit XIII alta et XII lata; supra quam sudes de lignis fortissimis, quas milites portare consueuerunt, praefiguntur. Ad quod opus ligones rastra qualos aliaque utensilium genera habere conuenit semper in promptu.

Quemadmodum munienda sint castra, cum hostis inminet.

XXV. Sed facile est absentibus aduersariis castra munire, uerum, si hostis incum-

---

V. L. Cap. XXIII. 2 porta [autem] *Π* 6 papilionesſ tendunt] *ab his uerbis fol. 7 cod. V incipit* 9 poenaſ *Π*
Cap. XXIIII. *hoc caput inscriptione caret praecedentique continuo adnectitur in QP* 9 [diu.] triplex[que] *Q* 11 hiſ] illiſ *uulgo* 13 ſint *uulgo* 14 [et] alta *μΠ* 15 hoſtiſ *Q* *omnes numeros huius capitis litt. expr. M* 16 duodecim pedibuſ [lata ſit] *Π* 18 leuata] egeſta *Π* 19 ut [ſit] *G* XIII (tred. *μ*) [p.] alta *ε*; tredecim pedibuſ alta *π* 21 conſueuerant *εδP* 22 raſtra] ruſtra *Π* rutra *St. Schw.* palaſ rutra *Oudend.* qualoſ] paloſ *π'* haberi *μΠ*

S. L. 2 praeturia *A* 3 reſpicit] -cet A_1 4 illam] illa *Π* attendere *Π* 5 centuriae] tenturiae *A* tentoriae *μ* apiloneſ *α'* 7 praeturium *A* Cap. XXIIII. 14 agrior *α'* 15 imminet *Π* 17 ſaepibuſ] ſepiuſ *Π* 18 fuerit] fuerint *α'*

bat, tunc omnes equites et media pars peditum ad propulsandum impetum ordinantur in acie, reliqui post ipsos ductis fossis muniunt castra, et per praeconem indicatur, quae centuria prima, quae secunda, quae tertia opus omne compleuerit. Post hoc a centurionibus fossa inspicitur ac mensuratur et uindicatur in eos, qui neglegentius fuerint operati. Ad hunc ergo usum instituendus est tiro, ut, cum necessitas postulauerit, sine perturbatione et celeriter et caute castra possit munire.

Quemadmodum exerceantur tirones, ut in acie ordines et interualla custodiant.

XXVI. Nihil magis prodesse constat in pugna, quam ut adsiduo exercitio milites in acie dispositos ordines seruent necubi contra quam expedit aut conglobent agmen aut laxent. Nam et constipati perdunt spatia pugnandi et sibi inuicem inpedimento sunt, et rariores atque interlucentes aditum perrumpendi hostibus praestant. Necesse est autem statim metu uniuersa confundi, si intercisa acie ad dimicantium terga hostis accesserit. Producendi ergo tirones sunt semper ad campum et secundum matriculae ordinem in aciem dirigendi, ita ut primo simplex et extenta sit acies, ne quos sinus, ne quas habeat curuaturas, ut aequali legitimoque spatio miles distet a milite. Tunc praecipiendum, ut subito duplicent aciem, ita ut in ipso impetu is, ad quem respondere solent, ordo seruetur. Tertio praecipien-

---

V. L. Cap. XXV. 1 media] dimidia *Eussner* 4 tentoria εP compleuerint Q compleant *cum cod. Vossiano Oudend.* 7 inſtituenduſ] inſtruenduſ Π, *ut ipse correxisse uideatur librarius* 8 celeriter [et caute] ε 9 poſſint ε

Cap. XXVI. *Inscriptio abest a* P_1, *sed et in hoc codice et in* ε *caput ab his uerbis ad inscriptionem pertinentibus incipit:* Vt (Aut α) in acie ordineſ et interualla cuſtodiant. 13 laſſent Π et conſtip. — et rarioreſ ε et conſtip. — ita rar. δ ut conſtip. — ita rar. ΠP perdent G_1 15 praeſtant] dabunt δP 16 in acie δP 19 ſimplex et extenta Π simplex [et] extenſa $\varepsilon\delta P$ 22 iſ ad π eſſe ad α [iſ] ad Q

S. L. Cap. XXV. 4 compleuerit Π 5 ac] hac M 6 neglegentiuſ] -entiaſ $A\mu$ 8 poſtolauerit M

Cap. XXVI. 11 aſſiduo Π 13 ſpatia] ſpacia α 14 impedimento Π 19 ſimpex M 21 a militae M

dum, ut quadratam aciem repente constituant, quo facto in trigonum, quem cuneum uocant, acies ipsa mutanda est. Quae ordinatio plurimum prodesse consueuit in bello. Iubetur etiam, ut instruant orbes, quo genere, cum uis hostium interruperit aciem, resisti ab exercitatis militibus consueuit, ne omnis multitudo fundatur in fugam et graue discrimen immineat. Haec si iuniores adsidua meditatione perceperint, facilius in ipsa dimicatione seruabunt. XXVII. Praeterea et uetus consuetudo permansit et diui Augusti atque Hadriani constitutionibus praecauetur, ut ter in mense tam equites quam pedites educantur ambulatum; hoc enim uerbo hoc exercitii genus nominant. Decem milia passuum armati instructique omnibus telis pedites militari gradu ire ac redire iubebantur in castra, ita ut aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent. Equites quoque diuisi per turmas armatique similiter tantum itineris peragebant, ita ut ad equestrem meditationem interdum sequantur interdum cedant et recursu quodam impetus reparent. Non solum autem in campis, sed etiam in cliuosis et arduis locis et descendere et ascendere utraque acies cogebatur, ut nulla res, uel casu prorsus, pugnantibus posset

Quantum spatium ire *ac* redire debeant uel quotiens in mense exerceri, cum educuntur milites ambulatum.

V. L. 1 ut quadrata (quadrata ≡ *G*) acieſ rep. conſtituatur *Gδ* 2 mutanda] diſponenda *Q* 6 omñſ (i. e. omneſ) *α'Q* fundatur *ΠQP* fundantur *α'* fugetur *G* (*in quo ab altera manu superscriptum est:* ſ fundatur) *δ* 8 obſeruabunt *Q* Cap. XXVII. 10 in menſe educantur t. e. q. p. [e.] a. *Π* 11 ambulantum *G* 14 et aliquam *P* 15 alacriori *δ* 17 [ad] equeſtr. *P* ſequerentur *uulgo* 18 cederent *uulgo* impetuſ] in proeliiſ *Q Stewech.* reparent] ſe reparent *Q* repararent *uulgo* repedarent *Stewech. Schwebel.* temperent *Giss. Oudend.* recurſu, quodam impetu, ſeparent (*praeced.* ſequantur — cedant) *vel* retruſo equo quodam impetu, trepidarent (*nimirum praec.* ſequerentur — cederent) *Scriuer.* 21 caſu *μΠ* caſuſ *ita, ut* ſ

S. L. 1 quadratam aciem] qu. acie *M* 2 triconum *A* ipſa mutanda eſt] ipſam utanda eſt *A* 4 uiſ (ſ *a* 2 *ant. addit.; sic fere constanter*) *Π* 7 adſidua] aſſidua *AΠ* perciperint *μ* Cap. XXVII. 10 Adriani *O* ter] iter *εP* 11 educantur] ęducatur *A* 12 decim *A* 14 aliquam] ad equam *Π* 15 recurſu] recurſum *M* 18 impeduſ *M* 21 poſſet] poſſit *επ'*

accidere, quam non ante boni milites adsidua exercitatione didicissent.

[XXVIII.] Haec fidei ac deuotionis intuitu, imperator inuicte, de uniuersis auctoribus, qui rei militaris disciplinam litteris mandauerunt, in hunc libellum enucleata congessi, ut in dilectu atque exercitatione tironum si quis diligens uelit existere, ad antiquae uirtutis imitationem facile conroborare possit exercitum. Neque enim degenerauit in hominibus Martius calor nec effetae sunt terrae, quae Lacedaemonios, quae Athenienses, quae Marsos, quae Samnites, quae Pelignos, quae ipsos progenuere Romanos. Nonne Epiri armis plurimum aliquando ualuerunt? Nonne Macedones ac Thessali superatis Persis usque ad Indiam bellando penetrarunt? Dacos autem et Moesos et Thracas in tantum bellicosos semper fuisse manifestum est, ut ipsum Martem fabulae apud eos natum esse confirment. Longum est, si uniuersarum prouinciarum uires enumerare contendam, cum omnes in Romani imperii dicione consistant. Sed longae securitas pacis homines partim ad delectationem

[De adhortatione rei militaris Romanaeque uirtutis.]

V. L. *alterum a 2 in loco correcto positum sit A* caſuſ *GδP uulgo* 1 accedere *εδ*

Cap. XXVIII. 6 delectu (*corr. in* dil. *P*) *δP* 8 degenerauit] degenerabit *Π* denegatur *δ* hominibuſ] omnibuſ *μ* 9 effetę *P* effete *ΠV* effecte *α'* defecte *Q* ĩfectae *G* infectae uel defectae *D* 12 epiri *επ'* epiri *corr. in* epirote *P* Epirotae *uulgo; cf.* IV, 31. *Cogitari potest de* epirii *(cf. Schuchardt Voc. des Vulg. II p. 505)* uel epir̃ = epirotae Epirotae Pyrrhi *Guilielmius (auctore Stewechio)* Epirei *Oudend.* 13 theſſali *QD* theſſalii *Π* theſali *V* teſſali *αP* 14 moeſoſ] meſoſ *V* myſoſ *Π* thracaſ *Π* tracaſ *V* tracoſ *D* thraceſ *QP* thrȩceſ *Bernensis* threaceſ *A'* threceſ *M* 19 longae *Aμ* longa *Π* longę^ua^ *G* longeua *δP*

S. L. Cap. XXVIII. 3 Haec] Nec *M* 6 dilectu] -o *Π* uelit] uellit *A* 7 inmitationem] *μ* corroborare *Π* 9 marciuſ *A* 11 proienuere *Π* prouintiarum *α'* 19 dilectationem *α'* delectatione *Π*

otii partim ad ciuilia transduxit officia. Ita cura exercitii militaris primo neglegentius agi, postea dissimulari, ad postremum olim in obliuionem perducta cognoscitur, nec aliquis hoc superiore aetate accidisse miretur, cum post primum Punicum bellum uiginti et quod excurrit annorum pax ita Romanos illos ubique uictores otiò et armorum desuetudine eneruauerit, ut secundo Punico bello Hannibali pares esse non possent. Tot itaque consulibus, tot ducibus, tot exercitibus amissis, tunc demum ad uictoriam peruenerunt, cum usum exercitiumque militare condiscere potuerunt. Semper ergo legendi et exercendi sunt iuniores. Vilius enim constat erudire armis suos quam alienos mercede conducere.

V. L. 2 [primo] *Π* ad poſtremum] ac poſtremum *P* ac poſtremo *δ* 5 uiginti et quod] quod biginti et treſ *Π* 6 [illoſ] *δ* 7 annibali *α'* 8 [tot ducibuſ] *Π* 9 tum *δ* 12 uiliuſ] utilibuſ *Q* utiliuſ *P*

Fl. (Flauii *G* flauii *D*) Vegati (Vegeti *μ* Vegetii *D*) Renati Vir (Viri *Gμ*) Inluſt (Ill. *D* IVĿ *Q*) epitoma (-th- *Q*) De Dilectu ([d. d.] *μ*) Atque (Antiqua *Q*) Exercitatione (Exercitione *Q*) Tyronum (Tir. *G* [tir.] *D*) Digeſta p Tituloſ Lib. I (primuſ *μ*) Expl. Incipit Liber Secunduſ (II *DG*) *εD* Flauii Vigetii Renati Viri Illuſtriſ Epithoma Antiqua Exercitatione Atque De Delectiſ Tyronum Digeſta Per Tituloſ. Liber Primuſ explicit. Incipiunt Capitula Libri Secundi *P* Flauii Vegetii Renati Viri Illuſtriſ Epitoma Primi Libri Explicit. Incipit Liber Secunduſ Feliciter. Incipiunt Capituli Libri Secundi *V* Explicit liber primuſ. Incipit liber ſecunduſ. Item capitula libri ſecundi *Π*

S. L. 2 neglegentiiſ *Π* 3 oblibionem *Π* 4 accediſſe *A* 7 bello] -i *Π* 8 poſſent] -int *ε* 9 ammiſſiſ *Π* 10 uſum] suum *Π* 12 conſtat] conſtant *Π*

LIBER II.

I. In quot genera diuidatur res militaris.
II. Quid inter legiones et auxilia intersit.
III. Quae causa exhauriri fecerit legiones.
IIII. Quotenas legiones antiqui ad bellum duxerint.
V. Quemadmodum legio constituatur. 5
VI. Quot cohortes in una sint legione, item quot milites in una cohorte sint.
VII. Nomina et gradus principiorum legionis.
VIII. Nomina eorum, qui antiquos ordines ducebant.
VIIII. De officio praefecti legionis. 10
X. De officio praefecti castrorum.
XI. De officio praefecti fabrorum.

Flauii Vegati (Vegeti *Gμ* Veg. *D*) Renati Vir (Viri *Q*) Inluſt. (Iul. *Q*) Comitiſ Epitoma (Epithoma *Q*) Inſtitutorum (Inſtituram *G*) Rei Militariſ De Commentariiſ (Comentariiſ *μ*) Traiani (Aug Traiani *μ*) Et Adriani Nec non Etiam Frontini aug. (Auguſtini G_1 Auguſti VII G_2 Auguſtorum *D* [aug] *μ*) Incipit Capitulatio. Liber Secunduſ (Incipit Cpſato Lib Sdi *G;* Incip Capitl Lib Secdi *Q;* [I. c. L. S.] *MD*) *εD Absunt haec omnia a ΠVP; ceterum uide quae ad finem praecedentis libri adnotauimus.*

1 quod *α* in quo genere *Pδ* 3 Qui *M* exauriri *εδ* 4 Quotaſ *Π* quotenaſ *Q ita, ut* en *in l. er. a. m. 2. script. sit P* duxerint *uulgo* duxer *O* 6 chohorteſ *Q* quod *α* [item—coh.] *om. ε* et quot militeſ in una cohorte ſint *partim in contextu partim in margine suo, ut uidetur, arbitrio adscripsit P* 9 duxerunt *δP* dixerunt *Π* 11 prefatio *corr. in* prefectio *M*

XII. De officio tribuni militum.
XIII. De centuriis atque uexillis peditum.
XIIII. De turmis equitum legionariorum.
XV. Quemadmodum legionum acies instruantur.
5 XVI. Quemadmodum triarii uel centuriones armentur.
XVII. Commissa pugna grauem armaturam stare pro muro.
[XVIII.] [Nomina militum et gradus in scutis eorum aduersis scribenda.]
10 XIX. Praeter corporis robur notarum uel computandi artem in tironibus eligendam.
XX. Donatiui partem dimidiam debent apud signa milites sequestrare seruandam ipsis.
XXI. In legione ita fieri promotiones, ut per omnes co-
15 hortes transeant qui promouentur.
XXII. Quid inter tubicines et cornicines et classicum intersit.
XXIII. De exercitatione militum.
XXIIII. Exempla adhortationum exercitii militaris de aliis
20 artibus tracta.
XXV. Enumeratio ferramentorum uel machinarum legionis.

---

2 peditum *hoc loco omittunt* ε 3 XIIII *om.* ε 8 aduerſiſ μ aduerſuſ *G* auerſiſ *Aπ* 10 Pret *corr. ex.* propter *Q* robor *Q* computandi] compotandi *Q* commutandi *M* 11 elegendam ε 12 aput *A* 13 ſeruandam ipſiſ *Π* ſeruandum ipſiſ PG_2 ſeruandum [i.] αδ [ſeru. i.] *Scriu.* 14 chohorteſ *Q* 19 adortationum μ adhort. et exercitii (*uel* exercitu) *P* 21 enumeratiſ *Π* perferramentorum *A'* machinorum α. *Denuo titulos a* XXII—XXV *addunt AG, ille hoc loco* ferramentorum *et* machinarum, *hic* ferram. *et* machinorum *praebentes. Item M, sed compluribus uerbis deprauatis* 22 *addunt* Expl capitula *AD* explicit capitula *G* Expliciunt capitula *V*

Sequenti prologo ΠD praemittunt 'Incipit praefatio libri ſecundi' *subiungitque D* 'ad Theodoſium Caeſarem Auguſtum Imperatorem' *In ceteris nil id genus apparet.*

Instituta maiorum partis armatae plenissime clementiam uestram peritissimeque retinere continuis declaratur uictoriis ac triumphis, siquidem indubitata adprobatio artis sit rerum semper effectus. Verum tranquillitas tua, imperator inuicte, altiori consilio, quam mens poterat terrena concipere, ex libris antiqua desiderat, cum ipsam antiquitatem factis recentibus antecedat. Igitur cum haec litteris breuiter conprehendere maiestati uestrae non tam discenda quam recognoscenda praeciperer, certauit saepius deuotio cum pudore. Quid enim audacius, quam domino ac principi generis humani, domitori omnium gentium barbararum, aliquid de usu ac disciplina insinuare bellorum, nisi forte iussisset fieri, quod ipse gessisset? et rursum tanti imperatoris non oboedire mandatis plenum sacrilegii uidebatur atque periculi. Miro itaque more in parendo audax factus sum, dum metuo uideri audacior, si negassem. Ad quam temeritatem praecedens me indulgentia uestrae perenni-

---

V. L. 1 [maiorum partiſ] *P* partiſ armatae] artiſ armaturae *uulgo* 5 altiore *P* poteſt *Π* t. p. *uulgo* [terrena] *P* 6 antiquorum *λ* 9 [re]cognoſcenda *Π* 11 domitori *Π* domitorio *A'* dominatori *μδP* barbarorum *ε* 12 niſi forte (fore *A'*) i. f. q. i. g. *αD* niſi forte quod ipſe iuſſiſſet fieri quod ipſe geſſiſſet *ΠV* quod non (in *Q*) iuſſiſſet fieri niſi forte quod ipſe geſſiſſet *λP* 13 et rurſũ *A* et rurſuſ *GμD* rurſuſ *ΠVP* 14 mandatiſ] preceptiſ *ΠV* 15 more *εΠ* modo *δP* timore *Modius* 16 ſi negaſſem *απ'* ſi neglexiſſem (necl. *L*) *λP* 17 indulgentia ueſtre perhennitatiſ *Π* *Förster* indulgentiae ueſtrae perennitaſ *εδP*

S. L. 3 triumfiſ *A'* 8 compreh. *Π* 9 deuocio *A* 10 audatiuſ *M* audatior *M* ac] hac *Π* 14 obedire *Π* 15 miro] miror *Π* in parendo] im parendo *Π* 17 temeritate *Π*

tatis animauit. Nam libellum de dilectu atque exercitatione tironum dudum tamquam famulus obtuli; non tamen culpatus abscessi. Nec formido iussus adgredi opus, quod spontaneum cessit inpune.

In quot genera diuidatur res militaris.

I. Res igitur militaris [, sicut Latinorum egregius auctor carminis sui testatur exordio, armis constat et uiris. Haec] in tres diuiditur partes, equites pedites classem. Equitum alae dicuntur ab eo, quod ad similitudinem alarum ab utraque parte protegunt acies; quae nunc uexillationes uocantur a uelo, quia uelis, hoc est flammulis, utuntur. Est et aliud genus equitum, qui legionarii uocantur propterea, quod conexi sunt legioni; ad quorum exemplum ocreati sunt equites instituti. Classis item duo genera sunt, unum liburnarum, aliud lusoriarum. Equitibus campi, classibus maria uel flumina, peditibus colles urbes plana et abrupta seruantur. Ex quo intellegitur magis reipublicae necessarios pedites, qui possunt ubique prodesse; et maior numerus militum [sumptu] expensa minore nutritur. Exercitus

---

V. L. 1 exercitatione] exercitio *ΠV* exercitione *Q* 3 formido iuſſuſ *α* formiduluſſuſ L_1 formidoluſſuſ L_2 formiduloſuſ *corr.* in formidoloſuſ *Q* formidoloſuſ *P* formido iuſſu *Π* formido iuſſũ *δ* quod] cũ *π* 4 ceſſit *Π* geſſit *Aμδ* geſſit *P* geſſi *G*

Cap. I. 5 [ſicut — uiriſ. Haec] *Gemoll* 6 uiriſ *ΠV* uiribuſ *εDP* 7 claſſem *π'* claſſeſ (claſſeſ) *A*) *A'P* claſſiſ *μ* 8 alae (ale *Π*) dicuntur *π* *Cincius apud Gell. XVI, 4, 6* (*Förster*) alaſ dicuntur *Aμ* alã dicuntur G_1 alii alareſ dic. *Modius Schweb.* 9 protegunt *Π* protegant *εδP* 10 abelo *corr.* in auelo *L* ab eo *GP* 12 connexi *G* 13 ſint *λ* claſſiſ *ΠD* claſſeſ *α'* claſſium (claſſũ Q_1) $λA_2$ claſſim *V* clauſiſ G_1 14 alium *α* 15 urbeſ] rupeſ *Korttianus 2* plana] plena *Π* 17 maiorum *ε* 18 [militum] *St.* peditum *uulg.* ſumptu expenſa (experſa *M*) *α'* ſumptuũ expenſa *G* ſumptuſ expenſa *δ* ſumptu expreſſo *λ* ſumptu et expenſa *Π* *uulgo* ſumptu *ut interpretamentum uncis inclusi*

S. L. 2 obtuli] optuli *MΠ* 4 impune *Π*

Cap. I. 9 uexillationeſ] exillationeſ *Π* 11 aliut A_1 15 abrubta A_1

ex re ipsa atque opere exercitii nomen accepit, ut ei numquam liceret obliuisci quod uocabatur. Verum ipsi pedites in duas diuisi sunt partes, hoc est in auxilia et legiones. Sed auxilia a sociis uel foederatis gentibus mittebantur; Romana autem uirtus praecipue in legionum ordinatione praepollet. Legio autem ab eligendo appellata est, quod uocabulum eorum desiderat fidem atque diligentiam, qui milites probant. In auxiliis minor, in legionibus longe amplior consueuit militum numerus adscribi. II. Denique Macedones Graeci Dardani phalangas habuerunt, ut in una phalange armatorum VIII milia censerentur. Galli atque Celtiberi pluresque barbarae nationes cateruis utebantur in proelio, in quibus erant sena milia armatorum. Romani legiones habent, in quibus singulis sena milia, interdum amplius militare consuerunt. Quid autem inter legiones et auxilia interesse uideatur, expediam. Auxiliares cum ducuntur ad proelium, ex diuersis locis, ex diuersis numeris uenientes, nec disciplina inter se nec notitia nec affectione consentiunt. Alia instituta, alius inter eos est usus armorum. Necesse est autem tardius ad uictoriam peruenire qui discrepant, antequam dimicent. Denique cum in expeditionibus plurimum prosit omnes milites unius praecepti signi-

Quid inter legiones et auxilia interesit.

V. L. 1 ex re ipſa] ex re in ipſa *Π* 2 liceat *Gδ* 3 [in auxilia et legioneſ. Sed] *ε* 4 uel] et *δ* 5 [uirtuſ] *Π*

Cap. II. 9 macedoneſ *EπG₂* macetioneſ G_1 actioneſ *Aμ* 10 phalangaſ *E* phalangeſ *Π* falangeſ *αδP* fallangeſ *μ* ut — cenſerentur *Eε* [ut] — cenſebantur *Π* et — cenſuerunt *δP* 11 phalange *Π* falange *εDP* phalanga *E* falanga *V* 12 barbarae *Eπ* barbaricae *ε* proelio] proelia *A* 16 cum d.] conducuntur *uulgo* 17 ex diuerſiſ lociſ ex diu. numeriſ *A'Π* ex diu. lociſ et diu. num. *δP* [ex diu. l.] ex diuerſiſ numeriſ *μ* 18 diſcipline — notitiae — affectioni *λ* inter [ſe] *Π* conſentiunt] conſiſtunt *VP* 19 alia] talia *α* inter talia *λ*

S. L. 4 federatiſ *Π* 6 elegendo *ε* appellata] appellanda *ε*

Cap. II. 11 galli] gallii *α* 12 plureſ] pluriſ A_1 caterbiſ A_1 praelio *E* 16 expediam] expediat *M* 18 diſciplina] diſciplinam *α* (notitiam — affectionem *G*) 21 demi cent A_1 22 praecepti ſ.] praeceptiſ ſ. *Π*

ficatione conuerti, non possunt aequaliter iussa conplere qui ante pariter non fuerunt. Tamen haec ipsa si sollemnibus diuersisque exercitiis prope cotidie roborentur, non mediocriter iuuant. Nam legionibus semper auxilia tam-
5 quam leuis armatura in acie iungebantur, ut in his proeliandi magis adminiculum esset quam principale subsidium. Legio autem propriis cohortibus plena cum grauem armaturam, hoc est principes hastatos triarios antesignanos, item leuem armaturam, hoc est ferentarios sagittarios funditores
10 ballistarios, cum proprios et sibi insitos equites legionarios isdem matriculis teneat, cum uno animo parique consensu castra muniat, aciem instruat, proelium gerat, ex omni parte perfecta, nullo extrinsecus indigens adiumento, quantamlibet hostium multitudinem superare consueuit. Documen-
15 tum est magnitudo Romana, quae semper cum legionibus dimicans tantum hostium uicit, quantum uel ipsa uoluit uel rerum natura permisit. III. Legionum nomen in exercitu permanet hodieque, sed per neglegentiam superiorum temporum robur infractum est, cum uirtutis prae-
20 mia occuparet ambitio et per gratiam promouerentur milites, qui promoueri consueuerant per laborem. Deinde contubernalibus conpletis stipendiis per testimoniales ex more dimissis non sunt alii substituti. Praeterea necesse est ali-

Quae causa exhauriri fecerit legiones.

V. L. 2 fuerunt] fuerint *Π* fecerunt *Lange (Hygin. Grom. p. 129)* ſollemnibuſ *Π* ſolemnibuſ *MGP* ſolempnibuſ *Aλ* ſollempnibuſ *D* ſolam omnibuſ *V* 8 [principeſ — hoc eſt] *εP* 9 ferentarioſ] anteferentarioſ *π'* 10 balliſtarioſ *A'* balliſtarioſ *Π* baliſtarioſ *μδP* 12 acieſ *Π* 13 adium.] amminiculo (*cum glossa superscripta* ſolacio) *Π* quantamlibet] quantumlibet *A'V correxit ita Q* 14 consueuerat *uulgo* documentum] documento *Π* documenti *P* Cap. III. 19 cum] *ΠP* nam cum *εδP* 20 occupaſſet *rasura corr. in* occuparet *A* 21 deinde] denique *μ* 23 aliquantos morbo] morbo aliquantoſ *ε*

S. L. 1 iuſſa] in ſua *Π* complere *Π* 3 cottidie *α'* 4 iubant *Π* 5 proeleandi A_1 6 amminiculum *Π* 7 grauem] graue *Π* 9 fundatoreſ *ε* 11 iſdem] hiſdem *A'ΠP* (idem *V*) teneat teneant *GΠ* 15 quae] quē *Π* 16 demicanſ A_1 Cap. III. 18 negligentiam *A* 22 completiſ *Π* 23 ſubſiſtituti *α*.

quantos morbo debilitari atque dimitti, aliquantos deserere uel diuersis casibus interire; *ac*, nisi annis singulis, immo singulis paene mensibus in recedentium locum iuniorum turba succedat, quamuis copiosus exhauritur exercitus. Est et alia causa, cur adtenuatae sint legiones: magnus in illis labor est militandi, grauiora arma, plura munera, seuerior disciplina. Quod uitantes plerique in auxiliis festinant militiae sacramenta percipere, ubi et minor sudor et maturiora sunt praemia.

Cato ille Maior, cum et armis inuictus esset et consul exercitus saepe duxisset, plus se reipublicae credidit profuturum, si disciplinam militarem conferret in litteras. Nam unius aetatis sunt quae fortiter fiunt; quae uero pro utilitate reipublicae scribuntur aeterna sunt. Idem fecerunt alii conplures, sed praecipue Frontinus, diuo Traiano ab eiusmodi conprobatus industria. Horum instituta, horum praecepta, in quantum ualeo, strictim fideliterque signabo. Nam cum easdem expensas faciat et diligenter et neglegenter exercitus ordinatus, non solum praesentibus, sed etiam futuris saeculis proficit, si prouisione maiestatis tuae, imperator Auguste, et fortissima dispositio reparetur armorum et emendetur dissimulatio praecedentum.

V. L. 1 deſ.] deſere α' deſeri *GP* 2 ac *Lang* ut π [ut] ε 3 rec.] ſe cedentium *Π* decedentium *uulg.* 4 copioſuſ] c. tamen λ exhauriatur δ*P* 6 eſt et (et *G*) milit. ε plura] ſera *uulgo* 7 ſeuerior *ΠDP* ſenior μ*GV* ſenior *A* 10 eſſet et conſ. (et con *in l. er. G*) *G*λπ eſſet [et] c. (cunſul A_1) α' duxiſſet] dixiſſet ε 11 [ſe] π' 12 in litteriſ ε 16 ab — induſtriã α' ab — induſtriã *corr. in* ab — induſtria λ ob induſtriã *GΠ* [ab] — induſtria δ*P* 17 [in] quantum δ 20 proficiet δ*P* 21 fortiſſime *Π* expoſitio *V* 22 praecedentum μ*Π* praecedentium *A* praecedentium *G*δ*P*

S. L. 1 dimitti] dimittit (dem. *A*) α' (demitti *corr. in* dimitti *G*) 2 anniſ ſ.] anni ſ. α' 3 paene] poene *A'* recedentium] recidendum α iuniorum] iuniorem *Π* 5 cur] quur *Π* atenuatae μ 11 reipublice *Π* 15 complureſ *Π* 16 comprob. *Π* 17 ſtrictim] iſtrictim *A* 18 expenſaſ ſ.] expenſa ſ. A_1 negligenter A_1 19 ordinatuſ] ordinatoſ *Π*

Quotenas legiones antiqui ad bellum duxerint.

IIII. In omnibus auctoribus inuenitur singulos consules aduersum hostes copiosissimos non amplius quam binas duxisse legiones additis auxiliis sociorum. Tanta in illis erat exercitatio, tanta fiducia, ut cuiuis bello duae legiones crederentur posse sufficere. Quapropter ordinationem legionis antiquae secundum normam militaris iuris exponam. Quae descriptio si obscurior aut inpolitior uidebitur, non mihi sed difficultati ipsius rei conuenit inputari. Adtento itaque animo saepius relegenda sunt, ut memoria intellegentiaque ualeant conprehendi. Necesse est enim inuictam esse rempublicam, cuius imperator militari arte percepta, quantos uoluerit, faciat exercitus bellicosos.

Quemadmodum legio constituatur.

V. Diligenter igitur lectis iunioribus animis corporibusque praestantibus, additis etiam exercitiis cotidianis quattuor uel eo amplius mensuum, iussu auspiciisque inuictissimi principis legio formatur. Nam uicturis in cute punctis milites scripti, cum matriculis inseruntur, iurare solent; et ideo militiae sacramenta dicuntur. Iurant autem per Deum et Christum et sanctum Spiritum et per maiestatem imperatoris, quae secundum Deum generi humano diligenda est et colenda. Nam imperator cum Augusti nomen accepit, tamquam praesenti et corporali Deo fidelis est prae-

---

V. L. Cap. IIII. 2 aduerſuſ *Π* 4 cuiuiſ (ſ *i. l. er. Π*) *AMπG*$_2$ cui *G*$_1$*λ* cuicui *St.* 5 legioneſ fierent *(ex* fierint *corr. Q)* cred. *λ* 12 facit *π'*

Cap. V. 15 uel eo] u. et *A* menſuum (menſuum *L* menſuv̄ *P*) *εΠP* menſum *V* menſium *D* 16 [Nam] *Π* uicturiſ] picturiſ *π* 17 milite ſcripto cū (milite[i] ſcriptoꝝū *L (sed* Or *in l. correcto)* matriculiſ (matruculiſ *Q*) inſerti i. ſ. *λ* 19 deum] dnm̄ *V* Chriſtum etc.] per Xp̄m et per ſc̄m ſp̄m *P* p. xp̄m et p. ſpm̄ ſcm̄ *δ* 20 imperator *O* imperatori *uulgo* 21 accipit *λP* 22 eſt praeſtanda (-di *G*) *α'* et praeſtanda *Π* eſt et (et *V*) pr. *δP* eſt ei pr. *Oudend.*

S. L. Cap. IIII. 4 fidutia *Aλ* 5 legioniſ] legioneſ *M* 7 diſcriptio *ε* obſcurior aut] obſcuriora. Ut *A*(*Q*$_1$) [illegible]cior *α'* impolitior *Π* 8 imputari *Π* 9 attento *Π* [illegible]preh. *Π*

[illegible]. V. 14 cottidianiſ *α'* 21 auguſti[illegible] *A* 22 corporaliſ *Π*

standa deuotio, inpendendus peruigil famulatus. Deo enim uel priuatus uel militans seruit, cum fideliter eum diligit qui Deo regnat auctore. Iurant autem milites omnia se strenue facturos, quae praeceperit imperator, numquam deserturos militiam nec mortem recusaturos pro Romana 5 republica.

Quot cohortes in una sint legione, item quot milites in una cohorte sint.

VI. Sciendum autem est in una legione decem cohortes esse debere. Sed prima cohors reliquas et numero militum et dignitate praecedit. Nam genere atque institutione litterarum uiros electissimos quaerit. Haec enim susci- 10 pit aquilam, quod praecipuum signum in Romano est semper exercitu et totius legionis insigne; haec imagines imperatorum, hoc est diuina et praesentia signa, ueneratur; habet pedites mille centum quinque, equites loricatos CXXXII, et appellatur cohors miliaria; haec caput est legionis, ab hac, 15 cum pugnandum est, prima acies incipit ordinari. Secunda cohors habet pedites DLV, equites LXVI, et appellatur cohors quingentaria. Tertia cohors similiter habet pedites DLV, equites LXVI, sed in hac cohorte tertia ualidiores probari moris est, quia in media acie consistit. Cohors 20 quarta habet pedites DLV, equites LXVI. Cohors quinta habet pedites DLV, equites LXVI; sed et quinta cohors strenuos desiderat milites, quia, sicut prima in dextro, ita

---

V. L. 1 et inpend. (imp. *δ*) *δP* 3 [ſe] *Π*; ſed t *uocis* ſtrenue *nec non* e *posterius i. l. er.* 5 [militiam] *Stewech. Scriuer. Schwebel. Gemoll* nec] uel *μ*

Cap. VI. *In εP caput ab hoc commate, quod ad inscriptionem pertinet, initium capit* 'Item quot militeſ in una cohorte ſint'.

7 eſt autem *P sequentes numeros litteris exprimunt μΠVP* 14 CXXXII] CXXXVI *D* centum triginta ſex *V* 15 haec prima eſt apud (aput *P*) legioneſ *λP* miliaria *ε* miliari *Π* millenaria *E* militaria *DP* militaria *V* 17 dlvii *D* [et] appell. *Π* 19 [tertia] *Π*

S. L. 1 impendenduſ *Π* peruigili famulatuſ *Aμ* 4 ſtrenue] ſtrue A_1 5 pro Romana republica] porro manere publicã (-a *M*) *α*

Cap. VI. 7 decim A_1 10 ſuſcipit] ſuſcepit *α* 11 aquilam] aquila *Π* 20 conſiſtit] conſiſtet *α*'

quinta in sinistro ponitur cornu. Hae quinque cohortes in prima acie ordinantur. Sexta cohors habet pedites DLV, equites LXVI; in ipsa quoque enucleati adscribendi sunt iuniores, quia in secunda acie post aquilam et imagines cohors sexta consistit. Cohors VII. habet pedites DLV, equites LXVI. Cohors VIII. habet pedites DLV, equites LXVI; sed et ipsa animosos desiderat uiros, quia in secunda acie consistit in medio. Cohors nona habet pedites DLV, equites LXVI. Cohors X. habet pedites DLV, equites LXVI; et ipsa bonos consueuit accipere bellatores, quia in secunda acie sinistrum possidet cornum. His decem cohortibus legio plena fundatur, quae habet pedites sex milia centum, equites DCCXXX. Minor itaque numerus armatorum in una legione esse non debet; maior autem interdum esse consueuit, si non tantum unam cohortem sed etiam alias miliarias fuerit iussa suscipere.

Nomina et gradus principiorum legionis.

VII. Antiqua ordinatione legionis exposita, principalium militum et, ut proprio uerbo utar, principiorum nomina ac dignitates secundum praesentes matriculas indicabo. Tribunus maior per epistolam sacram imperatoris iudicio destinatur. Minor tribunus peruenit ex labore. Tribunus autem vocatur ex tribu, quia praeest militibus, quos ex tribu primus Romulus legit. Ordinarii dicuntur qui in proelio [quia primi sunt,] ordines ducunt. Augustales appellantur

---

V. L. 1 hae quinque] haec quinq. *Π* Nam q. *λ* 3 enucleatim *π'* 4 quia in] quiã *λ* qui in *Π* 7 [et] ipſa *ΠP* 9 et equiteſ *A* *iterant post nonam cohortem uerba* ſed et ipſa an. — medio *s (erasit G)* 10 aceipere] habere *G* 11 cornu *λπ* 13 XXX *EAQϑ* triginta *MLP* XXXX *G* triginta ſex *Π* uiginti ſex *uulgo. Vegetius ipse uidetur errasse* 15 miliariaſ] militaria *V*

Cap. VII. 21 prouenit *uulgo* ex labore] ut ex labore *α* 24 quia primi ſunt *αV* primi *(sed hoc cum anteced.* q in prelio

---

S. L. 1 cornu. hae] cornuę A_1 3 aſcribendi *Π* 6 octaba *Π* 11 decim A_1 15 unam cohortem] unam hortem *α'* (unum hoſtem *λ*)

Cap. VII. 20 epiſtolam] epſam *A* iuditio *A'* 21 diſtitur *A'* 23 praelio *Π*

qui ab Augusto ordinariis iuncti sunt. Flauiales item, tamquam secundi Augustales, a diuo Vespasiano sunt legionibus additi. Aquiliferi qui aquilam portant. Imaginarii qui imperatoris imagines ferunt. Optiones ab adoptando appellati, quod antecedentibus aegritudine praepeditis hi tam- 5 quam adoptati eorum atque uicarii solent uniuersa curare. Signiferi qui signa portant, quos nunc draconarios uocant. Tesserarii qui tesseram per contubernia militum nuntiant; tessera autem dicitur praeceptum ducis, quo uel ad aliquod opus uel ad bellum mouetur exercitus. Campigeni, hoc 10 est antesignani, ideo sic nominati, quia eorum opera atque uirtute exercitii genus crescit in campo. Metatores qui praecedentes locum eligunt castris. Beneficiarii ab eo appellati, quod promouentur beneficio tribunorum. Librarii ab eo, quod in libros referunt rationes ad milites perti- 15 nentes. Tubicines cornicines et bucinatores qui tuba uel aere curuo uel bucina committere proelium solent. Armaturae duplares qui binas consecuntur annonas, simplares

---

V. L. *i. l. er. a 2)* quia primi ſunt *Π* primoſ *λD uulg.* primi ſunt et *Giss. Korttianus 2* qua primi ſunt *Oudend.* [quia primi ſunt] *Lang Förster* 1 quia *Π* 3 imaginarii *ε* imaginiferi *Π* imaginarii uel imaginiferi *δP Oudend.* 4 ab optando *δP* 5 quod] qui G_1 [antec. — praeped.] *λ* 6 adoptati cum eorum uicario *λ* ad. ceu eor. uicarii *Scriuer.* procurare *δλ* 8 teſſeram] teſſera *α'* teſſeraſ *Korttianus 2 Otto* teſſaraſ *Giss.* 9 aliquod *i. l. er.* (*subest* bellũ), *sed* d *a 2 adiect. Π* 10 campigenii *π'* 11 anteſignani *Π* ante ſignã *α'* ante ſignum G_1P_1 ante ſigna λG_2 anteſignarii *δ* 12 uirtute exercitii genuſ *AΠD* u. ex. geniuſ *V* uirtuteſ exercitui genuiſ *M* uirtute exercitui Ingenſ uiſ *G Oudend.* uirtuteſ exercituſ genuſ *λP* uirtute exercitui uigenſ uiſ *Schwebel.* in campo met. *α* [I.] c. m. *λ* mercatoreſ *Π* 13 [caſtriſ] *Π* appellantur *Π* 15 librif *δP* referunt *Lang* referant *O* 16 quia tuba *Π* 17 aere curuo *π* aere cornuo *Aμ* aereo cornu *G Oudend.* 18 qui binaſ — qui ſingulaſ *Π* quia b. — quia ſing. (ſingulif *δ*) *εδP* quae b. — quae ſ. *uulgo*

S. L. 2 ueſpaſiono A_1 3 aquiliferi] aquilifero *α'* 5 praepeditiſ] praeperitiſ *α'* hii A_1 8 contubernia] contuberniam *Π* 9 teſſera] teſſer *μ* 17 committere] committerere *M*

qui singulas. Mensores qui in castris ad podismum demetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant, uel hospitia in ciuitatibus praestant. Torquati duplares, torquati simplares; torques aureus solidus uirtutis praemium fuit, quem qui meruisset praeter laudem interdum duplas consequebatur annonas. Duplares, sesquiplares: duplares duas, sesquiplares unam semis consequebantur annonam. Candidati duplares, candidati simplares. Hi sunt milites principales, qui priuilegiis muniuntur. Reliqui munifices appellantur, quia munera facere coguntur.

Nomina eorum, qui antiquos ordines ducebant.

VIII. Vetus tamen consuetudo tenuit, ut ex primo principe legionis promoueretur centurio primi pili, qui non solum aquilae praeerat, uerum etiam quattuor centurias, hoc est CCCC milites, in prima acie gubernabat. Hic tamquam caput totius legionis merita consequebatur et commoda. Item primus hastatus duas centurias, id est CC homines, ducebat in acie secunda, quem nunc ducenarium uocant.. Princeps autem primae cohortis centuriam semis,

---

V. L. 1 menſuriſ δ (*puncto post* ſing. *sublato*) dem.] metuntur *Π* figunt *Π* 3 ſimplareſ *O* ſeſquiplareſ *Scriuer.* 4 torq.] quibuſ torqueſ *P* ſoliduſ] ſolidae *λ* ſoliuſ *Π* 5 propter laudem *λ* ppet l. *P* duplaſ] duplareſ *λ* 6 Duplareſ, ſeſquiplareſ: duplareſ duaſ, ſeſquiplareſ *Lang* duplareſ ſinquiplareſ (ſiquipl. *G*) duplareſ duaſ ſenquiplareſ *ε* [dupl. ſeſq.] duplareſ duaſ ſex qui plareſ *Π* duplareſ ſex (ex *P*) qui plureſ duaſ ſeſqui *δP* duplareſ duaſ ſeſquiplareſ *Oudend.* duplareſ duaſ, ſimplareſ *uulgo* 10 quia propter munera (numera *Q*) facere miliciam (milit. *P*) coguntur *λP*

Cap. VIII. *Vide de hoc capite medelae impatienti Försterum l. l. p. 13—20* 11 tamen] autem *λ* [in acie ſecunda] *Lange* (*hist. m. r. m. R. p. 88*) 18 princepſ autem *εDP uulgo Mommsen (C. I. L. III, 830)* principeſ autem *V* principeſ autem ſecunduſ *Π Salmasius de r. m. c. 6 Förster* centuriam et ſemiſ (et *α 2 adiectum*) *Π primum hastatum et principem*

S. L. 1 menſoreſ] meſſoreſ *μ* 2 hoſpicia *M* 4 torquiſ *ΠV* 5 duplaſ] duplax *Π* 7 unam] unum *α* conſequebantur] conſequebatur *Aμ* candedati *A'* 8 candedati *A'* hii *A*

Cap. VIII. 14 gubernauat *Π* 16 haſtatuſ] haſtutuſ *α'* aſtatuſ *corr. in* aſtatuſ *G* centoriaſ *M*

hoc est CL homines, gubernabat. Ad quem in legione prope omnia, quae ordinanda sunt, pertinent. Item secundus hastatus centuriam semis, id est CL homines, regebat. Triarius prior centum homines gubernabat. Sic decem centuriae cohortis primae a quinque ordinariis regebantur. 5 Quibus magnae utilitates et magnus honor est a ueteribus constitutus, ut ceteri milites ex tota legione omni labore ac deuotione contenderent ad tanta praemia peruenire. Erant etiam centuriones, qui singulas centurias curabant; qui nunc centenarii nominantur. Erant decani, denis mili- 10 tibus praepositi, qui nunc caput contubernii uocantur. Secunda cohors habebat centuriones quinque; similiter tertia quarta usque ad decimam cohortem. In tota autem legione erant centuriones quinquaginta quinque. VIIII. Sed legati imperatoris ex consulibus ad exercitus mittebantur, quibus legiones et auxilia uniuersa obtemperabant in ordinatione pacis uel necessitate bellorum, in quorum locum nunc inlustres uiros constat magistros militum substitutos, a quibus non tantum binae legiones sed etiam plures numeri gubernantur. Proprius autem iudex erat praefectus legionis, 20 habens comitiuae primi ordinis dignitatem, qui absente legato tamquam uicarius ipsius potestatem maximam retinebat. Tribuni uel centuriones ceterique milites eius praecepta seruabant. Vigiliarum siue profectionis tessera ab eodem petebatur. Si miles crimen aliquod admisisset, auctoritate prae- 25

De officio praefecti legionis.

V. L. *locos mutasse censet Lange l. l.* 1 Ad quem pr. o. q. in leg. o. s. *uulgo* 3 centuriam et ſemiſ (et *a 2 adiect.*) *Π* [hom. regebat triariuſ prior cent.] *ε prob. Salmasio d. r. m. c. 6* 4 prior] poſterior *Lange* centuriiſ *ε* 5 [primae coh. a quinque ord.] *ε* 6 utilitatiſ *εδ* utilitatiſ *corr. in* utilitateſ *P* [eſt] *Π* 7 ceteri] centum *δ* 10 nunc et centenarii *Π* 12 tertia et qu. *uulgo* 13 in totam a. legionem *A* Cap. VIIII. 17 [nunc] *μ* 18 illuſtriſ *V*

S. L. 4 decim A_1 8 contenderent] contenderet *A* Cap. VIIII. 15 exercitoſ *α* 18 illuſtreſ *Π* 18 ſubtituteſ *M* 19 numeri] muneri *Π* 21 legato] legatio *A* 23 centurioneſ] centurineſ *M* militeſ eiuſ] militereſ A_1 (militareſ A_2) 25 admiſiſſet] ammiſiſſet *Π* auctoritate] auctoritatem *Aμ*

fecti legionis a tribuno deputabatur ad poenam. Arma omnium militum, item equi uestes annona ad curam ipsius pertinebat. Disciplinae seueritas, exercitatio non solum peditum sed etiam equitum legionariorum praecepto eius cotidie curabatur. Ipse autem iustus diligens sobrius legionem sibi creditam adsiduis operibus ad omnem deuotionem, ad omnem formabat industriam, sciens ad praefecti laudem subiectorum redundare uirtutem. X. Erat etiam castrorum praefectus, licet inferior dignitate, occupatus tamen non mediocribus causis, ad quem castrorum positio, uallí et fossae aestimatio pertinebat. Tabernacula uel casae militum cum inpedimentis omnibus nutu ipsius curabantur. Praeterea aegri contubernales et medici, a quibus curabantur, expensae etiam ad eius industriam pertinebant. Vehicula sagmarii necnon etiam ferramenta, quibus materies secatur uel caeditur, quibusque aperiuntur fossae, contexitur uallum aquaeductus, item ligna uel stramina arietes onagri ballistae ceteraque genera tormentorum ne deessent aliquando,

De officio praefecti castrorum.

V. L. 1 dep. a trib. *uulgo* arma autem omn. *P* 2 ueſtiſ *Π* ueſteſ et *uulgo* 3 pertinebant *λδP* seueritas] iuſ (uiſ *D*) et ſeueritaſ *δP* ſeueritatiſ *λ* exercitatio *ΠVP* exercitio *α'QD* exercitio *corr. in* exercitia *L* exercitia *G* 5 curabantur *ΠL* iuſtuſ *Π* cuſtuſ MQ_1 cuſtoſ *A'L* iuſtum *δP* d. et sobr. *uulgo* 6 ad omnem deuotionem adformabat induſtriam *ε* 8 red.] ſecundare G_1 Cap. X. 12 curabantur [. Praeterea — curabantur] *Π* 15 ſagmarum *λ* ſecatur] ſecatur *Π* ferratur *St.* 16 ceduntur *Π sed* un *in l. er.; subest* i quibusque *uulgo* contexitur uallum aquaeductuſ *π* conteſſitur uallum aquae doctuſ *A* conteſſitur u. aeque doctuſ *M* conteſſitur (*corr. in* contexitur) u. aequae ductuſ *G* conteſſituſ (conteſ. ſituſ *L*) u. aquae ductuſ *λ* contexitur u. et aquaeductuſ *Korttianus 2* aquaeductuſ, contexitur u. *Oud.* conſepitur uallum aqua educitur *Ianus Guilielmus (teste Schw.)* contexitur uallum atque aquae ductuſ *fortasse leg.* 17 balliſtae *Π*

S. L. 1 ad penã² *Π* 4 praecepto] praeceptoſ *α'* cottidie *Aμ* 6 aſſiduiſ *Π* 8 redundare] retundare *A* Cap. X. 10 ualli] belli *μ* 11 caſae] cęſae *α'* (*Q*) 12 imped. *Π* nutu] notu *A* 14 uehicula ſagmarii] uehiculaſ agmarii *M* uehiculaſ agmari *A* 17 ſtramina] iſtramina *A*

procurabat. Is post longam probatamque militiam peritissimus omnium legebatur, ut recte doceret alios quod ipse cum laude fecisset. XI. Habet praeterea legio fabros tignarios structores carpentarios ferrarios, pictores reliquosque artifices ad hibernorum aedificia fabricanda, ad machinas turres ligneas ceteraque, quibus uel expugnantur aduersariorum ciuitates uel defenduntur propriae, praeparatos, qui arma uehicula ceteraque genera tormentorum uel noua facerent uel quassata repararent. Habebant etiam fabricas scutarias loricarias arcuarias, in quibus sagittae missibilia cassides omniaque armorum genera formabantur. Haec enim erat cura praecipua, ut quicquid exercitui necessarium uidebatur numquam deesset in castris, usque eo, ut etiam cunicularios haberent, qui ad morem Bessorum ducto sub terris cuniculo murisque intra fundamenta perfossis inprouisi emergerent ad urbes hostium capiendas. Horum iudex proprius erat praefectus fabrum. XII. Decem cohortes habere diximus legionem. Sed prima erat miliaria, in qua censu genere litteris forma uirtute pollentes milites mittebantur. Huic tribunus praeerat armorum scientia, uirtute corporis, morum honestate praecipuus. Reliquae cohortes, prout principi placuisset, a tribunis uel a praepositis regebantur. Tanta autem seruabatur exercendi milites cura,

De officio praefecti fabrorum.

De officio tribuni militum.

V. L. Cap. XI. 3 lignarioſ π 4 piſtoreſ Π picatoreſ *Korttius* 5 aedificia fab.] edificationem fabricandam Π machinaſ et turreſ Π 8 ueh.] qui uehicula δP 9 quaſſa Π 10 miſſilia *corr. ex* miſſibilia Π 12 neceſſariũ *ita, ut* iũ *in l. er. appareat M* 17 praef. fabrum α [praef. fabrum] Π praef. fabrorum $G_2\lambda\delta P$ Cap. XII. 18 diximuſ habere legionem Π 19 pollenteſ] pollicenteſ μ 20 armorum] armatorum A' 23 ſeruabantur A' exercendi militeſ c. $A\Pi$ e. militiſ c. M exercendiſ militibuſ c. δP militiſ c. exercendi G

S. L. 1 iſ] hiſ α Cap. XI. 4 ſtructoreſ] iſtructoreſ A pictoreſ] pictoriſ M 5 arteficeſ A_1 aedificia] aedifia A_1 7 praeparatoſ] preparatuſ Π 8 faceret A 10 loricariaſ] lucariaſ α 14 ducto] ductu Π 15 muriſ] muroſ A' inprouiſi] inprobi (inprobiſ G) ſi α improu. Π

ut non solum tribuni uel praepositi contubernales sibi creditos sub oculis suis iuberent cotidie meditari, sed etiam ipsi armorum arte perfecti ceteros ad imitationem proprio cohortarentur exemplo. Tribuni autem sollicitudo, tribuni laudatur industria, cum miles ueste nitidus, armis bene munitus ac fulgens, exercitii usu et disciplina eruditus incedit.

De centuriis atque uexillis peditum.

XIII. Primum signum totius legionis est aquila, quam aquilifer portat. Dracones etiam per singulas cohortes a draconariis feruntur ad proelium. Sed antiqui, quia sciebant in acie commisso bello celeriter ordines aciesque turbari atque confundi, ne hoc posset accidere, cohortes in centurias diuiserunt et singulis centuriis singula uexilla constituerunt, ita ut, ex qua cohorte uel quota esset centuria, in illo uexillo litteris esset adscriptum, quod intuentes uel legentes milites in quantouis tumultu a contubernalibus suis aberrare non possent. Centuriones insuper, qui nunc centenarii uocantur, [nimium bellicosos] [loricatos] transuersis cassidum cristis, ut facilius nosceren-

---

V. L. 1 ppoſiti *Π* 4 hortarentur *π* tribuni a. ſoll. tribuni laudatur induſtria *α* tr. a ſoll. tribuni laudabatur i. *δ* tr. a. ſoll. [tr.] laudatur induſtria *Π* tr. a. ſoll. per hanc laudatur induſtriā *λP* (*sed* per hanc *i. l. er. a* P_2) 6 iuſſu *ε* incedat *V* incedenſ *D*

Cap. XIII. 10 [quia] sed *posterius* i *uocis* antiqui *i. l. er. Π* qui *Schw.* 13 uel] ut *M* et ut *λ* 14 in ipſo uexillo *Π* [in] illo (illi *V*) u. *δ* ^{in}illo u. *P* 16 poſſint *εΠ* poſſunt *δP* 17 nimium bellicoſoſ (-uſ *A*) luricatoſ *α* n. bellicoſoſ loricatoſ *Lπ* n. bellicoſoſ luricato^{f2} *Q* tumultu belli conoſ litteratoſ *Oudend. alia Scriuer.* [n. bellic. lor.] *uulgo* 18 caſſidi *Π* criſtiſ] criſtiſ litteraſ habebant ut *(sed* criſtiſ *a* Q_2 *in l. er.) λ* cr. literaſ habebant quo *& P* criſtiſ (criiſtiſ *D*) quo *δ* noſcerentur] n. habenteſ *Oudend.*

S. L. Cap. XII. 2 cottidie *Aμ* 4 cohorterentur A_1. 6 incedit] incedit *A* incidit *M*

Cap. XIII. 7 legioniſ eſt] legionarum A_1 aquila] aquilam *α'* 8 aquili≡fer *A* 10 commiſſo *A* 11 poſſet] poſſit *ε* 13 uexilla] -la *syllaba a 2 in l. er. A* 14 eſſet cent.] eſſe c. *α* adſcriptum] adſcriptam *A'* aſcriptum *Π*

tur, singulas iusserunt gubernare centurias, quatenus nullus error existeret, cum centeni milites sequerentur non solum uexillum suum sed etiam centurionem, qui signum habebat in galea. Rursus ipsae centuriae in contubernia diuisae sunt, ut decem militibus sub uno papilione degen- 5 tibus unus quasi praeesset decanus, qui caput contubernii nominatur. Contubernium autem manipulus uocabatur ab eo, quod coniunctis manibus pariter dimicabant.

De turmis equitum legionariorum.

XIIII. Quemadmodum inter pedites centuria uel manipulus appellatur, ita inter equites turma dicitur; et habet una turma equites XXXII. Huic qui praeest decurio nominatur. Centum enim decem pedites ab uno centurione sub uno uexillo gubernantur; similiter XXXII equites ab uno decurione sub uno uexillo reguntur. Praeterea sicut centurio eligendus est magnis uiribus, procera statura, qui 15 hastas uel missibilia perite iaculetur et fortiter, qui dimicare gladio et scutum rotare doctissime nouerit, qui omnem artem didicerit armaturae, uigilans sobrius agilis, magis ad facienda quae ei imperantur quam ad loquendum paratus, contubernales suos ad disciplinam retineat, ad armorum 20 exercitium cogat, ut bene uestiti et calciati sint, ut arma

---

V. L. 1 ſingulaſ] quoſ ſingulaſ (quoſ *in P supra lineam addito*) *λP* quatenuſ nulluſ error] quatinuſ error non *δ* quatenuſ err. non *P* 2 centeni *π* centi *A* centum *μG* 6 unuſ qui pr. dec. [qui] caput *λ* quaſi] quoque *susp. St.* 7 manipuloſ uocabatur *M* manipuloſ uocabant *λ* coni.] iunctiſ *δP*

Cap. XIIII. *Inscriptionem uerborum contextui inserunt ideoque numero huius capitis omisso numeros sequentium semper uno iusto inferiores praebent ε* 12 centum en. et decem *δ* c. etenim et d. *P* ut enim c. et d. *uulgo* 13 [gubern. — uexillo] *δ* 15 centurio]$^{\text{in1}}$ centuria *Π* magnuſ *A* uir. et p. *uulgo* 16 miſſilia (*corr. ex* miſſibilia *Π*) *ΠP* 17 rotare] portare *Π* 20 qui cont. *uulgo* 21 cogit $Π_1$ ueſtiant *Π* [et] *α*

S. L. 2 exſiſteret *A* 4 contubernia] contubernię *Π* 5 pampilione A_1 8 demicabant *A'*

Cap. XIIII. 9 quemammodum *Π* 10 ita ut *A (non Par. 6503)* 15 elegenduſ (-um A_1) *ε* 17 doctiſſime] doctiſſimo *α'* 18 uigilanſ] uigilianſ A_1 agiliiſ *A*

omnium defricentur ac splendeant; similiter eligendus est decurio, qui turmae equitum praeponatur, inprimis habili corpore, ut loricatus et armis circumdatus omnibus cum summa admiratione equum possit ascendere, equitare fortis-
5 sime, conto scienter uti, sagittas doctissime mittere, turmales suos, id est sub cura sua equites positos, erudire ad omnia quae equestris pugna deposcit, eosdem cogere loricas suas uel catafractas, contos et cassides frequenter tergere et curare. Plurimum enim terroris hostibus armo-
10 rum splendor inportat. Quis credat militem bellicosum, cuius dissimulatione situ ac robigine arma foedantur? Non solum autem equites sed etiam ipsos equos adsiduo labore conuenit edomari. Itaque ad decurionem et sanitatis et exercitationis tam hominum quam equorum pertinet cura.

Quemadmodum legionum acies instruantur.

XV. Nunc, qualiter instruenda sit acies, si pugna immineat, declaretur unius legionis exemplo; quod, si usus exegerit, transferri possit ad plures. Equites locantur in cornibus. Acies peditum a prima cohorte incipit ordinari in cornu dextro. Huic cohors secunda coniungitur. Tertia
20 cohors in media acie conlocatur. Huic adnectitur quarta.

V. L. 1 ſ̄ *G* 2 habili *π'G* nabili *α'* ſtabili *Q* ſtabili *L* ſtabili *corr. in* habili *P* 3 [ut] *G* loricatuſ] lorica *Π* 8 [ſuaſ] *uulgo* 9 tergere (tegere *Π*) et curare *π* tergere curare *α* ut tergere curare *Paris. 6503* tergere curare ſameare (ſamareſ *Q*) *λ* t. c. ſamiare *uulgo* 12 adſidue G_1 13 et ſanitatiſ et exercit. *Gπ (in P* ion *in l. er.)* et ſameatiſ et ex. *M* et ſanitatiſ exercitationiſ *A* [et ſ. et] *λ*

Cap. XV. 17 tranſferri] ut tranſferri *λD* 20 annectatur *Π*

S. L. 1 elegenduſ *ε* 4 ammiratione *Π* 6 poſſitoſ *A'* 7 depoſcit] depoſitiſ *Π* 10 import. *Π* bellicoſum] bellicoſo *Π* 11 diſſimulatione] deſimulatione *ε* robigine] robiginem *α'* foedantur] foederantur *α'* fobea≡tur *Π* 12 aſſiduo *Π* labore] laborare *A'*

Cap. XV. 15 qualiter] pariter *Π* immineat *αΠ* inm. *λ* 18 a] ac *Π* 19 cornu] corno *α'* 20 collocatur *A'Π*

Quinta uero cohors sinistrum suscipit cornum. Sed ante signa et circa signa nec non etiam in prima acie dimicantes principes uocabantur[, hoc est ordinarii ceterique principales]. Haec erat grauis armatura, quia habebant cassides catafractas ocreas scuta gladios maiores, quos 5 spathas uocant, et alios minores, quos semispathia nominant, plumbatas quinas positas in scutis, quas primo impetu iaciunt, item bina missibilia, unum maius ferro triangulo unciarum nouem, hastili pedum quinque semis, quod pilum uocabant, nunc spiculum dicitur, ad cuius ictum 10 exercebantur praecipue milites, quod arte et uirtute directum et scutatos pedites et loricatos equites saepe transuerberat, aliud minus ferro unciarum quinque, hastili pedum trium semis, quod tunc uericulum, nunc uerutum dicitur. Prima acies principum[, secunda hastatorum] armis 15 talibus docetur instructa. Post hos erant ferentarii et leuis armatura, quos nunc exculcatores et armaturas dicimus, scutati [qui] plumbatis gladiis et missibilibus accincti, sicut nunc prope omnes milites uidentur armati, erant item sagittarii cum cassidibus catafractis et gladiis, sagittis et 20

V. L. 1 cornu $\lambda\pi$ Sed in pr. acie nec non etiam ante signa et c. s. *R. M.* ante ſignū *G* 2 circa] citra *uulg.* 3 uocantur *uulgo* [hoc — princ.] *Gemoll* 4 quia] qui λP que Π habebat Π 6 quaſ $A\mu$ ſemiſpathia μP ſemiſpatia A' ſemiſpathiaſ Π [et aliaſ min. — nominant] *V* ſemiſpatiū *D* ſemiſpathaſ *uulgo* 7 plumbatasque quinas *Scr.* 8 miſſilia ΠP 9 haſtile *P* nouem] nouem ſiue pedali Π et ſemiſ δP 10 pilum tunc uocabant Π 12 tranſuerberabat *P* 13 f. triangulo u. *uulgo* haſtile λPG_2 14 ſemiſ trium *A* uerriculum *O* uerutum δ uerrutum $A\mu\Pi PG_2$ uel rutum G_1 15 prima a. pr. [, secunda hast.] a. t. d. i. *Lang* [prima — inſtructa] *R.M.*, *qui idem recte extremo capite quae traduntur* Secunda acies — cornum *huc transposita uult, Gemoll; defend. Förster l. l. p. 24* 16 ferrentarii *G* 17 armaturae λ exc.] excalcutoreſ *V cf.* proculcatoreſ *Amm. Marc. 27, 10, 10* ſculcatoreſ *uel* ſcultat. *Schuch. (l. l. II 374)* 18 scutati [qui] *Lang* miſſilibuſ *D* meſſilibuſ *P* accincti] a. ſunt *DPGiss.* 19 erant. Item $\varepsilon\Pi$ Erant igitur *P*

S. L. 1 ſuſcipit] ſuſcepit *A* 3 ordinarii] ordinari A_1 6 ſpataſ *O* quoſ ſemiſp.] quo ſemiſp. α' nominant] nominantur *A* 9 untiarum μG 10 ictum] ictu Π 13 aliut α' untiarum μG 15 aſtatorum Π 16 inſtructa] infricta *M*

arcubus, erant funditores, qui ad fundas uel fustibalos lapides iaciebant, erant tragularii, qui ad manuballistas uel arcuballistas dirigebant sagittas. Secunda acies similiter armabatur, in qua consistentes milites hastati uocabantur. Sed in secunda acie dextro cornu cohors sexta ponebatur, cui iungebatur septima. Octaua cohors mediam aciem tenebat nona comitante. Decima cohors in secunda acie sinistrum semper obtinet cornum. XVI. Post omnes autem acies triarii cum scutis catafractis et galeis ocreati cum gladiis semispathiis plumbatis binis missibilibus locabantur, qui genu posito subsidebant, ut, si primae acies uincerentur, ab his quasi de integro reparata pugna posset sperari uictoria. Omnes antesignani uel signiferi, quamuis pedites, loricas minores accipiebant et galeas ad terrorem hostium ursinis pellibus tectas. Centuriones uero habebant catafractas et scuta et galeas ferreas, sed transuersis et argentatis cristis, ut celerius agnoscerentur a suis. XVII. Illud autem sciendum est et modis omnibus retinendum: commisso bello prima ac secunda acies stabat inmota, triarii

Quemadmodum triarii uel centuriones armentur.

Commissa pugna grauem armaturam stare pro muro.

V. L. 1 ad] et *Π* 2 manuballiſtaſ uel arcuballiſtaſ *Π* manubaliſtaſ (manũbaliſt. *V* manu bal. *D*) uel arcubaliſtaſ (arcu[b.] *D*) *εδP* 8 obtinebat *uulgo* cornu *λπ* Cap. XVI. 10 ſemiſpathiiſ *Π* ſemiſpatiiſ *QDP* ſemiſpatiſ *V uulgo* ſemiſpaciiſ *G* ſemi ſpaciiſ *L* ſemi hiſpatiiſ *A* ſemi hiſpaciiſ *M* miſſilibuſ (*corr. ex* miſſibilibuſ *Π*) *ΠP* 11 prima acieſ uinceretur *εP* 12 posset sperari uctoria *Förster* poſſit ſperari uictoria *Π* poſſet ſperare uictoriam *δP* poſſit reparari uictoria *ε* poſſet reſpirare uictoria *St.* poſſeſ ſperare uictoriam *Oudend.* poſſet reperiri uictoria *Schwebel. cum codice Guelpherbytano C* 13 anteſignani *MδA₂G₂* ante ſignã A_1 ante ſignã *Π* ante ſignam P_1 ante ſignum *λ* ante ſignati G_1 autem ſignarii *uulgo; sed cf.* II, 2 15 urſiniſ] hirſutiſ *cum uno Susiano Stewech.* 16 [ſed] *δ* 17 cognoſcerentur *Π* Cap. XVII. 19 commiſſo] quod commiſſo *uulgo*

S. L. 2 tragularii] tragulari *Π* 4 haſtati] adſtati *A'* aſtati *M* aſtati *Π* 5 acie] acieſ A_1 8 cornum] corum *M* Cap. XVI. 10 locabantur] locabuntur *α* 11 genu] geno *M* poſito ſubſidenteſ] poſitoſ (poſſitoſ *A*) obſidenteſ *ε* 14 galleaſ A_1 16 galleaſ A_1 17 criſtiſ] chriſtiſ *α'* agnoſcerentur] agnoſcentur A_1 Cap. XVII. 19 immota *Π*

quoque residebant. Ferentarii autem armaturae exculcatores sagittarii funditores, hoc est leuis armatura, aduersarios prouocabant ante aciem praecedentes. Si hostes fugare potuerant, sequebantur; si eorum uirtute aut multitudine premebantur, reuertebantur ad suos et post eos stabant. 5 Excipiebant autem proelium grauis armatura, et tamquam murus, ut ita dicam, ferreus stabat et non solum missibilibus sed etiam gladiis comminus dimicabant. Et si hostes fugassent, non sequebatur grauis armatura, ne aciem suam ordinationemque turbaret et ad dispersos recurrentes hostes 10 incompositos obprimerent, sed leuis armatura cum funditoribus sagittariis et equitibus fugientes sequebatur inimicos. Hac dispositione atque cautela sine periculo legio uincebat aut superata seruabatur incolumis, quia legionis ius est facile nec fugere nec sequi. [XVIII.] Sed ne milites aliquando in tumultu proelii a suis contubernalibus aberrarent, diuersis cohortibus diuersa in scutis signa pingebant, ut ipsi nominant, digmata, sicut etiam nunc moris est fieri. Praeterea in aduerso scuto uiuscuiusque militis litteris erat nomen adscriptum, addito et ex qua 20 esset cohorte quaue centuria.

[Nomina militum et gradus in scutis eorum aduersis scribenda.]

V. L. 1 exculcatoreſ G_2 et exculcatoreſ Π et ſcutatoreſ δ et ſcultatoreſ P ſculcatoreſ α' ſcultatoreſ LG ſcultatoreſ Q p2 *cf.* II, 15 3 [ante] aciem Π ſi] cum Π 4 potuerant $\alpha'\Pi$ potuerint G poterant λ potuiſſent δP aut] ac δP *Paris. 6503* 6 excipiebat λP grauef armaturae δ et] quae δP 7 ſtabant δ miſſilibuſ (*corr. ex* miſſibilibuſ Π) ΠP 8 dimicabat λP 9 fugaſſet λP fugiſſent *cum Vossiano Oudend.* 12 [et] δ ſequebantur Π Cap. XVIII. 15 *In inscriptione* aduerſiſ *uulgo* aduerſiſ G aduerſiſ *sed* ad *in. l. er.* L auerſiſ $\alpha'\pi Q$ 18 pingebantur [ut] Π . 18 digmata $\mu\Pi P$ dignata A' idkmata V idiomata D 19 auerſo $\alpha\delta P$ erat n.] nomen erat π 20 addito et $A'P$ *Giss.* addito eo D addito $\Pi V\mu$

S. L. 3 praecedenteſ] praecidenteſ α' fogare α' 6 praelium Π 11 obprimerent $G\lambda$ obpremerent A_1 opprimerent $M\pi$ 13 hac] ac π 14 incolomiſ ε *(DP)* Cap. XVIII. 16 proeli M praelii $A\Pi$ 17 aberrarent] oberrarent Π 20 aſcriptum Π

Ex his igitur apparet legionem bene institutam quasi munitissimam esse ciuitatem, quae omnia proelio necessaria secum ubique portaret nec metueret repentinum hostium superuentum, quae etiam in mediis campis subito fossa se
5 ualloque muniret, quae omne genus militum contineret et armorum. Si quis igitur pugna publica superari barbaros cupit, ut diuinitatis nutu, dispositione imperatoris inuicti reparentur ex tironibus legiones, uotis omnibus petat. Intra breue autem spatium temporis iuniores diligenter electi et exer-
10 citati cotidie non solum mane sed etiam post meridiem omni armorum disciplina uel arte bellandi ueteres illos milites, qui orbem terrarum integrum subegerunt, facile coaequabunt. Nec moueat, quod olim est consuetudo mutata quae uiguit; sed huius felicitatis ac prouisionis est
15 perennitas tua, ut pro salute reipublicae et noua excogitet et antiqua restituat. Omne opus difficile uidetur, antequam temptes; ceterum si exercitati et prudentes uiri dilectui praeponantur, celeriter manus bellis apta poterit adgregari et diligenter institui. Quiduis enim efficit sollertia, si con-
20 petentes non denegentur expensae.

V. L. 2 ciuitatem effe *δP* 3 metuere *δP* 4 [ſuperuentum] *Π* 5 omne genuſ militum contineret et armorum *Giss. Ed. Colon. 1524* omne g. militum contineret [et] armorum *ε* omnē genuſ contineret armorum *Π* o. g. militum omne genuſ contineret armorum *δ uulgo* o. g. militum o. g. cont. armaturarum *P Oud.* 6 q̄ *A* qui *corr. in* quiſ *GQ* pugna ualida publica *P* ſuperaret *λ* ſuperare *G* 7 nutu et d. *λ* 8 petat] conpetentibuſ *λ* 9 t. sp. *uulgo* 13 cons. est. *uulgo* 14 quae uiguit *uulgo* quae (que *Π* q̣ *Q* q: *L*) nocuit (uiguit nocuit *D*) *πL* quod (q̣ *Q*) nocuit *Q Korttius* sed nocuit *α* 16 omne] o. itaque *λ* uitetur *Π* anteq. t.] antequam temptet (*rasura corr. ex* a. temptef) *Π* ante temptamentum *G* 17 delectui *δ* dil. *corr. in* del. *P* 18 proponantur *μP* belli (bellif *Π*) apta *πλ* belli lapta *α'* belli lapſa *G*

S. L. 1 inſtitutam] inſtituta *Π* 2 proelio] praelia *A* proelia *G* 4 quae] quem *M* 10 cottidie *αL* meridiem] meridię *A*$_1$ meridiae *M* 11 bellandi] uellandi *α'* ueterof *α* 13 coaequabunt] quoaequabunt *A*$_1$ coequabant *Π* mobeat *Π* mutata] mutua *α'* 15 perhennitaſ *Π* 16 reſtituat] reſtituet *A'* 17 exercitati] exercitatio *Π* 18 aggregari *Π* 19 compet. *Π* 20 denegentur] degentur *Π* denegetur *M*

XVIIII. Sed quoniam in legionibus plures scholae sunt, quae litteratos milites quaerunt, ab his, qui tirones probant, in omnibus quidem staturae magnitudinem, corporis robur, alacritatem animi conuenit explorari, sed in quibusdam notarum peritia, calculandi computandique usus eligitur. Totius enim legionis ratio, siue obsequiorum siue militarium munerum siue pecuniae, cotidie adscribitur actis maiore prope diligentia, quam res annonaria uel ciuilis polyptychis adnotatur. cotidianas etiam in pace uigilias, item excubitum siue agrarias de omnibus centuriis et contuberniis uicissim milites faciunt: ut ne quis contra iustitiam praegrauetur aut alicui praestetur immunitas, nomina eorum, qui uices suas fecerunt, breuibus inseruntur. Quando quis commeatum acceperit uel quot dierum, adnotatur in breuibus. Tunc enim difficile commeatus dabatur, nisi causis iustissimis adprobatis. Nec aliquibus milites instituti deputabantur obsequiis, nec priuata eisdem negotia mandabantur; siquidem incongruum uideretur imperatoris militem, qui ueste et annona publica pascebatur, utilitatibus uacare priuatis. Ad obsequia tamen iudicium uel tribunorum nec non etiam principalium deputabantur milites, qui uocabantur accensi, hoc est postea additi, quam fuisset legio completa, quos nunc supernumerarios uocant; fascicularia

Praeter corporis robur notarum uel computandi artem in tironibus eligendam.

V. L. Cap. XVIIII. 1 [pluref] *Π* 2 [funt] *Π* 3 quidem] fidem *Π* ftatutae *corr. in* ftaturae *M* ftatura *λ* magnitudinem *δ* magnitudinif *AμΠ* maguitudinef *G* magnitudinif *corr. in* magnitudinem *P* 4 r. et alacrit. *λ* 7 munerum *A' St.* numerum *μΠP* numeruf *δ* numerorum *uulgo* actif *μP* hactif *A'* chartif *Π* artif *δ* 9 polyptichif *Π* polipticif *αLDP* polypticif *V* pulipticif *Q* 11 [ut]? 13 inferentur *Π* 16 adprobatif] approbatif *ΠD* ac probatif *Schwebel.* 18 uidetur *δ* 19 pafcitur *V* 20 iuditium *A* iudiciũ *Π*, iudicium *P* iudicum *μGδ* 22 accenfi *Aλδ* acceffi *Π* accenfif *M* accenfiti *GP* leg.] elatio *δP* 23 completata *A* fafcicularia *ΠP uulgo* fafcicularium *εδ*

S. L. Cap. XVIIII. 1 fcolae *O* 2 quae] qui *A* 5 pericia *M* ufuf eligitur] ufuf relegitur A_1 (u. elegitur G_1) 7 cottidie *αL* afcribitur *Π* 9 annotatur *Π* 12 immunitaf *α'π* inmunitaf *Gλ* 14 accipierit *M* annotatur *Π* quot] quod A_1 17 mandabatur *Π* 19 uefte] ueftem *α'* 23 conpleta *M*

tamen, id est lignum foenum aquam stramen, etiam legitimi milites in castra portabant. Munifices enim ab eo appellantur, quod haec munera faciunt. XX. Illud uero ab antiquis diuinitus institutum est, ut ex donatiuo, quod milites consecuntur, dimidia pars sequestraretur apud signa et ibidem ipsis militibus seruaretur, ne per luxum aut inanium rerum conparationem ab contubernalibus posset absumi. Plerique enim homines et praecipue pauperes tantum erogant, quantum habere potuerint. Sepositio autem ista pecuniae primum ipsis contubernalibus docetur adcommoda; nam cum publica sustententur annona, ex omnibus donatiuis augetur eorum pro medietate castrense peculium. Miles deinde, qui sumptus suos scit apud signa depositos, de deserendo nihil cogitat, magis diligit signa, pro illis in acie fortius dimicat, more humani ingenii, ut pro illis habeat maximam curam, in quibus suam uidet positam esse substantiam. Denique decem fortes, hoc est decem sacci, per cohortes singulas ponebantur, in quibus haec ratio condebatur. Addebatur etiam saccus undecimus, in quem tota legio particulam aliquam conferebat, sepulturae scilicet causa, ut, si quis ex contubernalibus defecisset, de illo

Donatiui partem dimidiam debent apud signa milites sequestrare seruandam ipsis.

V. L. 1 aquam castra stramen δP [aquam] acerata stramen *Oudend.* 2 portant Π appellabantur Π 3 munia *uulgo* faciant DP Cap. XX. 5 consequuntur λπ 7 ab contubernalibus *Lang* ab ipsis militibus seruaretur contub. α' ab ipsis militibus contub. λGP ab ipsis contubern. π' ab ipsis et contub. *Förster* posset P possit εΠδ 9 Sepositio V A_2 sed positio Π sepotio A_1 sed potio M semotio G sed potius λDP depositio *Schwebel.* 9 pecunia μP 10 doceretur Π accommodata δP 12 augeritur Π castrensi λ 14 [de] α nil Π 16 suam uidet δP uident (uident uident A) ε 18 per singulas cohortes Π pon.] tenebantur G 19 undecimus is in quem Π 21 si q̄ *corr. in* si q̄ᵛᵉ G

S. L. 1 faenum Π 3 munera] numera A Cap. XX. 5 dimidia] dimidiam Π 6 ibidem] bidem A_1 seruaretur] seruarentur Π 7 comparationem Π possit absumi] possit p absumi M 10 accommoda Π 11 sustententur] sustententur α 13 miles] milites Π sumptus] sumptos α' aput A' 14 pro illis] pro illius M prelii Π 15 demicat A_1 more] mure A_1 21 deficisset M

undecimo sacco ad sepulturam ipsius promeretur expensa. Haec ratio apud signiferos, ut nunc dicunt, in cofino seruabatur. Et ideo signiferi non solum fideles sed etiam litterati homines eligebantur, qui et seruare deposita scirent et singulis reddere rationem. 5

In legione ita fieri promotiones, ut per omnes cohortes transeant qui promouentur.

XXI. Non tantum humano consilio sed etiam diuinitatis instinctu legiones a Romanis arbitror constitutas. In quibus decem cohortes ita sunt ordinatae, ut omnium unum corpus, una uideatur esse coniunctio. Nam quasi in orbem quendam per diuersas cohortes et diuersas scholas 10 milites promouentur, ita ut ex prima cohorte ad gradum quempiam promotus uadat ad decimam cohortem et rursus ab ea crescentibus stipendiis cum maiore gradu per alias recurrat ad primam. Ideo primi pili centurio, postquam in orbem omnes cohortes per diuersas administrauerit scho- 15 las, in prima cohorte ad hanc peruenit palmam, in qua ex omni legione infinita commoda consequatur; sicut primiscrinius in officio praefectorum praetorio ad honestum quaestuosumque militiae peruenit finem. Ita legionarii equites cohortes suas contubernii adfectione uenerantur, cum 20 naturaliter equites a peditibus soleant discrepare. Per hanc ergo contextionem in legionibus et omnium cohortium et equitum peditumque seruabatur una concordia.

Quid inter tubicines et cornicines et classicum interest.

XXII. Habet praeterea legio tubicines cornicines

V. L. 2 cofino *εP* cophinoſ *Π* cofinoſ *D* confiniſ *V* 4 eligebantur *D* elegebantur *εP* legebantur *Π* deligebantur *V* ſeruarent *μ* ſcirent et *Π* et ſcirent *εδP*

Cap. XXI. 11 promouentur militeſ *δP* ita [ut] *Π* 12 uad.] ut uadat *Π* 13 recurrat *VλP* currat *D* recurrit *α* occurrit *Π* 17 conſequitur *uulgo* primiceriuſ *uulgo* 19 ita] item *V* (*sed* em *er.*) *uulgo* . 20 uenerabantur *δP* 22 contextionem *δ* contextione *Π* conteſtationem *εP* Cap. XXII. 24 tubicineſ c. b. *ΠμG Par. 6503* tubicineſ et cornic. (corniceſ *V*) buc. *(sed illud* et *in A paullulum erasum est) AδP Oudend.*

S. L. 2 aput A_1 dicunt] dicant A_1

Cap. XXI. 10 orbem] -e *Π* 10 diuerſaſ coh.] diuerſoſ c. *Π* ſcolaſ *O* 15 amminiſtrauerit *Π* ſcolaſ *O* 20 adfectione] aduectione *μ* affectione *Π* 21 a] ad *M*

bucinatores. Tubicen ad bellum uocat milites et rursum receptui canit. Cornicines quotiens canunt, non milites sed signa ad eorum obtemperant nutum. Ergo quotiens ad aliquod opus exituri sunt soli milites, tubicines canunt, quotiens mouenda sunt signa, cornicines canunt; quotiens autem pugnatur, et tubicines et cornicines pariter canunt. Classicum item appellatur quod bucinatores per cornu dicunt. Hoc insigne uidetur imperii, quia classicum canitur imperatore praesente uel cum in militem capitaliter animaduertitur, quia hoc ex imperatoris legibus fieri necesse est. Siue ergo ad uigilias uel agrarias faciendas siue ad opus aliquod uel ad decursionem campi exeunt milites, tubicine uocante operantur et rursus tubicine admonente cessant. Cum autem mouentur signa aut iam mota figenda sunt, cornicines canunt. Quod ideo in omnibus exercitiis et processionibus custoditur, ut in ipsa pugna facilius obtemperent milites, siue eos pugnare siue stare siue sequi uel redire praeceperint duces; siquidem ratio manifesta sit semper in otio debere fieri quod necessario faciendum uidetur in proelio.

De exercitatione militum.

XXIII. Legionis ordinatione digesta ad exercitium reuertimur, unde, sicut iam dictum est, exercitus nomen accepit. Iuniores quidem et noui milites mane ac post

V. L. 1 tubicen *δP* tubicina *ε* tubicineſ *Π* rurſuſ *ΠP* 2 quotieſ *P* 3 nutui *(sed* i *in M non satis genuinum) ML* 4 aliquid *Π* 5 [quotienſ mou. — cornicineſ canunt] *Stewech. Schwebel.* 7 c. claſſicum. Item *A'* bucinatoreſ] cornicineſ *Lange (h. m. r. m. R. 57; Hyg. p. 172)* cornu *π* cornū *Aμ* cornē *G* 9 [imperatore praeſ.] *Π* in milite *Π* 11 ad uigiliaſ uel agr. *ε* ad uigiliaſ ad agrariaſ *Π* ad uig. uel ad agr. *δ* ad u. uel gratiaſ *P* 17 pugna] acie *Π* 18 [ſit] *P*
Cap. XXIII. 21 reuertamur *Π uulgo*

S. L. Cap. XXII. 9 animaduertitur] anima aduertitur A_1 12 decurſionem] decuſſione *Aμ* exeunt] eſſent *Π* 13 admonente] admonte A_1 14 aut] ut *A (P)* figenda] facienda *Π (ex* fienda, *quod Par. 7230 A praebet, natum)* 16 obtemperent] obtemperet *α'* 19 ocio *μ* neceſſario faciendum] n. faciendo *α*

meridiem ad omne genus exercebantur armorum. Veteres autem et eruditi sine intermissione semel in die exercebantur armis. Neque enim longitudo aetatis aut annorum numerus artem bellicam tradit, sed, post quanta uolueris stipendia, inexercitatus miles semper est tiro. Armaturam, 5 quae festis diebus exhibetur in circo, non tantum armaturae, qui sub campidoctore sunt, sed omnes aequaliter contubernales cotidiana meditatione discebant. Nam et uelocitas usu ipso adquiritur corporis et scientia feriendi hostem seque protegendi, praesertim si gladiis comminus 10 dimicetur; illud uero maius est, quod seruare ordines discunt et uexillum suum in tantis permixtionibus in ipsa prolusione comitantur nec inter doctos aliquis error existit, cum multitudinis sit tanta confusio. Ad palum quoque uel sudibus exerceri percommodum est, cum latera uel pedes 15 aut caput petere punctim caesimque condiscant. Saltus quoque et ictus facere pariter adsuescant, insurgere tripudiantes in clipeum rursusque subsidere, nunc gestiendo

---

V. L. 1 exercitabantur *Π* 2 in diem *AμP* 3 in armis *uulgo ante Scr.* [a.] *Scr. Schw.* 4 f. p. q. u. ſt. i. m. f. e. t. (tyro *V*) *V* ſed poſtquã ita uoluerif (uoluerit $Π_2$) ſt. inexercitatuſ (-oſ *A* -iſ *Π*) m. f. e. tyro (ty≡≡ro *A*) *αΠP* ſed continua exercitationiſ meditatio inex. m. f. e. tyro (tiro *D*) *LD* ſed continua inexercitationiſ meditatio eruditum militem reddit *(sed omnia inde ab* -ioniſ *in loco eraso)* tyro *Q* 5 armatura *P* Id circo armaturam *uulgo* 6 q. feſtiſ diebuſ exhib.] *a* P_2 *(XV. saec.) suprascriptum est* gloſa ẽ nõ textuſ feſtiſ] cunctiſ *λ* in circo] idcirco *εP* 7 campi doctore *AμP* campi doctoreſ *G* campiductoreſ *Π* campum ducturae *δ* 8 diſcebant] ſed et corporiſ uelocitatem *subiungit λ* 11 quod] ut *ε* quiddam *uulgo* 12 diſcant *μGD* 13 comitentur *λ* nec] ne *G* ductoſ *δ* [error] *Π* exiſtat *Gλ*

14 cum *π* quod *Aμ* c| ũ^{2}≡ *G* [uel ſudibuſ] *P* uel ſudeſ *G*

15 exerceri] iunioreſ exerceri *uulgo* percommodum] commodum *δ* 16 condiscunt *uulgo* 17 adſueſcunt (adſuaſc. *A*) *α* tripudianteſ] trepidanteſ *ε* 18 clypeum *A* rurſuſ[que] *Π*

S. L. Cap. XXIII. 1 meridiem] meridie *α'* omne] -em *Π* 8 cottidiana *A* 9 acquiritur *Π* ſcientia] ſcienda *Aμ* 12 permixtionibuſ] promiſſionibuſ *Π* 14 multitudiniſ ſit] multitudini ſit *μG* 16 ſaltoſ A_1 17 ictoſ A_1 aſſueſcant *Π*

prouolare cum saltu, nunc cedentes in terga resilire. Missibilibus etiam palos ipsos procul ferire meditentur, ut et ars dirigendi et dexteraë uirtus possit adcrescere. Sagittarii uero uel funditores scopas, hoc est fruticum uel stra-
5 minum fasces, pro signo ponebant, ita ut sexcentis pedibus remouerentur a signo, ut sagittis uel certe lapidibus ex fustibalo destinatis signum saepius tangerent. Propterea sine trepidatione in acie faciebant quod ludentes in campo fecerant semper. Adsuescendum est etiam, ut semel tan-
10 tum funda circa caput rotetur, cum ex ea emittitur saxum. Sed et manu sola omnes milites meditabantur libralia saxa iactare, qui usus paratior creditur, quia non desiderat fundam. Missibilia quoque uel plumbatas iugi perpetuoque exercitio dirigere cogebantur usque adeo, ut tempore
15 hiemis de tegulis uel scindulis, quae si deessent, certe de cannis, ulua uel culmo et porticus tegerentur ad equites et quaedam uelut basilicae ad pedites, in quibus tempestate uel uentis aëre turbato sub tecto armis erudiebatur exercitus. Ceteris autem etiam hibernis diebus, si niues tan-
20 tum pluuiaeque cessarent, exerceri cogebantur in campo, ne intermissa consuetudo et animos militum debilitaret et corpora. Siluam caedere, portare onera, transilire fossas,

V. L. 1 miſſilibuſ (*corr. ex* miſſibilibuſ *Π*) *ΠP* 2 meditantur *απ* [et] *Π* 3 dextrae *uulgo* 5 ſexcentoſ pedeſ *δ* 6 certiſ lapidibuſ uel f. *Π* 8 in acie] i. a. facie *A* i. a. facile *Giss.* quod l. *Gλπ* conludenteſ *A* quo ludenteſ *M* 9 semp. f. *uulgo* 10 [e]mittitur *π* 13 miſſilia *Π* iugiter *δ* 14 adeo] ad hec *A* ad haec *G* 15 ſcinduliſ (ſcin≡≡dduliſ *Π* ſcindoliſ *G*) *Isidorus* $A\pi Q_2$ ſcanduliſ *L* ſcandaliſ Q_1 ſcandaloſ *M* 18 uentiſ aëre turbato] uentiſ aere turbatuſ *A* u. aere turbatoſ *M* uentiſ ſepe turbatiſ *Π* 21 conſuetudine *δ* animoſ *μΠ* animuſ *Aδ* animoſ *P* animuſ quidem *G* debilitaretur *δP*

S. L. 1 prouolare] peru. *Π* reſilire] reſilere *ε* 3 accreſcere *Π* 4 ſcopaſ] iſcopaſ *A* fruticum] fructicum *A* 7 tangerent] tangerentur *A* 8 faciebant] fugiebant *Π* 9 aſſueſc. *Π* ut ſemel] uel ſ. *μ* 16 ulua] gulua *Π* porticoſ *M* 17 baſelice A_1 18 tecto] tectu A_1 19 hiuerniſ *Π* 20 pluuiaeque] plumbieq. *M* 22 honera *A'* tranſilire] ηſilere *A* tranſſilere *M*

natare in mari siue fluminibus, gradu pleno ambulare uel currere etiam armatos cum sarcinis suis frequentissime conuenit, ut cotidiani laboris usus in pace difficilis non uideatur in bello. Siue ergo legio siue auxilia fuerint, exerceantur adsidue. Nam quemadmodum bene exercitatus miles proelium cupit, ita formidat indoctus. Postremo sciendum est in pugna usum amplius prodesse quam uires; nam si doctrina cesset armorum, nihil paganus distat a milite.

Exempla adhortationum exercitii militaris de aliis artibus tracta.

XXIIII. Athleta uenator auriga propter exiguam mercedem uel certe plebis fauorem cotidiana meditatione artes suas aut seruare aut augere consueuit; militem, cuius est manibus seruanda respublica, studiosius oportet scientiam dimicandi usumque rei bellicae iugibus exercitiis custodire, cui contingit non tantum gloriosa uictoria sed etiam amplior praeda, quem ad opes ac dignitates ordo militiae et imperatoris iudicium consueuit euehere. Artifices scaenici ab exercitiis non recedunt pro laude uulgi; miles sacramento lectus ab exercitio armorum uel nouellus uel iam uetustus cessare non debet, cui pugnandum est pro salute propria et libertate communi, praesertim cum antiqua sit prudensque sententia omnes artes in meditatione consistere.

Enumeratio ferramentorum uel machinarum legionis.

XXV. Legio autem non tantum militum numero sed etiam genere ferramentorum uincere consueuit. Pri-

---

V. L. 3 ut a cottid. α' 4 auxilio *A'* Cap. XXIIII. 9 athleta *Mπ* adleta *A'* adhleta *L* adtleta *Q* 11 a. f. a. f. a. augere *Aμ* a. f. aut f. aut agere *ΠG* a. f. (f. a. *P*) aut certare aut agere *δP* [a. f] aut certare aut agere *St. Oud.* 11 confueuit] confuefcunt *λ* 13 bellicae] publicae *Gδ* publicę *corr. in* bellicę *L* 14 contigit *Π* contigit *P* non t.] non folum *Π* 15 quemque *uulgo* opef ad d. *ε* 16 fecnici *λ* 18 exercitiif *uulgo* iam] etiam *GδP* 19 [propria] *Π*

S. L. 2 armatof] armatuf *Π* 3 cottidiani α' (*L*) 5 adfidue] affidue (-ae *G*) *A'Π* quemammodum *Π* cupit ita] cupidita A_1 Cap. XXIIII. 9 uenator] nenatur A_1 10 faborem *Π* cottidiana (-e *A*) *ε* 17 milef] militef α' 18 nobelluf *Π* 21 fententia] -ã *Π*

mum omnium instruitur iaculis, quae nullae loricae, nulla possunt scuta sufferre. Nam per singulas centurias singulas carroballistas habere consueuit, quibus muli ad trahendum et singula contubernia ad armandum uel dirigendum, hoc
5 est undecim homines, deputantur. Hae quanto maiores fuerint, tanto longius ac fortius tela iaculantur. Non solum autem castra defendunt, uerum etiam in campo post aciem grauis armaturae ponuntur; ante quarum impetum nec equites loricati nec pedites scutati possunt hostium stare.
10 In una autem legione quinquaginta quinque carroballistae esse solent. Item decem onagri, hoc est singuli per singulas cohortes, in carpentis bubus portantur armati, ut, si forte hostes ad *ad*pugnandum uenerint uallum, sagittis et saxis possint castra defendi. Scafas quoque de singulis trabibus
15 excauatas cum longissimis funibus et interdum etiam ferreis catenis secum legio portat, quatenus contextis isdem, sicut dicunt, monoxylis, superiectis etiam tabulatis, flumina sine pontibus, quae uadari nequeunt, tam a peditibus quam ab equitatu sine periculo transeantur. Habet ferreos harpa-
20 gonas, quos lupos uocant, et falces ferreas confixas longissimis contis, item ad fossarum opera facienda bidentes

---

V. L. Cap. XXV. 1 quae] quibuſ *Giss.* 2 ſufferre] ſufficere *ε Giss.* 3 carroballiſt. *ΓΠ*$_1$ carrobaliſt. *AμδΡΠ*$_2$ multi *M*$_2$*λδ* ad tr.] ad prehendendum *δ* 4 [et] ſingula *λ* 5 hae quanto *π'* Nam he quanto *α* Nam [h.] quanto *λP* 6 longiuſ] lociuſ *A* uelociuſ *G* [ac fortiuſ] *Scriuer.* 7 [autem] *Π* 8 ante] ad *uulgo* 9 ſtare] obſtare *uulgo* 10 carrobaliſt. *μP* 13 ad adpugnandum *uel* adpugnatum *Lang* ad pugnandum *εΠP* ad oppugnandum *δ* hoſtiſ — uenerit *δ* 16 portet *Π* 17 monoxyliſ *ΠMQP* monoxiliſ *δ* monoſyliſ *A* monoſiliſ *G* monxyliſ *L* supertectiſ *uulgo* fl. q. ſ. p. u. *uulgo* 19 equitibuſ *λδP* harpagonaſ *scripsi ex* arpationaſ *α'* arpationeſ *G* arpagoneſ *π* 20 [et] *δ*

S. L. Cap. XXV. 1 nulla elorice *A* 2 centuriaſ] -eſ *A'* 6 ac] hac *M* 7 defendunt] defundunt *α'* 8 ante quarum] antiquarum *α'* 13 uallum] ballum *α'* 14 tranibuſ *M* 15 excabataſ *α'* 16 hiſdem *επ'* 19 equitatu ſine] -o ſine *A* -oſ ſine *M*

ligones palas rutra alueos cofinos, quibus terra portetur. Habet quoque dolabras secures ascias serras, quibus materies ac pali dedolantur atque serrantur. Habet praeterea artifices cum omnibus ferramentis, qui ad obpugnandas hostium ciuitates testudines musculos arietes uineas, ut 5 appellant, turres etiam ambulatorias faciunt. Verum ne singula enumerando plura dicantur, uniuersa, quae in quocumque belli genere necessaria esse creduntur, secum legio debet ubique portare, ut, in quouis loco fixerit castra, armatam faciat ciuitatem. 10

V. L. 1 rutra] raſtra *Gπ* portatur *Π* 2 ſerraſ] ferreaſ *Π* materieſ *π'* materia *ε* materiaſ *P* 4 expugnandaſ *δP* 5 uineaſ] uineaſ faciunt (fatiunt *V*) *δP* 6 faciant *ε* ſingula enum.] *α* ſingulę numerando *Π* ſingula numerando *δQ* ſinguli enumerando *L* 7 in quoque *uulgo* 9 ut] et M_1 fixerint *Π* 10 armata *A*

Fl. (Flauii *L*) Vegati (Vegeti $M_2\lambda$) Renati Viri Inluſtriſ De Re Militari Lib̃ II Expt. Incipit ([I.] *A'*) Lib̃ III Feliciter Incipiunt Capitula Libri Tertii (III *λ*) *ε* Explicit Liber Secunduſ Incipit Liber Tertiuſ. Tituli Libri Tertii *Π* Expt Liber II Inc̃. cap̃. t. III (*sine siglis V*) *δ* Incipiunt cap. Libri Tertii *P*

S. L. 1 albeoſ *α'* 4 oppugnandaſ *Π* 5 arieteſ] ariteſ *α'* 6 appellant turreſ] appellantur reſ *ε* 8 neceſſaria *A* 10 armatam] armata A_1

LIBER III.

I. Qui modus esse debeat exercitus.
II. Quemadmodum sanitas gubernetur exercitus.
III. Quanta cura prouidenda sint atque seruanda pabula uel frumenta.
IIII. Quemadmodum oporteat prouidere, ne seditionem milites faciant.
V. Signorum militarium quanta sint genera.
VI. Quanta sit seruanda cautela, cum uicinis hostibus mouetur exercitus.
VII. Quemadmodum flumina, quae maiora sunt, transeantur.
VIII. Quemadmodum castra debeant ordinari.
VIIII. Quae et quanta consideranda sint, ut intellegatur, utrum superuentibus et insidiis an publico debeat Marte confligi.
X. Quid oporteat fieri, si quis desuetum a pugna exercitum habeat uel tironem.
XI. Quae ipso die procuranda sint, quo publica committitur pugna.
XII. Inuestigandum, quid sentiant milites pugnaturi.
XIII. Quemadmodum idoneus locus eligatur ad pugnam.
XIIII. Quemadmodum acies debeat ordinari, ut in conflictu reddatur inuicta.

---

1 esse debet δP exercitis Π 3 fabula M_1 5 seditiones P 13 sunt $Q\lambda$ intellagatur Π intelligantur P 14 superuentibus ex ins. λ superuenientibus et insidiis δ superuenientibus inimicis insidiis Π 16 [si quis] $M_1 Q_1 L$ [quis] $M_2 Q_2$ desuedũ M_1 ad pugnam $Q[M_1]$ ad pugna L 17 tirone Π 18 quo] cum ε (*in ipsa capitis inscriptione* quo) 22 debeant — conflicto α' 23 reddantur A'

XV. Ratio podismi, quantum spatium in acie inter singulos homines in longum uel inter singulos ordines in latum debeat custodiri.

XVI. De equitibus ordinandis.

XVII. De subsidiis, quae post aciem conlocantur. 5

XVIII. In quo loco primus dux stare debeat, in quo secundus, in quo tertius.

XVIIII. Quibus remediis uirtuti uel dolis hostium resistatur in acie.

XX. Quot generibus pugna publica committatur et quomodo etiam qui inferior numero et uiribus est ualeat obtinere. 10

XXI. Viam abscedendi hostibus dandam, ut deleantur facilius fugientes.

XXII. Quemadmodum ab hostibus recedatur, si consilium displicet pugnae. 15

XXIII. De camelis et catafractis equitibus.

XXIIII. Quomodo quadrigis falcatis uel elefantis in acie possit obsisti.

XXV. Quid fieri debeat, si uel pars fugerit uel totus exercitus. 20

[XXVI. Regulae bellorum generales.]

---

1 podiſimi L_1 ſinguloſ homineſ in longum uel inter *om.* *ΠD* 3 in latum] illatum *Π* debet *εP* 6 in quo duo in quo treſ *D* 10 Quod Q_1 [publica] *Π* commitatur *λ* 11 [qui] *Π* q *L* qui *in margine* L_2 12 obtinere] obtinere [optinere *D*] uictoriam *δ* optinere *MΠ* 13 aſcendendi *Π* 14 faciliuſ] facienteſ *α* 16 pugne diſpl. *hoc loco A' sed non in ipsa capitis inscriptione* [pugne] *M* diſplicent *A* 17 camellif *α'* 19 poſſint *ε* obſiſtere *Π* *Capitulationi addunt:* Incipit prologuſ *Π* Incipit Liber Tertiuſ *P* Expl. cap̄ libri III. Incipit praefatio in libro IIII ad Theodoſium *D* Expliciunt capitula *V*.

LIBER III.

Athenienses et Lacedaemonios ante Macedonas rerum potitos prisci locuntur annales. Verum apud Athenienses non solum rei bellicae sed etiam diuersarum artium uiguit industria, Lacedaemoniis autem praecipua fuit cura bel-
5 lorum. Primi denique experimenta pugnarum de euentibus colligentes artem proeliorum scripsisse firmantur usque eo, ut rem militarem, quae uirtute sola uel certe felicitate creditur contineri, ad disciplinam peritiaeque studia reuocarent ac magistros armorum, quos tacticos appellauerunt,
10 iuuentutem suam usum uarietatemque pugnandi praeciperent edocere. O uiros summa admiratione laudandos, qui eam praecipue artem ediscere uoluerunt, sine qua aliae artes esse non possunt! Horum sequentes instituta Romani Martii operis praecepta et usu retinuerunt et litteris pro-
15 diderunt. Quae per diuersos auctores librosque dispersa, imperator inuicte, mediocritatem meam abbreuiare iussisti, ne uel fastidium nasceretur ex plurimis uel plenitudo fidei deesset in paruis. Quantum autem in proeliis Lacedae-

---

V. L. 1 macedoneſ *Π* 2 loquuntur *π* 3 rei publicae *δ* 5 denique] namque *uulgo* de euent.] de edentibuſ *A'* 7 ſola ac [certe] felic. *Π* 8 diſciplinae *λ* reuocarint *δP* 10 praeciperent *μΠ* praeciperint *A'* praeceperint *δP* 11 edoceri *δP* o uiroſ] quiſ non hoſ *λ* 13 [ſequenteſ] *Π* 14 uſum *λ* retinuere *Π* 16 abbreuiare *Π* adbreuiare *εδP* 18 deeſſet] deficeretur *(sed* c *i. l. er.) Π*

S. L. 1 machedonaſ (—ę— *GM*) *α* 2 potitoſ] potiuſ A_1 4 lachedaemoniiſ *M* 7 uirtute] uirtutẽ A_1 10 uſum] uſu *μ* 11 ammiratione *Π* laudandoſ] laudanduſ A_1 14 marcii *M* 18 lachedemoniorum *M*

moniorum disciplina profuerit, ut omittam cetera, Xanthippi declaratur exemplo, qui Atilium Regulum Romanumque exercitum saepe uictorem, cum Karthaginiensibus non uirtute sed arte solus ferret auxilium, prostratis exercitibus cepit ac domuit unoque congressu triumphans bellum omne confecit. Nec minus Hannibal petiturus Italiam Lacedaemonium doctorem quaesiuit armorum, cuius monitis tot consules tantasque legiones inferior numero ac uiribus interemit. Igitur qui desiderat pacem, praeparet bellum; qui uictoriam cupit, milites inbuat diligenter; qui secundos optat euentus, dimicet arte, non casu. Nemo prouocare, nemo audet offendere quem intellegit superiorem esse, si pugnet.

Qui modus esse debeat exercitus.

I. Primus liber tironum dilectum exercitiumque deprompsit, sequens legionis institutionem disciplinamque edocuit militarem, hic tertius classicum sonat. Ideo enim illa praemissa sunt, ut haec, in quibus peritia certaminum et uictoriae summa consistit, disciplinae ordine custodito et intellegerentur celerius et amplius adiuuarent.

Exercitus dicitur tam legionum quam etiam auxiliorum nec non etiam equitum ad gerendum bellum multi-

V. L. 1 cetera *πλ* ceteraſ *α* ceteroſ *Par. 7230 A uulgo* xanthippi *corr. ex* xanctippi *Π* xancthippi *α* xancſthippi *L* xancſtipi *G* ſantippi *V* xantippi *DP* 2 atilium] attilium *D* atalium *V* [Reg.] *Π* 3 karthaginenſibuſ *M* kartaginienſibuſ *Π* cartaginienſibuſ *AδP* cartaginenſibuſ *λ* artaginienſibuſ G_1 4 ſoliſ *P* 6 annibal *α* 9 praepararet *L* praeparat *Q* 12 eſſe ſi pugnet] (*in L spatio relicto inter* eſſe *et* ſi) *ε* futurum eſſet ſi pugnet *Π* eſſe pugnaturum *V* eſſe ſe pugnaturum *D* futurum eſſe pugnaturum *P*

Cap. I. 13 delectum *δP* 14 depromſit *ΠGLD* deprompſit *ita ut* pſ *in l. er. sit P* 15 [que edocuit militarem] *δ* 20 nec non etiam *ε* nec non et *Π* nec non *δ* nec etiam *P*

S. L. 4 cepit] coepit *α* 7 tot] toto M_1 8 interemit] interimit *M* 10 imbuat *Π* ſecundoſ] -uſ *A* 12 intellegit] -et *A'*

Cap. I. 17 ordine] ordinem *α'*

tudo collecta. Huius modus a magistris quaeritur armorum. Nam cum Xerxis et Darii et Mithridatis ceterorumque regum, qui innumerabiles armauerant populos, exempla releguntur, euidenter apparet nimium copiosos exercitus
5 magis propria multitudine quam hostium uirtute depressos. Nam pluribus casibus subiacet amplior multitudo; in itineribus pro mole sua semper est tardior, in longiore autem agmine etiam a paucis superuentum adsolet pati; in locis autem asperis uel fluminibus transeundis propter
10 inpedimentorum moras saepe decipitur; praeterea ingenti labore numerosis animalibus equisque pabula colliguntur. Rei quoque frumentariae difficultas, quae in omni expeditione uitanda est, cito maiores fatigat exercitus. Nam quantolibet studio praeparetur annona, tanto maturius defi-
15 cit, quanto pluribus erogatur. Aqua denique ipsa nimiae multitudini aliquando uix sufficit. Quod si casu acies uerterint tergum, necesse est multos cadere de multis et illos, qui effugerint, ut semel territos postea formidare conflictum. Veteres autem, qui remedia difficultatum experi-
20 mentis didicerant, non tam numerosos quam eruditos armis exercitus habere uoluerunt. Itaque in leuioribus bellis unam legionem mixtis auxiliis, hoc est decem milia peditum et duo milia equitum, crediderunt posse sufficere, quam manum

---

V. L. 1 huiuſ moduſ *A'π'* hic m. *μP* huic m. *uulgo* 2 cum] et *Π* xerxiſ *ΠD* xerſiſ *λVP*≡xerſiſ *M* ſerxiſ *G* ſerxeſ *A* et *M*.] uel m. *π'* mithridatiſ *μ* mitridatiſ *(in Π ab alia manu scriptum in loco tum, cum librarius eod. exarabat, uacuo relicto) π* mittridratiſ *A* mi≡tridratiſ *G* 4 leguntur *δ* [copioſoſ] *Π* 14 quantumlibet *δP uulgo* ſtudio praep.] ſtudio ſeparetur (-oſe par- *V*; *in P* -oſe *in l. er.*) *δP* ſtudioſe praeparetur *uulgo* 14 defit *A'* 15 nimia multitudine *δ* 16 acieſ caſu *Π* 18 uel[ut] *δ* 20 [armiſ] *uulgo*

S. L. 3 exempla releguntur] exemplar eleguntur (elig. *M*) *α'* 4 exercituſ] -oſ *α'* 6 caſibuſ] caſſibuſ *A* 7 longiorem *α'* 10 inpedimentorum] impeditorum *Π* 11 equiſque] aequiſquae *μ* 13 uitanda] uidenda *M* 16 uerterint] uerterent *Aμ* 18 territoſ] territuſ A_1 conflictum] conflictu *Π* 21 exercituſ] -oſ *α'* unam] uriam *M*

praetores uelut minores duces ad expeditionem saepe ducebant. Quod si magnae hostium copiae dicerentur, consularis potestas cum uiginti milibus peditum et quattuor equitum tamquam comes maior mittebatur. Quod si infinita multitudo ex gentibus ferocissimis rebellasset, tunc, nimia necessitate cogente, duo duces et duo mittebantur exercitus cum eiusmodi praecepto: 'prouideant, ne quid respublica detrimenti capiat, consules ambo alterue'. Denique cum in diuersis regionibus, contra diuersos hostes a populo Romano annis prope omnibus pugnaretur, ideo sufficiebant militum copiae, quia utilius iudicabant non tam grandes exercitus habere quam plures, illa tamen ratione seruata, ne umquam amplior multitudo socialium auxiliarium esset in castris quam ciuium Romanorum.

Quemadmodum sanitas gubernetur exercitus.

II. Nunc, quod uel maxime prouidendum est, quemadmodum sanitas custodiatur exercitus, admonebo, hoc est locis aquis tempore medicina exercitio. Locis, ne in pestilenti regione iuxta morbosas paludes, ne aridis et sine opacitate arborum campis aut collibus, ne sine tentoriis aestate milites commorentur; ne egressi tardius et calore solis et fatigatione itineris contrahant morbum, sed potius in aestu,

V. L. 2 ducerentur $\pi\lambda$ 3 [peditum et quattuor] ε, *P item omiserat sed statim correxit* equitū *in* peditū *atque in margine addidit* et quatuor milibuſ equitū) 5 rebellaret *Π* 6 neceſſitudine *Π* 7 prouideant (prouidebant *D*) π' ut prouideant εP 8 c. ambo alterue *Korttius* c. ambo altera *A* c. ambo altero *M* c. ambo alter *G* ꝓconſuleſ ambo altero λ ꝓconſuleſ ambo altero *P* conſuleſ ambo alterue alter ambone *Π* c. a. alter uel alt. ambone δ conſuleſ alter ambone *Cic. Phil. 5, 19 (similiter Gellius 1, 12)* conſ. ambo uel alter ambone *Oudend.* conſulum alter ambone *Schwebel.* 9 [in] εP 12 plureſ] inſtructoſ Q_2 *in l. er.* 13 ſociorum λP auxiliariumue π

Cap. II. 20 [et] calore λP t. eg. *uulgo* 21 in aeſtu ante lucem *scripsi ex* in aeſtu ante luce π' in aeſtate luce εP' *(sed in G* ĩ e *et* at *in l. er.* et *corr. α 2)* aeſtu ante lucem *St. Schw.*

S. L. 1 ducebant] dicebant *Π* 2 conſolariſ A_1 10 ſufficiebant] ſufficiebat π 11 iudicabant] indicabunt *M* 12 exercituſ] -oſ α' 14 eſſet] eſſe *Π*

Cap. II. 16 quemammodum *Π* 21 fatigatione] fatigationeſ *M*

ante luce*m* coepto itinere, ad destinata perueniant; ne saeua hieme iter per niues ac pruinas noctibus faciant aut lignorum patiantur inopiam aut minor illis uestium suppetat copia; nec sanitati enim nec expeditioni idoneus miles est, qui algere conpellitur. Nec perniciosis uel palustribus aquis utatur exercitus; nam malae aquae potus, ueneno similis, pestilentiam bibentibus generat. Iam uero ut *h*oc casu aegri contubernales oportunis cibis reficiantur ac medicorum arte curentur, principiorum tribunorumque et ipsius comitis, qui maiorem sustinet potestatem, iugis quaeritur diligentia; male enim cum his agitur, quibus necessitas et belli incumbit et morbi. Sed rei militaris periti plus cotidiana armorum exercitia ad sanitatem militum putauerunt prodesse quam medicos. Itaque pedites sine intermissione imbribus uel niuibus sub tecto, reliquis diebus exerceri in campo uoluerunt. Similiter equites non solum in planis sed etiam in abruptis et fossarum hiatu difficillimis semitis seque et equos suos adsidue exercere iusserunt, ut nihil his in necessitate proelii accidere posset incognitum. Ex quo intellegitur, quanto studiosius armorum arte docendus sit semper exercitus, cum ei laboris consuetudo et in castris sanitatem et in conflictu possit praestare uictoriam. Si autumnali aestiuoque tempore diutius in isdem locis militum multitudo consistat, ex contagione aquarum et odoris ipsius

V. L. 3 illiſ] illuc *Π* 5 Nec] ne *μ* paluſtribuſ *π* paluſ *α'* paludoſiſ *Gλ* 6 ueneno ſimiliſ *π'* ueneno ſimileſ *M* uenenoſi mileſ *A* uenenoſi militibuſ *G* [ueneno ſim.] *λP* 7 generant *μP* ut hoc caſu *uulgo* occaſu *α* ut caſu *π'* caſu *λP* ut occasu *Stewech.* hoc caſu *Oudend.; sed uix* ut *uocabulo careri potest.* 9 principiorumque V_1 principumque *corr.* ex principiorumque *P* 12 [et morbi] *Π* 13 exercitia armorum *Π* 19 accedere *εΠ* poſſit *εΠ* 20 quanto] quam *λP* artem *uulgo*

S. L. 1 coepto] cepto *Π* diſtinata *μ* ſaeua] ſęua *A'* ſeua *μπ* 3 paciantur *α* 5 qui algere] quialegere (quilgere *L*) *μ* compellitur *Π* pernitioſiſ *α* 6 nam] Nec *A* malae] mala *A* 8 cybiſ *A* 9 ipſiuſ] ipſiſ *Π* 12 cottidiana *εP* 15 uoluerunt] uoluerint *A* 18 aſſidue *Π* 19 prelii *Π* 22 conflictu] -o *α* autumnali aeſtiuo] autumnalia aeſtiuo (eſt- *M*) *α'* 23 iſdem] hiſdem *επ'*

foeditate uitiatis haustibus et aëre corrupto perniciosissimus nascitur morbus, qui prohiberi non potest aliter nisi frequenti mutatione castrorum.

III. Ordo postulat, ut de commeatu pabulo frumentisque dicatur. Saepius enim penuria quam pugna consumit exercitum, et ferro saeuior fames est. Deinde reliquis casibus potest in tempore subueniri, pabulatio et annona in necessitate remedium non habent, nisi ante condantur. In omni expeditione unum est et maximum telum, ut tibi sufficiat uictus, hostes frangat inopia. Ante igitur quam inchoëtur bellum, de copiis expensisque sollers debet esse tractatus, ut pabula frumentum ceteraeque annonariae species, quas a prouincialibus consuetudo deposcit, maturius exigantur et in oportunis ad rem gerendam ac munitissimis locis amplior semper modus, quam sufficit, adgregetur. Quod si tributa deficiunt, prorogato auro conparanda sunt omnia. Neque enim diuitiarum secura possessio est, nisi armorum defensione seruetur. Frequenter autem necessitas geminatur et obsidio saepe fit longior, quam putaris, cum aduersarii etiam ipsi esurientes circumsidere non desinant quos fame sperant esse uincendos. Praeterea quicquid in pecore uel quacumque fruge uinoque hostis inferens bellum ad uictum suum poterit occupare, non solum admonitis per edicta

Quanta cura prouidenda sint atque seruanda pabula uel frumenta.

V. L. 2 frequenter εP

Cap. III. 4 commeatu pabulo frumentiſque δ commeati (comeati μ) pabulo frumentiſ $A\mu$ commeantiſ pabulo frumentiſque Π commeatu pabuliſ frumentiſque P commeatu pabuli frumentique G 9 eſt et π' extet $G\mu P$ exter A telum] conſilium δP 10 hoſ^{tef} Π 11 [copiiſ] λ expenſiſque ſollerſ] expenſiſ ſit procuratio quae ſolerſ λ 12 tractatuſ] contractuſ Π 14 [ad rem ger.] λ 15 ^{con}agregetur Π 19 et] ſi Π putatur λ 21 quidquid A_1 quicquit Π_1

S. L. 1 feditate $A'\Pi$ uiciatiſ A_1 auſtibuſ α perniciosissimus] pernitioſiſſimuſ A' perniciosissimiſ M_1

Cap. III. 6 fameſ] famiſ $A\mu$ 7 ſubueniri] ſubuenire μ 10 uictuſ] uictu α' hoſteſ] hoſtiſ α' 12 annonariae] annonaria A 13 prouintialibuſ μ 14 ad rem] regem M 16 comparanda $A'\Pi$ 17 diuiciarum A 22 hoſtiſ] hoſti Π

possessoribus sed etiam coactis per electos prosecutores ad castella idonea et armatorum firmata praesidiis uel ad tutissimas conferendum est ciuitates urguendique prouinciales, ut ante inruptionem seque et sua moenibus condant. Repa-
5 ratio etiam murorum tormentorumque omnium ante curanda est. Nam si semel hostes praeuenerint occupatos, metu uniuersa turbantur, et quae ex aliis urbibus petenda sunt interclusis itineribus denegantur. Sed fidelis horreorum custodia et erogatio moderata consueuit sufficere pro copia,
10 maxime si ab initio procuretur. Ceterum sera parsimonia est tunc seruare, cum deficit. In expeditionibus arduis per capita magis militum quam per dignitates ab antiquis praebebantur annonae, ita ut post necessitatem eisdem a republica redderentur. Hieme lignorum et pabuli, aestate aqua-
15 rum uitanda est difficultas. Frumenti uero et aceti uel uini nec non etiam salis omni tempore necessitas declinanda, ita ut urbes atque castella ab his militibus, qui minus prompti inueniuntur in acie, armis sagittis fustibalis, fundis etiam et saxis onagris ballistisque defendantur. Praecipueque uitetur,
20 ne aduersariorum dolo atque periuriis decipiatur prouincialium incauta simplicitas. Frequentius enim commerciorum pacisque simulatio credulis quam arma nocuerunt. Qua

---

V. L. 1 poſſeſſionibuſ *A* poſſeſſionifbuſ *M* proſecutoreſ *G* perſecutoreſ *α'* perſcrutoreſ *λ* executoreſ *π* 3 urgendi *π* 6 hoſtiſ *μ* praeuenerit *μ* occupatiſ *μΠ* 8 fideliſ horreorum *Cuiacius (teste Scr.)* fideli ſorſ eorum *A'* fideliſ ſorſ eorum *μ* fidelibuſ horreorum *Π* fideliſ aureorum *δP* 10 procurentur *uulgo* 11 tum *ε* deficit] defecit *α'* difecit G_1 ard. ex. *uulgo* 15 uit. eſt] bitari neceſſe eſt *Π* frumenti. Verũ *Aμ* [et] uini [uel] aceti *uulgo* 16 ita ut] itaque *Π* 19 balliſtiſ *corr. in* baliſtiſ *Π* balliſtriſ *α'* baliſtiſ *GLδP* baliſtriſ *Q* uitetur *Π* *Korttianus 2* uidetur *μ* uetetur *A'* cauendum uidetur *δ* uidetur, *in margine addito* cauendum, *P*

S. L. 1 coactiſ] quoactiſ A_1 2 idone[a1] *Π* 3 prouintialeſ *μ* 4 inruptionem] inruptione *α'* irruptionem *Π* 4 condant] -unt *M* (G_1) 6 occupatoſ] -uſ *A'* 7 turbantur] turbatur *Π* petenda] metenda *Π* 17 prumpti *A* 18 ſagittiſ] ſagiſ Π_1 19 honagriſ *A'*

ratione famem collecti patiuntur hostes, dispersi uero crebris superuentibus facile uincuntur.

Quemadmodum oporteat prouidere, ne seditionem milites faciant.

IIII. Interdum mouet tumultum ex diuersis locis collectus exercitus et, cum pugnare nolit, irasci se simulat, cur non ducatur ad bellum; quod hi praecipue faciunt, qui in sedibus otiose delicateque uixerunt. Nam asperitate insoliti laboris offensi, quem in expeditione necesse est sustinere, praeterea metuentes proelium, qui armorum exercitia declinarant, ad eiusmodi praecipitantur audaciam. Cui uulneri multiplex medicina consueuit opponi. Dum adhuc separati sunt et in sedibus suis, tribunorum uel uicariorum nec non etiam principiorum ad omnem disciplinam artissima seueritate teneantur nihilque aliud nisi deuotionem moderationemque custodiant. Campicursionem, ut ipsi appellant [inspectionem armorum], adsidue faciant, nullis commeatibus uacent, ad nomen, ad signa obseruare non desinant, ad sagittas iaciendas, ad missibilia dirigenda, ad iactandos lapides uel funda uel manu, ad armaturae gestum, ad uectes pro similitudine gladiorum punctim caesimque feriendo multo die usque ad sudorem sunt frequentissime detinendi. Cursu etiam et saltu ad transmittendas fossas nihilominus imbuendi. Seu mare siue fluuius uicinus est sedibus, aestiuo tempore ad natandum cogendi sunt omnes, praeterea siluam caedere, iter per dumos et abrupta facere, materiem dedolare, aperire

V. L. Cap. IIII. 7 offenſi] infeſſi *Π* 9 declinarant *απ'* declinarunt *λ* declinarent *P* declinant *uulgo* 10 dum] ut dum *δP* 12 ad] in *ε* 14 app. [i. a.], *Lang* appellant inſpectionem a. *εD* appellant, inspectionemque a. *ΠVP* 16 ad nomen et ſigna *λ* 17 miſſitia (*corr. ex* miſſibilia *Π*) *ΠP* 18 funda] fundiſ *Π* [ad] arm. *δ* ad uecteſ] ad manuſ *Π* 19 feriendoſ *δ* 20 ſudorē *ita ut* ſude *a 2 in loco a 1 vacuo relicto scriptum sit Π* 22 ſeu mare ſiue *ε* ſeu m. ſeu *δP* ſeu cum m. ſiue *Π* 24 dumoſa *δP*

S. L. Cap. IIII. 4 nolit] nollet *Aμ* 5 hii *A* 6 delicate] deligate *M* 9 audatiā *M* 13 deuotienem] deuotione *Π* 15 aſſidue *Π* 18 armaturae geſtum] armatura egeſtum *A'* armature ieſtum *Π* 20 detenendi A_1 21 nihilhominuſ *A'* imbuendi *λ* 24 dumoſ] domoſ *μ* facere] fatere A_1

fossam, occupare aliquem locum et, ne a contubernalibus detrudantur, scutis inuicem obuiantibus niti. Ita exercitati et eruditi in sedibus milites, siue illi legionarii siue auxiliares siue equites fuerint, cum ad expeditionem ex diuersis conuenerint numeris, aemulatione uirtutis proelium magis necesse habeant optare quam otium: nemo cogitat de tumultu, qui fiduciam de arte uel uiribus gerit. Dux autem esse debet adtentus, ut in omnibus legionibus siue auxiliis uel uexillationibus a tribunis uicariis principiisque, si qui turbulenti uel seditiosi sunt milites, non pro inuidia suggerentum sed pro rerum ueritate cognoscat eosque prudentiori consilio segregatos a castris ad agendum aliquid, quod ipsis prope uideatur optabile, aut ad castella urbesque deputet muniendas atque seruandas, tanta subtilitate, ut, cum abiciuntur, uideantur electi. Numquam enim ad contumaciam pari consensu multitudo prorumpit, sed incitatur a paucis, qui uitiorum scelerumque inpunitatem sperant peccare cum plurimis. Quod si ferri medicinam necessitas extrema persuaserit, rectius est more maiorum in auctores criminum uindicari, ut ad omnes metus, ad paucos poena perueniat. Laudabiliores tamen duces sunt, quorum

---

V. L. 1 foſſas *Π* [locum] *Π* 2 in ſcutis *ε* niti. Ita] Niſi ita *Π* 3 ille *corr. in* illi *A* illi *GδP* illiſ *λ* illum *M* [illi] *Π* 4 fuerunt *A* 5 num.] locif *uulgo* 6 neceſſe habeant *ε* neceſſe habent ([neceſſe] *Π*) *π* neceſſe eſt habeant *P* 7 gerit] habuerit *λ* 8 d. e. *uulgo* 10 ſuggerentum *A'Π* ſuggerendum *μ* ſuggerentium *δP* 11 pro rerum] procerum *ε* prudentiore *δP* 13 prope uid.] prouideatur (-uidebatur *Q*) *λ* deputent (-ent *Q*; -ænt *V*) *εδP* 15 uid.] exiſtimentur *δ* 16 ſed incitatur] ſed incitantur *λ* ſi decidatur *V* ſi decedatur *PD* [a] *ε* 17 inpunitate (imp. *δ*) *Gδ* 18 ferri *αLΠ* ferre *δP* fieri *Q uulgo* 19 eſt] ex *Π* more m.] morte aliorum *P* 20 uindicari ut] uindicare ut *L* uindicarent Q_1 uindicare ne Q_2 ad p.] per paucoſ *λ* 21 ducef] iudicef *δP*

S. L. 5 prelium *Π* 6 quam otium] quãmotium (˜ *er.*) *M* 7 fidutiam *Aλ* 8 attentuſ *Π* 9 ſi] ſe *A* 10 turbulenti] tribulenti *M* 11 ueritate] uarietate *Π* cognuſcat *A'* 14 tanta] tantam *Π* 15 contumatiam *ε* 17 uiciorum *A'* impunitatem *Π* 18 medicinam] medicina *Π* 21 poena] pęna *Π*

exercitum ad modestiam labor et usus instituit, quam illi, quorum milites ad oboedientiam suppliciorum formido conpellit.

V. Multa quidem sunt dicenda atque obseruanda pugnantibus, siquidem nulla sit neglegentiae uenia, ubi de salute certatur. Sed inter reliqua nihil magis ad uictoriam proficit quam monitis obtemperare signorum. Nam cum uoce sola inter proeliorum tumultus regi multitudo non possit et cum pro necessitate rerum plura ex tempore iubenda atque facienda sint, antiquus omnium gentium usus inuenit, quomodo quod solus dux utile iudicasset per signa totus agnosceret et sequeretur exercitus. Tria itaque genera constat esse signorum, uocalia semiuocalia muta. Quorum uocalia et semiuocalia percipiuntur auribus, muta uero referuntur ad oculos. Vocalia dicuntur quae uoce humana pronuntiantur, sicut in uigiliis uel in proelio pro signo dicitur, ut puta 'uictoria' 'palma' 'uirtus' 'Deus nobiscum' 'triumphus imperatoris' et alia, quaecumque uoluerit dare is, qui in exercitu habet maximam potestatem. Sciendum tamen est ista uocabula cotidie debere uariari, ne ex usu signum hostes agnoscant et explorantes inter nostros uersentur inpune. Semiuocalia sunt quae per tubam aut cornu aut bucinam dantur; tuba quae directa est appellatur; bucina quae in semet aereo circulo flectitur; cornu quod ex uris agrestibus, argento nexum, temperatum arte spirituque ca-

Signorum militarium quanta sint genera.

V. L. 1 exercituſ *uulgo* 2 formido ſuppl. *δP* conpellat *α'*
Cap. V. 3 dicenda *A'* diſcenda *μΠ* ediſcenda (et diſc. *V*) *δP*
4 neglegentiae *μπ'* negligentiae *P* negligentiue *A* neglegenti *G* 9 antiquuſ] antiquitaſ *Π* 13 [et] ſemiuocalia *Π* 16 uictoriae (-a *corr. in* æ *Q*) *λ* 19 uariari debere *Π* 20 [et] explorantef *Π* et exploratoref *uulgo* 21 cornu] cornua *ε* 22 appellatur bucina. quae *Π* 23 ſemet] ſ. ipſa *Π* flectitur] fl. tuba *Π*
24 nexuum (-xum *Q*) *λ* temperatũ arte ſpirituque ca-

S. L. 1 exercitum] exercitam *Π* 2 obedientiam *Π* compellit *Π*
Cap. V. 11 agnoſceret] agnoſceretur *Π* 13 referuntur] reperuntur *Π* 15 in proelio] in proelia *A* 18 iſ] hiſ *αΠ*
exercitu] exercito *M* 19 cottidie *Gμ* 20 agnuſcant A_1
21 impune *Π* 22 tuba] turba $Π_1$

nentis flatus emittit auditum. Nam indubitatis per haec sonis agnoscit exercitus, utrum stare uel progredi an certe regredi oporteat[, utrum longe persequi fugientes an receptui canere]. Muta signa sunt aquilae dracones uexilla
5 flammulae tufae pinnae; quocumque enim haec ferri iusserit ductor, eo necesse est signum suum comitantes milites pergant. Sunt et alia muta signa, quae dux belli in equis aut in indumentis et in ipsis armis, ut dinoscatur hostis, praecipit custodiri; praeterea manu aliquid uel flagello more
10 barbarico uel certe mota, qua utitur, ueste significat. Quae omnia in sedibus itineribus, in omni exercitatione castrensi uniuersi milites et sequi et intellegere consuescant. Continuus enim usus necessarius uidetur in pace eius rei, quae in proelii confusione seruanda sit. Item mutum et
15 commune signum est, quotiens proficiscente turba excitatus puluis ad similitudinem nubium surgit hostiumque prodit aduentum; similiter si diuisae sint copiae, per noctem flammis, per diem fumo significant sociis quod aliter non potest nuntiari. Aliquanti in castellorum aut urbium tur-

---

V. L. nentiſ flatuſ em. anditum *G* temperato arte ſpiritum quem canentiſ (-iſ *ex* -eſ *corr.* *P*) flatuſ em. auditum *α'P* temperato arte ſpiritumque (q. *L* quae *Q*) canentiſ flatuſ em. auditum *λ* temperato arte ſpiritumque canentiſ flatuſ emittit [a.] *Π* temperato arte ſpiritu quem c. flatuſ emittit auditur *ϑ* *uulgo* temperatum arte ſpirituque canentiſ [flatuſ] emittit auditum *Gemoll* temperatum arte ſpirituque c. flatuſ (*uel* flatu) emittit auditum *Gudend.* 2 [an certe] *Π* aut certe *ϑ* 3 [utrum — canere] *Lang* 5 flamulae *λP* tubae *μDP* 6 eo] et (et *Q*) *εP* 7 multa *εΠ* 8 in indumentiſ *α* [in]indumentiſ *λϑP* [i.] iniumentis *Π* [in] *Π* 9 cuſtodire *λP* manuali[quid] *λ* 10 certe mota *μG* certa mota *A* certe nota *Π* certe mutata *ϑP* 11 in itinerib. *uulgo* in omni] et in o. *λ* exercitatio *Π* 14 quae — ſeruanda *πλ* qui — ſeruanda *α'* qui — ſeruanduſ *G* 15 excitatuſ] exercitatuſ *λπ'* 17 diuiſae ſint *π* diuiſae in *A* diuiſa ei in *M* diuiſae *λG*

S. L. 3 receptui *M* 4 uixilla A_1 6 comitanteſ] commitanteſ (committanteſ *M*) *ε* 8 dinuſcatur *α* 9 praecipit] praecepit *A* 11 caſtrenſi] caſtrinſe A_1 12 continuuſ] continuoſ *Aμ* 13 uſuſ] uſoſ *M* neceſſariuſ] neceſſarioſ *Aμ* 14 mutum] mutam *M* 16 ſociiſ] ſociuſ *Π* 19 aut] at $Π_1$

ribus adpendunt trabes, quibus aliquando erectis aliquando depositis indicant quae geruntur.

VI. Qui rem militarem studiosius didicerunt, adserunt plura in itineribus quam in ipsa acie pericula solere contingere. Nam in conflictu armati sunt omnes et hostem comminus uident et ad pugnandum animo ueniunt praeparati; in itinere minus armatus minusque adtentus est miles et superuentus impetu uel fraude subsessae repente turbatur. Ideo omni cura omnique diligentia prouidere dux debet, ne proficiscens patiatur incursum uel facile ac sine damno repellat inlatum. Primum itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, plenissime debet habere perscripta, ita ut locorum interualla non solum passuum numero sed etiam uiarum qualitate perdiscat, compendia deuerticula montes flumina ad fidem descripta consideret, usque eo, ut sollertiores duces itineraria prouinciarum, in quibus necessitas gerebatur, non tantum adnotata sed etiam picta habuisse firmentur, ut non solum consilio mentis uerum aspectu oculorum uiam profecturus eligeret. Ad hoc a prudentioribus et honoratis ac locorum gnaris separatim debet uniuersa perquirere et ueritatem colligere de pluribus, praeterea [sub periculo eligendum] uiarum duces ido-

Quanta sit seruanda cautela, cum uicinis hostibus monetur exercitus.

V. L. Cap. VI. 7 i. it. autem m. *uulgo* 8 ſuperuentuſ impetu uel fraude ſubſeſſae *δ* ſ. i. u. fraude *(ex* laudeſ, *ut uidetur, corr.)* ſubſeſſa *Π* ſuperuentuſ impetuſ uel fraudeſ ſubſeſſe *α'* ſuperuentu impetuſ uel fraude ſubſeſſae *G* ſupervenienie impetu uel fraude [ſ.] *λP* 9 Ideo *εδ* De *Π* ideoque *P* 14 qualitateſ *εP* (*in Q* ſ *paullulum dilutum uel erasum est, ad quod sine dubio referendum est signum marginale* †) compendia] *syllaba* con *in loco eraso M* per compendia *λ* 15 deuerticula *ΠV* diuerticula *εDP* diſcripta *μP* 16 uſque adeo *δ* itin.] in etineraria *Π* 17 geritur *uulgo* 19 uerum] u. etiam *Π* profecturuſ *εδ* profecturoſ *Π* profecturiſ *P* 20 gnariſ *GδP* gnariſ *Π* ignara *Aμ* 22 [sub periculo eligendum] *Lang* eligendum *εΠ* eligen-

S. L. 1 appendunt *Π* trabeſ] trauef *μ*

Cap. VI. 3 afferunt *Π* 5 conflictu] conflicto *α'* 6 comminuſ] communuſ Π_1 7 attentuſ *Π* 11 dampno *A* illatum *Π* 13 paſſuum] parſuum A_1 14 compendia *Π* 16 prouintiarum *Aμ* 21 debet] bibet *M*

neos scientesque *praecipere* eosque custodiae mancipare addita poenae ostentatione uel praemii. Erunt enim utiles, cum intellegant nec fugiendi sibi copiam superesse et fidei praemium ac perfidiae parata supplicia. Prouidendum quo-
5 que, ut sapientes exercitatique quaerantur, ne duorum aut trium error discrimen pariat uniuersis; interdum autem imperita rusticitas plura promittit et credit se scire quae nescit. Sed cautelae caput est, ut, ad quae loca uel quibus itineribus sit profecturus exercitus, ignoretur; tutissimum
10 namque in expeditionibus creditur facienda nesciri. Ob hoc ueteres Minotauri signum in legionibus habuerunt, ut, quemadmodum ille in intimo et secretissimo labyrintho abditus perhibetur, ita ducis consilium semper esset occultum. Securum iter agitur quod agendum hostes minime suspi-
15 cantur. Verum, quia exploratores altrinsecus missi profectionem suspitionibus uel oculis deprehendunt et interdum transfugae proditoresque non desunt, quemadmodum occurri ingruentibus debeat, intimetur. Dux cum agmine exercitus profecturus fidelissimos argutissimosque cum equis
20 probatissimis mittat, qui loca, per quae iter faciendum est, in progressu et a tergo, dextra laeuaque perlustrent, ne aliquas aduersarii moliantur insidias. Tutius autem operantur

---

V. L. tium *δP* eligendarum *uulgo* 1 praecipere *St.* percipere *O* cuſtodire *Π* cuſtodia *P* 2 oſtentatione *εΠ* conteſtatione *VP* conſtitutione *D* 3 intelligent *uulgo* ne fugiendi *Aμ* 8 cautelae caput eſt *μGΠ* pautelae caput eſt *A* utile caput eſt *δP* ad quae (atque *V*) l. *δP* aque l. *α* ad quẽ loca *Π* ea loca per quae *λ* per quae loca *uulgo* 9 tutiſſimum (tutiſſimuſ *D*) n. i. expeditionibuſ *A'π'* tutiſſimã n. i. expeditionibuſ *M* tutiſſima namque expeditio *λP* 10 neſciri] ab hoſtibuſ neſciri *λP* 12 labyrintho *P* labyrinto *εV* laberintho *Π* laberinto *DQ*₂ 13 o. e. *uulgo* 16 ſuſpectionibuſ *DP* ſuſpe≡cionibuſ *V* 17 proditoreſque *δP* proditoreſ quę *A* proditoreſ quae *M* proditoreſ qui *Gλ* proditoreſ[que] *Π* 20 per qua *Aμ*

S. L. 2 poenae] pene *M* pęne *Π* 7 promittit] promittet *A* credit] credet *A* 9 profecturuſ] profecturum A_1 12 quemammodum *Π item statim* 19 argutiſſimoſque] argutiſſimoſ qui A_1 22 tutiuſ] totiuſ *α'Π*

exploratores noctibus quam diebus. Nam quodammodo ipse sui proditor inuenitur cuius speculator fuerit ab aduersariis conprehensus. Primi ergo equites iter arripiant, deinde pedites, inpedimenta sagmarii calones uehiculaque in medio conlocentur, ita ut expedita pars peditum et equitum subsequatur. Nam ambulantibus interdum quidem a fronte, sed frequentius a tergo superuentus infertur. A lateribus quoque pari armatorum manu inpedimenta claudenda sunt; nam insidiatores transuersos frequenter incursant. Illud tamen praecipue seruandum est, ut ea pars, ad quam hostis uenturus creditur, obpositis lectissimis equitibus et leui armatura necnon etiam peditibus sagittariis muniatur. Quod si undique circumfunduntur inimici, undique debent praeparata esse subsidia. Ne uero repentinus tumultus amplius noceat, ante commonendi sunt milites, ut parati sint animo, ut arma in manibus habeant: in necessitate subita conterrent, prouisa non solent esse formidini. Antiqui diligentissime praecauebant, ne a calonibus interdum uulneratis interdum timentibus et sagmariis clamore pauefactis

V. L. 3 deinde] inde ε 4 ſagmarũ calonũq; Π 6 N. amb. [int. q.] a fronte [ſed] frequenter Π 9 inſidiatoreſ tranſuerſoſ frequenter incurſant Π inſ. tranſuerſuſ fr. expulſat δ; *hanc lectionem correctione et additamento marginali ad λ codicum scripturam* (impulſant *P*) *reuocauit P* inſ. in alio loco inpulſant tranſuerſoſ frequenter incurſa (-a^nt^ *G*) α inſ. in alio loco inpulſant tranſuerſoſ frequenter incurſant λ inſid. in alio loco inpulſant tranſuerſo frequenter incurſu (*inserendum fuit* alii *post* inſid.) *Edit. Colon. 1524.* 10 tamen] quoque *uulgo* hoſteſ uenturoſ (-o *A*) α'Π 12 muniantur Π 13 [circum]fundunturΠ 16 i. n. ſubita conterrent δ i. n. ſ. quae conterrent ε i. n. ſ. quae terrent *uulgo* Neneceſſitate (*L*; · neceſſ. *Q*) ſubita conterreantur (-terrantur *Q*) λ ne neceſſitate ſubita conſternantur Π in neceſſitatem ſubita que terrent P_1 ne neceſſitatem ſ. q. terreantur P_2 17 prouiſa. Non (non *Q*) Πλ 18 ne a cal. Π

S. L. 1 quodammodo] quodadmodo α' 2 proditor] prodetur *M* proditur A_1 3 comprehenſuſ Π 4 impedim. Π uehicula] ullehicula *M* ulehicula A_1 5 impedim. Π 11 oppoſitiſ *MΠ* 17 antiqui] antiq. *M* diligentiſſime] diligentiſſimi A_1 18 calonibuſ] colonibuſ α' 19 pabefactiſ α'

pugnantes milites turbarentur, ne dispersi longius aut conglobati amplius quam expedit inpedirent suos hostibusque prodessent. Et ideo ad exemplum militum etiam inpedimenta sub quibusdam signis ordinanda duxerunt. Denique
5 ex ipsis calonibus, quos galiarios uocant, idoneos ac peritos usu legebant, quos non amplius quam ducentis sagmariis puerisque praeficerent. Hisque uexilla dabant, ut scirent, ad quae signa deberent inpedimenta colligere. Sed propugnatores ab inpedimentis laxamento aliquo diuiduntur,
10 ne constipati laedantur in proelio. Ambulante exercitu, ut locorum uarietas euenerit, ita defensionis ratio uariatur. Nam in campis patentibus equites magis solent inpugnare quam pedites; at uero in locis siluestribus uel montuosis siue palustribus pedestres magis formidandae sunt copiae.
15 Illudque uitandum, ne per neglegentiam aliis festinantibus aliis tardius incedentibus interrumpatur acies aut certe tenuetur; continuo enim hostes interpellata peruadunt. Praeponendi ergo sunt exercitatissimi campidoctores uicarii uel tribuni, qui alacriores retardent et pigrius incedentes ad-
20 celerare compellant. Nam qui multum praecesserint, superuentu facto non tam redire quam effugere cupiunt. Qui uero extremi sunt, deserti a suis ui hostium et propria

---

V. L. 1 [pugnantes] *uulgo* disperſi diuerſiſ *Π* 2 ſuos *A'λDP* ſuiſ *MΠV* 5 galiarios *Π* galiarias *ε* galearios *DP* galerios *V* (*cf.* I, 10) 6 duocentis *A* duocenti *M* ſagm.] ſagittariis *ΠQ* 7 praeficerent *π* praefacerent ([prae] *Q*) *ε* 8 ad quae *GDL* atque Q_1P_1V ad quē *Π* ad quas *α'* ſigna deberent] deſignarent *V* 9 aliquo] aliqui *Π* 10 in proelio. Amb. *St.* in proelio (-um *V*) amb. *O* 11 uarietur *uulgo* 14 formidandi *α'* 15 Illud quoque u. *uulgo* 16 [aliis feſtinantibus] *Π* intercedentibus *ε* interrumpentur — tenuentur *λ* 17 interpellata *V Oudend. post edit. Rom. Bonon.* inter prolata *α'* interplorata *λ* interpolata *GΠDP uulgo* Praeponendi *ε* premonendi *Π* interponendi *δP uulgo* 19 [re]tardent *uulgo* 22 ui] uī (˜ *er.*) *VQ* uiſ *Π*

S. L. 2 impedirent *Π* 3 imped. *Π et ita postea* 5 calonibus] colonibus *M* idoneos *M* 7 uexilla] uixilla *α'* 12 impugnare *Π* 17 peruadunt] peruadum *M* 19 accelerare *GH* 20 conpellant *μ*

desperatione superantur. Sciendum etiam, quod aduersarii in his locis, quae sibi oportuna intelleguntur, subsessas occultius conlocant uel aperto Marte impetum faciunt. Sed ne secreta noceant, ducis praestat industria, quem omnia prius conuenit explorare; deprehensa uero subsessa, si circumueniatur utiliter, plus periculi sustinet, quam parabat inferre. Aperta autem uis si praeparetur in montibus, altiora loca praemissis sunt praesidiis occupanda, ut hostis, cum aduenerit, reperiatur inferior nec audeat obuiare, cum tam a fronte quam supra caput suum cernat armatos. Quod si angustae sunt uiae, sed tamen tutae, melius est praecedere cum securibus ac dolatoriis milites et cum labore uias aperire, quam in optimo itinere periculum sustinere. Praeterea nosse debemus hostium consuetudinem, utrum nocte an incipiente die an hora reficiendi lassis superuenire consueuerint, et id uitare, quod illos facturos putamus ex more. Iam uero utrum peditibus an equitibus, utrum contatis an sagittariis amplius ualeant, utrum numero hominum an armorum munitione praecellant, scire nos conuenit et ordinare quod nobis utile, illis docetur aduersum, tractare quoque, per diem an per noctem iter expediat inchoari, quanta locorum interualla sint, ad quae cupimus properare, ne aestate aquae penuria obsit eun-

---

V. L. 2 [in] hiſ locif δ ſubſeſſa $\lambda\delta P$ occultoſ V 4 praeſtet δP quem *uulgo* que $A\Pi$ quae (quę Q) μ qua G cui δP 8 praemiſſiſ ĩ DPG_2 praemiſſiſ $A\lambda$ praemiſſi (-miſi G) ſunt $MG\Pi$ praemiſſiſ (˜ *er.*) V 10 tam] eo δ quam] quem δ caput] apud δ armatoſ] -tum δ 12 praecedere *uulgo Förster* praecidere O dolator.] dolabriſ *uulgo* cum laboribuſ ε 15 an π aut G ad α' [a. h. r.] λ 16 conſuerint δ 22 inchoare δ ad quae $MQG\delta PA_2$ ad quẽ Π ad quẽ (˜ *er.*) L atque A_1 23 properare] peruenire δP

S. L. 1 deſperatione] diſperatione $A\mu$ 2 occulciuſ M 3 conlocant $G\lambda$ conlocat α' collocant Π 9 repperiatur $A\mu$ 12 dolatariiſ Π 13 apperire μ (a≡perire G) 15 laſſiſ] blaſſiſ α' 17 ex more] et more α' 18 ualeant] ualeat ε 23 ne aeſtate] neſtate M aquae] a≡que A

tibus, ne hieme difficiles aut inuiae occurrant paludes maioresque torrentes et impedito itinere circumueniatur exercitus, priusquam ad destinata perueniat. Vt nostra commoditas est sapienter ista uitare, ita, si aduersariorum imperitia uel dissimulatio occasionem nobis dederit, non oportet omitti, sed explorare sollicite, proditores ac transfugas inuitare, ut, quid hostis moliatur in praesenti uel in futurum, possimus agnoscere, paratisque equitibus ac leui armatura ambulantes eosdem uel pabula uictumque quaerentes inprouiso terrore decipere.

Quemadmodum flumina, quae maiora sunt, transeantur.

VII. In transitu fluuiorum grauis molestia neglegentibus frequenter emergit. Nam si aqua uiolentior fuerit aut alueus latior, inpedimenta pueros et ipsos interdum ignauiores solet mergere bellatores. Ergo explorato uado duae acies equitum electis animalibus ordinantur interuallis conpetentibus separatae, ut per medium pedites et inpedimenta transeant. Nam acies superior aquarum impetum frangit, inferior qui rapti subuersique fuerint colligit atque transponit. At cum altior fluctus nec peditem nec equitem patitur, si per plana decurrat, ductis multifariam spargitur fossis diuisusque facile transitur. Nauigeri uero amnes stilis fixis ac superpositis tabulatis peruii fiunt uel certe tumultuario opere colligatis inanibus cupis additisque trabibus transitum praebent. Expediti uero equites fasces de

V. L. 3 Vt enim n. *uulgo* 6 explorare ſollicite, proditoreſ ε explora[re ſ. prodi]toreſ *Π* explorare ſoleat uerum *δ* exploratoreſ ſollicite proditoreſ *P* 8 in futuro *π'* 9 eoſdem] eoſdam L_1 eoſ clam L_2Q Cap. VII. 13 latior] altior *A* inpedim. et pueroſ *λ* 16 peditef [et] imped. *Π* peditum et impedimenta *δ* 19 n. e. n. p. *uulgo* 22 ſtiliſ *π* haſtiliſ *α* aſtiliſ *λ* 23 colligatiſ] alligatiſ *λ* 24 faſceſ] faſciculoſ *δ*

S. L. 1 difficileſ] difficiliſ *α* 2 inpedito *λ* impedimento *G* 6 omitti] committi *Π* 7 moliatur] moratur *Π* 8 poſſimuſ] poſſemuſ *α'* 10 decipere] deciperent *α*

Cap. VII. 11 negligentibuſ *A* 13 aut] ut *A* alueuſ] albeuſ *M* aluiuſ A_1 impedimenta *Π* 14 ignauioreſ] ignabioreſ *M* 16 competentibuſ *Π* impedimenta *MΠ* 18 colligit] collegit A_1 19 fluctuſ] flucti A_1 equitem] equitum *M* 23 trauibuſ *Aμ*

cannis aridis uel ulua facere consueuerunt, super quos loricas et arma, ne udentur, inponunt; ipsi equique natando transeunt colligatosque secum fasces pertrahunt loris. Sed commodius repertum est, ut monoxylos, hoc est paulo latiores scafulas ex singulis trabibus excauatas, pro genere ligni et subtilitate leuissimas, carpentis secum portet exercitus, tabulatis pariter et clauis ferreis praeparatis. Ita absque mora constructus pons et funibus, qui propterea habendi sunt, uinctus lapidei arcus soliditatem praestat in tempore. Festinanter aduersarii ad transitus fluminum insidias uel superuentus facere consueuerunt. Ob quam necessitatem in utraque ripa conlocantur armata praesidia, ne alueo interueniente diuisi obprimantur ab hostibus. Cautius tamen est sudes ex utraque parte praefigere ac sine detrimento, si qua uis inlata fuerit, sustinere. Quod si pons non tantum ad transitum sed etiam ad recursum et commeatus necessarius fuerit, tunc in utroque capite percussis latioribus fossis aggereque constructo defensores milites debet accipere, a quibus tamdiu teneatur, quamdiu locorum necessitas postulat.

V. L. 1 confuerunt *μδ* 2 ne udentur *A'V* ne utentur *M* ne dentur Π_1 ne uidentur *D* ne uidentur *P* ne uidentur *L* neuidenter *(sed postremum* e *in l. er.)* *Q* ne ledentur Π_2 ipſi equique *A* ipſi equique *G* ipſi aequiquae *M* ipſi equi qui *Π* ipſiſ aequitibuſ qui *V* ipſiſ equitibuſ *D* ipſiſ equiteſ (teſ *a 2 in l. er.*) quoſ *(2 deletum uult)* *P* ipſi equi [q.] *λ* 3 colligatoſque *πλ* collegatoſq. *M* collegatiſq. *A'* loriſ *Stewech. Lipowsky (v. germ. a. 1827)* ſociiſ *αΠD* ſocioſ *VP Oudend. Hillenbrandius (Appul. I, 38)* ſocii *λ* sarciniſ (antecedente colligatisque) *ed. Col. 1524, sed in margine* (colligatosque —) ad ſocioſ comm.] commodi huiuſ *Π* 4 monoxyloſ *MΠP* monoxylloſ *Q* monoxilloſ *LD* monoxillaſ *V* mox noxyloſ *A'* 6 leuiſſima *εδP* 7 pariter clauiſque *Π* 8 et fun.] ex funibuſ *Π* habendi ſunt] habendiſ ut hiſ *λ* 9 praeſtet *Gλ* praeſtat. In *M* feſtinanter *ε (sed in L in l. er. a 2)* feſtinantur *Π* ſed inſtanteſ *VP* ſed ſtanteſ *D* 11 confuerunt *δP* 16 etiam [ad] recurſum *αΠ* 18 [debet] *ε*

S. L. 1 ulua] gulua *Π* 2 imponunt *Π* 3 commodiuſ] cum modiuſ] MQ_1 5 trauibuſ *Aμ* 9 ſoliditatem] ſoliditate *M* 12 collocantur *Π* 13 obprimantur *Π* obp̄mantur *A* oppraemantur G_1 opprimantur *μ* 14 illata *Π* 17 percuſſiſ] percurſiſ *A* 17 aggere] agere *M* 18 a quibuſ tam] a quibuſdam A_1

Quemadmodum castra debeant ordinari.

VIII. Consequens uidetur, itineris obseruatione descripta, ad castrorum, in quibus manendum est, uenire rationem. Non enim belli tempore ad statiuam uel mansionem ciuitas murata semper occurrit, et incautum est plenumque discriminis exercitum passim sine aliqua munitione considere, cum militibus ad capiendum cibum occupatis, ad munera facienda dispersis facile nectantur insidiae; postremo noctis obscuritas, necessitas somni, pascentium equorum dispersio occasionem superuentibus praestat. In metandis castris non sufficit locum bonum legere, nisi talis sit, ut alter eo non possit melior inueniri, ne utilior praetermissus a nobis et ab aduersariis occupatus adportet incommodum. Cauendum quoque, ne per aestatem aut morbosa in proximo aut salubris aqua sit longius, hieme, ne pabulatio desit aut lignum, ne subitis tempestatibus campus, in quo manendum est, soleat inundari, ne sit in abruptis ac deuiis et circumsedentibus aduersariis difficilis praestetur egressus, ne ex superioribus locis missa ab hostibus in eum tela perueniant. Quibus caute studioseque prouisis, pro necessitate loci uel quadrata uel rotunda uel trigona uel oblonga castra constitues, nec utilitati praeiudicat forma, tamen pulchriora creduntur quibus ultra latitudinis spatium tertia pars longitudinis additur. Ita autem

V. L. Cap. VIII. 3 ſtatiuam εΠVP ſtadium D ſtatiua *uulgo* [uel] *Oudend.* 4 ciuitatiſ murate Π 6 conſidere Q conſiderare P occupatiſ aut ad δP 10 legere] elegere P_1 eligere DP_2 11 melior non poſſit Π 12 ab aduerſ. λδP ad aduerſ. Π [ab] adu. α *(in G supra lineam prima fortasse manu* ab *additum est)* 13 Cauendum quoque] Cauendumque Π morboſa in] morbuſ δ 14 aut] ſit aut Π 15 ne π de (De Q) ε 16 inundare δ [in] abruptiſ V [in] abruptuſ D 17 deuiiſ (deuiuſ D) et εδP deuiiſ ut Π d. ne *uulgo* 20 uel — uel — uel] ſiue — ſiue — ſiue δP 21 conſtituеſ δ conſtituenſ εΠP conſtituentur A_2 conſtituuntur *Giss.* praeiudicat. Forma MΠL 22 ultra lati[tudiniſ — longi]tudiniſ δ

S. L. Cap. VIII. 12 apportet Π 13 aeſtatem] ſtatem M 16 abruptiſ] arruptiſ Π 23 longitudiniſ additur] longiiniſ addiniſ additur α

ab agrimensoribus podismum mensurae colligi oportet, ut ad quantitatem concludatur exercitus. Nam propugnatores angusta constipant et ultra quam conuenit latiora diffundunt. Tribus autem modis definiunt castra muniri posse. Primum in unius noctis transitum et itineris occupationem 5 leuiorem, cum sublati caespites ordinantur et aggerem faciunt, supra quem ualli, hoc est sudes uel tribuli lignei, per ordinem digeruntur. Caespes autem circumciditur ferramentis, qui herbarum radicibus continet terram, fit altus semissem, latus pedem, longus pedem semis. Quod si terra 10 solutior fuerit, ut ad similitudinem lateris caespes non possit abscidi, tunc opere tumultuario fossa percutitur, lata pedes quinque, alta tres, cui intrinsecus agger excrescit, ut sine metu securus requiescat exercitus. Statiua autem castra aestate uel hieme, hoste uicino, maiore cura 15 ac labore firmantur. Nam singulae centuriae, diuidentibus campidoctoribus et principiis, accipiunt pedaturas et, scutis uel sarcinis suis in orbem circa propria signa dispositis, cincti gladio fossam aperiunt latam aut nouem aut undecim

---

V. L. 4 tribuſ a. m. d. c. m. p. *δP* treſ (triſ *M*) a. moduſ *(corr. in* -oſ *M;* modoſ *Π)* definiunt (diff. *Π*) foſſe (foſſæ *G*) *αΠ* treſ a. modoſ efficiunt (efefic. *L*) foſſaſ *λ* 5 tranſitu *ΠQ*₂ occupationem leuiorem *δ* occupatione leuiorem (-ē *A*) *α* occupatione leuiore *ΠλP* 10 ſemiſſem latuſ pedem longuſ pedem ſemiſ *α* ſ. latuſ [p. l.] ped. ſemiſ *Π* ſemiſ pedem latuſ p. longuſ p. ſ. *δP* ſemiſſe p̄ longū pedē ſemiſ *L* pedem ſemiſſem p̄ longum et pedem ſemiſ *Q* 12 abscindi *uulgo* percutitur *αΠ* percuitur *L* percircuitur *Q* perducitur *δP* praeducitur *Lipsius Oud.* 13 alta pedeſ treſ *δ* a. p. III *P* cuiuſ *uulgo* accreſcit *Π* 17 campiductoribuſ *Π* ſcutiſ et ſarc. *P* ſc. ac ſ. *uulgo* 18 circa propria ſigna diſpoſitiſ *A'VP* c. p. ſ. depoſitiſ *D* c. ſigna ꝓprioribuſ poſitiſ *Π* circa propria ſignatiſ poſitiſ *M* circa propriam ſignatiſ et diſpoſitiſ *λ* 19 cincti] cuncti *A'*

S. L. 1 agrimenſoribuſ] agrimeſſoribuſ *α* colligi] collegi *ε* quantitatem] -e *Π* 6 aggerem] aggere *Π* 7 ualli] balli *Π* triboli *Π* 8 caeſpeſ] cęſpiſ *A* caeſpiſ *M* ceſpiſ *λ* 9 qui] quae *α* 11 ſolucior *M* ad ſimilitudinem] a ſ. *M* caeſpeſ] ceſpeſ *μ* 15 maiorce cura *M* 18 orbem] urbem *α* 19 aperiunt] aperiant *Π*

aut tredecim pedibus uel, si maior aduersariorum uis metuitur, pedibus decem et septem, — imparem enim numerum obseruari moris est —; tunc saepibus ductis uel interpositis stipitibus ramisque arborum, ne terra facile dilabatur, 5 agger erigitur; supra quem ad similitudinem muri et pinnae et propugnacula conponuntur. Opus uero centuriones decempedis metiuntur, ne minus foderit aut errauerit alicuius ignauia, et tribuni circumeunt nec ante discedunt qui strenui sunt, quam fuerint uniuersa perfecta. Ne 10 tamen aliquis superuentus laborantibus fiat, omnes equites et pars peditum, quae non operatur, priuilegio dignitatis ante fossam in procinctu armata consistit et ingruentes repellit inimicos. Prima igitur signa locis suis intra castra ponuntur, quia nihil est uenerabilius eorum maiestate mili- 15 tibus, duci praetorium eiusque comitibus praeparatur, tribunis tabernacula conlocantur, quibus per contubernales deputatos ad munera aqua lignum et pabula ministrantur. Tunc pro gradu legionibus et auxiliis, equitibus et peditibus loca, in quibus papiliones tendant, deputantur in 20 castris, ac de singulis centuriis quaterni equites et quaterni pedites excubitum noctibus faciunt. Et quia inpossibile

V. L. 1 metuetur *αΠ* 2 X et VII *L* XVII *QD* XVIIII *P* decem et ſeptem uel nouem *St. Schw.* 3 obſeruare *δ* tum (dum *ex corr. Q*) *εP* 4 ſtipitibuſ *ΠVλP* ſtipibuſ *GD* ſtipibuſ *exigua lacuna* quę *A* ſtipib. q. *M* dilabatur] *corr. in* dilabetur *Π* delabatur *P* 5 Agger igitur *MΠ* agger erigitur *P* ſuper *uulgo* 6 opuſ uero *π'* opuſ *α* hoc opuſ *λ* op. uero *corr. in* opuſ hoc *P* decempediſ *V* decem pedeſ *εΠDP* 7 aut errauerit *μπ* aut terraberit *A'* aut eruerit *Lipsius* 8 et] id *δP* id etiam *uulgo* 12 et — repellit *π* et — repellet *α* ut — repellat *λ* 15 duci praetorium eiuſque comitibuſ (cõm. *M*) p. *απ* deinde praetorium [e. c.] p. *λ* deinde duci pr. eiusq. c. pr. *uulgo* tribuniſ *αΠ* hinc tribuniſ *λ* · A tribuniſ *D* ac tribuniſ *VP* munia *uulgo* 18 equitibuſ] et equitibuſ *π* 20 quaterni et equiteſ *A'*

S. L. 1 uiſ] uî *Π* 2 inparem *μ* 3 ſepibuſ *α* 6 componuntur *Π* 7 metiuntur] mentiuntur *Π* foderit] foderet (foederet *M*) *ε* 10 aliquiſ] aliquoſ *α'* ſuperuentuſ] ſuperuentoſ *Aμ* fiat] ſuperfiat *Π* 12 foſſam] foſſa *Π* in procinctu] in procincto (procuncto *Q*) *ε* in procinctum *Π* 14 benerabiliuſ Π_1 21 impoſſibile *Π*

uidebatur in speculis uigilantes singulos permanere, ideo in quattuor partes ad clepsydram sunt diuisae uigiliae, ut non amplius quam tribus horis nocturnis necesse sit uigilare. A tubicine omnes uigiliae committuntur et finitis horis a cornicine reuocantur. Idoneos tamen tribuni et probatissimos eligunt, qui circumeant uigilias et renuntient, si qua emerserit culpa, quos circumitores appellabant; nunc militiae factus est gradus et circitores uocantur. Sciendum tamen est equites extra uallum nocturnas excubias facere debere. Per diem autem castris positis, alii mane alii post meridiem propter fatigationem hominum equorumque agrarias faciunt. Inter praecipua conuenit ducem prouidere, siue in castris siue in ciuitate consistat, ut animalium pascua, subuectio frumenti ceterarumque specierum, aquatio lignatio pabulatio secura ab hostium reddatur incursu. Quod aliter non potest euenire, nisi per loca idonea, qua nostrorum ambulat commeatus, praesidia disponantur, siue illae ciuitates sint siue castella murata. Quod si non reperitur antiqua munitio, oportunis locis circumdata maioribus fossis tumultuaria castella firmantur. Nam a castris diminutiuo uocabulo sunt nuncupata castella. Intra quae in agrariis aliquanti pedites equitesque degentes tutum iter commean-

V. L. 1 in ſp. per totam noctem uigilanteſ *uulgo* 2 clepſydram *αL* clepſydãm (r *fortasse a 1*) *Q* clepſidra *Π* clepſidrã *P* clepſedrã *uel* depſedrã *V* clepſ *foramen membranae* drã *D* 4 [A] tubicineſ omneſ uigilię cõmitantur *LP* tubicineſ o. uigilię cõmittentur *Q* 5 [a cornicine] *R. M.* tribuni *ε VP* tribuniſ *corr. in* tribunoſ *Π* tribunoſ *D* 6 uig. circ. *uulgo* 7 circuitoreſ *uulgo* 7 circumituroſ *V* Nunc] Item *Π* 8 et] quoſ *Π* circitoreſ] certioreſ *δ* Sciendum tamen quod militeſ extra ballum n. exc. facere debere *Π* 9 excub.] uigiliaſ *δP* 11 agrariaſ] angariaſ (-oſ *Q*) *ε* 13 conſiſtit *Q in Par. 6503* a *non satis genuinum est* 18 ſunt *εP* 20 firmentur *Π* 21 caſ[tella f. — nuncupata caſ]tella *V* [quae] *V* in agrariiſ] in agraiſ *A* in angariiſ A_2

S. L. 6 circueant *M* 7 ſi qua emerſerit] ſi que (quę *G*) merſerit *α* 10 poſt meridie *M* 18 repperitur *α'G₂* 21 noncupata *M* 22 tutum] totum *A'*

tibus, praestant. Difficile enim hostis ad ea loca audet adcedere, in quibus a fronte et a tergo nouit aduersarios commorari.

Quae et quanta consideranda sint, ut intellegatur, utrum superuentibus et insidiis an publico debeat Marte confligi.

VIIII. Quisquis hos artis bellicae commentarios ex probátissimis auctoribus breuiatos legere dignabitur, quam primum rationem proelii depugnandique cupit audire praecepta. Sed conflictus publicus duarum aut trium horarum certamine definitur, post quem partis eius, quae superata fuerit, spes omnes intercidunt. Ideo omnia ante cogitanda sunt, ante temptanda, ante facienda sunt, quam ad ultimum ueniatur abruptum. Boni enim duces non aperto proelio, in quo est commune periculum, sed ex occulto semper adtemptant, ut integris suis, quantum possunt, hostes interimant uel certe terreant, in qua parte quae necessaria admodum sunt ab antiquis reperta perscribam. Praecipua ars et utilitas ducis est, ut adhibitis ex uniuerso exercitu scientibus belli et sapientibus uiris de suis et hostium copiis saepius tractet, omni, quae plurimum nocet, adulatione summota, utrum maiorem numerum pugnatorum ipse an hostes habeant, utrum ipsius an aduersariorum homines magis armati sint et muniti, qui magis exercitati, qui sint in necessitatibus fortiores. Quaerendum etiam, utra pars

V. L. 1 audeat *ε* 2 et a f. *uulgo*

Cap. VIIII. 5 dignabitur] conatur *Π* 6 rat.] legem *uulgo* 7 aut] uel *uulgo* 8 difinitur *Q* finitur *Π* poſtquam *λ uulgo* 9 fuerat *Π* ſpeſ om̃ſ (omneſ *GP*) intercidunt (intercedunt *α'* interced. *corr. in* intercid. *Q*) *εP* ſpeſ om̃ſ (om̃iſ *Π* omniſ *δ*) intercidit *π'* *sed in D* intercidit *ita exaratum est, ut illud exemplum, quo librarius est usus,* intercidunt *praebuisse uideatur* 10 cogitanda [ſunt] *Π* fac. [ſ.] *uulgo* 11 aperto marte proelium *δP* 12 [ex] occulto *Π* 13 integriſ ſuiſ] *A'δP* in tergiſ ſuiſ *μ* imparatoſ (*ex* -uſ) *Π* quanto *D* quantoſ *ΠVP* poſſint *uulgo* interim.] interficiant *Π* 14 uel certe *Lang* certe uel *O* quae *πλ* qua *α'* quã *G* 15 perſcr.] deſcribam *δP* 22 quaerend.] q. eſt *δ*

S. L. 2 accedere *μΠ*

Cap. VIIII. 7 conflictuſ publicuſ] conflictoſ publicoſ *α'* 8 partiſ] patriſ A_1 11 abruptum] abruptu *Π* 20 hoſteſ] hoſtiſ *Π* 21 exercitati qui] exercitatiquę *A* exercitatiq. *M*

equites, utra pedites habeat meliores, sciendumque in peditibus uel maxime consistere robur exercitus; et inter ipsos equites, quis contatis, quis sagittariis antecedat, quis plures loricas induat, quis utiliores equos adduxerit; postremo loca ipsa, in quibus pugnandum est, utrum inimicis 5 an nobis uideantur adcommoda; — nam si equitatu gaudemus, campos debemus optare, si pedite, loca eligere angusta, fossis paludibus uel arboribus inpedita, et aliquotiens montuosa —; cui magis uictus abundet aut desit; nam fames, ut dicitur, intrinsecus pugnat et uincit saepius sine 10 ferro. Vel maxime autem tractandum est, utrum expediat necessitatem protrahi an celerius dimicari; interdum enim sperat aduersarius expeditionem cito posse finiri et, si dilatus fuerit in longum, aut penuria maceratur aut desiderio suorum reuocatur ad propria aut nihil magnum fa- 15 ciens per desperationem abire conpellitur. Tum fracti labore et taedio plurimi deserunt, aliquanti produnt, aliquanti se tradunt, quia aduersis rebus rarior fides est et nudari incipit qui copiosus aduenerat. Ad rem pertinet, qualis ipse aduersarius uel eius comites optimatesque sint, nosse, 20 utrum temerarii an cauti, audaces an timidi, scientes artem bellicam uel ex usu an temere pugnantes; quae gentes cum

V. L. 1 equiteſ utra parſ peditef λ 2 [uel] maxime λ 3 quiſ *uulgo* qui *O* quiſ *uulgo* qui πGλ q; (q. *M*) α' 4 induat] habeat *Π* inducat *V* 5 loca [ipſa] *Π* 7 pedite λδP pediti α peditū *Π* eligere deuemuſ a. *Π* 9 aut α'*Π* au^{t} λG an deſit δP 10 utrinſecuſ *Scr.* ſine f.] quam ferrum extrinſecuſ λ 11 [uel] maxime λ 14 dilatuſ *ΠVP* delatuſ α delata λ ptelatuſ *D* dilata *uulgo* 16 tunc *uulgo* 18 aduerſariiſ δP aduerſariuſ λ et] ut ε 19 pertinet] p. noſſe *Π* 20 [optimateſ] qui ſint δP [noſſe] *Π* 21 an cauti] aut (au^{n}t *Q*) μP 22 uel ex uſu an temere p. π uel ex uſtatemere (-timere A_1; *in G corr. in* uel ex uſu temere) p. α uel non ex uſu [a. t. p.] λ an non ex uſu an t. p. *St.* an non uel ex uſu an tem. p. *Oud.* an ex uſ. t. p. *uulgo* quae (q. *M*)

S. L. 2 robor *A'* 3 anteced≡at *A* 6 adcommoda] accommoda *Π* equitatu] equitato α' equitatū *Π* 8 impedita *MΠ* 9 habundet *A'λ* 10 fameſ] famiſ α' 16 diſperationem ε habire *A* compellitur *Π* francti *A* 19 qualiſ] qualeſ A_1 20 aduerſariuſ] -oſ α' 21 artem] arteſ artem α'

his fortes, quae ignauae sint; nostra auxilia cuius fidei quarumque sint uirium; quos animos illius copiae, quos habeat noster exercitus; quae pars sibi magis uictoriam repromittat. [Eiusmodi enim cogitationibus uirtus augetur aut frangitur. Desperantibus autem crescit audacia adhortatione ducis et, si nihil ipse timere uideatur, crescit animus, si ex insidiis uel occasione aliquid fortiter feceris, si hostibus aduersae res coeperint euenire, si uel infirmiores aut minus armatos ex inimicis potueris superare.] Cauendum enim est, ne dubitantem formidantemque exercitum ad pugnam publicam aliquando producas. Interest, utrum tirones an ueteres milites habeas, et utrum ante breue tempus in expeditionibus fuerint an annis aliquot in pace durarint; nam pro tironibus accipiendi sunt qui pugnare longo tempore desierunt. Sed cum legiones auxilia uel equites ex diuersis aduenerint locis, dux optimus et separatim singulos numeros per tribunos electos, quorum scitur industria, ad omnia genera exercere debet armorum et post in unum collectos quasi depugnaturos conflictu publico exercebit ipse saepius temptabitque, quid artis

V. L. gentef cum h. fortef quae ign. ſint α'π' fortef gentef an ignauae (-e *Q*) ſint λ quae g. cum hif f. quaeue i. f. *G* q. g. c. h. f. quaeue ignaue [f.] *P* q. g. c. hif, fortef an ignauae *Oud.* 3 habeat n. e. *Gπ* debeat n. (ñt A_1) e. α' debeat n. ex. ſperare λ 4 [Eiusmodi — ſuperare] *Gemoll* 7 fecerit — (9) potuerit — (11) producat — (12) habeat *Π* 8 [ſi] hoſtibuſ λ 10 enim] autem *uulgo* 11 ad publicam pugnam π 12 [et] *uulgo* [utrum] λ et] ſed ε 13 an anniſ aliquot (-od *V*) i. p. durarint (durauerint *Π*) *ΠV* an anniſ aliquoſ i. p. durarent α' a. p anniſ (annio̊ſ *Q*) aliquoſ i. p. durarent λ a. annoſ aliquoſ i. p. durarint (-ent *G*) *GP* an durarint in pace aliquot anniſ *D* 16 optimuſ (obt. *Q*) *O* optimoſ *Scr. Schw.* 17 delectoſ *Π* uel electoſ δ 18 omni genere δ*P* 19 depugnaturuſ *P* 20 exercebit ipſe ſaepiuſ temptabitque *sine interpunctione Lang* exercebit (-ät *M*). Ipſe *etc. O* exercebit ipſe. Saepiuſ *etc. Scr. Schw.* tempta-

S. L. 2 uirium] uirtuſ *Π* 3 parſ ſibi] parſ ibi α 5 audatia μ adortatione μ 6 animiſ *Π* 7 occaſione] occaſionē *M* 8 coeperint] cęperint *Π* 11 puplicam *Π* 13 breue] breuē *Π* 16 aduenerint] aduenerit *M*

possint habere, quid uirium, quemadmodum sibi ipsi consentiant, utrum ad tubarum monita, ad signorum indicia, ad praecepta uel nutum suum diligenter obtemperent. Si erraut in aliquibus, exerceantur atque doceantur, quamdiu possint esse perfecti. Si uero in campicursione, in sagittando, in iaculando, in ordinanda acie ad plenum fuerint eruditi, ne sic quidem temere sed occasione capta ad publicam ducendi sunt pugnam; sed ante minoribus proeliis inbuendi. Dux itaque uigilans sobrius prudens, tamquam de ciuili causa inter partes iudicaturus, adhibito consilio de suis et aduersarii copiis iudicet. Et si multis rebus superior inuenitur, oportunum sibi non differat inire conflictum. Si uero aduersarium intellegit fortiorem, certamen publicum uitet; nam pauciores numero et inferiores uiribus superuentus et insidias facientes sub bonis ducibus reportauerunt saepe uictoriam.

Quid oporteat fieri, si quis desuetum a pugna exercitum habeat uel tironem.

X. Omnes artes omniaque opera cotidiano usu et iugi exercitatione proficiunt. Quod si in paruis uerum est, quanto magis decet in maximis custodiri. Quis autem dubitet artem bellicam rebus omnibus esse potiorem, per quam libertas retinetur et dignitas, propagantur prouinciae, conser-

V. L. bitque quid *V* temptauit quęquid *A* temptauit quae quid *M* temptabit quęquid *Q* temptabitquae quid *L* t. quiquid *G* t. quicquid *DP* temptauitq; quid *Π* 1 poſſit *λ* uirium *μδP* uirū $Π_1$ uerum *G* uerā *A* 6 in ordinanda acie *εδ* in ordinando aciē *Π* in ordinando (*corr. in* -a) acie *P* 7 ne ſic quidem *δP* nec ſit quidem *(ad lectionem codicum μ rasura reuocatum G) A'* nec ſic quidem *μΠ* 8 ducendi *εP* deducendi *δ* iacendi *Π* ſint *Π* 9 Dux itaque u. ſ. pr. *εΠ* dux prudenſ erit uig. atque ſobriuſ *V* dux erit uigilanſ atque ſobr. prudenſ *D* Dux itaque uig. atque ſobr. et pr. *P* 12 non] ne *uulgo* 13 fortiorem] potiorem *εP* 15 reportauerant (-ant *Q*) *ε*

Cap. X. 20 dubitat *P* 21 reteneatur *M* et d.] indignitaſ *δ* propagantur prouinciae conſeruatur i. *Π* propagatur

S. L. 1 quemammodum *Π* 7 temere ſed] temereſ ſed *α'* 7 capta] capita *Aμ* 8 imbuendi *Π* 10 adibito *Π* 13 intellegit] intellegi $Π_1$ intelleget *ε* 14 pautioreſ *α* ſuperuentuſ] ſuperuentoſ *A'*

Cap. X. 21 retenetur A_1

uatur imperium? Hanc quondam relictis doctrinis omnibus Lacedaemonii et postea coluere Romani; hanc solam hodieque barbari putant esse seruandam; cetera aut in hac arte consistere omnia aut per hanc adsequi se posse confidunt; haec
5 dimicaturis est necessaria, per quam uitam retineant et uictoriam consequantur. Dux ergo, cui tantae potestatis insignia tribuuntur, cuius fidei atque uirtuti possessorum fortunae, tutela urbium, salus militum, reipublicae creditur gloria, non tantum pro uniuerso exercitu sed etiam pro
10 singulis contubernalibus debet esse sollicitus. Si quid enim illis eueniat in bello, et ipsius culpa et publica uidetur iniuria. Ergo si tironem uel diu armis desuetum exercitum ducit, singularum legionum siue auxiliorum necnon etiam uexillationum uires animos consuetudinem diligenter
15 exploret. Sciat etiam, si potest fieri, nominatim, quis comes, quis tribunus, quis domesticus, quis contubernalis quantum possit in bello; auctoritatem seueritatemque maximam sumat, omnes culpas militares legibus uindicet, nulli errantium

---

V. L. prouintiae conferuantur i. α' propagatur prouinciae (-tię Q) conferuantur et imp. λ propagatur. prouintię conferuantur. imperium (*2 supra l. post* i. *addidit* roboratur) G propugnatur prouintiae conferuatur imperium δ propagatur propugnantur pr. conferuatur i. P 1 [doctr.] λ 2 post *uulgo* coluere π *Förster* confuluere (confoluere A) ε 3 cetera omnia a. i. h. a. c. aut π 4 [omnia] *uulgo* 5 dimicaturif π dimicatorif α' dimicatoribuf Gλ 7 fidei atque Π_2 *in l. er.* 8 fort. tutela Lπ *(sed* -tune tutele Π_2 *in l. a 1 vacuo relicto)* f. tutelę (tutile α') αQ faluf militũ faluf reipublice *(sed* f. r. *in l. er.)* Π creditur] treditur A traditur G 9 non ref tantũ ꝑ uniuerfo *(sed* tant. ꝑ uni *in l. er.)* Π pro fingulif Π in *l. er.* 10 debet exercituf effe follicituf *(sed* effe follicituf *in l. er.)* Π 11 c. e. p. uideatur (-atur V) δP culpa publica culpatur Π 12 tyronem uel diu α tyr. uel de Π t. aut diu δP tyrannuf diu λ 13 [fiue — etiam] λ 14 uexillationef λ 17 poffit; in bello a. *Oudend.* [feueritatem]que δ

S. L. 1 doctrinif] doctrif M 4 hac] ac Π affequi Π 5 reteneant α 7 poffefforum] -em $A\Pi_1$ 10 contubernialibuf M 11 puplica Π 13 legionum] regionum Π 14 uixillationum A' 17 auctoritatem] auctoritate Π feueritatemque maximam] feueritatemquę maximam A feueritatem quae maxima M

credatur ignoscere, in diuersis locis, in diuersis occasionibus omnium experimenta *prae*cipiat. His, ut oportet, curatis, cum dispersi ad praedandum securi oberrant hostes, tunc probatos equites siue pedites cum tironibus aut inferioribus mittat, ut ex occasione fusis inimicis et illis peritia et reliquis crescat audacia. Ad transitus fluuiorum, ad praecipitia montium, ad siluarum angustias, ad paludum aut uiarum difficultates superuentus nullo sciente disponat atque ita iter suum temperet, ut cibum capientes aut dormientes aut uacantes certe, securos inermes discalciatos, destratis equis, nihil suspicantes ipse paratus inuadat, quatenus in huiusmodi certaminibus sui fiduciam colligant. Nam qui ante longum tempus aut omnino numquam uiderunt homines uulnerari uel occidi, cum primum aspexerint, perhorrescunt et pauore confusi de fuga magis quam de conflictu incipiunt cogitare. Praeterea si excurrant aduersarii, longo itinere fatigatos adgrediatur [et] ultimos uel certe insperatus superueniat; eos etiam, qui longe a suis aut pabuli aut praedae gratia commorantur, subito occupet cum dilectis. Illa enim

V. L. 1 credat *δP* [locis i. d.] *Π* 2 praecipiat *uulg.* percipiat (-et *G*) *O cf.* III, 26 c. antea exper. n. c. 3 ſecuri *εΠ* ſecuribuſ *V* ſecurioribuſ *D* ſecurioreſ *P* 4 aut] et *λ uulgo* 8 difficultateſ ſ. *GP* difficultate ſ. *α'* difficultatem ſ. *λπ'* n. ſc.] nonnulloſ ſcienter *λ* 9 iter s. ita *uulgo* 10 uaganteſ c., ſ. *St.* bacchantes, c. ſ. *Scriuer. R. M.* diſcalciatoſ ΠP_2 diſcultioſ (-cioſ *G*) *εδP* deſtratiſ *St. Oud.* diſtratiſ *V* inſtratiſ *Π* diſtractiſ *εDP* 11 equiſ] equidē *Π* paratuſ *π* paratoſ *α* inparatoſ *λ* quatinuſ *δ* [in] *Π* 14 aſpexerint *μGδP* aſpexerint *in l. er. Π* aſpexerunt *A* perh.] orreſcunt *L*≡orreſcunt *Q* (*erasa litt. non fuit* p) 15 -fuſi de fuga *a 2 in l. er. Π* incipiunt] -cipiunt *i. l. er. Π* 16 longo in itinere *Π* 17 fatigatoſque *Π* aggred. et ul. *a 2 i. l. er. Π* [et] ultimoſ *Lang* aut ultimoſ *Kortlianus 2* :[et] ultimoſ *Ed. Colon.* uel certe *εP* aut certe *δP* certe uel *Ed. Col.* [uel] certe *R. M.* inſperatuſ *Lang* inſperatoſ *εP* inſperato *δ* inparatoſ *Π* ſuperu.] inueniat *Π* 18 praedae] potuſ *Stewech.* 19 delectiſ *a 2 in l. er. Π* delectiſ *δP*

S. L. 3 praedandum] p̄hendandum A_1 4 probatoſ] probatiſ A_1 5 hoccasione *Π* 8 ſuperuentoſ *α* 10 inhermeſ *A* 12 fidutiam *μ* 14 perorreſcunt *α'* perhorreſcant *Π* 15 conflictu] conflicto A_1 17 aggrediatur *Π* 18 a ſuiſ aut pabuli] a ſuiſ aut pabuliſ *Π*

ante temptanda sunt, quae si male cesserint, minus noceant, si bene, plurimum prosint. Inter hostes discordiarum serere causas sapientis est ducis. Nulla enim quamuis minima natio potest ab aduersariis perdeleri, nisi propriis simul-
5 tatibus se ipsa consumpserit. Nam ciuile odium ad inimicorum perniciem praeceps est, ad utilitatem suae defensionis incautum. Unum illud est in hoc opere praedicendum, ut nemo desperet fieri posse quae facta sunt. Dicat aliquis: Multi anni sunt, quibus nullus fossa aggere ualloque man-
10 surum circumdat exercitum. Respondebitur: Si fuisset ista cautela, nihil nocturni aut diurni superuentus hostium nocere potuissent. Persae imitantes Romanos ductis fossis castra constituunt, et, quia harenosa sunt prope omnia, saccos, quos inanes portauerant, ex puluerulenta, quae effoditur,
15 terra complent eorumque cumulo aggerem faciunt. Omnes barbari carris suis in orbem conexis ad similitudinem castrorum securas a superuentibus exigunt noctes. Veremur, ne discere nequeamus quae a nobis alii didicerunt? Haec ex usu librisque antea seruabantur, sed omissa diu nemo
20 quaesiuit, quia uigentibus pacis officiis procul aberat necessitas belli. Sed ne inpossibile uideatur reparari disciplinam, cuius usus intercidit, doceamur exemplis. Apud ueteres

---

V. L. 2 ſerere *λδP* ſere *α'* ſcire *G* diſſerere *Π* 5 ipſã *Π* 9 foſſa aggere uel uallo *λ* foſſã agit ualloque *δ* foſſa uel aggere ualloque *uulgo* 13 arenoſa *QGP* 14 portauerunt (-exp. *D*) *δP* portant *λ* quae] quaeque *D* 17 ſecuri a puentibuſ *Π* ſecuraſ a ſuperuenientibuſ *δP* nocteſ *(hoc vocab. a 2 scr.) lacuna* ne diſcere quereremuſ *Π* 18 Haec ex uſu libriſque *P* h. e. u. libriſque *A'* h. e. u. l. quae *M* h. uſu libriſque *δ* h. ex libriſ que *Π* h. ex libriſ diſcenda (dic. *L*) quae *λ* h. e. l. diſcenda quae uſu *uulgo* 20 uegentibuſ *α'Π* officiiſ paciſ *ΠP* n. b.] bellorum n. *uulgo* 21 reparari] rep. poſſe *Π* 22 doceamur *ΠP* doceamuſ *δ* docemur *ε*

S. L. 4 perdeleri] -e *μ* 5 ipſa] ipſe *α* 6 defenſioniſ] deſcenſioniſ *Π* 10 exercitum] exercitu *Π* 15 conplent *λ* aggerem] aggere *Π* 16 carriſ] cariſ *ε* orbem] urbem *α* 20 procal haberat *A* procurauerat *Π* 21 impoſſibile *Π* 22 uſuſ] uſu *α'* intercidit] intercedit *α'* inter *lacuna* decidit *Π*

ars militaris in obliuionem saepius uenit, sed prius a libris repetita est, postea ducum auctoritate firmata. Scipio Africanus sub aliis imperatoribus Hispanienses exercitus frequenter uictos accepit; hos, disciplinae regula custodita, omni opere fossisque faciendis ita diligenter exercuit, ut diceret fodientes luto inquinari debere qui madere hostium sanguine noluissent. Cum ipsis denique Numantinos capta ciuitate sic concremauit, ut nullus euaderet. Metellus in Africa Albino imperante subiugatum accepit exercitum, quem ita emendauit ueteribus institutis, ut postea eos, a quibus sub iugum missi fuerant, superarent. Cimbri Caepionis et Mallii legiones intra Gallias deleuerunt; quarum reliquias cum Gaius Marius suscepisset, ita erudiuit scientia et arte pugnandi, ut innumerabilem multitudinem non solum Cimbrorum sed etiam Teutonum et Ambronum publico Marte deleret. Facilius autem est ad uirtutem nouos inbuere quam reuocare perterritos.

XI. Praemissis leuioribus artibus belli, ad publici conflictus incertum et ad fatalem diem nationibus ac populis ratio disciplinae militaris inuitat. Nam in euentu aperti Martis uictoriae plenitudo consistit. Hoc ergo tempus

Quae ipso die procuranda sint, quo publica committitur pugna.

V. L. 1 [uenit] *Π* 2 ducum] aũ *Π* 3 hiſpanienſiſ *εP* 7 uoluiſſent *Π* ipſiſ] ipſoſ *λ* ipſiſ *corr. in* ipſoſ *Π* 10 inſt.] i. et diſciplina maiorum *uulgo* 11 c. coepioniſ (-eſ *D*) *δ* c. ſcepioniſ *P* c. (cymbri *M*) ſcipioniſ *ΠM* cymbriiſ ſcipioniſ *Q* cymbriiſ ſcipioniſ *L* cymbri ſpicioniſ *A'M₂* 12 mallii *μΠ* mallei *A'* manlii *δ* manilii *P* Mallii et Silani *uulgo* inter *μ* deleuerunt *π* *Förster* deluuerunt *G* delebarunt *α'* deleti (-e *2*) ſunt *Q* deleu≡≡≡≡≡*L* debellarunt *A₂* *Korttianus 2* 15 ambronum *ε* umbonũ *Π* umbrorũ *δP* 16 inbuere *ε* inſtruere *δP* exhibere *Π*

Cap. XI. 18 praem.] omiſſiſ *Π* 20 Nam] cũ *Π* 21 uictoriae] atque *lacuna* uict. *Π* h. e. t. [e.] *α* h. er. tempore *λ*

S. L. 2 auctoritate] auctoritatem *M* 4 accepit] accipit *Π* diſciplinae regula] diſcipline regule (-ę *G*) *A'* 6 qui madere] quẽ adere *α'* 8 concremauit] concremabit *α'* 9 affrica *M* inperanteſ ſubiugatum *A'* 10 emendauit] emendabit *A'* 11 ſuperarent] ſuperare *Π* 13 erudiuit] audiuit *Π* 14 inmumerabilem *M₁* 16 nouoſ] noboſ *A₁* (bonoſ *A₂*)

Cap. XI. 20 euentu] euentum *M* 21 martiſ] marti martiſ *α*

est, quo tanto magis duces debent esse solliciti, quanto maior speratur diligentibus gloria et maius periculum comitatur ignauos, in quo momento peritiae usus, pugnandi doctrina consiliumque dominatur. Veteribus saeculis mos fuit parco cibo curatos milites ad certamen educere, ut audaciores sumpta esca redderet et longiore conflictu non fatigarentur inedia. Praeterea obseruandum est praesentibus hostibus, siue ex castris siue ex ciuitate producas ad proelium, ne, dum per angusta portarum particulatim procedit exercitus, a collectis et paratis debilitetur inimicis. Ideoque prouidendum est, ut ante omnes milites egrediantur portas et aciem construant, quam hostis adueniat. Quod si intra ciuitatem manentibus paratus aduenerit, aut differatur egressus aut certe dissimuletur, ut, cum aduersarii insultare coeperint his, quos non putant exituros, cum ad praedam aut ad redeundum conuerterint animum, cum ordines soluerint, tunc illis stupentibus lectissimi quique prorumpant et conferti adgrediantur ignaros. Obseruatur autem, ne longo spatio fatigatum militem neue lassos post cursum equos ad publicum proelium cogas; multum uirium labore itineris pugnaturus amittit. Quid faciet, qui ad aciem marcidus ad-

V. L. 1 quo tanto *AμP* quã quo *Π* quanto *Gδ* [magiſ — quanto] *Π* 2 maiuſ] magiſ *μδP* comitatur] conſurgat in *Π* 4 conſilium[que] *uulgo* [ſaeculiſ] *P* 6 ſumptu eſcę *A* ſumptu aeſce *M* ſumptuſa eſcę *Q* ſumptuſ eſcę *(sed* e *prius a 2,* ę *posterius cum* re *a 2 in l. er.) L* ſumptu≡æſcę *G* 12 quam] antequam *λ* hoſteſ adueniant *uulgo* [ſi] *α'* 13 paratiſ *(a 2* ſ *eras.) A* imparatiſque *Korttian. 2 uulgo* aduenerint *uulgo* 14 inſultare *ΠPλ* inſulari *α'* inſula ſe *G* exultare *δ* 15 aut [ad] redeundum *εP* cum ord.] et o. *λ* 17 lectiſſimi] doctiſſimi *Π* 19 ne uel laſſoſ *εP* neue lapſoſ *Π* 21 marciduſ *Giss.* marie eiuſ *A* mariæ eiuſ *MG* anheluſ *π* *Förster* incautuſ *λ*

S. L. 2 ſperatur] ſperator A_1 3 ignauoſ] ignab; *A* ignab. *M* (ignauibuſ *λ*) periciae *μ* 5 ciuo *Π* educere] educeret *Π* audacioreſ] aut acioreſ *Π* 7 inaedia (inędia *A* inędiae *Q*) *ε* 10 deuilitetur *Π* 12 hoſtiſ] hoſteſ *α'* intra] intro *Π* 13 differatur] differat *A* 15 coeperint] cęperint *Π* exituroſ] exigituroſ *Π* 17 lectiſſimiſ *A* 18 adgrediantur] adgreditur *M* aggrediantur *Π* 21 pugnaturuſ] -oſ A_1

uentat? Hoc et ueteres declinarunt et superiore uel nostra aetate, cum Romani duces per inperitiam non cauissent, ne quid amplius dicam, exercitus didicerunt. Inpar enim condicio est lassum cum requieto, sudantem cum alacri, currentem cum eo, qui steterit, subire conflictum. XII. Ipsa die, qua certaturi sunt milites, quid sentiant, diligenter explora. Nam fiducia uel formido ex uultu uerbis incessu motibus cernitur. Ne confidas satis, si tiro proelium cupit; inexpertis enim dulcis est pugna; et noueris te oportere differre, si exercitati bellatores metuunt dimicare. Monitis tamen et adhortatione ducis exercitui uirtus adcrescit et animus, praecipue si futuri certaminis talem acceperint rationem, qua sperent se facile ad uictoriam peruenturos. Tunc inimicorum ignauia uel error ostendendus est, uel, si ante a nobis superati sunt, commemorandum. Dicenda etiam quibus militum mentes in odium aduersariorum ira et indignatione moueantur. Animis paene omnium hominum hoc naturaliter euenit, ut trepident, cum ad conflic-

Inuestigandum, quid sentiant milites pugnaturi.

V. L. 1 hoc A_2 *uulgo* hoſ α hoſ euentuſ λ haec π *Förster* ſuperioreſ Π 3 exercituſ α'π ipſi ex. λ exerciiſ G didicerunt ε perdiderunt π *Förster* dediderunt *uel* perdere didicerunt *Oudend.* 4 cum alacri] ≡ curſuque alacri Π Cap. XII. 6 explora] conuenit explorare δ 8 motibuſq. λ nec MLΠ 9 inexperto δP 10 excitati P_1 11 adortatione λ adhortationẽ A'Π hortatione δP adorationem M oratione *uulgo* [ad]cr. *uulgo* 12 taliſ A' 13 qua (quã Π) ſperent (ſperant Π) ſe [facile] — peruenturoſ π quaſi *(sed* ſi *i. l. er.) exigua lacuna* facile — peruenturi ≡ (ſ *supra lineam a 2 additum et erasum, item* i *in loco eraso et ad 2 referendum*) A quaſi ſe facile — peruenturi μG *Paris 6503* quaſi ſint facile — peruenturi *uulgo* 14 oſtendenduſ] tenenduſ Π 16 quibuſ] omib; Π 17 [et] Π animiſ paene] pene. Animiſ Π 18 ad conflictum ΠDP λG ad ad flictum M ad flictũ AV

S. L. 2 duceſ] -iſ A_1 imperitiam Π non cauiſſent] nuncabiſſent μ non cabiſſent A_1 non cadiſſent Π 3 impar Π Cap. XII. 7 fidutia A' inceſſu] incenſu M 11 accreſcit Π 12 animuſ] animoſ α' acceperint] acciperent M acciperint A'λ 14 ignabia A_1 16 ira et indignatione] iram [et] indignationem Π

tum hostium uenerint. Sine dubio autem infirmiores sunt quorum mentes ipse confundit aspectus; sed hoc remedio formido lenitur, si, antequam dimices, frequenter exercitum tuum locis tutioribus ordines, unde et uidere hostem et agnoscere consuescant. Interdum audeant aliquid ex occasione: aut fugent aut interimant inimicos; mores aduersariorum, arma, equos recognoscant. Nam quae ex usu sunt non timentur. XIII. Bonum ducem conuenit nosse magnam partem uictoriae ipsum locum, in quo dimicandum est, possidere. Elabora ergo, ut conserturus manum primum auxilium captes ex loco, qui tanto utilior iudicatur, quanto superior fuerit occupatus. In subiectos enim uehementius tela descendunt, et maiore impetu obnitentes pars altior pellit. Qui aduerso nititur cliuo, duplex subit cum loco et hoste certamen. Sed illa distantia est, quod, si de peditibus tuis uictoriam speras contra equites hostium, loca aspera inaequalia montuosa debes eligere, si uero de equitibus tuis contra aduersarii pedites uictoriam quaeris, sequi debes paulo quidem editiora loca, sed plana atque patentia, neque siluis neque paludibus impedita. XIIII. Ordinaturus aciem tria debet ante prospicere, solem puluerem uentum. Nam sol ante faciem eripit uisum, uentus contrarius tua inflectit ac deprimit, hostium adiuuat tela, puluis a fronte congestus oculos implet et claudit. Haec momento eo, quo

Quemadmodum idoneus locus eligatur ad pugnam.

Quemadmodum acies debeat ordinari, ut in conflictu reddatur inuicta.

V. L. 1 [hoſtium] *uulgo; post* aſpectuſ *eam uocem melius inseri existimes* infirmioreſ π firmioreſ α formidilioreſ Q formidoloreſ *(alterum et tertium* o *in l. er. a 2; item* ſi *a 2)* L formidoloſioreſ *uulgo* 6 aut fugent δP aut fugient Π aut fugiant α ut fugiant L ut fugiant Q inimicorũ εP Cap. XIII. 11 auxilium] telum *Scr.* capteſ δP captiſ Π capiaſ ε 13 obnitenteſ] optinenteſ Π ob≡nitenteſ V 14 ſ. et c. *uulgo* 16 [aſpera] inaequalibuſ Π 19 equidem *uulgo* Cap. XIIII. 24 cludit Π momento eo] omnia λ quo $G\pi$ quod α' quando l

S. L. 2 confundit] confundet α' 3 dimiceſ] dimiciſ α' 5 occanſione A_1 (hoccaſione G) occaſionem Π 7 uſu] uſo α Cap. XIII. 10 poſſedere A_1 12 ſubiectoſ] ſubiectuſ A_1 13 diſcendunt α' 14 cliuo] clibo A clybo M dupex M 17 equitibuſ] equitatibuſ (aequitatibuſ M) ε 18 quaeriſ] queperiſ A_1 19 ediciora M patentiam A' 20 inpedita $G\lambda$ Cap. XIIII. 21 trea A 23 adiubat A' 24 claudit] claudet α'

acies ordinantur, etiam imperiti uitare solent, sed duci prouido cauendum est in futurum, ne post paululum accedente die noceat solis mutata conuersio, ne uentus aduersus hora solita eo pugnante nascatur. Ita ergo constituantur ordines, ut haec post occipitium nostrum sint et, si 5 potest fieri, aduersariorum impetant faciem. — Acies dicitur exercitus instructus, frons quae aduersum hostem spectat. Haec in pugna publica, si sapienter disponitur, plurimum iuuat, si inperite, quamuis optimi bellatores sint, mala ordinatione franguntur. Instructionis lex est, ut in primo exer- 10 citati et ueteres milites conlocentur, quos antea principes uocabant, in secundo ordine circumdati catafractis sagittarii et optimi milites cum spiculis uel lanceis ordinentur, quos prius hastatos uocabant. Singuli autem armati in directum ternos pedes inter se occupare consueuerunt, hoc 15 est, in mille passibus mille sescenti sexaginta sex pedites ordinantur in longum, ut nec acies interluceat et spatium sit arma tractandi; inter ordinem autem et ordinem a tergo in latum sex pedes distare uoluerunt, ut haberent pugnantes spatium accedendi atque recedendi; uehementius enim cum 20 saltu cursuque tela mittuntur. In his duobus ordinibus et

V. L. 2 abſcedente *Scr.* 3 ne *Gπ* ñ *A* non *M* [n.] *λ* 4 conſtituunt *ε* 5 noſtrorum *Π* ſ. f. p. *uulgo* 6 Acieſ dicitur *εP* accenditur *Π* acieſ dirigunt (dirigant *D*) *δ* 7 inſtructi *π'* quae] quaeque *δ* aduerſuſ *λP* expectat $G_1 \pi$ 9 iuuat *μδ* iubat *A* uiuuat *G* uuiat *P* innuat *Π* inpedite *α* 10 inſtructioniſ] inſtitutioniſ *Π* in primo *απ'* [in] primo *Q* primi *L* in primo ordine *P* 11 [con]locentur *Π* 13 et] nec non *uulgo* 15 conſuerunt *μδP* 16 *In Π* in mille paſſibuſ mille *erasa sunt, in quorum loco substituta leguntur ab antiqua manu* 'in quattuor milia nungentoſ nonaginta octo pedeſ' *(inde a* gentoſ *in inter. marg.) adscriptumque est* 'mille' *sequenti uersui in marg. exter.* paſſibuſ] paſſuſ *VP* p*D* ſeſcenti *A'* ſeſcenti *M* ſexcenti *λPΠ* ſexcentiſ *δ* 17 ut] ita ut *Π* ne acieſ *P* 21 incurſuque *π*

S. L. 1 inperiti *μ* 3 noceat] nocte *μ* 4 hora] ora *M* 6 impetant] imperant A_1 9 imperite *Π* 14 aſtatoſ *Π* 17 in longum] in locum *ε* ſpacium *M* 18 arma tractandi] armata tractandi *M* 20 accedendi] accidendi A_1

aetate maturi et usu confidentes et muniti etiam grauioribus armis conlocantur. Hi enim ad uicem muri nec cedere nec sequi aliquando cogendi sunt, ne ordines turbent, sed uenientes aduersarios excipere et stando pugnandoque repel-
5 lere uel fugare. Tertius ordo disponitur de armaturis uelocissimis, de sagittariis iuuenibus, de bonis iaculatoribus, quos antea ferentarios nominabant. Quartus item ordo construitur de scutatis expeditissimis, de sagittariis iunioribus, de his, qui alacriter uerutis uel mattiobarbulis, quas plum-
10 batas nominant, dimicant, qui dicebantur leuis armatura. Sciendum ergo est stantibus duobus primis ordinibus tertium et quartum ordinem ad prouocandum cum missilibus et sagittis primo loco semper exire. Qui si hostes in fugam uertere potuerint, ipsi cum equitibus persecuntur; sin uero
15 ab hostibus pulsi fuerint, redeunt ad primam ac secundam aciem et inter ipsos recipiunt se ad loca sua. Prima autem et secunda acies, cum ad spathas et ad pila, ut dicitur, uentum fuerit, totum sustinet bellum. In quinta acie ponebantur interdum carroballistae et manuballistarii fundibula-
20 tores funditores. Fundibulatores sunt qui fustibalis lapides iaciunt. *Fustibalus* fustis est longus pedibus quattuor, cui per medium ligatur funda de corio et utraque manu inpul-

---

V. L. 2 cedere] accedere *Π* 4 et pugnando [que] *Π* 5 fugere *α'* fugere cogant *λ* 9 uerrutiſ *ΠVP* uerratiſ *A'* uertatiſ *M* ſe agunt *λ* uel ſumptiſ *D* mattiobarbuliſ *G* matiobarboliſ *μ* matzobarbuliſ *Π* martiob. *AδP* 10 quae dicebatur *μ* 12 miſſibilibuſ *λδ* 15 ac] et *uulgo* 16 ipſaſ *uulgo* 17 [cum] ad *Π* ad ſpathaſ *Π* ad ſpataſ *δP* ad hiſpelthaſ *α'* ad hiſpeltaſ *G* ad hiſbelthaſ *λ* ad pila *VP* ad pilam *ΠD* ad pelam *ε* 18 [fuerit totum] *Π* in quinta *Π* in quarta *εδP* ponebatur — corroballiſta *ε* 19 interdum] interim *Π* carroballiſtae *π* [et] *π* manubaliſt. *π* fundibulatoreſ *(sed* nd *i. l. er. Π) O* fuſtibulatoreſ *Schw.* fuſtibalatoreſ *non* fuſtibulatoreſ *in lexicis inuenias* 20 fundibulatoreſ *O* fuſtibalitoreſ A_1 fuſtibulatoreſ *cum Modesto Schw.* [ſunt] *ε* 21 fuſtibaluſ fuſtiſ *uulgo* [f.] fuſtiſ *O* pedum *δP* 22 per medium *GλP* pro medium

---

S. L. 2 collocantur *Π* hii *A* 5 uellociſſimiſ A_1 7 item] idem *ε* 12 cum miſſilibuſ] commiſſilibuſ *α* 13 fugam] fuga *α'* 15 ab] ad *α'* 22 ligatur] legatur *α'* corio] corium *α'* impulſuſ *Π*

sus prope ad instar onagri dirigit saxa. Funditores sunt qui fundis lino uel saetis factis — has enim dicunt esse meliores — contorto circa caput brachio dirigunt saxa. Quibus scuta deerant, siue lapidibus manu iactis siue missibilibus in hoc ordine dimicabant, quos accensos tamquam 5 iuniores et postea additos nominabant. Sextus ordo post omnes a firmissimis et scutatis et omni genere armorum munitis bellatoribus tenebatur; quos antiqui triarios appellabant. Hi, ut requieti et integri acrius inuaderent hostes, post ultimas acies sedere consueuerant. Si quid enim primis 10 ordinibus accidisset, de horum uiribus reparationis spes tota pendebat.

Ratio podismi, quantum spatium in acie inter singulos homines in longum uel inter singulos ordines in latum debeat custodiri.

XV. Explanato, qualiter debeant acies instrui, nunc podismum mensuramque ipsius ordinationis exponam. In mille passibus campi una acies mille sescentos sexaginta sex suscipiet pedites, propterea quia singuli pugnatores ternos occupant pedes. Quod si sex acies in mille passibus campi uolueris ordinare, nouem milia nongenti nonaginta sex pedites sunt necessarii. Si autem in terno hunc nume-

V. L. *corr. in* per med. *A Par. 6503* pro med. *M* premedio *Π* ꝓpe medium *δ* 1 prope] quaſi *δP* 4 ſcuta deerant] cuncti *L* c̄oncti *Q* [manu] *P* miſſilibuſ *ΠP* 5 dimica[bant — nomina]bant *ε* acceſſoſ *δP* 7 ad firmiſſimiſ *α* et] in *δ* [et ſcut. — armorum] M_1 *sed in margine a 1 suppletum.* 9 ut requieti] uti quieti *Π* 11 de horum] deorum λ_1 de eorum *δP* 12 penderet *Π*

Cap. XV. 13 [debeant] *Π* 14 *In Π erasa sunt quae legebantur inter* exponam *et* acieſ mille *nec tanta erant quanta in edit.; antiqua manus adscripsit:* Nam in mille nungentoſ nonaginta octo pedeſ *(inde ab* agin *in margine interiore); idem emendator in sequenti uersu* in mille paſſibuſ *erasit substituitque* IIIIDCCCCXCVIII pedibuſ ordiniſ *δ* 15 ſexcentoſ *Glπ* 16 ſuſcipiet *Aπ'* ſuſcipit *MGLP* ſuſcipet *corr. in* ſuſcipit *Q* quia] quaſi *Π* 18 nongentoſ (nung. *α'*) *εP* 19 in terno] in ternoſ ordineſ *δP*

S. L. 1 honagri *A'* dirigit] diriget] *α'* 2 ſaetiſ] ſetiſ *M* 3 contorto] cum torto *A'* *(P)* 9 hii *A* 10 ſi] ſe^{i} *M* 11 accediſſet *α'*

Cap. XV. 15 campi] capi A_1

rum uolueris tendere, duo milia passuum conprehendit; sed melius est plures acies facere quam militem spargere. Senos pedes a tergo inter singulas acies in latum diximus interpatere debere, et ipsi bellatores stantes singulos obtinent
5 pedes. Ideoque si sex acies ordinaueris, quadraginta duo pedes in latum et mille passus in longum decem milium hominum tenebit exercitus. Ad hanc rationem, siue uiginti milia siue triginta milia peditum fuerint, iuxta mensurae podismum sine aliqua difficultate poterunt ordinari, nec dux
10 fallitur, cum sciat, qui locus quantos capere possit armatos. Dicunt, si angustior locus sit uel multitudo sufficiat, etiam in deno uel amplius acies ordinari. Magis enim expedit, ut conferti pugnent, quam longius separati; nam si nimium fuerit acies tenuata, cito ab aduersariis facta inpressione
15 perrumpitur et nullum postea potest esse remedium. Qui

V. L. 1 duo m. — comprehendit] $\overset{0}{\overline{\text{IIID}}}$CCCCXCVI paſſuũ et IIII pedeſ cõp̃hen^{di} Π_2 *(u. supra) i. l. er.* cõprehendeſ (*in V corr. ex.* -enſ) δP *uulgo* 2 ſpargere λ expargere α ſpandere Π expandere δP ſenoſ] igitur ſenoſ λ 3 in latum δP in lato ε illato Π intepatere M iterpatere λ 4 [ſtanteſ] δ ſinguloſ Π ternoſ 2

5 duoſ G 6 mille paſſuſ δP mille [p.] ε $\overset{0}{\overline{\text{XXX}}}$ *(in l. er. a 2)* [p.] Π 6 decem] et decem δP 7 exercituſ] in ΠV *(ceteri mei non agnoscunt) et recentioribus quibusdam codicibus (e. g. Gissensi uel Parisino 7232 (XIV. saec.)), uulgo comma, quod iam Stewech. recte eiecit, subiungitur hoc:* 'Si autem ([a.] *Giss.*) in terno (ΠV; *cet.* internoſ) ordinare ([o.] ΠV *Giss.*) uolueril (uol. aciem tenuare Π), XXI pedeſ in latum et duo (XXX Π_2 *in l. er.*) milia paſſuum ([p.] Π; paſſuſ V *Giss.*) in longum decem (et decem V) milium tenebit (-at V -iſ *Giss.*) exercituſ'. 9 difficultate π' dubitatione difficultatiſ (-iſ *ex* -eſ *corr.* P) εP poterunt π potuerunt α' potuerunt *corr. in* potuerint λ potuerint $G\Pi_2$ 10 cum̃] dum Π 11 dicunt] denique δP etiam in deno uel Π etiam inde nouem uel (aut δP) $\varepsilon\delta P$ 12 ordinare P debeſ ordinare δ conferti $\delta P\Pi_2$ quam] quando A quam de M ſeparari π' 14 facta] acta λ 15 rumpitur λ poteſt] potenſ Π

S. L. 4 optinent $A'\Pi$ 8 treginta A_1 10 armatoſ dicunt. Si $A\Pi$ (armatoſ; dicunt Si G) 14 ab aduerſariiſ] alo aduerſariiſ M ala *(?)* a. A_1 *(eras.)* impreſſione Π 15 perrompitur A_1

autem numeri in dextro cornu, qui in sinistro, qui in medio debeant ordinari, uel iuxta dignitates eorum seruatur ex more, uel certe pro qualitate hostium commutatur.

De equitibus ordinandis.

XVI. Constructa acie peditum equites ponuntur in cornibus, ita ut loricati omnes et contati iuncti sint peditibus, sagittarii autem uel qui loricas non habent longius euagentur. A fortioribus namque equitibus peditum protegenda sunt latera et a uelocioribus atque expeditis hostium cornua superfundenda atque turbanda. Scire dux debet, contra quos drungos, hoc est globos, hostium quos equites oporteat poni. Nam nescio qua occulta ratione, immo paene diuina, alii contra alios dimicant melius, et qui fortiores uicerant ab inferioribus saepe uincuntur. Quod si equites inpares fuerint, more ueterum uelocissimi cum scutis leuibus pedites ad hoc ipsum exercitati isdem miscendi sunt, quos uelites nominabant. Quo facto quamuis fortissimi equites hostium euenerint, tamen aduersum mixtum agmen pares esse non possunt. [Unum hoc remedium omnes duces ueteres inuenerunt, ut adsuefacerent iuuenes currentes egregie et inter binos equites singulos ex his pedites conlocarent cum leuioribus scutis gladiis atque missibilibus.] XVII. Sed optima ratio est et ad uictoriam plurimum confert, ut lectissimos de peditibus et equitibus cum uicariis comitibus tribunisque uacantibus habeat dux post aciem praeparatos, alios circa

De subsidiis, quae post aciem conlocantur.

V. L. 2 ſeruantur εδP 3 commutantur GλδP

Cap. XVI. 8 atque exp.] aeque peditibuſ δ 9 turbanda ſunt. Scire λ 10 gl. h., *uulgo* quoſ eq.] q. ſequenteſ μ 14 peditũ Π 15 uelite ſ π' explecitoſ u. M explicitoſ u. GλP expletitoſ u. A expeditoſ u. A_2 *uulgo Frontin. Strat. II, 3, 16* expeditoſ peditef ueterefſ uelitef *Scr.* 17 euenerint] fuerint π uenerint *uulgo* conuenerint *Scr.* aduerſuſ δP 18 [Unum — miſſibilibuſ] *Lang* 19 adſuefacerent P aſſuefacerent π' adſuaſcere faterent A adſueſcere faterent G adſueſcere facerent μ 20 binoſ] bonoſ δ 21 miſſilibuſ μΠP Cap. XVII. 23 peditibuſ & equitibuſ ΠP peditibuſ equitibuſ Gμ peditibuſ [et equitibuſ] δ peditibuſ ęquitũ A 24 praep.] in ſubſidiiſ pr. P

S. L. Cap. XVI. 5 ſint] ſ̃ A_1 8 uelotioribuſ (uelatioribuſ M) μ cornua] corna α' cornu λ 13 imparef Π 15 iſdem] hiſdem O 20 collocarent Π Cap. XVII. 23 uigariiſ α'

cornua alios circa medium, ut, sicubi hostis uehementer insistit, ne rumpatur acies, prouolent subito et subpleant loca additaque uirtute inimicorum audaciam frangant. Hoc primi Lacones inuenerunt, imitati sunt Karthaginienses, Romani postea ubique seruarunt. Hac dispositione nulla melior inuenitur. Nam directa acies hoc solum agere debet et potest, ut hostem repellat aut fundat. Si cuneus sit agendus aut forfex, superfluos habere debebis post aciem, de quibus cuneum uel forficem facias. Si ducenda sit serra, item ex abundantibus ducitur; nam si de loco suo ordinatum militem transferre coeperis, uniuersa turbabis. Si globus hostium separatus aut alam tuam aut partem aliquam urguere coeperit, nisi superfluos habeas, quos contra globum possis obponere, siue pedites siue equites de acie tuleris, dum alia uis defendere, alia periculosius denudabis. Quod si bellatorum tibi copia non abundat, melius est aciem habere breuiorem, dummodo in subsidiis conloces plurimos. Nam circa medias partes campi ex peditibus bene armatis debes habere lectissimos, de quibus cuneum facias et statim aciem hostium rumpas; circa cornua autem de contatis loricatisque equitibus ad hoc reseruatis et leui armatura peditum alas hostium circumuenire tē conuenit.

In quo loco primus dux stare debeat, in quo secundus, in quo tertius.

XVIII. Dux, qui praecipuam sustinet potestatem, inter

V. L. 1 ueementiuſ *P* uehementiuſ *uulgo* 4 imitati] quoſ i. *λ* karthaginienſeſ *M* kartaginienſeſ *Π* carthaginienſeſ *P* cartaginienſeſ *A'λ* carthaginenſeſ *V* cartaginenſiſ *D* 5 ſeruauerunt *uulgo* 6 et] ſi *uulgo* 8 debebunt *λ* debetiſ *P* 9 cuneum uel forf. *π* cuneo (cum eo *M*) forficem *α* cuneū forf. (ſed ū *in l. er. a 2,* qui *idem in margine* aut *addit*) *L* cuneū ficē *(sed* cuneū *in l. er. a 2, qui idem in margine* et for *addit) Q* c. aut f. *uulgo* 9 ſi *π* [ſ.] *α* aut *λ* 10 ducetur *uulgo* 11 turbabitur *Q* turbabtur *L* 12 tuam] ſuam *μ* 14 ſiue equiteſ ſiue peditеſ *π* 15 denudariſ *α'* 17 circa] contra *εP* 20 cornu *δP*

S. L. 2 ſubplant (ſupplant *M*) *α'* ſuppleant *Π* 3 audaciam] audacia *Π* 5 hac] ac *α'* 7 fundat] fundam *M* 8 forfex] forfix *εδP* forfice *Π* 10 habundantibuſ *A'λ* 13 ſuperfluoſ] ſuperfluiſ *Π* opponere *μΠ* 16 habundat (-et *L*) *ε* 17 colloceſ *Π* mediaſ] media *Π*

Cap. XVIII. 23 praecipuam] precipua *Π*

equites et pedites in parte dextra stare consueuit. Hic enim locus est, in quo tota acies gubernatur, ex quo rectus est liberque procursus. Ideo autem inter utrosque consistit, ut et consilio regere et auctoritate tam equites quam pedites ad pugnam possit hortari. Hic de equitibus super- 5 numerariis mixtis peditibus expeditis aduersariorum sinistrum cornum, qui contra ipsum stat, circumire debet et a tergo semper urguere. Secundus dux in media acie ponitur peditum, qui eam sustentet et firmet. Hic fortissimos pedites et bene armatos de illis superfluis secum 10 habere debet, ex quibus aut ipse cuneum faciat et hostium aciem rumpat aut, si aduersarii cuneum fecerint, ipse forficem faciat, ut cuneo illi possit occurrere. In sinistra parte exercitus tertius esse dux debet, satis bellicosus et prouidus, quia sinistra pars difficilior est et uelut manca in acie 15 consistit. Hic circa se bonos equites supernumerarios et uelocissimos pedites habere debet, de quibus sinistrum cornum semper extendat, ne circumueniatur ab hostibus. Clamor autem, quem barritum uocant, prius non debet adtolli, quam acies utraque se iunxerit. Inperitorum enim 20 uel ignauorum est uociferari de longe, cum hostes magis terreantur, si cum telorum ictu clamoris horror accesserit. Semper autem studere debes, ut prior instruas aciem, quia ex arbitrio tuo potes facere quod tibi utile iudicas, cum nullus obsistit; deinde et tuis auges confidentiam et aduer- 25 sariis fiduciam minuis, quia fortiores uidentur qui prouocare non dubitant. Inimici autem incipiunt formidare, qui

V. L. Cap. XVIII. 1 dextera $\mu\delta P$ 2 [tota—quo] Π 3 [eſt] π' liberque] et liber δ utroque α utrumque λ 6 mixti peditibuſ expediti ſunt λ 7 cornum qui A cornu qui $G\mu\Pi$ cornu quod δP circuire et a t. s. u. debet *uulgo* 8 urgere π' perurgere P 9 ſuſtineat δP 11 ex] de *uulgo* [ex quibuſ a]ut δP faciat cuneum Π 12 aciem hoſtium π 13 ut Π et $\varepsilon\delta P$ cumeo M cumeo D 16 hic] ideo λ 18 cornum M cornũ A' cornu $\lambda\pi$ 23 quia] qui G

S. L. 12 cũneũ Π 20 attolli $GM\Pi$ inperitorum] inperitorium A imperitorum Π 21 hoſtiſ *corr. in* hoſteſ *(a 1?)* A 22 orror A_1 23 debeſ] debiſ A' inſtruaſ] inſtruanſ M 25 aduerſariiiſ M

uident contra se acies ordinari. Hinc additur maximum commodum, quia tu instructus paratusque ordinantem et trepidum aduersarium praeoccupas. Pars enim uictoriae est inimicum turbare, antequam dimices; exceptis superuenti-
5 bus uel incursionibus repentinis ex occasione, quam numquam dux exercitatus amittit: nam in itineribus iam fatigatis, in fluminum transgressione diuisis, in paludibus occupatis, in iugis montium laborantibus, in campis sparsis atque securis, in mansione dormientibus oportunum proelium sem-
10 per infertur, cum aliis negotiis occupatus hostis prius interimatur, quam praeparare se possit. Quod si cauti sint aduersarii et insidiarum nulla sit copia, tunc aduersum praesentes scientes uidentes aequa condicione pugnatur. XVIIII. Tamen ars belli non minus in hoc aperto conflictu quam in occultis fraudibus adiuuat eruditos. Cauendum uel maxime, ne ab ala cornuque sinistro, quod saepius euenit, aut certe dextro, quod licet raro contingit, circumueniantur tui a multitudine hostium aut a uagantibus globis, quos dicunt

Quibus remediis uirtuti uel dolis hostium resistatur in acie.

V. L. 1 ordinare ε hinc *VP Förster* huic εD hunc Π 4 exceptiſ] *ab hoc uocabulo c. XVIIII incipiunt O, in ε* exceptiſ — amittit *rubricae adnexis; mutauit Lang;* [exc. — amittit] *Scr. in quibusdam libris eadem praecedenti capiti adnecti adserens* 6 nam] iam *Schwebel. quod sequitur* iam *omisso ex codice, quem dicit Guelpherbyt. B* 8 [in] δP exparſiſ ε 9 *Ab* oportun. pr. *quod incipit folium 41 cod. G eum in modum abscissum est, ut supra quarta infra uix sexta cuiusque uersus pars restet* 10 occupatur hoſteſ ε occupantur hoſteſ Π interimantur Π interminantur ε intimatur *P* 11 poſſit δP poſſint Π poſſent ε ſunt εδP 12 aduerſuſ π Cap. XVIIII. 15 [uel] δP 17 [licet] *uulgo* raro] tarde Π contingit Πλ continget α contingat *P* contigit δ 18 aut a uagantibuſ globiſ δP aut ab hortantibuſ gl. Π a uagantibuſ (uac. μ) aut globiſ ε

S. L. 4 demiciſ *A'* dimiciſ *M* 5 quam] qua α 6 amittit] Admittit ε 7 paludibuſ] padulibuſ ε 13 condicione] conditione α *(G = Par. 7230 A)* Cap. XVIIII. 15 adiubat *A* 16 ab ala] a uela Π 17 certe] certo *M* circumueniantur] circumueniatur α *(G = Par. 7230 A)* circumueniant λ) tui] tuti ε *(G = Par. 7230 A)*

drungos. Quod si acciderit, unum remedium est, ut alam cornumque replices et rotundes, quatenus conuersi tui sociorum terga defendant; sed in angulo ipsius extremitatis fortissimi conlocentur, quia ibi impetus amplior fieri consueuit. Item aduersum cuneum hostium certis resistitur modis. 5 Cuneus dicitur multitudo peditum, quae iuncta cum acie primo angustior deinde latior procedit et aduersariorum ordines rumpit, quia a pluribus in unum locum tela mittuntur. Quam rem milites nominant caput porcinum. Contra quod ordinatio ponitur, quam forficem uocant. Nam ex 10 lectissimis militibus in V litteram ordo conponitur et illum cuneum excipit atque ex utraque parte concludit, quo facto aciem non potest rumpere. Item serra dicitur quae ab strenuis directa ante frontem obponitur hostibus, ut turbata acies reparetur. Globus autem dicitur qui a sua acie sepa- 15 ratus uago superuentu incursat inimicos, contra quem alter populosior uel fortior inmittitur globus. Obseruandum quo-

---

V. L. 1 drungoſ *εP* drongoſ *Π* drunco ſ *δ* 2 cornumque *M* cornũquę *A* cornuque *λπ* rotundeſ] rotundiſ *Aμ* retundaſ *ex Par. 7230 A, quocum artissime cohaeret, codici G uindico*

3 Sed et i. *Q uulgo* Sed & i. *L* fortiſſimi conlocentur (coll. *π*) *A'π* fortiſſimoſ conlocentur *M* fortiſſimoſ conlocent *λ*

5 item] hiſdem *λ* aduerſuſ *π* certuſ—modiſ *Π* 6 [cum] *Scr. Schw.* 8 quia a *GδP* quia a 1 pluribuſ *Π* quia [a] *α'* q̃m a *λ*
10 forficen *δ* 11 in V litterã *P* in V littera *(sed V i. l. er.) Π* in litterã c ſ a *V* in [V] laterã *D* in V litt̃ *M* in V litt̃ *aut* litt̃ q *A*₁ *(intrusit erasit subiunxit A*₂ in ſimilitudinẽ V litte) in V littuſ *Par. 7230 A (u. s.)* in unum confertiſ *λ* ponitur *Par. 7230 A* 14 a ſtrenuiſ *P* 16 ſuperuentu *(in P corr. ex* ſempuentu) *π* ſuperuento *A'* ſuperuentum *M* ſuperuentu tum *λ*

S. L. 2 repliceſ] repleciſ *A*₁ repletiſ *μ* repleaſ *Par. 7230 A*
3 extremitatiſ] ſtremitatiſ *α'* 8 rumpit] rumpet *α'*
11 componitur *Π* 12 excipit] excoepit *A*₁ excepit *M*
14 frontem] fronte *α'* opponitur *μΠ* 15 ſua] ſuae *M*
16 uago] bago *M* incurſat] incurrat *ε* inimicoſ] inimicuſ *α'* (*L*) 17 populoſior] populoſioſ *α'* inmittitur] inmittetur *A*₁*L* inmitetur *MQ* imitetur *Par. 7230 A* immittitur *Π*

que, ne sub tempore, quo iam committitur pugna, uelis ordines commutare aut de locis suis aliquos numeros ad alia transferre. Statim enim nascitur tumultus atque confusio, et in imparatos conturbatosque facilius hostis incumbit.

Quot generibus pugna publica committatur et quomodo etiam qui inferior numero et uiribus est ualeat obtinere.

XX. Depugnationum septem sunt genera uel modi, cum infesta ex utraque parte signa confligunt. Vna depugnatio est fronte longa quadro exercitu, sicut etiam nunc et prope semper solet proelium fieri. Sed hoc genus depugnationis periti armorum non optimum iudicant, quia, in prolixo spatio cum tenditur acies, non aequalis semper campus occurrit, et *si* hiatus aliqui in medio uel sinus aut curuatura fit, in eo loco acies frequenter inrumpitur.

V. L. 1 [iam] ε 4 et in ĩparatoſ conturbatoſque A_2 *Oudend.* et uim paratoſ c. *(siquidem recte erasas illas tres litteras* (uim) *dispexi)* A_1 et qui inparatoſ c. *MBernensis* atque inſperatoſ c. *Par. 7230 A* et quoſ inparatoſ c. λ et imparatoſ c. *Π* quia inparatoſ c. *corr. (a 2?) in* et quoſ i. c. *P* quia inparatoſ corde *V* quia inparatoſ [c.] *D* quia in inparatoſ conturbatoſque *Otto* et inparatiſ conturbatiſque *uulgo* 4 faciliuſ] inuenerit f. λ *post intrusit* inuenerit *P*

Cap. XX. 6 confligunt] infligunt *Π* Vna — exercitu, *fortasse totum hoc de depugnationibus caput, ad Catonem referendum* 7 longa] longo *Cato* quadro] quia quadro *Π* quadrato *Cato, uulgo ante Schwebel.* 10 [in] δ*P* cum tenditur ε*Π (nam G quoque hanc lectionem praebuisse* cum, *quod adhuc extat, probat)* contenditur *Par. 7230 A* δ*P; uulgo* cum *ante* in prol. ſp. *inseritur* 11 hiat aliqui i. medio uel α' hiat aliquiſ in m. u. A_2 hiat adi≡qui i. m. u. *corr. eras.* in hia≡tali≡qui i. m. u. *Par. 7230 A* hi ad aliquid i. m. u. *V* hiatuſ aliquid (*sed* d *i. l. er.; subest* ſ) i. m. u. *Π* hi q̇ ad aliq̇d (dal *in l. er.*) in m. [u.] *D* cũ in eiuſ parte uel in medio λ *quam lectionem P quoque sed in l. eraso praebet* cum in eiuſ parte *uulgo* [ſinuſ — loco] *D* 12 et in eo loco π *hoc* et *interpolatoris esse apparet. Totum locum hunc in modum constituerim* 'et *si* hiatuſ aliqui in medio uel ſinuſ aut curuatura fit, in eo l. *(Oudend. censet* et ſi hiat aliquando etc. *scribendum)*

S. L. 1 quo] q; A_1

Cap. XX. 7 exercitu ſicut] exercituſ ſicut *Π* 12 irrumpitur *Π*

Praeterea, si multitudine aduersarius antecedit, a lateribus aut dextram aut sinistram alam circumuenit. In quo periculum magnum est, nisi supernumerarios habeas, qui procurrant hostemque sustineant. Hoc genere solus debet confligere qui et plures et fortes habuerit bellatores; ex utroque cornu hostem circumueniat et quasi in sinum sui concludat exercitus. Secunda depugnatio est obliqua, plurimis melior. In qua si paucos strenuos loco idoneo ordinaueris, etiam si multitudine hostium et uirtute turberis, tamen poteris reportare uictoriam. Huius talis est modus. Cum instructae acies ad congressum ueniunt, tunc tu sinistram alam tuam a dextra aduersarii longius separabis, ne uel missibilia ad eam uel sagittae perueniant; dextram autem alam tuam sinistrae alae illius iunges et ibi primum inchoa proelium, ita ut cum equitibus optimis et probatissimis peditibus sinistram partem illius, ad quam te iunxeris, adgrediaris atque circumeas et detrudendo atque supercurrendo ad hostium terga peruenias. Quod si semel aduersarios exinde pellere coeperis, adcedentibus tuis indubitatam uictoriam consequeris et pars exercitus tui, quam ab hoste submoueris, secura durabit. Ad similitudinem autem A litterae uel libellae fabrilis acies in hoc dimicandi

V. L. 3 precurrant *Π* 5 bellatoreſ *ε* b. qui *Π* b. ut *δP* 6 in ſinum ſuum *λP* 7 concludit *M* obliqua *π* publica qua *α'* publica quae *λ* obliqua quae *uulgo* 12 *a uoce* huiuſ *G fol. 42 incipit* 13 miſſilia (*corr. ex* miſſibilia *Π*) *ΠDP* ad eam] adeant *(sic corr.) Π* 14 iungeſ] iunge *uulgo* 15 inchoa proelium *λπ* inchoa proelio (proeleo A_1) *α'* inchoato proelio *G* [optimiſ] *Π* 17 atque [circumeaſ — atque] *Π* 19 indubitandã *δ* 22 A litt. *AV* a litt. *MΛ (in l. er. a 2)* l. *G* ·*CC*· (*forma antiqua litt.* a) litt. uel C *Π* A [litt.] (*sed* A *in l. er., ubi dispicias adhuc* tt) *P* [A] litt. *D* ut litt. *L* aut litt. *Q* libellae] libelli *δ* [lib.] *Π*

S. L. 1 antecedit] antecidet A_1 antecedet *Par. 7230 A* a lateribuſ] alteribuſ *α'* 9 multitudine] multitudinem *α'*. 11 inſtructae] iſtae (iſte *α'* hiſte *Q*) *ε* 12 ſeparauiſ *Π* 13 miſſibilia] miſcibilia *α' L* 14 iungeſ] iugeſ A_1 iūgeſ *G* 16 iuncxeriſ *A* 17 aggrediariſ *Π* 19 ceperiſ *Π* accedentibuſ *GλΠ* 21 ſummoueriſ *Π* durabit] durauit *α'* 22 fabrilliſ *A* fabriliſ *M*

genere conponuntur. Quod si tibi prior aduersarius fecerit, illos, quos post aciem supernumerarios diximus debere poni, tam equites quam pedites, ad sinistrum tuum colliges cornum, et sic aduersario resistis magnis uiribus, ne arte pellaris. Tertia depugnatio est similis secundae, sed in hoc deterior, quod a sinistro cornu tuo cum illius incipis dextro confligere. Nam quasi mancus impetus est eorum et aperte cum difficultate adgrediuntur hostes qui in sinistro dimicant cornu. Quod apertius explanabo. Si quando alam sinistram longe habueris meliorem, tunc ei fortissimos equites peditesque coniunge et in congressu ipsam primam applica ad alam hostium dextram, et quantum potes, aduersarii dextram partem pellere et circumire festina. Tuam autem aliam exercitus partem, in qua deteriores bellatores habere te nosti, a sinistra illius longissime separa, ne uel gladiis inuadatur uel ad eam tela perueniant. In hoc genere cauendum est, ne inimicorum cuneis transuersa tua acies elidatur. Hoc autem modo uno casu utiliter pugnabitur, si aduersarius inferiorem dextrum cornum habuerit et tu longe fortiorem sinistrum. Quarta depugnatio talis est. Cum ordinaueris aciem, ante quadringentos uel quingentos

V. L. 1 conponuntur] componere *Π* conſtituitur *uulgo* [tibi] *uulgo* fecerit] hoc fecerit *λ uulgo* 2 [poſt] *Π* 3 colligiſ *Π* cornu *π* 4 reſiſteſ *P* 6 incipieſ *δ* 7 [Nam quaſi] *Π* [et] *ε* aperte *αΠV* aperte quorum *λ* aperti *DP uulgo* 8 difficultate] d. eorum *ε* 9 explanabo *δP* explanando *Π* ẽ explanabo *A* ẽ expl. *M* eſt expl. *G* ut ſit expl. *λ* 10 tunc ei *αδ* tunc et *Π* cum ea P_1 cuneo LP_2 cuneo^{f} *Q* 12 poteſ *Gμπ'* poteſt AP_1 *Giss.* [adu.] *Π* 13 partem [pellere — partem] *Π* impellere *δ* tuam] tu *μ* 15 ſepara] ſeparare *Π* 16 [genere] *ε* 19 infirmiorem *π* cornu *δP* 21 ante quadringentoſ uel quingentoſ] *unus ex Stewech. libris, quem ipse H dicit, praebet* a. quadraginta uel quinquaginta; *inde Nastius (röm. Kriegsalterthümer p. 387 sq.)* centum quadrag. u. quinq. *legendum censet.*

S. L. 4 aduerſario reſiſt.] aduerſarioreſ iſtiſ A_1 (aduerſario reſ iſtiſ G_1) 6 cornu] corno *A* 8 aggrediuntur *Π* 10 que] qui A_1 11 coniunge] coniuge A_1 12 alam] ala *α'* 13 dextram] dextra *α'*

passus, quam ad hostem peruenias, non sperante eo subito ambas alas tuas incitare te conuenit, ut ex utroque cornu inprouisos hostes uertas in fugam et celerius uictoriam consequaris. Sed hoc genus certaminis, licet cito superet, si exercitatos fortissimosque produxerit, tamen periculosum est, quia mediam aciem suam qui sic dimicat nudare compellitur et in duas partes exercitum separare. Et si primo impetu uictus non fuerit inimicus, habet occasionem, qua inuadat et diuisa cornua et mediam aciem destitutam. Quinta depugnatio est quartae similis, sed hoc unum amplius habet, quod leuem armaturam et sagittarios ante primam aciem ponit, ut illis resistentibus non possit inrumpi. Nam sic de dextro cornu suo illius sinistrum et de sinistro cornu suo illius dextrum adgreditur. Quod si fugare potuerit, statim uincit; sin minus, media acies ipsius non laborat, quia a leui armatura sagittariisque defenditur. Sexta depugnatio optima est, prope similis secundae, qua utuntur qui de numero suorum et de uirtute desperant. Et si bene ordinauerint, quamuis cum paucioribus semper uictoriam consecuntur. Nam cum instructa acies ad hostes accedit, dextram alam tuam sinistrae alae hostium iunge et ibi per equites probatissimos et uelocissimos pedites incipe proelium. Reliquam autem partem exercitus tui longissime ab aduersariorum acie remoue et in direc-

V. L. 2 [te] *δP* 3 inprouiſoſ] interna *Π* improuiſuſ *V* 4 conſequeriſ *ε* 5 ſi (ſe *α'*) exerc. *α'π* et ex. *G* [ſ.] ex. *λ* 8 fuerit] adfuerit *δP* h. poſtea o. *Schw.* 12 primam *O* mediam *uulgo* 14 ſiniſtram *A'* ſuo] tuo *Π* dextram *G* 15 potueriſ *corr. ex* potuerit *Π* uinciſ *corr. ex* uincit *Π* 16 quia [a] *Π* defendetur (-fund- *M*) *Aμ* 18 [de] *Π* 20 ſemper] ſaepe *δP* inſtructa *εP* ſtructa *ΠV* c̃ſtructa *D* 21 accedit *GδP* accediſ *Π* accedet *Aμ*

S. L. 1 paſſuſ] -oſ *α* ſperante eo] ſperant eo *α'* 2 incitare te] incitare ſe A_1 3 improuiſoſ *Π* 5 ſi] ſe *α'* exercitatoſ] exercitatuſ *α'* 6 mediam aciem] media aciem *Π* 7 conpellitur *λ* 10 deſtitutam] deſtituta A_1 12 poſſit] poſſint *Π* 13 irrumpi *Π* 16 laboret *M* laboret L_1 *(rasura a ȧ corr.)* 18 uirtute] uirtuteſ *α'* 18 diſperant *ε* 24 longiſſime] longiſſimiſ *A'* logiſſime *M*

tum porrige quasi ueru; nam, cum sinistram partem illius et a lateribus et a tergo coeperis caedere, sine dubio uertis in fugam. Aduersarius autem nec de dextra parte sua nec de media acie potest suis laborantibus subuenire, quia acies
5 tua extenditur et tota se porrigit ad similitudinem I litterae longissimeque recedit ab hostibus. Quo genere in itineribus saepe confligitur. Septima depugnatio est quae loci beneficio adiuuat dimicantem. In hac quoque et cum paucioribus et cum minus fortibus poteris aduersarium sustinere,
10 hoc est, si montem aut mare aut flumen aut lacum aut ciuitatem aut paludes aut abrupta in una parte habeas, ex qua hostis non possit accedere, reliquum exercitum tuum directa acie ordines, sed in illa, quae munitionem non habet, omnes equites et ferentarios ponas. Tunc securus pro tuo
15 arbitrio cum hoste confligis, quia ab una parte loci natura te munit ab alia duplex prope ponitur equitatus. Illud tamen obseruandum est, quo nihil melius inuenitur, ut, siue dextro cornu solo pugnare uolueris, ibi fortissimos ponas, siue de sinistro, ibi strenuissimos conloces, siue in medio
20 facere cuneos uolueris, per quos acies hostium rumpas, in

V. L. 1 uerum (-ũ *A*) *α'* uera *corr. in* ueru *P* nam *π* quã (-am *G*) *A'* qua MQ_1 quia LQ_2 part. ſ. *uulgo* 2 uertiſ *αΠ* uerteſ *λ* uertetur *δP* 5 tota ſe porrigit *λ* tota ſe corriget *αΠ* totã ſe corrigit *δ* totã ſe porrigit *P* 5 I litt. (*sed* I *i. l. er.*) *Π* [I.] litt. *εδP* u. litt. L_2 6 Quo genere — confligitur *rubris litteris pro titulo scripta extant in ε* 12 hoſteſ *ε* reliquum πQL_2 eliquum L_1 relictum *α'* relique *Par. 7230 A* reliquae *(si recte locum erasum dispexi)* G_1 (reliquum *in l. er.* A_2G_2) et reliquum *uulgo* 13 illa *εP* illa ala *Π* illa alia *δ* munitionem non habet] minutiore [n.] habeſ *(sed* r *et* ſ *i. l. er.) Π* 14 ſecuruſ] *erasa haec uox est in G* (ſecuriuſ *Par. 7230 A*) 15 confligeſ *δP* quia] quando *λ* 16 prope ponitur] proponitur *Lπ'* 17 quo] quod *μ* q̃m *δ* 18 ſ. c. d. *uulgo* dextro] de dextro *Π* 19 [de] *uulgo* 20 cuneoſ facere *π*

S. L. 1 ſiniſtram partem] ſiniſtra parte *α* 6 recedit] recidet *A'* 8 adiubat A_1 11 paludeſ] paduleſ *M* 13 munitionem] munitione A_1 monitione *M* 14 ſecuroſ A_1 16 munit] munet *M* munet *A* ponitur] punitur A_1 equitatuſ] equitatiſ *M* 18 cornu ſolo] cornuſ ſolo *Π* 19 ſtrenuiſſimoſ] -iſ *α'*

cuneo exercitatissimos ordines bellatores. Victoria enim per paucos fieri consueuit. Tantum est, ut electi a duce sapientissimo in his locis, in quibus ratio et utilitas postulat, ordinentur.

Viam abscedendi hostibus dandam, ut deleantur facilius fugientes.

XXI. Plerique rei militaris ignari pleniorem uictoriam credunt, si aduersarios aut locorum angustiis aut armatorum multitudine circumdederint, ut aditum non inueniant abscedendi. Sed clausis ex desperatione crescit audacia, et cum spei nihil est, sumit arma formido. Libenter cupit commori qui sine dubio scit se esse moriturum. Ideoque Scipionis laudata sententia est, qui dixit uiam hostibus, qua fugerent, muniendam. Nam cum abscedendi aditu patefacto mentes omnium ad praebenda terga consenserint, inulti more pecudum trucidantur. Nec insequentium ullum periculum est, cum uicti, quibus defendi potuerant, arma conuerterint. Hoc genere, quanto maior fuerit, tanto facilius multitudo prosternitur. Neque enim ibi requirendus est numerus, ubi animus semel territus non tam tela hostium cupit declinare quam uultum. [Ceterum clausi, licet exigui numero et infirmi uiribus, hoc ipso tamen sunt hostibus pares, quia desperantes sciunt aliud sibi licere non posse.]

V. L. Cap. XXI. 8 clauſiſ] labſiſ *Π* 9 creſcet *ε* ſumet *ε* 10 commori] commorari *ε* (*in Q* cũ- *corr. in* cõ-) 11 [eſſe] *uulgo* 12 fugerent *ΠQ* fugirent *α* fugerant *rasura corr. in* fugerent *L* fugiant *P uulgo* refugiant *δ* mun.] minime muniendam *δ* 15 inſequentium] conſequentium *δP*$_1$ cum uicti *LδP* couicti *Q* conuicti *α* cum uincti *Π* 16 conu.] auerterint *R. M.* 17 fuerit] fuerit exercituſ *P* 20 [Ceterum — poſſe] *Gemoll* exigui] exiguo *P* 22 poſſe] poſſe. Sed (ſet *Q*$_1$; Nam *uulgo*) una ſaluſ uictiſ

S. L. Cap. XXI. 5 militariſ] militareſ *a'* 7 multitudine] -em *α'* 8 inueniant] inueniat *MG* abſcedendi] abſcidendi *A* abſcędendi *M* diſperatione *Aμ* 9 audatia *GM*(*L*$_1$) 10 cupit] cupet *corr. in* cupit *A* 13 abſcedendi] abſcidendi *A*$_1$ abſcędendi *M* ad praebenda terga] adpraehendat erga *Aμ* ad prebendat erga *G* 14 pecodum *εΠ* 17 fuerit] fuerint *A*$_1$ 18 ubi] unuſ *A*$_1$ 19 uultum] inultum *Π* 22 aliud ſibi] aliuſ ſibi *A*$_1$ alioſ ſibi *M* aliut ſ. *Π*

Quemadmodum ab hostibus recedatur, si consilium displicet pugnae.

XXII. Digestis omnibus, quae ratio militaris experimentis et arte seruauit, unum superest edocere, quemadmodum recedatur ab hostibus. Nam disciplinae bellicae et exemplorum periti nusquam maius periculum inminere testantur. Qui enim ante congressum recedit ex acie, et suis fiduciam minuit et inimicis addit audaciam. Verum quia hoc saepius necesse est euenire, quibus modis tuto possit fieri, declarandum est. Primum ut tui nesciant, ideo te recedere, quia declinas inire conflictum, sed credant arte aliqua se ideo reuocari, ut ad oportuniorem locum inuitetur hostis ac facilius superetur aut certe insequentibus aduersariis secretiores conlocentur insidiae. Nam ad fugam parati sunt qui ducem suum sentiunt desperare. Illud quoque uitandum est, ne hostes te recedere sentiant et statim inruant. Propterea plerique ante pedites suos equites posuerunt, ut discurrentes aduersarios uidere non sinerent, quem ad modum pedites abscedebant. Item particulatim incipientes a primis singulas acies subducebant retroque reuocabant, in gradu suo manentibus reliquis, quos sensim postea cessimque ad illos iungebant, quos subduxerant primum. Aliquanti exploratis itineribus noctu cum exercitu recedebant,

---

V. L. nullam ſperare ſalutem εP *uulgo (Verg. A. 2, 354)* Cap. XXII. 2 ſupereſt edocere ε ſupereſt et docere Π ſupedocere P ſupereſt docere δ 4 [et] δP [maiuſ] α 5 recedet α' 6 [et] ſuiſ ε minuet A 8 tuto πG toto α' tot Q hoc L 9 inire] interī Π 10 ideo ſe AP 11 aut faciliuſ ε (ut f. G_2L_2) 12 Nam neceſſe eſt ad fugam parati ſint δP 14 [te] Π ſentiant] ſciant M 16 quemadmodum O quando *uulgo* 18 reuocabant] uocabant Π 19 in ſuo gradu Π poſtea ceſſimque Aμ poſtea ceſimque GΠ poſt aciem ſeque δP 20 aliquanti exploratiſ π aliquantiſ exploratiſ G aliquantiſ plorati (*i. e.* aliquanti ſplorati) α' aliquantiſ explorati λ 21 nocte Π

S. L. Cap. XXII. 2 ſeruauit] ſeruabit αΠ 3 quemammodum Π 5 imminere Π congreſſum] congreſſom A_1 congreſſō (˜ *er.*) M 6 fidutiam A addit] adit α' audatiam μ 12 collocentur Π 13 diſperare ε 15 irruant Π 16 ſinerent] ſinirent α 17 quemammodum Π abſcedebant] abſcidebant A_1

ut hostes, die orta cum intellexissent, non possent conprehendere praecedentes. Praeterea leuis armatura praemittebatur ad colles, ad quos subito totus reuocaretur exercitus, et si hostes insequi uoluissent, a leui armatura, quae ante occupauerat locum, additis equitibus fundebantur. Nihil enim periculosius existimant, quam si inconsulte insequentibus ab his, qui in subsessa fuerint uel qui ante se parauerint, obuietur. Hoc tempus est, quo oportune collocantur insidiae, quia aduersus fugientes maior audacia et minor cura est. Necessario autem amplior securitas grauius solet habere discrimen. Inparatis, cibum capientibus, in itinere lassis, equos suos pascentibus ac nihil tale suspicantibus superuentus adsolent fieri. Quod et nobis uitandum est et hosti in eiusmodi occasionibus pernicies inferenda. Hoc enim casu obpressis nec uirtus potest nec multitudo prodesse. Qui in acie publica uincitur pugna, licet et ibi ars plurimum prosit, tamen ad defensionem suam potest adcusare fortunam; qui uero superuentum insidias subsessas passus est, culpam suam non potest excusare, quia haec uitare potuit et per speculatores idoneos ante cogno-

V. L. 1 [die o.] δ d. orto *uulgo* 2 ꝓcedenteſ *A* 3 ad quoſ π atque α' ad quã *G* [ad q.] λ quo *Oud.* totuſ *Kortt. 2 Stew.* totu^r^ *(hoc ſ a manu satis antiqua est additum, non ab ea, quae passim hunc codicem correxit (XV. saeculi)) A* tuto *Gμπ* reuocarentur μ 4 hoſtiſ — uoluiſſet *Π* occupauerant ε 5 fundebantur *GΠP* fundebatur α'δ funderent *L* fundere *Q* defendebantur *Stewech. Schweb.* 7 ſe parauerint] repedauerint *Π* 8 obuietur π' *Förster* obſeruetur εP obſeruentur (*et antea* inſequenteſ) *Stew.* obſeruentur (*relicto* inſequentibuſ) *Oud.* Hoc (quo μP) tempuſ eſt quo ([quo] λP) o. c. (collocari *P*) i. quia aduerſum fug. m. a. e. m. c. e. *rubris litteris pro titulo scribuntur in εP* 9 quia] q *Π* 11 Inp.] In imparatiſ π' 15 [caſu] *M a 2 in marg. additum* 16 qui π' quia εP quia qui *uulgo* publica] publica qui λ 17 defenſionem] offenſionem *A'* 20 uitare *A'* euitare μ et uitare π

S. L. 1 orta] horta ε poſſent] poſſint α poſſe *Π* compr. *Π* 8 conlocantur *Gμ* 11 cibum] ciuum A_1 12 ac] hac α' 13 ſuperuentuſ] ſuperuentoſ α' aſſolent *Π* 14 hoſti] hoſtiſ *Π* 15 oppreſſiſ *MΠ* 16 uincitur] uincetur α et ibi] et tibi *A'* 18 accuſare *GλΠ* fortunam] fortuna *Π*

scere. Cum receditur, talis fraus fieri consueuit. Recto itinere pauci equites insecuntur, ualida manus occulte per alia mittitur loca; ubi ad agmen inimicorum peruenerint equites, temptant leuiter atque discedunt; ille credit quic-
5 quid insidiarum fuerat praeterisse et sine cura resoluitur ad neglegentiam; tunc illa manus, quae secreto itinere destinata fuerat, superueniens obprimit ignorantes. Multi, cum ab hoste discedunt, si per siluas ituri sunt, praemittunt qui angusta uel abrupta occupent loca, ne ibidem
10 patiantur insidias; et rursus post se praecisis arboribus uias claudunt, quas concaedes uocant, ut aduersariis facultatem adimant persequendi. Et paene utrique parti in itinere ad subsessas communis occasio est: nam qui praecedit, oportunis uallibus uel siluosis montibus [quas] post
15 se relinquit insidias, in quas cum inciderit inimicus, recurrit ipse et adiuuat suos; qui uero sequitur, auersis semitis longe ante destinat expeditos et praecedentem aduersarium arcet a transitu deceptumque a fronte et a tergo concludit. Dormientibus noctu aduersariis et qui praecessit potest re-
20 gredi et qui sequitur, quantumuis intersit, potest superuenire per fraudem. In transfretatione fluuiorum qui prae-

V. L. 1 fieri] ita fieri *δP* 2 inſ.] conſequuntur *uulgo* 3 peruenuiunt *δP* 4 illi credunt *δP* 5 fuerat *εΠ* fuerit *VP* fuit *D* reſoluitur *ε* ſoluitur *Π* ſoluuntur *δP* 9 qui] ut *Π* 11 concaedeſ *Modius* concedæſ (*sic; ipse correxit* a *in* e) *A* concedeſ *λ* concedenſ *M* concedeſ *ex* concedunt *corr. G* concideſ *δP* cõpedeſ *Π* 15 relinquit *δ* relinquid *Π* reliquit *A'λP* reliquid *M* quaſ *ε* quaſi *π* aliquaſ A_2 *Giss. uncis inclusserunt* quaſi *Stewech. Scriuer.* quaſi *ex illo* quaſ *natum est, quod ipsum fortasse ex sequenti* quaſ *inrepsit* 16 auerſiſ (uerſiſ L_1) *ε* aduerſiſ *π uulgo* 17 et *απ* ut *λ* 18 arcet a tranſitu *Π* arceat tranſitu *ε* arcet ad tranſitum *δP* deceptumque] deſertumque *Π* concludit *π'* concludet *εP* concludat *uulgo* 20 ſuperuenire per fr. *εP* ſ. qui fr. *Π* peruenire ad f. *δ*

S. L. 1 receditur] reciditur *Aμ* 2 inſequuntur *Π* 3 mittetur *ε* 6 neclegentiã Q_1 7 obprimit] obp̄mit A_1 opprimit *MΠ* multiſ *A* 10 paciantur *μ* 12 adimant] ademant *α'* adhimant *Π* 13 praecedit] -et *M* 15 inimicuſ] -oſ *Π* 16 adiubat A_1 17 diſtinat *A'*

cedit illam partem temptat opprimere, quae prima transiuerit, dum reliqui alueo separantur; qui autem sequitur festinato itinere, illos, qui nondum potuerunt transire, conturbat.

XXIII. Camelos aliquantae nationes apud ueteres in acie produxerunt et Vrcilliani intra Africam † uel ceteri Mazices hodieque producunt. Sed genus animalium, harenis et tolerandae siti aptum, confusas etiam in puluere uento uias absque errore dirigere memoratur. Ceterum praeter nouitatem, si ab insolitis uideatur, inefficax bello est. Catafracti equites propter munimina, quae gerunt, a uulneribus tuti, sed propter inpedimentum et pondus armorum capi faciles et laqueis frequenter obnoxii,

De camelis et catafractis equitibus.

V. L. 1 tranſierit π 3 nondum $\mu\Pi$ *Förster* non[d.] $A'\delta P$

Cap. XXIII. 5 in aciem λP et] ut λ urcilliani $\alpha\Pi$ urciliani δ (urcĕliana manus *Coripp. Johann. V 390*) turcilliani λ circiliani P uſillani *teste Scr. Ortel.* circitani *uel* uſitani *Scr.* intra africã π in affricam ML in africã AQ in africa G *uulgo* in terra Africa *Scriu.* [i. A.] *suspicor* 6 uel ceteri mazicef Π uel ceteri mazetef *(uoci* ceteri *in Q* f *adsutum est)* μG u. c. macetef A uel c. manziceſ P ueleteri manziceſ V uel ceterae nationeſ D [u. c.] macetef *uulgo* [u. c.] mazaceſ *siue* mazuceſ *Scriuer.* cirtaei mazuceſ *Oudend.* genuſ] g. hoc λP hoc g. *uulgo* 7 tolerandae ſiti δP tolerandae ſitiſ Π toleranda ẽ (eſt G) ſiti α tollerabile ſiti *quod praecedit* et *omisso* λ [in] puluere [uento] *Stew.* in puluerulento *Rolandius auct. St.* 9 praeter] propter ΠP ſi ab inſolitiſ u. $G\pi'$ ſi ab inſoliſ u. α' ſi ab inſolutiſ u. *corr. (a 2?)* *in* ſi hoc uti u. P ſi hoc uti u. λ [ſi ab i. u.] *Modius a. St.; recte defendit Otto; 'Considera, lector, num hic aliquid lateat de* olore *uel* ululatu *siue barritu camelorum' Oud.* 10 [bello] P_1, *in margine additum fortasse ab ipso* 11 [a] ε uuln. quidem *uulgo* 12 faciles et laqueiſ *Giss.* facileſ et laqueiſ (*uel* alioquin) *Oud.* facileſ et aliquae hiſ D facileſ et alia quae hiſ V facileſ et alia quib. Π facile eſt alia quae hiſ α' facile eſt aliaque hiſ G f. e. alaque (*seq.* obnoxia) A_2 eoſ facile eſt q̃m λ eoſ facile ẽ & quoniã (hoc uerbum *i. l. er. a 2*) P eoſ facile eſt quoniam *uulgo* frequenter funt 2 obnoxii Π fr. obnixi *uulgo*

S. L. 1 obprimere λ

Cap. XXIII. 7 arenif αL arenif Q *(spiritus ille asper num ab 1 additus?)* 10 catafracti equiteſ] catafracte equiteſ A catafractae equiteſ M 11 impedimentum Π

contra dispersos pedites quam contra equites in certamine meliores, tamen aut ante legiones positi aut cum legionariis mixti, quando comminus, hoc est manu ad manum, pugnatur, acies hostium saepe rumpunt. XXIIII. Quadrigas falcatas in bello rex Antiochus et Mithridates habuerunt. Quae ut primo magnum intulere terrorem; ita postmodum fuere derisui. Nam difficile currus falcatus planum semper inuenit campum et leui inpedimento retinetur unoque adflicto aut uulnerato equo decipitur. Sed maxime hac Romanorum militum arte perierunt: ubi ad pugnam uentum est, repente toto campo Romani tribulos abiecerunt, in quos currentes quadrigae cum incidissent, deletae sunt. Tribulus autem est ex quattuor palis confixum propugnaculum, quod, quoquomodo abieceris, tribus radiis stat et erecto quarto infestum est. Elefanti in proeliis magnitudine corporum, barritus horrore, formae ipsius nouitate homines equosque conturbant. Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit, postea Hannibal in Africa, rex Antiochus in Oriente, Iugurtha in Numidia

Quomodo quadrigis falcatis uel elefantis in acie possit sis

V. L. 1 *In distinguendis membris totius huius periodi Oudendorpium secutus sum maximam partem* equiteſ. In c. *uulgo* melioreſ. tamen π' Melior ē (eſt G) tamen α ſunt, Melior (-uſ Q_2) eſt tamen λ melivſ tamen ē *(illud* vſ *a 2 in l. er.; item* ē *a 2 in margine adsutum est) P* 2 aut ante] ut ante Π aut a. λ legionarii$^{s\,2}$ A 3 mixti ſint (ſunt Q) λ manū ad m. $\mu\Pi$ 4 ac.] et acieſ λ Cap. XXIIII. 5 mitridateſ (-iſ α') O 13 ex quattuor] *hic desinunt excerpta Korttiana 2* [ex] q. *uulgo* confixiſ in *corr. ex* confixum Π propugnaculo α' 14 quoquomodo MD quomodo $A'\Pi V\lambda P$ abiecerīſ δP adiecerīſ Π abiectiſ αQ abietiſ L [et] Π 15 quarto] quoque quarto Π 16 corporiſ A 17 conturbant] exterrent Π 18 in lucaniā P pirrhuſ V pyrruſ $\varepsilon\Pi$ pirruſ DP hannibal $\Pi VP\lambda$ annibal α' annibal DG in africa] i. italia Π 19 iugurtha Π iugurta $\varepsilon\delta P$

S. L. Cap. XXIIII. 7 falcatuſ] falcatoſ A_1 8 retenetur α' uno] unu M adflicto] afflicto Π adflictu μ adflicti A_1 9 hac] hoc A bac M_1 10 arte] artem α' 12 incediſſent M 13 triboluſ Π 14 radiiſ ſtat] radiſiſtat A_1 radiſiſtā M 15 elefanti] elephanti $M\Pi$ *et ita (exceptis tribus locis M) semper* 16 barrituſ] barritoſ α' barritu Π 17 equoſque] quoſque μ 19 numidia] ouidia M nomidia A_1

copiosos habuerunt. Aduersus quos diuersa resistendi excogitata sunt genera. Nam et centurio in Lucania gladio manum, quam promuscidem uocant, unius abscidit, et bini catafracti equi iungebantur ad currum, quibus insidentes clibanarii sarisas, hoc est longissimos contos, in elefantos 5 dirigebant. Nam muniti ferro nec a sagittariis, quos uehebant beluae, laedebantur et earum impetum equorum celeritate uitabant. Alii contra elefantos catafractos milites inmiserunt, ita ut in brachiis eorum et in cassidibus uel umeris aculei ingentes ponerentur e ferro, ne manu sua 10 elefas bellatorem contra se uenientem posset adprehendere. Praecipue tamen uelites antiqui aduersum elefantos ordinauerunt. Velites autem erant iuuenes leui armatura et corpore alacri, qui ex equis optime missibilia dirigebant. Hi equis praetercurrentibus ad latiores lanceas uel maiora 15 spicula beluas occidebant, sed crescente audacia postea collecti plures milites pariter pila, hoc est missibilia, in elefantos congerebant eosque uulneribus elidebant. Illud

V. L. 1 copioſoſ] cirquoſoſ (circuoſuſ *M*) *ε* aduerſum *δP* e. ſ.] excogitarunt *ε* 2 genera. Nam et centurio *δP* genera. Nam et minuciuſ centurio quarte legioniſ primuſ aſtatuſ *(cf. Flor. I 13, ubi tamen* primuſ *non apparet et hodie* Numiciuſ *non* Minuciuſ *legitur) Π* genera armatorum; turio *α* genera armarum. Turio *L* g. armorum. Turio *Q* genera armorum. Nam et centnrio *omisso quod praecedit* reſiſtendi *uulgo* 3 uniuſ *Florus Π* huiuſ *D* hui *V* uni *εP* 4 catafractati *ΠV* 5 [clib. — h. eſt] *λ* 6 [quoſ] M_1 7 [b. laed.] *Π* 8 catafractatoſ *ΠV* 10 ne [manu ſua] *εP* 13 [et] corpore *ε* 14 ex equiſ *π* et equiſ *ε* et ex equiſ *suspicor* optimiſ *δP* miſſilia (*corr. ex* miſſibilia *Π*) *ΠP* miſſilia opt. *uulgo* 15 praecurrentibuſ *P Oudend.* 17 miſſilia (*corr. ex* miſſibilia *Π*) *ΠP* 18 congerebant] congregabant *δ*

S. L. 1 diuerſa] aduerſa *α* 3 manum] -u *Π* promuſcidem] promoſchidem *Π* abſcidit] abſcidet *α'* 5 clibanarii ſariſaſ] cliuanariiſ ariſaſ *A'* clibanariiſ ariſaſ *M* elefantoſ] elephanto *Π* 6 muniti] moniti M_1 7 impetum] impetu *Π* 8 immiſerunt *Π* 10 umeriſ] *MQ* meriſ *L* humeriſ *A'π* punerentur *α'* 11 elefaſ] elefanſ *ε* elephanſ *δ* elefanteſ *P* poſſet] poſſit *ε* apprehendere *Π* 15 hii *A* 16 criſcente A_1 audatia *M*

additum est, ut funditores cum fustibalis et fundis rotundis lapidibus destinatis Indos, per quos regebantur elefanti, cum ipsis turribus affligerent atque mactarent, quo nihil tutius inuenitur. Praeterea uenientibus beluis, quasi inrupissent aciem, spatium milites dabant. Quae cum in agmen medium peruenissent, circumfusis undique armatorum globis cum magistris absque uulneribus capiebantur [inlaesae]. Carroballistas aliquanto maiores — hae enim longius et uehementius spicula dirigunt — superpositas curriculis cum binis equis uel mulis post aciem conuenit ordinari, et, cum sub ictum teli accesserint, bestiae sagittis ballistariis transfiguntur. Latius tamen contra eas et firmius praefigitur ferrum, ut in magnis corporibus maiora sint uulnera. Aduersum elefantos plura exempla et machinamenta rettulimus, ut, si quando necessitas postulauerit, sciatur, quae sint tam inmanibus beluis opponenda.

Quid fieri debeat, si uel pars fugerit uel totus exercitus.

XXV. Sciendum uero est, si pars exercitus uicerit et pars fugerit, sperandum, cum in eiusmodi ne-

---

V. L. 1 fuſtibaliſ] fundibaliſ δ 2 indoſ] in hoſ (hoſ Q) λP 4 quaſi] qua *uulgo* 8 [inlaeſae] *ut otiosum inclusi* carrobaliſtaſ $\Pi Q_1 P$ aliquantum $A\mu$ hae (he VQ) $G\mu VP$ hec A haec D hi Π 10 curriculiſ] curribuſ δP *uulgo* biniſ] boniſ ε uel muliſ poſt a. c. ord. (*cf.* II, 25) Π aut muliſ p. aciem [o. o.] V aut muliſ p. ac. [c.] ord. DP [uel m. p. a. c.] ordinari (ordinart A_2) ε aut m. p. a. ordinari *praemissis* utile eſt et *uocabulo* carroballiſtaſ *ac deleto* inlaeſae *Oudend.* aut m. p. a. ordinari conuenit *uulgo* 11 ſub ictum *Lang* ſub ictu Π ſubiectu αL ſub iactu $Q\delta P$ ſub iactum *uulgo* · 12 balliſtariiſ (ball. Π) $G\Pi V$ balliſtarii α' baliſtariiſ D balliſtarum λ baliſtiſ P tranſſigantur (-fug- Q) λ, *quam lectionem uulgata, mutato quod praecedit* et *in* ut, *retinuit* 14 aduerſuſ Π 15 rettulimuſ A' retulimuſ $\mu\Pi P$ retulerimuſ δ

Cap. XXV. 18 ſperandum α quid ſperandum λ minime deſperandum π eiuſmodi] huiuſmodi λ

S. L. 2 deſtinatiſ A_1 deſtinatoſ GM 3 ipſiſ] ipiſ M 4 tutiuſ] totiuſ $\alpha'(V)$ 5 inrupiſſent] inrupiſſet A' ſpacium MG 11 hordinari Π 14 ſint] ſ̃ A_1 15 poſtolauerit M 16 tam] tam̃ (˜ *er.*) A

cessitate ducis constantia totam sibi possit uindicare uictoriam. Innumerabilibus hoc accidit bellis, et pro superioribus sunt habiti qui minime desperarunt. Nam in simili condicione fortior creditur quem aduersa non frangunt. Prior ergo de caesis hostibus spolia capiat, quod ipsi dicunt, 5 colligat campum, prior clamore ac bucinis exultare uideatur. Hac fiducia ita perterrebit inimicos, ita suis fiduciam geminabit, quasi uictor ex omni parte discesserit. Quod si aliquo casu omnis in acie fundatur exercitus, perniciosa clades; tamen reparationis multis fortuna non defuit, et 10 medicina quaerenda est. Dux ergo prouidus sub ea cautela publico debet Marte confligere, ut, si quid pro uarietate bellorum uel condicionis humanae secus acciderit, absque graui detrimento liberet uictos. Nam si uicini colles fuerint, si post terga munitio, si ceteris abscedentibus fortissimi 15 quique restiterint, se suosque seruabunt. Frequenter iam fusa acies dispersos ac passim sequentes reparatis uiribus interemit. Numquam exultantibus maius solet euenire discrimen, quam cum ex subito ferocia in formidinem com-

V. L. 1 ducif confentiat et tam α' duci confentiat et tam *G* ducif confentiat providentia et tamen λ 2 pro fuperioribuf] fuperioref δ*P* 5 et quod *uulgo* 6 ac] et ΠP_1 clamare ac bucinaf exaltare δ 7 [ita] δ*P* perterreuit α' perterruit *G* [ita fuif] α et λ et fuif *uulgo* 8 geminabit] g. fuif λ 9 fundantur Π perniciofae (pernec- *P* pernit- *D*) cladif tamen δ*P* 10 reparationibuf λ et med.] haec (hec *Q*) m. λ hac m. *Scriu.* 12 pro uarietate *A*'π probari et ate *M* probarit et ante λ 18 interimit *GP* nam numq. *uulgo* euenire] effe *uulgo* uiri[buf — exultanti]buf δ 18 maiuf] magif δ 19 ex fubito f. i. f. commutatur *Lang* fubito fer. i. f. commutatur *uulgo* ex fubita f. i. f. commutantur π' exubeta f. i. f. c. α' exhibita f. i. f. commutantur *G* exfuperata f. in formidinem (in fortitudinem λ) commutantur λ*P* *Oudend.*

S. L. Cap. XXV. 2 accedit α' belluf *A* 3 difperarunt ε conditione ε 6 collegat α' bucinef Π uideantur Π 7 hac] ac *A*' 8 geminauit α uictor] dicto Π 9 aliquo] alico A_1 13 conditionif ε 14 decrimento *A* 15 poft erga α pof terga Π monitio M_1 abfcidentibuf A_1 16 reftituerint Π 17 fequentif α' 18 interhemit Π 19 exubita Π

mutatur. Sed quocumque euentu colligendi sunt superstites, bello erigendi adhortationibus congruis et armorum instauratione refouendi. Tunc noui dilectus, noua quaeruntur auxilia et, quod amplius prodest, captatis occasionibus in ipsos uictores per occultas insidias impetus faciendus ac sic audacia reparanda. Nec oportunitas defit, cum pro felicitate superbius et incautius mentes efferantur humanae. Si quis hunc casum ultimum putat, cogitet euentus omnium proeliorum inter initia contra illos magis fuisse, quibus uictoria debebatur.

Regulae bellorum generales.

[XXVI. REGULAE BELLORUM GENERALES.

In omnibus proeliis expeditionis condicio talis est, ut quod tibi prodest aduersarium noceat, quod illum adiuuat tibi semper officiat. Numquam ergo ad illius arbitrium aliquid facere aut dissimulare debemus, sed id solum agere, quod nobis utile iudicamus. Contra te enim esse incipis, si imiteris quod fecit ille pro se, et rursum quicquid pro tua parte temptaueris contra illum erit, si uoluerit imitari.

V. L. 1 quocumque euentu *Gπ* quocumque euentu ſ *M* quocumque euentuſ ſunt *A* quicumque euentuſ ſunt *λ* quicumque euentuſ fuerit *uulgo* 2 congruiſ et] c. ſed (*in A* ſed) *ε* 3 dilectuſ *uulgo* delectuſ *δP* dilecti *Π* dilectū (˜ *er. et* ſ *a 2 add.*) *A* dilectum (di- *in* de- *corr. G*) *μG* querunt *Π* 4 captatiſ] occupatiſ *ε* 7 cum] dum *Π* felic.] fidelitate *δ* ſuperbiuſ *ΠPQ* ſupuiſ *A* ſuperbiſ *MG* ſupbi$^{uſ\,2}$ *L* ſuperboſ *δ*

Cap. XXVI. 12 In omn. pr. expeditioniſ c. t. e. *π'* I. o. p. expeditionib; c. t. e. *P* I. o. p. et expeditionibuſ c. t. e. *Schweb.* [I. o. p. e. c. t. e.] *ε* 13 aduerſario *δP* [ad]iuuat *δP* 15 aut] uel *π* 17 incipiſ *corr. ex* incipit *Π* incipit *εδP*

Mirus est consensus huius primae regularum generalium particulae cum initio breuis excerpti, quod codex ille celeberrimus scriptorum militarium Graecorum Laurentianus X. saeculi folio 131 continet et cui inscriptio est Τὰ εἰς ὕστερον ἐμβληθέντα

S. L. 5 impetoſ faciendoſ *α'* 6 ſic] ſi *Aμ* audacia] audatiam *Aμ* reparanda] reparandam *μ* 7 efferantur] offerantur *μ* 8 euentoſ A_1 9 praeliorum *Π*

Cap. XXVI. 13 adiubat A_1

In bello qui plus in agrariis uigilauerit, plus in exercendo milite laborauerit, minus periculum sustinebit.

Numquam miles in acie producendus est, cuius antea experimenta non ceperis.

Aut inopia aut superuentibus aut terrore melius est 5 hostem domare quam proelio, in quo amplius solet fortuna potestatis habere quam uirtus.

Nulla consilia meliora sunt nisi illa, quae ignorauerit aduersarius, antequam facias.

Occasio in bello amplius solet iuuare quam uirtus. 10

In sollicitandis suscipiendisque hostibus, si cum fide ueniant, magna fiducia est, quia aduersarium amplius frangunt transfugae quam perempti.

Melius est post aciem plura seruare praesidia quam latius militem spargere. 15

V. L. *ἀπὸ ἄλλων βιβλίων γνωμικά'. Incipit autem ab his uerbis 'Τοιαύτη τίς ἐστιν ἐν τοῖς τῶν πολέμων καιροῖς ἡ τοῦ συμφέροντος εὕρεσις. Τὸ σοὶ συμφέρον τοῖς πολεμίοις ἐστὶν ἀσύμφορον· καὶ ὃ παρ' ἐκείνοις ὠφέλιμον, τοῦτο τοῖς σοῖς ἐναντιοῦσθαι φιλεῖ· οὐδὲν τοίνυν κατὰ τὴν ἐκείνων γνώμην ἢ ποιεῖν ἢ παραιτεῖσθαι συμφέρει ἡμῖν, τοῦτο δὲ μόνον πράττειν, ὅπερ τοῖς ἡμετέροις χρήσιμον εἶναι νομίζομεν· εἰ γὰρ, ἅπερ ἐκεῖνος ὑπὲρ ἑαυτοῦ πράττει, ταῦτα σὺ μιμήσῃ, σαυτὸν ἀδικεῖς, ὥσπερ καὶ τὸ ἀνάπαλιν[·] εἴ τι σὺ πράττεις συμφέρον σαυτῷ, τοῦτο βλάψει τὸν πολέμιον τὰ σὰ μιμεῖσθαι βουλόμενον. Quae secuntur a nostris regulis prorsus discrepant.* 1 [In bello — ſuſtinebit] *λ rubris litteris haec sunt exarata pro titulo noui* (XXVIIII.) *capitis in α* 2 mileſ *R. M.* 3 in aciem *δP* 5 aut inopia] poteſ inopia *λ* aut inopia (potes *correxit manus satis antiqua*) *P* ſuperuent.] ſ. aut inopia *P* meliuſ [eſt] *ε* 6 domare (domare *G*) *εΠ* fame domari *P* (poſt *corr.* in fame domari) fame edomari *δ*

ſolet] poteſt *Π* 8 [nulla — uirtuſ] A_1 *sed a manu satis antiqua (1?) in margine addita sunt* niſi] quam *λ* ignorauit *Π* 9 faciat et occaſio *δ* 10 [Occaſio — uirtuſ] *L* 13 tr. fr. *uulgo* perempti] peremptio *Π* 15 ſpargere *π* expargere *α* expergere *λ*

S. L. 3 antea] ante ea A_1 4 ceperiſ] coeperiſ A_1 5 terrore meliuſ] terrorem meliuſ *A'* 12 fidutia *A* 15 laciuſ *M*

Difficile uincitur qui uere potest de suis et de aduersarii copiis iudicare.

Amplius iuuat uirtus quam multitudo.

Amplius prodest locus saepe quam uirtus.

5 Paucos uiros fortes natura procreat, bona institutione plures reddit industria.

Exercitus labore proficit, otio consenescit.

Numquam ad certamen publicum produxeris militem, nisi cum eum uideris sperare uictoriam.

10 Subita conterrent hostes, usitata uiliscunt.

Qui dispersis suis inconsulte sequitur, quam ipse acceperat, aduersario uult dare uictoriam.

Qui frumentum necessariaque non praeparat, uincitur sine ferro.

15 Qui multitudine et uirtute praecedit, quadrata dimicet fronte, qui primus est modus.

Qui inparem se iudicat, dextro cornu suo sinistrum cornu pellat inimici, qui secundus est modus.

Qui sinistram alam fortissimam habere se nouit, dex-
20 tram alam hostis inuadat, qui est tertius modus.

Qui habet exercitatissimos milites, in utroque cornu pariter proelium debet incipere, qui quartus est modus.

V. L. 1 [uere] λ aduerſariiſ Π 2 iudicare ΠPD indicare λ uindicare α umdicare V 4 pr. ſepe locuſ Π ſ. l. pr. *uulgo* 5 inſtitutione pl. reddit induſtria e. ε inſtitutio pl. reddit induſtrioſ e. Π inſtitutio pl. reddit [ind.] e. δ inſtitutio pl. reddit. Induſtria e. P 9 niſi cum eum εΠVP niſi cum D niſi eum *Schwebel.* ſperare] ſpectare Π 10 uileſcunt πλ 11 diſperſoſ ſuoſ $λP_2$ 12 aduerſariiſ *(sed* iſ *i. l. er.)* Π 13 frumentum neceſſariaque (-quae α') αΠ frumenta neceſſaria λ frumentum neceſſariumque commeatum δP 14 ferro] ferro et eſt primuſ (primoſ Q_1) moduſ λ 16 primuſ] ſecunduſ $λP_2$ 17 [Qui inparem — ſecunduſ eſt moduſ] $εP_2$ 19 alam [fortiſſimam h. ſ. nouit d. alam] hoſtiſ inu. P_1 nouerit *uulgo* 22 par[iter] δ eſt quart. *uulgo*

S. L. 3 iubat $A_1Π$ 8 publicum] puplicam Π 10 huſitata M 13 praeparat] -ant Aμ 15 praecedit] -et A_1 17 imparem Π 19 ſiniſtram malam A fortiſſimam] fortiſſima A_1 dextram malam A dextrã malam G

Qui leuem armaturam optimam regit, utramque alam hostis inuadat ferentariis ante aciem constitutis, qui quintus est modus.

Qui nec numero militum nec uirtute confidit, si depugnaturus est, de dextra sua sinistram alam hostium pulset reliquis suis porrectis in similitudinem ueri, qui sextus est modus. 5

Qui pauciores infirmioresque habere se nouit, septimo modo ex uno latere aut montem aut ciuitatem aut mare aut fluuium aut aliquod debet habere subsidium. 10

Qui confidit equitatu, aptiora loca quaerat equitibus et rem magis per equites gerat.

Qui confidit pedestribus copiis, aptiora loca peditibus quaerat et rem magis per pedites gerat.

Cum explorator hostium latenter oberrat in castris, omnes ad tentoria sua per diem redire iubeantur, et statim deprehenditur explorator. 15

Cum consilium tuum cognoueris aduersariis proditum, dispositionem mutare te conuenit.

Quid fieri debeat, tractato cum multis, quid uero 20.

V. L. 1 optimam] optime *P* regit] gerit *λ* 2 ferentarii *λ* conſtitutiſ] conſtituti ſint (ſunt *Q*) *λ* 2 e. q. *uulgo* 5 dextera *V* 6 ueri (muri *D*) *O* ueru Q_2 *uulgo* 8 pauciorefque infirmiorefque *Π* 10 aut aliquod *δP* aut aliquid *Π* [a.] aliquod *αQ* ꝗ aliquod *L* [ſubſidium] *δ* 11 equitatu *Gδ* aequitatũ (˜ *er.*) *A* equitatum *MQ* equitatui (i *in P postea adsutum uidetur*) *ΠP* ꝑ equitatũ *L* aptiora [loca quaerat — pedeſtr. copiiſ aptiora] *Π* 12 rem magiſ per [equiteſ gerat — peditibuſ quaer. et rem magiſ per] *ε* equiteſ] pediteſ *P* 13 confidet *M* 16 ad tentoria ſua] ad centuriaſ ſuaſ *Π* iubeantur (-atur *D*) *π* iubebantur *α* iubentur *λ* [et] *λ* 20 tractato *α* tracta *π* tractatur *Q* tractetur *L*

S. L. 1 leuem armaturam] leue armatura *Π* 3 moduſ] modiſ *A* 5 ſiniſtram malam *A* ſiniſtrã malam *G* hoſtium] hoſtiam A_1 8 pautioreſ *A* 11 confidit] confidet *M* quaerat] querit A_1 equitibuſ] aequi═══tibuſ *A* 15 explorator] exploratoſ *α'* 16 omneſ] om̃ *M* 18 aduerſariiſ] aduerſariſ *M* 19 diſpoſitionem] diſpoſitiorem *Π*

facturus sis, cum paucissimis ac fidelissimis uel potius ipse tecum.

Milites timor et poena in sedibus corrigit, in expeditione spes ac praemia faciunt meliores.

5 Boni duces publico certamine numquam nisi ex occasione aut nimia necessitate confligunt.

Magna dispositio est hostem fame magis urguere quam ferro.

Quo genere depugnaturus sis, nesciant hostes, ne ali-
10 quibus remediis obsistere moliantur.]

De equitatu sunt multa praecepta; sed cum haec pars militiae usu exercitii, armorum genere, equorum nobilitate profecerit, ex libris nihil arbitror colligendum, cum praesens doctrina sufficiat.

15 Digesta sunt, imperator inuicte, quae nobilissimi auctores diuersis probata temporibus per experimentorum fidem memoriae prodiderunt, ut ad peritiam sagittandi, quam in serenitate tua Persa miratur, ad equitandi scientiam uel decorem, quae Hunnorum Alanorumque natio uelit
20 imitari, si possit, ad currendi uelocitatem, quam Saracenus

---

V. L. 1 ſiſ] eſ$^{t\,2}$ *Π* ac] uel *δP* fidiſſimiſ *π* 3 p. et t. *uulgo* corrigunt *uulgo* expeditionibuſ *P* 4 ac praem.] ad p̄lia (prelia *Q*) *λ* 7 magiſ fame *Π* urgere *π* 11 *Commata* De equitatu — ſufficiat *et* Quo — moliantur *suadente uno cod. Π transposui. Quod omnes has regulas a Vegetio abiudicaui, nemo, spero, dissentiet* 12 exercitii *δP* exercitui *ε* exercitio *Π* 16 probato temporibuſ exercitio per *λ* [probata] *δ* 17 sag. per. *uulgo* 19 quea (que *Π*) *π* q; *α'* quam *G* [q.] *λP*$_1$ hunnorum *Π* hunorum (hunorem *L*) *λδP* unorum *α'* unorum *G* halanorum *δ* uellet *δP* 20 ſi] ñ *A*$_2$ *i. l. er.* poſſet *δP* ſaracenuſ *ΠVP* ſarracenuſ (-oſ *L*) *εD*

S. L. 3 poena] pena *MΠ* ſedibuſ] ſediebuſ *M (Par. 6503)* corriget *AμΠ* 5 hoccaſione *A* 9 quo] quod *Π* 12 uſu] uſum *ε* 13 profecerit] proficerit *Aμ* profecerint *Π* praeſenſ] p̄henſuſ (prehenſuſ *G*) *A*$_1$ 15 digeſta] degeſta *A'* nouiliſſimi *A* 17 peritiam] peritia *α'* 19 decorem] dequorem *A*$_1$ 20 currendi] curendi *A*$_1$

Indusque non aequat, ad armaturae exercitationem, cuius campidoctores uel pro parte exempla intellexisse gaudent, regula proeliandi, immo uincendi artificium iungeretur, quatenus uirtute pariter ac dispositione mirabilis reipublicae tuae et imperatoris officium exhiberes et militis. 5

V. L. 1 exercitationem] exercitium λ 3 regula] nunc Regula *L* Nunc regula *Q* iungeretur] α iungitur λ iniungeretur *(sed alterum* i *a 2 insertum)* *Π* ingeratur δ*P* 4 quatinuſ δ*P* 5 exhibereſ *Π* exhibebiſ ε*P* exhibueriſ δ militum *Π*

Flauii Vegati (Vegeti *G*) Renati Viri (Virili *A*) Inluſtriſ Liber III Expt. Incipit Liber Quartuſ Inciṗ (Incipiunt *G*) Capitula *A*' Flauii Vegati (Vegeti λ*M*₂) Renati Viri Int. (Int̊. *Q*) Lib̃. III Explicit (Expt. *L* Exptc. *Q*) Inciṗ (Incipit *L*) Lib̃. IIII Incipiunt (Incipit *L*) Capitula (Capt. *L*) Libri Quarti (III *Q*) μ Expt. Lib̃. III (tertiuſ *V*) Inciṗ. (Incipit *V*) Lib̃. IIII (quartuſ *V*) Flauii Vegetii Renati V̊. (Vire *V*) Ill. (Illuſtriſ *V*) Epitoma (epytoma *V*) Inſtitutorum Rei Militariſ Ad Theodoſium Imperatorem ([A. Th. I.] *D*) Feliciter δ Explicit Liber Tertiuſ. Incipit Liber Quartuſ. Item Capitula Libri Quarti *Π* *subscriptione caret P.*

S. L. 3 regula] -ã *A* 4 uirtute] uirtutem ε diſpoſitione] diſpoſitionem *A*' (*L*) 5 offitium *A*

facturus sis, cum paucissimis ac fidelissimis uel potius ipse tecum.

Milites timor et poena in sedibus corrigit, in expeditione spes ac praemia faciunt meliores.

5 Boni duces publico certamine numquam nisi ex occasione aut nimia necessitate confligunt.

Magna dispositio est hostem fame magis urguere quam ferro.

Quo genere depugnaturus sis, nesciant hostes, ne ali-
10 quibus remediis obsistere moliantur.]

De equitatu sunt multa praecepta; sed cum haec pars militiae usu exercitii, armorum genere, equorum nobilitate profecerit, ex libris nihil arbitror colligendum, cum praesens doctrina sufficiat.

15 Digesta sunt, imperator inuicte, quae nobilissimi auctores diuersis probata temporibus per experimentorum fidem memoriae prodiderunt, ut ad peritiam sagittandi quam in serenitate tua Persa miratur, ad equitandi scientiam uel decorem, quae Hunnorum Alanorumque natio uelit
20 imitari, si possit, ad currendi uelocitatem, quam Saracenus

---

V. L. 1 ſiſ] eſ^{t2} *Π* ac] uel *δP* fidiſſimiſ *π* 3 p. et t. *uulgo* corrigunt *uulgo* expeditionibuſ *P* 4 ac praem.] ad pli (prelia *Q*) *λ* 7 magiſ fame *Π* urgere *π* 11 *Commat* De equitatu — ſufficiat *et* Quo — moliantur *suadente uno cod. l transposui. Quod omnes has regulas a Vegetio abiudicaui, nem spero, dissentiet* 12 exercitii *δP* exercitui *ε* exercitio *Π* 16 pro bato temporibuſ exercitio per *λ* [probata] *δ* 17 sag. per. *uulg* 19 quea (que *Π*) *π* q; *α'* quam *G* [q.] *λP*$_1$ hunnorum *l* hunorum (hunorem *L*) *λδP* unorum *α'* unorum *G* hal norum *δ* uellet *δP* 20 ſi] ñ *A*$_2$ *i. l. er.* poſſet *δP* ſaracenuſ *ΠVP* ſarracenuſ (-oſ *L*) *εD*

S. L. 3 poena] pena *MΠ* ſediſbuſ] ſediebuſ *M (Par. 650* corriget *AμΠ* 5 hoccaſione *A* 9 quo] quod *Π* uſum *ε* 13 profecerit] proficerit *Aμ* profecerint *Π* phenſuſ (prehenſuſ *G*) *A*$_1$ 15 d[illegible] degeſta *A'* 17 peritiam] peritia *α'* [illegible] corem] 20 currendi] curendi *A*$_1$

Indusque non aequat, ad armaturae exercitationem, cuius campidoctores uel pro parte exempla intellexisse gaudent, regula proeliandi, immo uincendi artificium iungeretur, quatenus uirtute pariter ac dispositione mirabilis reipublicae tuae et imperatoris officium exhiberes et militis. 5

V. L. 1 exercitationem] exercitium *λ* 3 regula] nunc Regula *L* Nunc regula *Q* iungeretur] *α* iungitur *λ* iniungeretur *(sed alterum* i *a 2 insertum)* *Π* ingeratur *δP* 4 quatinuſ *δP* 5 exhibereſ *Π* exhibebiſ *εP* exhibueriſ *δ* militum *Π*

Flauii Vegati (Vegeti *G*) Renati Viri (Virili *A*) Inluſtriſ Liber III Expl. Incipit Liber Quartuſ Inciṗ (Incipiunt *G*) Capitula *A'* Flauii Vegati (Vegeti *λM₂*) Renati Viri Inl. (Inl̃. *Q*) Lib̃. III Explicit (Expl. *L* Expl̃c. *Q*) Inciṗ (Incipit *L*) Lib̃. IIII Incipiunt (Incipit *L*) Capitula (Capl. *L*) Libri Quarti (III *Q*) *μ* Expl. Lib̃. III (tertiuſ *V*) Inciṗ. (Incipit *V*) Lib̃. IIII (quartuſ *V*) Flauii Vegetii Renati V̄. (Vire *V*) Ill. (Illuſtriſ *V*) Epitoma Epytoma *V*) Inſtitutorum Rei Militariſ Ad Theodoſium Imperatorem ([A. Th. I.] *D*) Feliciter *δ* Explicit Liber Tertiuſ. Incipit Liber Quartuſ. Item Capitula Libri Quarti *Π sub-scriptione caret P.*

S. L. 3 regula] -ã *A* 4 uirtute] uirtutem *ε* diſpoſitione] diſpoſitionem *A'* (*L*) 5 offitium *A*

XLI. De prognosticis.
XLII. De aestuariis, hoc est de *rh*eumate.
XLIII. De locorum notitia siue remigibus.
XLIIII. De telis tormentisque *nau*alibus.
5 XLV. Quemadmodum nauali bello collocentur insidiae.
XLVI. Quid fiat, cum aperto Marte bellum nauale committitur.]

Agrestem incultamque hominum in initio saeculi uitam a communione mutorum animalium uel ferarum urbium 10 constitutio prima discreuit. In his nomen reipublicae repperit communis utilitas. Ideo potentissimae nationes ac principes consecrati nullam maiorem gloriam putauerunt quam aut fundare nouas ciuitates aut ab aliis conditas in nomen suum sub quadam amplificatione transferre. In quo 15 opere clementia serenitatis tuae obtinet palmam. Ab illis enim uel paucae uel singulae, a pietate tua innumerabiles urbes ita iugi labore perfectae sunt, ut non tam humana manu conditae quam diuino nutu uideantur natae. Cunctos imperatores felicitate moderatione castimonia, exemplis in-

---

1 pronoſticiſ *A'* 2 reumate *O* 3 notitiam *Π* ſiue de rem. *P* 4 teliſ] piliſ *Π* armiſ teliſ *uulgo* naualibuſ *uulgo* muralibuſ *O* 6 nabali belli *A* [XLVI.] Et quid fiat, c. a. M. b. n. c. Armorum denique inibi neceſſariorum enumeratiſ. Quid aſſereſ falceſ & bipenneſ *capit. XLV rubricae adnectentes Scriu. Schweb.* fiat] faciat *ΠP* *Sequenti prologo praemittunt* expliciunt Capitula Incipit Liber IIII *λ* Incipit prefatio *Π* V. L. Prol. 8 [in] initio *δP* 9 mutorum *εΠ* mortuorum *δP* brutorum *uulgo* 10 peperit *π'* 15 illiſ] aliiſ *δP* 18 natae *Lang* hanate *α'* enatae *ΠV Schw.* renatae *P* pacte *G* ornatę *λ* [n.] *D* paratae *uulgo ante Schw.* cunctoſ] cunctoſ itaque *λ* 19 imperator *δ* caſtimoniae *δP* exempliſ indulgentiae *scripsi ex* exempli indulgentiae *α'* exemplo indulgentiae *Gλ exc. Cusanum* exempliſ indulgentia *π* indulgentiae exemplo *uulgo*

S. L. 8 incultam] incultum *M* ſeculi *A* 9 communione] communitione *A'* 10 diſcreuit] deſcribit *α* 11 ac] a *α'* 12 conſecrati] conſecrant in *Π* 15 optinet *A'* 19 felicitate moderatione] felicitatem moderationem *α'*

dulgentiae, studiorum amore praecedis. Regni animique tui bona cernimus et tenemus quae anticipare et superior optauit aetas et extendi in perpetuum uentura desiderat. Quibus rebus tantum uniuerso orbi praestitum gratulamur, quantum uel humana mens petere uel gratia potuit diuina conferre. Sed dispositionibus uestrae clementiae quantum profecerit murorum elaborata constructio, Roma documentum est, quae salutem ciuium Capitolinae arcis defensione seruauit, ut gloriosius postea totius orbis possideret imperium. Ad complementum igitur operis maiestatis uestrae praeceptione suscepti rationes, quibus uel nostrae ciuitates defendendae sint uel hostium subruendae, ex diuersis auctoribus in ordinem digeram, nec laboris pigebit, cum omnibus profutura condantur.

Ciuitates aut natura aut opere debere muniri.

I. Urbes atque castella aut natura muniuntur aut manu aut utroque, quod firmius ducitur; natura aut locorum edito uel abrupto aut circumfuso mari siue palu-

V. L. 2 et tenemuſ quae] *π* etenim uſq; *α* haec enim *λ exc. Cusan.* [et] *λ exc. Cusan.* 3 in perpetuo *ε* 4 praeſtitum] conceſſum preſtitum *λ exc. Cusan.* gratulamur] gr. donum *λ exc. Cusan.* gr. honorẽ P_2 *(in margine)* gr. bonum *uulgo* 6 diſpoſitioniſ ueſtrae [cl.] *δ* 7 profecerit *ΠG* proficerit *Aμ* profuerit *δP* murorum] mutorũ *Π* elaborata *GλδP* elabora *α'* elabora[t 2 antiq.] *Π* documentu *M* documento *Π* 8 capitolina arx *Π* 9 [ut] *Π* 10 igitur] ergo *uulgo* poſſiderit *AμP* poſſederit *G* 13 in ordine *αδP* dirigam *V* dirigam[9] *D* Incipiunt capitula libri quarti ([l. q.] *D*) *δ*, *in quibus capitulatio et prologus transposita sunt. Post capitula enumerata V addit* Expliciunt Capitula Incipit Liber Quartuſ Feliciter.

Cap. I. 17 locorum edito (aedeto *corr. a 2 in* -ito *L* aedito *Q*) uel abrupto *εΠ* l. editu uel abructu *V* l. editu aut abruptu *D* l. editu uel abrupta (-o P_2) *P* loco edito uel abrupto *uulgo* circumfuſo *Π*

S. L. 4 tantum] tanto *α'* 5 humana menſ] humanam menſ *A'* 8 capituline *ε* archiſ *ε* 9 ſeruauit] ſeruabit *α'* orbiſ] urbiſ *A* 11 rationeſ] narrationeſ *Π*

Cap. I. 15 muniuntur] minuuntur *M* 17 padulibuſ *M*

dibus uel fluminibus; manu fossis ac muro. In illo naturali beneficio tutissimo eligentis consilium, in plano quaeritur fundantis industria. Videmus antiquissimas ciuitates ita in campis patentibus constitutas, ut deficiente auxilio locorum arte tamen et opere redderentur inuictae.

Non directos, sed angulosos muros faciendos.

II. Ambitum muri directum ueteres ducere noluerunt, ne ad ictus arietum esset expositus, sed sinuosis anfractibus, iactis fundamentis, clausere urbes, crebrioresque turres in ipsis angulis reddiderunt propterea, quia, si quis ad murum tali ordinatione constructum uel scalas uel machinas uoluerit admouere, non solum a fronte sed etiam a lateribus et prope a tergo uelut in sinu circumclusus obprimitur.

Quemadmodum muris e terra iungatur adgestus.

III. Murus autem ut numquam possit elidi, hac ratione perficitur. Interuallo uicenum pedum interposito duo intrinsecus parietes fabricantur. Deinde terra, quae de fossis fuerit egesta, inter illos mittitur uectibusque densatur, [ita ut a muro primus paries pro rata inferior, secundus longe minor ducatur, ut de plano ciuitatis ad similitudinem graduum quasi cliuo molli usque ad propugnacula possit ascendi,] quia nec murus ullis potest arietibus rumpi, quem terra confirmat, et quo-

---

V. L. 1 muro. In illo *π'* muroſ. In illo *α'* muriſ. In illo *G* muro ſine illa *corr. in* muro ſine illo L_1 muro. ſi nullo QL_2 muro. ſine ullo *P* 2 tutiſſimo *O* tutiſſima *Scriuer.* tutiſſimum *uulgo* conſiliũ *corr. in* conſilio *P* 3 fundatiſ(-taſ L_1) *ΛιP*

Cap. II. 6 ducere] duci *P* 7 eſſet expoſituſ *π* eſſediſpoſituſ *A* eſſe diſpoſitoſ *G* eſſet diſpoſituſ *M* eſſet diſpoſitũ *λ* 8 anfr.] ac fractibuſ MQ_1 9 reddiderunt *εΠVP* tradiderunt *D* ediderunt *uulgo* 12 ueluti *ε* in ſinũ *P* circumclauſuſ *δ*

Cap. III. 14 elidi] deleri *δ*. Interuallo uicenum pedum *V* Interuallo bicenum pedum *Π* I. uicenorum p. *D* Interuallo uicenum plenum pedum *α'P* interuallum uicinum pedum *μ* 15 interpoſitum *λ* 16 deinde] ſed inde *δ* [de] *δ* 17 [ita ut — asc.] *Gemoll* 18 pro rata *αδP* prolatuſ *Π* pro arte *λP* 19 cliuo molliuſque *εΠ* 21 ulluſ *D* ulluſ *M* illiſ *ΠP*

S. L. Cap. II. 8 crebrioreſ] creuioreſ *α'* 11 admouere] admonere *α'* 13 obp̃mitur A_1 obprimitur (*corr. ex* opp.) *G* opprimitur *μΠ* Cap. III. 14 hac] ac A_1 17 mittitur] mittetur *ε* 19 cliuo] clibo *Aμ* 21 poteſt] poſt *A*

uis casu destructis lapidibus ea, quae inter parietes densata fuerat, ad muri uicem ingruentibus moles obsistit. IIII. Cauetur praeterea, ne portae subiectis ignibus exurantur. Propter quod sunt coriis ac ferro tegendae; sed amplius prodest, quod inuenit antiquitas, ut ante portam addatur propugnaculum, in cuius ingressu ponitur cataracta, quae anulis ferreis ac funibus pendet, ut, si hostes intrauerint, demissa eadem extinguantur inclusi. Ita tamen supra portam murus est ordinandus, ut accipiat foramina, per quae de superiore parte effusa aqua subiectum restinguat incendium. V. Fossae autem ante urbes latissimae altissimaeque faciendae sunt, ut nec facile possint coaequari replerique ab obsidentibus et, cum aquis coeperint redundare, ab aduersario cuniculum continuari minime patiantur. Nam duplici modo opus subterraneum peragi, earum altitudine et inundatione, prohibetur. VI. Formidatur, ne multitudo sagittariorum de propugnaculis exterritis defensoribus adpositisque scalis occupet murum. Aduersum quod catafractas uel scuta in ciuitatibus debent habere quam plurimi. Deinde per propugnacula duplicia saga ciliciaque tenduntur impetumque excipiunt sagittarum. Neque

De cataractis et portis, ne noceantur ab ignibus.

De fossis faciendis.

Ne sagittis hostium homines laedantur in muro.

V. L. 1 deſtructiſ π diſtructiſ μG *Par. 6503* diſtructuſ A 2 fuerit εP fuerint D Cap. IIII. 4 exurantur] noceantur *Schwebelius, qui G cod. eam scripturam praebere confirmat. Sed errauit homo doctus; contra in inscriptione capitis omnes mei in* noceantur *conspirant* ac] et *uulgo* 6 cataracta] cataracte Π catafracta λ 10 ſuperiori Π reſtinguat (reſtingat D) $\pi\lambda$ reſtringuat M retinguat A_1 retinguat G Cap. V. 11 latiſſimae altiſſimaeque $\pi' P_2$ latiſſimaeque (-que G) α latiſſimae λP_1 14 redundare $\pi' A_2$ renundare α' redundari $G\lambda P$ Cap. VI. 18 Aduerſuſ Π 19 uel] atque *uulgo* 20 [per] propugnacula εP duplicia] puplica Π ſaga ciliciaque π ſaga[ci]liciaque ε ſaga cilicina P_2 *in l. er.* 21 impetumq; $A\pi'$ impetumque G impetum quae M quae impetum λP

S. L. 2 moleſ] moliſ $A\mu$ Cap. IIII. 7 anuliſ] anulliſ $\Pi(Q)$ 8 demiſſa] dimiſſa μ 9 portam] portem A_1 Cap. V. 14 menime A_1 paciantur M 16 prohibetur] perhibetur α Cap. VI. 18 appoſitiſ Π 19 catafractaſ] catafractiſ A_1 (catafracta G)

enim facile transeunt spicula quod cedit ac fluctuat. Inuentum quoque remedium est, ut de ligno crates facerent, quas metallas uocauerunt, lapidibusque complerent, ea arte inter bina propugnacula constitutas, ut, si per scalas ascendisset hostis et partem aliquam ipsius contigisset, supra caput suum uergeret saxa.

Quibus modis prouidendum sit, ne famem patiantur obsessi.

VII. Multa defensionum obpugnationumque sunt genera, quae locis conpetentibus inseremus. Nunc sciendum est obsidendi duas esse species, unam, cum aduersarius oportunis locis praesidiis ordinatis ***** uel aqua prohibet inclusos uel deditionem sperat a fame, quando omnes prohibuerit commeatus. Hoc enim consilio ipse otiosus ac tutus fatigat inimicum. Ad quos casus possessores, quamuis leui suspitione pulsati, omnem alimoniam uictus intra muros debent studiosissime collocare, ut ipsis exuberet substantia, aduersarios inopia cogat abscedere. Non solum autem porcinum sed et omne animalium genus, quod inclusum seruari non potest, deputari oportet ad laridum,

---

V. L. 2 [quoque] *M*, *addit. a 2 in margine* 3 metallaſ *ε VP* mactalaſ *D* metellaſ *Π uulgo* matellaſ *Oudendorpius et R. M.* 4 conſtitutaſ *δP*$_2$ conſtituaſ *εP* conſtituta *Π* per] ſuper *ε* (p *Q*$_1$) 6 uergeret *αQΠP* uergerent *L*$_1$ *uulgo* ucteret *(sic!) V* uerteret *D*

Cap. VII. 9 ſpecieſ eſſe *π'* una *π'* 10 continuiſ inſultibuſ impugnat obſeſſoſ, alteram cum *supplet lacunam Parisinus 7232 (XIV saec.); quod supplementum uulgata adripuit* 11 [incluſoſ uel d. — hoc e. c. ipſe otioſuſ] *Π* inclauſoſ *δ* deditionem ſperat a *corr. ex* deditionem ſperata *G* deditione ſperata *α'* deditionem ſperata *λδ* dedicatione ſperata *P* 14 leui ſuſpitione pulſati omnem *π'* leuiſ ſuſpitionem pulſationẽ *α'* leuiſ ſuſpitioniſ pulſationem *G* leuiſ ſuſpitio ſit pulſationiſ *λ* leuiſ ſuſpitione (one *a 2 in l. er.*) pulſatione (-one *a 2 i. l. er.*) *P* 15 exſuperet *Π* 16 ſubſtantiam *Π* 17 ſed [et] *π'* 18 poteſt] poterit *δ* laridũ *εΠP* laritũ *V* lardũ *D*

S. L. Cap. VII. 7 obpugnationum *supra lineam intrusum M* oppugnationum *Π* 8 compet. *Π* inſeremuſ] *syllaba* muſ *in loco eraso M* 12 prohibuerit] prohibuerint *α* commeatoſ *α'* ocioſuſ *μ* 13 fatigat] faſtigat *A* 16 abſcedere] abſcidere *A*$_1$ 17 porcinum] portinum *A*$_1$ 18 ſeruari] ſeruare *A*$_1$

ut adminiculo carnis frumenta sufficiant. Aues autem cohortales et sine inpensa in ciuitatibus nutriuntur et propter aegrotantes sunt necessariae. Pabula equis praecipue congerenda et quae adportari nequiuerint exurenda, uini aceti ceterarumque frugum uel pomorum congerendae sunt copiae nihilque, quod usui proficiat, hostibus relinquendum. Nam, ut hortorum cura in uirdiariis domorum uel areis exerceatur, utilitatis ac uoluptatis ratio persuadet. Parum autem proficit plurimum collegisse, nisi ab exordio dimensione salubri per idoneos erogatio temperetur: numquam periclitati sunt fame qui frugalitatem inter copias seruare coeperunt. Inbellis quoque aetas ac sexus propter necessitatem uictus portis frequenter exclusa est, ne penuria obprimeret armatos, a quibus moenia seruabantur. VIII. Bitumen sulphur picem liquidam oleum, quod incendiarium uocant, ad exurendas hostium machinas conuenit praeparari; ad arma facienda ferrum utriusque temperaturae et carbones seruantur in conditis; ligna quoque hastilibus sagittisque necessaria reponuntur. Saxa rotunda de fluuiis, quia pro soliditate grauiora sunt et aptiora mittentibus, diligentissime colliguntur; ex quibus muri replentur et turres; minima ad fundas siue fustibalos uel manibus iacienda; maiora per onagros diriguntur, maxima uero pondere formaque

Quae species praeparandae sint pro defensione murorum.

V. L. 3 pabulae quiſ α' pabula quiſ *G* pabulaque ſunt λ*P*$_1$ p. equiſ ſunt *P*$_2$ 4 [ac.] δ 6 uſui ε*P* [u.] *Π* de ſuiſ *V* ſuiſ *D* [Nam — persuadet] *suspicor* 7 uirdiariiſ α uiridariiſ *Π* uiridiariiſ δ*P* *(in hoc una cum* hortorum cura *in loco eraso)* uirdiriariiſ λ 8 ac] aut δ*P* et *uulgo* [ac uoluptatiſ] *R. M.* uoluntatiſ *D* 10 per idoneoſ] p. i. procuratoreſ *uulgo* 11 copiaſ [ſeruare] δ copia ſ. α' copiam ſ. λ *Par. 6503* coeperant α 13 portiſ π fortiſ *A*μ fortiſ *G* Cap. VIII. 16 praeparare λ 21 replebuntur *Π* 22 ad fundaſ ſiue fuſtibaloſ π'λ ad funda ſiue fuſtibaloſ α' funda ſiue fuſtibaliſ *G* fundiiſ ſiue fuſtibaliſ *P* 23 diriguntur [maxima — digeruntur] ε*ΠV*

S. L. 1 adminiculo] aminiculo *Π* 2 impenſa *Π* 3 congerenda] conierenda *Π* 4 apportari *Π* 10 pereclitati (-tate *G*$_1$) α 12 ſextuſ *Π* 13 opprimeret μ*Π* Cap. VIII. 14 Bitumen *Π* 15 ſulphor *A*$_1$ ſulfur *Π* incendiarium] incendiarum α 19 neceſſaria] neceſſariae α

uolubili in propugnaculis digeruntur, ut demissa per praeceps non solum hostes obruant subeuntes sed etiam machinamenta confringant. Rotae quoque de lignis uiridibus ingentissimae fabricantur, uel intercisi ex ualidissimis arbo-
5 ribus cylindri, quas taleas uocant, ut sint uolubiles, laeuigantur, quae per pronum labentia subito impetu bellatores solent [equos quoque] deterrere. Trabes quoque et tabulata uel diuersae magnitudinis clauos ferreos esse oportet in promptu. Nam obpugnantium machinis per alias machinas
10 consueuit obsisti, praecipue cum subitis operibus addenda sit muris uel propugnaculis altitudo, ne aduersariorum mobiles turres superemineant et capiant ciuitatem. VIIII. Neruorum quoque copiam summo studio expedit colligi, quia onagri uel ballistae ceteraque tormenta nisi funibus
15 neruinis intenta nihil prosunt. Equorum tamen saetae de caudis ac iubis ad ballistas utiles adseruntur. Indubitatum uero est crines feminarum in eiusmodi tormentis non mi-

Quid faciendum sit, si neruorum defuerit copia.

V. L. 1 digeruntur *P* diriguntur *D* demiſſa *δ* dimiſſa *εΠP* 2 [hoſteſ] *uulgo* obruantur *V* 3 conſtringant *Π* 4 [uel] *Π* interciſi *π* interciſiſ *MGQ* interteſiſ (-ceſiſ *2*) *L* interceſiſ *A* 5 cylindri *α* cilindri *δP* chilindriſ *λ* cycli *Π* taleaſ] galeaſ *δ* laeuigantur] eligantur *Π* 7 ſolent [equoſ quoque] deterrere *Lang* ſolent equoſ quoque deterere *α'* ſ. equoſ quoſque deterrere *G* ſ. eoſque deterrere *Π* ſ. quoſque deterrere (detreri *D*) *δ* ſ. equoſque deterrere *P* ſternunt equoſ q̃. *(punctum et ˜ er. a 2)* deterere (deterrent$_2$) *L* ſternunt ſolent equoſ quoque deterre (deterr^{ere} *2*) *Q* ſternunt equoſque ſolent deterrere *uulgo* tabulata] tabulaſ *π'* 8 [oportet] *Π* i. promtu *λ* 10 obſiſti] obeſſe *Π* Cap. VIIII. 13 [quoque] *δ* 15 ſetae *Gπ'* ſitę *μ* ſitae *A* ſete *ex* ſite *corr. P* 16 caudiſ ac iubiſ] c. ≡et≡ iubiſ *G* afferentur *Π* indubitanter *λ* 17 eſt *π'* et *ε* [e.] *P*

S. L. 5 leuicantur *M* 6 labentia] lauentia *α'* 7 trauef *M* 8 diuerſae magnitudiniſ] diuerſaſ magnitudineſ *Π* clauoſ] clauef *A* in ppmtu *Π* 9 oppugnantium *μ* oppugnandum *Π* Cap. VIIII. 14 honagri *A'* baliſtae *μ* balliſtae *Π* coeteraque A_1 16 ac iubiſ] adiubiſ A_1 adiuuiſ *M* balliſtaſ *Π* (baliſtaſ *G*) baliſtaſ $A_1\mu$

norem habere uirtutem Romanae necessitatis experimento. Nam in obsidione Capitolii corruptis iugi ac longa fatigatione tormentis, cum neruornm copia defecisset, matronae abscisos crines uiris suis obtulere pugnantibus, reparatisque machinis aduersariorum impetum reppulerunt. Maluerunt enim pudicissimae feminae deformato ad tempus capite libere uiuere cum maritis quam hostibus integro decore seruire. Cornua quoque uel cruda coria proficit colligi ad catafractas texendas aliaque machinamenta siue munimina.

Quid faciendum, ne aquae inopiam patiantur obsessi.

X. Magna urbis utilitas est, cum perennes fontes murus includit. Quod si natura non praestat, cuiuslibet altitudinis effodiendi sunt putei aquarumque haustus funibus extrahendi. Sed interdum sicciora sunt loca quae montibus sunt saxisque munita; in quibus superposita castella extra murum inferiores reperiunt fontium uenas ac de propugnaculis uel turribus destinatis protegunt telis, ut aquatoribus liber praestetur accessus. Quod si ultra ictum teli, in cliuo tamen ciuitatis subiecta sit uena, castellum paruulum, quem burgum uocant, inter ciuitatem et fontem conuenit fabricari ibique ballistas sagittariosque constitui, ut aqua defendatur ab hostibus. Praeterea in omnibus

V. L. 1 r. nec. experimento cognoſcitur λP r. neceſſitatiſ [e.] Π r. neceſſitatiſ expedimento V romana neceſſitaſ experimento D romanae ſcilicet neceſſitatiſ experimento *uulgo* 4 absciſſoſ *uulgo* 8 profuit π' 9 catafracta Π texenda Π tegendaſ ε munimenta δ

Cap. X. 10 [eſt] Π 11 muriſ A praeſtet G_1 13 ſicciora *(ex* -re *corr. A)* A'ΠV ſictiora D ſiociora M ſi alciora λ ſi altiora P *Schwebel.* — *In distinctione huius orationis membri* (ſicciora — uenaſ) *editionem Coloniensem (1524) secuti sumus; uulgo ante* in quibuſ *comma*, *post* caſtella *colon ponitur* 15 extra m. i.] ad extrema muri inferioriſ δ font.] montium δP 18 iactũ P 19 quem] quod λπ'P_2 20 ſagittarioſ[que] Π conſtitui ut Gπ conſtituat A conſtituat ut μ

S. L. 2 obſidione] obſiditione A' capituli A_1 capitoli M 4 abſciſoſ] abſciſo Π uiriſ] uireſ A_1 optulere Π 8 cruda] crura α'

Cap. X. 10 perenneſ] perhenniſ Π 12 hauſtuſ] auſtuſ Aμ 15 repperiunt ε 16 protegunt] prodegunt M 18 cliuo] clibo α' 19 paruolum α burgum] uurgum Π 21 defendatur] fendatur A_1

publicis aedificiis multisque priuatis cisternae sunt diligentissime substruendae, ut receptacula aquis pluuialibus, quae de tectis effluunt, praestent. Difficile sitis uicit, qui quanuis exigua aqua ad potum tamen tantum in obsidione sunt usi. XI. Si maritima sit ciuitas et sales defuerint, liquor ex mari sumptus per alueos aliaque patula uasa diffunditur, qui calore solis duratur in salem. Quod si hostis ab unda prohibeat, nam hoc accidit, harenas, quas excitatum uento mare superfuderat, aliquando colligunt et dulci aqua eluunt, quae sole siccata nihilominus mutatur in sales.

Si sales defuerint.

Quid faciendum, cum primo impetu uenitur ad muros.

XII. Violenta autem inpugnatio quando castellis uel ciuitatibus praeparatur, mutuo utrimque periculo sed maiore obpugnantium sanguine exercentur luctuosa certamina. Illi enim, qui muros inuadere cupiunt, terrifico apparatu expositis copiis in spem deditionis formidinem geminant tubarum strepitu hominumque permixto; tunc, [quia timor magis frangit insuetos,] primo impetu stupen-

---

V. L. 2 ſubſtruendae *ΠML* ſubtruendae *Q* ſubtrahendae *A'* ſubſtituendae *δP* 3 ſitiſ uicit *α* ſitiſ uincit eoſ *λ* enim eoſ ſitiſ uincit *Π* enim eoſ quiſ uicit *δP Oud.* enim uincit ſitiſ eoſ *uulgo* qui] quia *A* 4 exiguam aquam *ε* tamen tantum *αΠVP* tamen hac *λ* tamen *D* tantum *uulgo* Cap. XI. 5 ſaleſ defuerint *Gπ* ſaliſ defuerint *A* ſaliſ defuerit *M* ſal defuerit *λ* 6 aliaque *ε* atque alia *π'* atque *P* 7 qui *π* quia *ε* qui a *uulgo* 8 hoſteſ — prohibeant *Π* accidit] ſaepe accidit *λ* 9 excitatum uento *Π* excitato uento *α* exercitato uento *λ* exagitatum uentiſ *δP* colligant *λ* 10 eluunt] pfundunt *P* pfundant *λ* ſaleſ *GMΠVP* ſalēſ *(ita ut ipse correxisse uideatur) A* ſalem *λD*

Cap. XII. 12 utrique *π'* 13 exerceantur *δ* 14 [enim] *Π* 15 in ſpem] ſine ſpe *δP* 16 tubarum] turbarum *Π* hominumque] agminumque *Π* tunc quia timor magiſ frangit inſuetoſ *εP* t. q. t. magnuſ fr. inſ. *Π* tunc quia timor eã inſuetuſ *V* tunc timor eã agit inſuetuſ *D* tunc [quia timor magiſ frangit inſuetoſ] *Lang*

S. L. Cap. XI. 6 alueoſ] albeoſ *α* 9 ſuerfuderat] ſuperfunderat *α* 9 dulci aqua] dulcia aqua *Π* dultia aqua *A* 10 nihilhominuſ *α*

Cap. XII. 11 impugnatio *Π* 13 oppugnantium *MΠ* ſanguine] ſanguinem *μ* 14 illi en.] ille en. A_1 15 dedicioniſ *μ* 16 ſtrepitum *α'*

tibus oppidanis, si discriminum experimenta non norunt, admotis scalis inuaditur ciuitas. Quod si a fidentibus siue militaribus uiris repellatur prima congressio, statim clausis crescit audacia, et iam non terrore, sed uiribus et arte confligitur. XIII. Admouentur enim testudines arietes falces uineae plutei musculi turres; de quibus singulis, qualiter fabricentur, quo etiam pacto proelientur uel repellantur, edisseram. XIIII. De materia ac tabulatis testudo contexitur, quae, ne exuratur incendio, coriis uel ciliciis centonibusque uestitur. Haec intrinsecus accipit trabem, quae aut adunco praefigitur ferro et falx uocatur ab eo, quod incurua est, ut de muro extrahat lapides, aut certe caput ipsius uestitur ferro et appellatur aries, uel quod habet durissimam frontem, qua subruit muros, uel quod more arietum retrocedit, ut cum impetu uehementius feriat. Testudo autem a similitudine uerae testudinis uocabulum sumpsit, quia, sicut illa modo reducit modo proserit caput, ita machinamentum interdum reducit trabem interdum exerit, ut fortius caedat.

Enumeratio machinarum, quibus muri obpugnantur.

De ariete falce testudine.

XV. Vineas dixerunt ueteres quas nunc militari barbaricoque usu causias uocant. E lignis leuio-

De uineis, de pluteis, de aggere.

V. L. 1 norunt *M* 2 admotiſ *GμδP* admonitiſ *A* appoſitiſ *(sed* ap *non satis pure) Π* [a] *δ* 3 uiriſ *εδ* uirib; *P* eminuſ *Π* clauſiſ] oppida^nif^ *Π* Cap. XIII. 7 p̄lientur *μδP* p̄ligentur *A'* proeliantur *Π* 8 ediſſeram] enarremuſ *δP* Cap. XIIII. 8 materie *Π* materiea *G* 12 incurua (-ba *A*)*A'P* incuruata *μ* incuruatum *Π* curuatū *δ* 13 caput ipſ.] caput ei *V* ipſ. cap. *uulgo* 14 qua *Π Förster* quae *εδP* ſubruit *δP* ſubruet *αΠ* ſubruat *λ* 18 proſerit *α* proferit *Π* profert *λδP* machinamentum hoc interdum *Π* 19 exeret *A'* effert *λ* Cap. XV. 21 barbaricoque (-quae *α'*) *α* barbari quoque *π* barbario (barbaro *Q*) quoque *λ* cauſiaſ *uulgo* cauciaſ *δ* cau-

S. L. 1 obpidaniſ *A'* 3 reppellatur *A* 4 audatia *Aμ* 5 confligitur] confrigitur *A* Cap. XIII. 5 admouentur] ammou. *Π* 6 plutei] putei *A* (pultei *G*) 7 qualiter] pariter *Π* Cap. XIIII. 8 ac tabulatiſ] ac tauolataſ A_1 (apte dolata A_2) tauolatiſ *M* 9 contexitur] conteſſitur *α'* ne] nec *α'* 11 trauem *M* falſ *α* 15 retrocaedit A_1 impetu] impetum *M* 19 trauem *α'* Cap. XV. 21 uocant] uocat *A'* uocaNT *M*

ribus machina colligatur, lata pedibus octo, alta pedibus septem, longa pedibus sedecim. Huius tectum munitione duplici tabulatis cratibusque contexitur. Latera quoque uimine saepiuntur, ne saxorum telorumque impetu pene-
5 trentur. Extrinsecus autem, ne inmisso concremetur incendio, crudis ac recentibus coriis uel centonibus operitur. Istae, cum plures factae fuerint, iunguntur in ordinem, sub quibus obsidentes tuti ad subruenda murorum penetrant fundamenta. Plutei dicuntur qui ad similitudinem absidis
10 contexuntur e uimine et ciliciis uel coriis proteguntur ternisque rotulis, quarum una in medio, duae in capitibus apponuntur, in quacumque parte uolueris admouentur more carpenti; quos obsidentes applicant muris, eorumque munitione protecti sagittis siue fundis uel missibilibus defen-
15 sores omnes de propugnaculis ciuitatis exturbant, ut scalis ascendendi facilior praestetur occasio. Agger autem ex terra lignisque extollitur contra murum, de quo tela iactantur.

De musculis. XVI. Musculos dicunt minores machinas, quibus protecti bellatores sudatum auferunt ciuitatis; fossatum etiam

V. L. tiaſ *P* cautiuſ *Π* cautib; (cautibuſ *G*) *ε* cattoſ *Ed. Bonon. Lipsius Pol. I, 7 Versio Germanica 1511; Vincentius Bellouacensis hunc locum exscripsit* 'uineaſ dixerunt uetereſ, quaſ nunc cautibulaſ aliaſ chartoſ (cattoſ?) uocant'; *Oudendorp. aut uulgatam retentam aut* cautibulaſ *scriptum uult; Schwebel.* cattoſ *probare uidetur* hauſiaſ *Frid. Mone proposuit* 1 lata ped. octo alta *A'π* lata [p. o. a.] *μ* alta ped. o. lata *uulgo* 2 ſexdecim *uulgo* 3 tabuliſ *δP Scriuer.* 4 uiminea *MG* uinea *A*₁ uimina *D* uinee *A*₂ 5 concrementur *VP* cremetur *λ* crementur *D* 7 i. ordine *λ* 8 obſidenteſ] ſubſidenteſ *δP* [tuti] *Π* 9 abſidiſ] ſudiſ *Π* 10 [e] uimine *Π* 12 adponuntur *D* opponuntur (obp. *P*) *λΠP* in] et in *Π* quacumque partem *λ* quamcumque partem *P* 13 quoſ] quod *λM*₂ *in margine* [q.] *M*₁ ſubſidenteſ *δP* 14 miſſilibuſ *corr. ex* miſſibilibuſ *Π* Cap. XVI. 19 ſudatũ auferunt *εΠ* ſudatĩ auferunt *P*₂ *in l. er.* ſi lutũ offuent *V* ſi lutũ obfuerit *D et sine dubio P*₁ ſudetum auferunt *Lipsius* (*R. Mil. V, 5*) udatum auferunt *teste St. Ianus Palmerius* ciuitateſ[;] *Π* ciuitati; *Oud.* ;ciuitatiſ [;] *uulgo*

S. L. 5 immiſſo *Π* 8 tuti] toti *α'* 9 plutei] putei *α'* 10 coriiſ] coriſ *M* 12 admouentur] ammouentur *Π* 15 ciuitatiſ] ciuitateſ *α* 16 agger] ager *A*₁

adportatis lapidibus lignis ac terra non solum conplent sed etiam solidant, ut turres ambulatoriae sine inpedimento iungantur ad murum. Vocantur autem a marinis beluis musculi; nam quemadmodum illi, cum minores sint, tamen ballenis auxilium adminiculumque iugiter exhibent, ita istae machinae breuiores [uel] deputatae turribus magnis aduentui illarum parant uiam itineraque praemuniunt.

De turribus ambulatoriis.

XVII. Turres autem dicuntur machinamenta ad aedificiorum speciem ex trabibus tabulatisque conpacta et, ne tantum opus hostili concremetur incendio, diligentissime ex crudis coriis uel centonibus communita, quibus pro modo altitudinis additur latitudo. Nam interdum tricenos pedes per quadrum interdum quadragenos uel quinquagenos latae sunt. Proceritas autem ipsarum tanta fit, ut non solum muros sed etiam turres lapideas altitudine superent. His plures rotae mechanica arte subduntur, quarum lapsu uolubili magnitudo tam ampla moueatur. Praesens autem periculum ciuitatis est, si ad murum fuerit turris admota. Plures enim accipit scalas et diuerso genere conatur inrumpere. Nam in inferioribus habet arietem, cuius impetu destruit muros, circa mediam uero partem accipit pontem, factum de duabus trabibus saeptumque de uimine, quem subito prolatum inter turrem murumque constituunt et

V. L. 3 murum] muroſ π 7 ballenif O balaenif *grammatici docent* 6 [uel] deputatae *uulgo* uel dep. $\varepsilon\Pi P_2$ ualde put. δ ualde dep. P *de* uelut *cogitauit Oudendorpius* 7 aduentui μ aduentu $A'\pi'$ aduentũ P Cap. XVII. 9 [ex] *uulgo* 11 communita quibuſ $\pi\lambda$ communit a quibuſ α communitur quibuſ A_2 *Stewech.* 13 uel] ac Π 15 [altitudine] Π 16 hiſ plureſ rotae] hiſ autem crateſ Π quarum] quaſ Π 17 uolubili] immobili Π moueatur] moratur Π 23 turrem $\varepsilon\Pi$ turrim (rurim V) δP

S. L. Cap. XVI. 1 apportatiſ Π complent Π 2 ambulaturiae $A\mu$ impedimento Π 3 iungantur] iugantur A_1 beluiſ] ueluiſ Π 4 quemammodum Π 5 exibent Π 7 parant] parat Π Cap. XVII. 8 turreſ] turriſ α' 9 trauibuſ $A\mu$ compacta Π 12 tricenoſ] trecenoſ ε 16 rothae A_1 19 irrumpere Π 21 deſtruit] deſtruet ε mediam] media α' partem] parte M accipit] accepit Π 22 trauibuſ $A\mu$ de uimine] diuimine M

per eum egredientes de machina bellatores in ciuitatem transeunt et occupant muros. In superioribus autem turris illius partibus contati et sagittarii collocantur, qui defensores urbis ex alto contis missibilibus saxisque prosternant. Quo facto ciuitas capitur sine mora. Quid enim auxilii superest, cum hi, qui de murorum altitudine sperabant, repente supra se aspiciant altiorem hostium murum?

Quemadmodum ambulatoria turris possit incendi.

XVIII. Huic tam manifesto discrimini multis occurritur modis. Primum, si confidentia uel uirtus est militaris, eruptione facta globus egreditur armatorum et ui hostibus pulsis machinamentum illud ingens dereptis coriis de lignis exurit. Quod si oppidani exire non audeant, ad maiores ballistas malleolos uel falaricas cum incendio destinant, ut perruptis coriis uel centonibus intrinsecus flamma condatur. Malleoli uelut sagittae sunt, et, ubi adhaeserint, quia ardentes ueniunt, uniuersa conflagrant. Falarica autem ad modum hastae ualido praefigitur ferro; inter tubum etiam et hastile sulphure resina bitumine stuppisque conuoluitur infusa oleo, quod incendiarium uocant; quae ballistae impetu destinata perrupto munimine ardens

V. L. 1 egredientef] ingredientef ε (*cf.* IV, 19) 4 miffilibuf μP 5 Quo] Eo δ Cap. XVIII. 11 ing. dereptif c. d. l. e. *Schweb.* ing. direptif (*corr. ex* directif *P*) cor. d. l. e. δP ignef dir. c. de lignif e. Π ingenf dir. c. ut ignif exuritur *A* ingenf dir. c. uel ignif exurit *GM Par. 6503* ing. dir. coriif ignif exurit (ignif exurit *in l. er. Q*) λ ing. dir. coriif uel centonibuf ignif e. *Reg. 1286* 12 oppidani μπ oppidum *A* oppido *G* 13 ad maioref αLδP at maioref *Q* de maiore Π balliftaf (baliſt. *D*) δP ballifta Π balliftae ε 15 fagittae] fagitate $_2$*A* (fagittae *Par. 6503*) 16 quia] qua *Q* fi Π 18 haftile *A'* *LPV* 19 infufo δP

S. L. 1 bellatorif *corr. in* bellatoref *A* 4 ex alto] ex altato *A* 5 auxilii fupereft] auxiliif fupereft α hii *A* qui de murif] quidem murif *M* 7 altiorem] altiore Π Cap. XVIII. 8 defcrimini] difcrimine ε 10 erumptione *A* 14 diftinant μ 15 malleoli] malleolif Π 16 conflagrant] coflagrant α' cõflagrant *G* 17 ad modum] amodum α' 18 fulfure Π uitumine Π 19 incendiarium uocant] incendia conuocant Π 20 balliftae Π balifte (-ae λ) μ perrupto]

figitur ligno turritamque machinam frequenter incendit. Depositi quoque homines funibus, cum hostes dormiunt, in lanternis portant lucernas et incensis machinis rursum leuantur in murum. XVIIII. Praeterea partem muri, ad quam machina conatur accedere, caemento atque lapidibus uel luto siue lateribus, postremo tabulatis extruendo faciunt altiorem, ne defensores moenium desuper urbi uentura possit obprimere. Constat autem inefficax machinamentum reddi, si inueniatur inferius. Verum obsidentes eiusmodi dolum adhibere consueuerunt. Primo talem extruunt turrem, quae propugnaculis ciuitatis uideatur inferior; deinde secreto aliam de tabulatis intrinsecus turriculam faciunt et, cum muris fuerit machina sociata, subito funibus troc*h*leisque de medio turricula illa producitur, de qua egredientes armati, quia altior inuenitur, statim capiunt ciuitatem. XX. Interdum longissimas ferratasque trabes obponunt machinae uenienti eamque a muri uicinitate propellunt. Sed cum R*h*odiorum ciuitas obpugnaretur ab hostibus et turris ambulatoria supra murorum altitudinem ac turrium omnium pararetur, mechanici ingenio inuentum est tale remedium. Per noctem sub fundamenta muri cuniculum fodit et illum locum, ad quem

Quemadmodum altitudo muris addatur.

Quo pacto suffodiatur terra, ut machina nocere nihil possit.

V. L. Cap. XVIIII. 3 laternif *uulgo* 7 ne] ut π 8 inefficax π efficax $G\lambda$ efficaſ α' 10 conſueuerunt] conſuerunt Π 11 turrem $\varepsilon\Pi$ turrim VP murũ D 12 tabulif $\varepsilon\delta P$ 14 trochleif] trocleif O Cap. XX. 18 [a] Π 20 ſupra m. (muri P) a.] [ſ.] murorum altitudo λ pararetur] ſuperaret λ mechanici MV mecanici A' machanici *corr. in* michanici Π mechanico Q *uulgo* mechaneco *corr. in* mechanico L mechanici *(sed* a *in l. er. a 2;* mechanico *2)* P moechanicho D 21 tale rem.] latere med. Π 22 fundamenta] $\alpha\Pi$ fundamento λ fundamentiſ δP fodit] fodi Π

S. L. perrumpto A' perrupta Π 1 machinam] machina M 2 quoque] quodque α' Cap. XVIIII. 5 accedere] accidere M 7 maenium Π 8 opprimere Π 13 turriculum M_1 (L_1) et] ut Π fuerit] fuerint Π 14 torricula M Cap. XX. 17 trauef $A\mu$ opponunt $\mu\Pi$ 18 rodiorum O 19 oppugnaretur (opugn. Q) $\mu\Pi$

die postero turris fuerat promouenda, nullo hostium sentiente egesta terra cauauit intrinsecus, et, cum rotis suis moles fuisset inpulsa atque ad locum, qui subtercauatus fuerat, peruenisset, tanto ponderi solo cedente subsedit nec iungi muris aut moueri ulterius potuit. Ita ciuitas liberata est et machina derelicta. XXI. Admotis turribus funditores lapidibus, sagittarii iaculis, manuballistarii uel arcuballistarii sagittis, iaculatores plumbatis ac missibilibus de muris submouent homines. Hoc facto scalis adpositis occupant ciuitatem. Sed qui scalis nituntur frequenter periculum sustinent, exemplo Capanei, a quo primum scalarum obpugnatio perhibetur inuenta, qui tanta ui occisus est a Thebanis, ut extinctus fulmine diceretur. Et ideo sambuca exostra et tollennone obsidentes in murum hostium penetrant. Sambuca dicitur ad similitudinem citharae; nam quemadmodum in cithara chordae sunt, ita in trabe, quae iuxta turrem ponitur, funes sunt, qui pontem de superiore parte troc*h*leis laxant, ut descendat ad murum, statimque

De scalis sambuca exostra et tollennone.

V. L. 3 [ad] *Π* ſubtercauatuſ (ſubt̃ c. *V*)] ſubtuſ cauatuſ *uulgo* 5 aut] ac *δ* ciuitaſ] et ciu. *π* 6 derelicta *εVP* deſtructa *Π* deleta *DP* Cap. XXI. 8 miſſilibuſ *(corr. ex* miſſibilibuſ *Π) ΠDP* 9 de m. *Lang* e. m. *O* hominеſ *O* hoſteſ *uulgo* 11 capenei a quo *A'P* caueneiã quo *M* caueniani quo *λ* primum] pr. haec *uulgo* [ſcalarum] *δ* 14 tollennone (-æ *A*) *A'* *(cf. quae Bugge Fleckeis. annal. a. 1872 p. 106 disseruit)* tollennonne *M* tollenone *δ* tollennonnė *Q* tollen nonne *L* tolenone *Π* telle none *P* [in] *λ* 15 ad ſimilitudine *Π* a ſimilitudine *δP*; *hunc locum probare putat Oudendorpius supra in c. XIIII huius libri* ad ſimilitudinem *pro* a ſimilitudine *legendum esse; sed loci sunt dissimiles* 16 cordae *D* cordae *εΠVP* [in] *ε* 17 turrem *Π* turre *α* turreſ *λ* turrim *δP* ſuperiori *αΠQ* ſuperiora *L* 18 trocle (-ae *M*)

S. L. 1 die] due *A* promouenda] promouendi A_1 3 moleſ] moliſ *MG* molliſ *AL* impulſa *Π* 4 ponderi ſolo] ponderiſ ſolo *α* Cap. XXI. 6 ammotiſ *Π* 7 manubal. *μΠ* 8 arcubal. *μΠ* 9 e] et $Π_1$ ſummouent *Π* appoſitiſ *Π* 11 ſuſtinent] ſuſtineant *M* ſuſtineant *A* 13 eſt] eſ *M* a Thebaniſ] ab euaniſ *Π* 15 cythare *M* 16 quemammodum *Π* cythara *μ* traue *M* trãue A_1 18 diſcendat *M*

de turri exeunt bellatores et per eum transeuntes moenia urbis inuadunt. Exostra dicitur pons, quem superius exposuimus, quia de turri in murum repente protruditur. Tollenno dicitur, quotiens una trabes in terram praealta defigitur, cui in summo uertice alia transuersa trabes lon- 5 gior dimensa medietate conectitur eo libramento, ut, si unum caput depresseris, aliud erigatur. In uno ergo capite cratibus siue tabulatis contexitur machina, in qua pauci conlocantur armati; tunc per funes adtracto depressoque alio capite eleuati inponuntur in murum. 10

De ballistis onagris scorpionibus arcuballistis fustibalis fundis, per quae tormenta defenditur murus.

XXII. Aduersum haec obsessos defendere consueuerunt ballistae onagri scorpiones arcuballistae fustibali [sagittarii] fundae. Ballista funibus neruinis tenditur, quae, quanto prolixiora brachiola habuerit, hoc est quanto maior fuerit, tanto spicula longius mittit; 15 quae si iuxta artem mechanicam temperetur et ab exer-

V. L. inlaxant α troclea inlaxant L troclaea nlaxant Q 1 de turre $G\mu$ de turrae A eum] eam μD 3 qui $\lambda\delta$ que P 4 Tollenno *Lang* Tollennone d. A tollenon d. $M\delta$ tollennone d. G tollenone d. tolenon d. Π tellennone d. P tollen dicitur nonne λ tolleno d. *uulgo* quotief λ trabif Π trauif $A\mu$ trabf D *(item 6, ubi tamen D uocabulis* tr. longior dim. *caret)* in terra praealta AP in terram palta D i. terram praealte *uulgo* 5 longior dimenfa] longior quidem fed λ 6 conectitur $A'L\pi'$ conuectitur M cognectitur Q cnectitur P 8 cratibuf] trabibuf Π 9 per funef adtracto (attracto δ) $\varepsilon\delta P$ ad funef focaq; attracto Π per funef uno attracto *uulgo* depreffoque, a. *uulgo*

Cap. XXII. 11 Aduerfuf Π confuerunt MD 13 [fuftib. fagitt.] δ [fagitt.] $R.$ $M.$ fundae. ballifta] fundeballifte (-bal- M) $\alpha'P$ [f.] balifta δ funibuf neruinif π f. neruif α f. et neruif λ 14 prolixa (prolexa L_1) ε 16 mechanicam $\mu P_2 V$ mecanicam A' michanicam Π moechanicham D methanicam P_1 temperetur $\Pi\lambda$ temperaretur α temperentur δP

S. L. 1 menia Π 5 tranfuerfa] tranfuerfia A_1 6 librammento Π 7 aliut Π 9 collocantur Π 10 eleuati imp.] eleuatim imp. Π

Cap. XXII. 11 obfeffof] obfeffuf α' 12 balifte (-e Π) $M\Pi$ onagri fcorpionef] onagrif fcorpionef A arcuballifte] arcoball. $A'\lambda$ arcobal. $M\Pi$ 13 fuftibali fag.] fuftibalef fag. $A\mu$ balifta Π 14 bracchiola A_1 16 artem] arcem α

citatis hominibus, qui mensuram eius ante collegerint, dirigatur, penetrat quodcumque percusserit. Onager autem dirigit lapides, sed pro neruorum crassitudine et magnitudine saxorum pondera iaculatur; nam quanto amplior fuerit, tanto maiora saxa fulminis more contorquet. His duobus generibus nulla tormentorum species uehementior inuenitur. Scorpiones dicebant, quas nunc manuballistas uocant, ideo sic nuncupati, quod paruis subtilibusque spiculis inferunt mortem. Fustibalos arcuballistas et fundas describere superfluum puto, quae praesens usus agnoscit. Saxis tamen grauioribus per onagrum destinatis non solum equi eliduntur et homines sed etiam hostium machinamenta franguntur. XXIII. Aduersum arietes etiam uel falces sunt plura remedia. Aliquanti centones et culcitas funibus chalant et illis obponunt locis, qua caedit aries, ut impetus machinae materia molliore fractus non destruat murum. Alii laqueis captos arietes per multitudinem hominum de muro in obliquum trahunt et cum ipsis testudinibus euertunt. Plures in modum forficis dentatum funibus inligant ferrum, quem lupum uocant, adprehensumque arietem aut euertunt aut ita suspendunt, ut impetum

Aduersum arietes prosunt culcitae laquei lupi columnae grauiores.

V. L. 1 hominum δP collegerint π colligerent α colligerant λ dirigantur δP 2 penetrat quodcumque percusserit *(in contextu omissum, in margine (a 1?) suppletum M)* εP penetrat quecumque percusserit Π penetrant quęcumque percusserint V [p.] quaecumque percusserint D 3 sed] et? 5 maiora π maior α magis λ 7 quos π' 9 inferant *uulgo* 12 equi et homines eliduntur *(sed* eli *i. l. er.)* Π
Cap. XXIII. 13 Aduersus Π 15 chalant *Turneb. Adu. 24, 25* calant εΠ calcant δP qua εP quę V que Π quo D cedit AμΠ 18 trahunt sursum et Π 19 euertunt plures. G eu. plures. Alii Π 20 alligant Π quod ΠD 21 euertunt] auertunt P *Oudend.* ita] modico Π

S. L. 3 crassitudine] crassitudinem α' magnitudine] magnitudinẽ (˜ *er.*) A 5 fulminis] fluminis Π *(V)* contorquit α' 7 scorpines A scorpines G manuballistas Π 9 arcoballistas ε arcobalistas Π 13 franguntur] frangantur A_1
Cap. XXIII. 15 opponunt μΠ 16 fractus] fractos α' 18 obliquum] oblicuum α' 20 appreh. Π

non habeat feriendi. Interdum bases columnaeque marmoreae uibrato impetu iaciuntur de muris arietesque confringunt. Quod si tanta uis fuerit, ut murus arietibus perforetur et, quod saepe accidit, decidat, salutis una spes superest, ut destructis domibus alius intrinsecus murus addatur hostesque intra binos parietes, si penetrare temptauerint, perimantur.

De cuniculis, per quos aut murus defoditur aut ciuitas penetratur.

XXIIII. Aliud genus obpugnationum est subterraneum atque secretum, quod cuniculum uocant a leporibus, qui cauernas sub terris fodiunt ibique conduntur. Adhibita ergo multitudine ad speciem metallorum, in quibus auri argentique uenas Bessorum rimatur industria, magno labore terra defoditur cauatoque specu in exitium ciuitatis inferna quaeritur uia. Quae fraus duplicibus operatur insidiis. Aut enim penetrant urbem et noctu non sentientibus oppidanis egrediuntur per cuniculum reseratisque portis suorum agmen inducunt hostesque in ipsis domibus perimunt ignorantes aut certe, cum ad murorum fundamenta peruenerint, suffodiunt eorum maximam partem adpositis siccioribus lignis ruinamque muri tumultuario opere suspendunt; sarmenta insuper iungunt aliaque fomenta flammarum; tunc praeparatis bellatoribus operi ignis inmittitur conbustisque columnis ligneis atque tabulatis muro subito corruente inruptioni aditus reseratur.

V. L. 1 baſiſ α' columnae[que] ε 2 de muriſ Π e muriſ εδP 4 decidat G decedat Aμ cadat π 5 deſtructiſ GδP diſtructiſ Aμ diſtractiſ Π 6 hoſteque ſi intra Π inter λ [ſi] Π
Cap. XXIIII. 8 obpugnationum A' oppugnationum Π oppugnationiſ δP pugnationum μ 9 a leporibuſ ſcilicet qui Π 14 exitium] exitum ΠP₁ 20 adpoſ.] et app. *uulgo* ruinam[que] *uulgo* 22 bellatoribuſ operi igniſ Π bellatoribuſ ſuper igniſ ε bellatoribuſ in opera igniſ δP bell. ſubter i. *uulgo* 24 inruptioni λ irruptioni Π inruptioniſ VP irruptioniſ D et rumptioni A et ruptioni MG reſeratur] miſeratur A (reſ. *Par. 6503*)

S. L. 1 baſeſ] uaſeſ Π 4 accidit] accedit A₁ cedit μ 7 peremantur A' Cap. XXIIII. 11 multitudine]-em α' 13 ſpecu] ſpecum αΠ₁ 14 exicium A₁ 16 obpidaniſ A' 19 fundamenta] -ã A ſubfodiunt Π 20 appoſitiſ Π 23 combuſtique Π

Quid facere debeant oppidani, si hostes inruperint ciuitatem.

XXV. Innumerabilibus declaratur exemplis saepe caesos ad internicionem hostes, qui peruaserant ciuitatem. Quod sine dubio euenit, si oppidani muros ac turres retinuerint uel altiora occupauerint loca. Tunc enim de fenestris ac tectis omnis aetas ac sexus inrumpentes obruit saxis aliisque generibus telorum; quod ne sustineant, obsidentes portas ciuitatis aperire consuerunt, ut resistere desinant fugiendi potestate concessa. Necessitas enim quaedam uirtutis est desperatio. In hoc casu unum oppidanis auxilium est, siue per diem siue per noctem hostis intrauerit, ut muros turresque teneant ac loca superiora conscendant hostesque per uicos et plateas undique obruant dimicantes.

Quae sit adhibenda cautela, ne hostes furtim occupent murum.

XXVI. Frequenter dolum excogitant obsidentes ac simulata desperatione longius abeunt. Sed ubi post metum murorum uigiliis derelictis requieuerit incauta securitas, tenebrarum ac noctis occasione captata cum scalis clanculo ueniunt murosque conscendunt. Propter quod maior est adhibenda custodia, cum hostis abscesserit, et in ipsis muris ac turribus teguriola conlocanda, in quibus uigiles hibernis mensibus ab imbri uel frigore, aestiuis

---

V. L. Cap. XXV. 2 internicionem *Π* internitionem *ε V* internitionem *corr. in* internetionem *D* internetionem *P* internecionem *uulgo* peruaſert *V* inuaſerant *Π* perſuaſerant *M* perſuaſerant *AP* 3 euenit] obuenit *Π* 4 retinuerint [uel altiora occupauerint] *Π* tunc] hinc *Π* 5 ac ſexuſ inrumpenteſ obruit *omiss. in contextu, suppletum (1?) in margine M* 7 ciuitatiſ (-iſ *in l. er. L*) *Gλπ* ciuitatiſ *M* ciuitatib; *A* conſuerunt *εD* conſueuerunt *ΠP* conſueuerint *V* 8 neceſſitatiſ *λ* 9 uirtuſ *μ* In hoc caſu *A'* in occaſu (-ſũ *D*) *μπ* 10 uno *ε* 11 teneant] optineant *Π*

Cap. XXVI. 14 [dolum] *Π* 18 clanculum *δP uulgo* 20 teguriola (-ora A_1) *ε* tuguriola *π*; *cf. Orelli Insc. 1773* 21 imbribuſ *P uulgo*

S. L. Cap. XXV. 4 retenuerint *α'* 5 irrump. *Π* conſcend.] conſcindant A_1

Cap. XXVI. 15 ſimulata] ſimulta *Π* diſperatione *ε* abeunt] habeunt *α'* 16 requieuerit] requieuerint *Π* 20 collocanda *Π* 21 hibernif] iuernif *α'*

defendantur a sole. Illud quoque usus inuenit, ut acerrimos ac sagacissimos canes in turribus nutriant, qui aduentum hostium odore praesentiant latratuque testentur. Anseres quoque non minore sollertia nocturnos superuentus clamoribus indicant. Nam ingressi Capitolinam arcem Galli Romanum nomen eruerant, nisi clamore anserum excitatus Mallius restitisset. Mira diligentia siue fortuna uiros, qui uniuersum orbem erant missuri sub iugum, auis una seruauit.

Quando oppidanis inferantur insidiae.

XXVII. Non solum in obsidionibus sed in uniuerso genere bellorum supra omnia ducitur hostium consuetudinem explorare diligenter ac nosse. Oportunitas enim insidiarum aliter non potest inueniri, nisi scias, quibus horis aduersarius a laboris intentione discedat, quibus reddatur incautior, interdum medio die, interdum ad uesperum, saepe nocte, aliquando eo tempore, quo sumitur cibus, cum utriusque partis milites ad requiem aut ad curanda corpora disperguntur. Quod in ciuitate cum coeperit fieri, obsidentes astu se a proelio subtrahunt, ut aduersariorum neglegentiae licentiam tribuant. Quae ipsa inpunitate cum creuerit, repente admotis machinis uel adpositis scalis occupant ciuitatem. Et ideo in muris saxa ceteraque tormenta

V. L. 1 defendantur *Aμδ* defendatur *Π* defendatur *GP* 3 odore] nidore *π'* 5 Nam] Nuper *Π* 6 eruerant *α'π'* eruerent *GLP* eruerant *corr. in* eruerent *(a 1?) Q* anſeriſ *λ* *uulgo* 7 malliuſ] ≡malliuſ *A* maniliuſ *P* manliuſ *Florus* *uulgo* 8 ſub iugo ſuo auiſ *Π*

Cap. XXVII. 11 ducitur *μGδP* dicitur *A* lucrum eſt *Π* 17 [cum] *ε*; *comma* cum — diſperguntur *uncis inclusit Scriuerius* 19 ut — tribuant] et — tribuunt *π'* 20 neglegentiae] negligentia ſibi *δP* 21 admotiſ] amotiſ *Aμ* ammonitiſ *Π*

S. L. 4 minore ſollertia] minoreſ ſolertia *A* (ſolertia *etiam G*) ſuperuentuſ] -oſ *α'* 5 capitulina marcem A_1 capituli nam arcem *M* capitulinam arcem *λ* 6 clamore] clamorem *A* 8 uniuerſum orbem] uniuerſam urbem A_1 uniuerſum urbem *M* 9 ſeruauit] ſeruabit *Π*

Cap. XXVII. 14 horiſ] oriſ *ε* 15 incaucior *M* 17 utriuſque] utriſque *Π* partiſ] parteſ *α* 18 coeperit] cęperit *Π* 19 aſtu ſe a] aſtuſeã *A* 20 impunitate *Π* 21 appoſ. *Π*

ponuntur in promptu, ut cognitis insidiis adcurrentes ad manum habeant quod supra caput hostium euoluant atque iaculentur. XXVIII. Cum neglegentia interuenerit, paribus insidiis subiacent obsidentes. Nam siue cibo siue somno fuerint occupati siue otio aut aliqua necessitate dispersi, tunc oppidani repente prorumpunt, ignorantes perimunt, arietes machinas ipsosque aggeres ignibus concremant omniaque in perniciem suam fabricata opera subuertunt. Propter quod obsidentes ultra ictum teli fossam faciunt eamque non solum uallo et sudibus sed etiam turriculis instruunt, ut erumpentibus ex ciuitate possint obsistere, quod opus loriculam uocant. [Saepe, cum obsidio describitur, inuenitur in historiis loricula urbem esse circumdatam.]

Quid faciant obsidentes, ne ab oppidanis patiantur insidias.

[Quo genere tormentorum ciuitas defendatur.]

[XXVIIII. Sed ex alto destinata missibilia siue plumbatae uel lanceae ueruta uel spicula in subiectos uehementius cadunt. Sagittae quoque arcubus missae et saxa manibus fundis siue fustibalis directa, quanto de excelsiore loco exeunt, tanto longius penetrant. Ballistae uero et onagri, si a peritis diligentissime temperentur, uniuersa praecedunt, a quibus nec uirtus ulla nec munimina possunt

V. L. 1 cognitiſ] incognitiſ *Π* 2 euoluant *GδP* et uoluant *Π* euolant *α'* euolunt[a 2] *λ* Cap. XXVIII. 4 ſubiacent *π* ſubiciant *α* ſubiciunt *λ* 8 in perniciem *π'λ* ad perniciem *P* interniciem *α* 9 ictum] iactum *DP* [teli] *Π* 10 uallo] uallis *δ* 11 poſſit *Π* 12 loriculam *δP* loricam *Π* loriullam *α'* luriculam *Gλ* ſaepe] et ſaepe *P* ſaepe — circumdatam *uncis inclusit Lang* 13 loricula *π* luricula *GL* luriculam *α'* lurica *Q*

Cap. XXVIIII. *Totum hoc caput a Vegetio abiudicauit Gemoll* 15 miſſilia (*corr. ex* miſſibilia *Π*) *ΠP* 16 plumbata *Π* lancea *Π* ueruta *uulgo* uerruta (uerruta[r] *Q*) *εΠ* uel rota *V* uel rotae *DP* 17 cadunt] -ent *Π* 21 praecedunt] praecidunt *δP*$_2$ *uulgo ante Schwebelium* munimina] munimenta *P*

S. L. 1 promptu *A'* accurr. *Π* 2 habeant] -at *α* capud *A* Cap. XXVIII. 3 negligentia *A* 4 op≡ſidenteſ *M* 9 foſam *A* 10 turriculiſ] terriculiſ *A*$_1$ 13 iſtoriiſ *A*$_1$ 14 circumdatam] circumdata *A*

Cap. XXVIIII. 18 fuſtabaliſ *A*$_1$ 19 baliſtae *Π*

defendere bellatores. Nam more fulminis quicquid percusserint aut dissoluere aut inrumpere consuerunt.]

XXX. Ad capiendos muros scalae uel machinae plurimum ualent, si ea magnitudine conpactae fuerint, ut altitudinem exuperent ciuitatis. Mensura autem colligitur duplici modo; aut enim linum tenue et expeditum uno capite nectitur in sagitta, quae cum ad muri fastigia directa peruenerit, ex mensura lini murorum altitudo deprehenditur, aut certe, cum sol obliquus umbram turrium murorumque iaculatur in terram, tunc ignorantibus aduersariis umbrae illius spatium mensuratur itemque decempeda figitur et umbra ipsius similiter mensuratur. Quo collecto nemo dubitat ex umbra decempedae inueniri altitudinem ciuitatis, cum sciatur, quanta altitudo quantum umbrae mittat in longum.

Quemadmodum mensura colligatur ad scalas uel machinas faciendas.

Quae ad obpugnandas uel defendendas urbes auctores bellicarum artium prodiderunt uel quae recentium necessitatum usus inuenit, pro publica, ut arbitror, utilitate digessi, illud iterum iterumque commonens, ut sollertissime caueatur, ne quando aut potus inopia emergat aut cibi, quibus

V. L. 2 conſueuerunt *ΠVP*

Cap. XXX. 4 conpactae] conpectae *α'* conſpectae A_2 *ant.* confectae *Giss.* 5 exuperent] *Πλ* exuberent *α* exſuperent *δP* 6 linum (linu *Par. 6503*) tenue (-em *Π*) et expeditum *GΠV Par. 6503* linum tenue expeditum *DP* linu tenue (-ae *A*) expeditum *α'* lino tenui et expedito *λ* 7 nectitur] necti *α* in ſag.] et ſag. *δ* 11 illiuſ] meliuſ *Π* 13 collecto] c. numero *λ* decempedae] decempedeſ *α'D* decempeda *G* decempediſ *λ* 14 quanta] tanta *Πλ* 17 prodiderunt] ediderunt *Π* recentium] recentior *δP uulgo* 19 [iterum] iterumque *εP* 20 inmergat *δ*

S. L. 1 quidquid A_1 2 irrumpere *Π*

Cap. XXX. 4 ea] e *Π* 6 duplici] dupli A_1 7 faſtigia] faſtidigia A_1 faſtidia *M* 8 peruenerit] -int *α'* altitudo] -dinẽ A_1 9 obliquuuſ *Π* (obliculſ G_1) umbram] umbra $A_1Π$ 10 terram] terra *Π* 11 ſpacium *M* itemque] idemque *α* decempeda *M* 13 altitudinem] altitudine *α'* 16 Quae] Quem *Π* oppugn. *μ* 17 rcentium *M* 20 inopia emergat] inopię mergat *A* inopie mergat *M*

malis nulla arte succurritur; ideoque intra muros tanto plura condenda sunt, quant*um* scitur clausurae tempus in obsidentum potestate consistere.

Praecepta belli nauali.

XXXI. Praecepto maiestatis tuae, imperator inuicte, terrestris proelii rationibus absolutis, nauali belli residua, ut opinor, est portio; de cuius artibus ideo pauciora dicenda sunt, quia iam dudum pacato mari cum barbaris nationibus agitur terrestre certamen.

Romanus autem populus pro decore et utilitate magnitudinis suae non propter necessitatem tumultus alicuius classem parabat ex tempore, sed, ne quando necessitatem sustineret, semper habuit praeparatam. Nemo enim bello lacessere aut facere audet iniuriam ei regno uel populo, quem expeditum et promptum ad resistendum uindicandumque cognoscit. Apud Misenum igitur et Rauennam singulae legiones cum classibus stabant, ne longius a tutela urbis abscederent et, cum ratio postulasset, sine mora, sine circuitu ad omnes mundi partes nauigio peruenirent. Nam Misenatium classis Galliam Hispanias Maur*e*taniam Africam Aegyptum Sardiniam atque Siciliam habebat in proximo. Classis autem Rauennatium Epiros Macedoniam Achaiam Propontidem Pontum Orientem Cretam Cyprum petere di-

V. L. 2 quantum *Lang* quanto *O* clauſurae tempuſ] clauſura et tempuſ *Π* 3 obſidentum *AΠVP* obſidendum G_1 obſidendũ *M* obſidentium *λDG₂* *hoc capite desinit D*

Cap. XXXI. *Ab hoc capite lib. V. apud Scriuerium et Schweb. incipit* 11 parabat] parabant *ε* 15 miſenum *Π* miſerum *V* miſſenum *μP* meſſenum *G* meſſaenum *A* 19 miſenatium *ΠV* miſinantium *α'Q* miſſinantium *LP* meſenantium *G* mauretaniam] mauritaniam *O* 21 rauennatium *V* rauennantium (rauennanantium *L*) *εΠP* epiroſ *ε* epyrum *VP* piraſ *Π* epiron *uulgo ante Schw.* 22 cretam *lacuna* patere dir. *Π*

S. L. Cap. XXXI. 5 proelii r.] proeliiſ r. *M* 7 pautiora *A* quia] qui A_1 8 terreſtre] tereſtre *M* terreſtrae *A* 11 claſſem] clauſem *M* 13 laceſſere] laceſcere *M* 21 machedoniam *μ* (*P*) 22 directa nauigatione] directam (-am *ex* -um *corr. M*) nauigationem *α'*

recta nauigatione consueuerat, quia in rebus bellicis celeritas amplius solet prodesse quam uirtus.

XXXII. Liburnis autem, quae in Campania stabant, praefectus classis Misenatium praeerat, eas uero, quae Ionio mari locatae fuerant, praefectus classis Rauennatium retinebat; sub quibus erant deni tribuni per cohortes singulas constituti. Singulae autem liburnae singulos nauarchos, id est quasi nauicularios, habebant, qui exceptis ceteris nautarum officiis gubernatoribus atque remigibus et militibus exercendis cotidianam curam et iugem exhibebant industriam. XXXIII. Diuersae autem prouinciae quibusdam temporibus mari plurimum potuerunt, et ideo diuersa genera nauium fuerunt. Sed Augusto dimicante Actiaco proelio, cum Liburnorum auxiliis praecipue uictus fuisset Antonius, experimento tanti certaminis patuit Liburnorum naues ceteris aptiores. Ergo similitudine et nomine usurpato ad earundem instar classem Romani principes texuerunt. Liburnia namque Dalmatiae pars est Iadertinae subiacens ciuitati, cuius exemplo nunc naues bellicae fabricantur et appellantur liburnae. XXXIIII. Sed cum in domibus substruendis harenae uel lapidum qualitas

Nomina iudicum, qui praeerant classi.

Vnde appellentur liburnae.

Qua diligentia fabricentur liburnae.

V. L. 1 conſueuerat *Gπ* cónſueuerant *α'* conſuerant *λ* 2 ampliuſ] pluſ *Π*

Cap. XXXII. 4 miſenatium *ΠV* miſenantium *AμP* meſenantium *G* eaſ *ε* haſ *Π* eae *V* ea *P* 5 ionio mari *ε* ionio in mari *VP* in ionio mari *Π* praefectuſ — retinebat *εΠ* ad praefectum — pertinebant *VP* rauennantium *εP* 6 [deni] *λ* *uulgo* decem *Böcking Not. dign. II p. 997* 8 nauarchoſ *uulgo* nauarcoſ *εVP* nabaſthoſ *Π* Cap. XXXIII. 13 diuerſa] diuerſa eiſ *uulgo* 14 actiaco *π* attiaco *αQ* atia *L* 15 patuit (patet *L*) *AμΠV* patuit eſſe *GP* 16 naueſ] nauiſ *α'* ſimilitudine] et ſimilitudine *Π* ſimilitudinem *Aμ* 17 uſurpati *ε* 18 Iadertinae *uulgo* diadertine (-ę *V* -ae *λ*) *ΠVμA₂* diatertinae A_1 diadtertinae *G* dia≡dertinae *P* Cap. XXXIIII. 21 ſubſtruendiſ *ΠVμ* ſubſtrahendiſ *A'* ſubſtrahendiſ ſtruendiſ *P*

S. L. Cap. XXXII. 3 quae] qui M_1 4 claſſiſ] claſſuſ *A* 5 locatae] locante A_1 rabennatium *Π* 7 ſingulaſ] -iſ A_1 conſtituti] conſtituto *A* 10 cottidianam *μ* Cap. XXXIII. 11 prouintiae *Aμ* 13 demicante *α*

requiratur, tanto magis in fabricandis nauibus diligenter cuncta quaerenda sunt, quia maius periculum est nauem uitiosam esse quam domum. Ex cupresso igitur et pinu domestica siue siluestri et abiete praecipue liburna contexitur, utilius aereis clauis quam ferreis configenda; quamlibet enim grauior aliquanto uideatur expensa, tamen, quia amplius durat, lucrum probatur afferre; nam ferreos clauos tepore et umore celeriter robigo consumit, aerei autem etiam in fluctibus propriam substantiam seruant.

Qua obseruatione sit caedenda materies.

XXXV. Obseruandum praecipue, ut a quintadecima luna usque ad uicesimam secundam arbores praecidantur, ex quibus liburnae contexendae sunt. His enim tantum octo diebus caesa materies immunis seruatur a carie, reliquis autem diebus praecisa etiam eodem anno interna uermium labe exesa in puluerem uertitur, quod ars ipsa et omnium architectorum cotidianus usus edocuit et contemplatione ipsius religionis agnoscimus, quam pro aeternitate his tantum diebus placuit celebrari.

Quo mense caedendae sint trabes.

XXXVI. Caeduntur autem trabes utiliter post solstitium aestiuum, id est per mensem Iulium et Augustum et per autumnale

V. L. 2 quaerenda] requirenda *Π* quia] quam *VP* quanto *uulgo* 3 cupreſſo *ΠA*$_2$ quo preſſo *A*$_1$ coepreſſo *M* cipraeſſo *G* cypreſſo *λ* cipſſo *P* ciproſſo *V* igitur] ergo *uulgo* pino *εP* 4 ſilūri *a 2 in l. er. A* ſilu. larice (laricae *A'*) et ab. *ε* 5 utiliuſ]. Meliuſ enim *Π* configenda *AVP* configenda ſunt *GM Par. 6503* configendaſ *λ* configitur *Π* compingenda *St.* 6 quamlibet] quelibet *V* quēlibet *P*$_1$ enim] eſſe *εP* uidetur *VP* 7 durat] durando *Π* 8 tepore *L (Iuretus ad Symmachum p. 9)* tēpore (˜ *er.*) *Q* tempore *απ* [et umore] *V* [celeriter] *L* 9 [etiam] *λ* Cap. XXXV. 11 [luna] *α* uiceſimam ſecundam *ΠV* uiceſimam et ſecundam *A* uigeſimam (uigiſimam *M*) ſecundam *Gμ* XX. II. *P* uiceſ. tertiam *uulgo* 13 octo] VII *P* carie *π* cariae *α* caria *λ* 15 quod praeter omnium architectorum doctrinam cottidianuſ *λ* Cap. XXXVI. 20 per] poſt *VP* menſem] menſe *α'* menſeſ *uulgo* [et] *uulgo*

S. L. Cap. XXXIIII. 2 querenda *A* 4 ſiue] ſine *Π* 7 afferrae *A*$_1$ 8 umore] humore *A'λΠVP* robigo] rubigo *εVP* Cap. XXXV. 11 biceſimam *Π* 13 inmuniſ *μ* 14 praeſa] -am *α'* 15 labe] laue *α'* 17 cotidianuſ] cotidianiſ *A*$_1$ ſidianiſ *M* 16 contemplatione] -em *ε* 18 celebrari *A* Cap. XXXVI. 19 trauef *ε* ſolſticium *μ*

aequinoctium [id est] usque in kł. Ianuarias. His namque mensibus arescente umore sicciora et ideo fortiora sunt ligna. Illud etiam cauendum, ne continuo, ut deiectae fuerint trabes, secentur uel statim, ut sectae fuerint, mittantur in nauem, siquidem et adhuc solidae arbores et iam diuisae per tabulas duplices ad maiorem siccitatem mereantur indutias. Nam quae uirides conpinguntur, cum natiuum umorem exudauerint, contrahuntur et rimas faciunt latiores, quo nihil est periculosius nauigantibus [quam hiare tabulata].

De modo liburnarum.

XXXVII. Quod ad magnitudinem pertinet, minimae liburnae remorum habent singulos ordines, paulo maiores binos, idoneae mensurae ternos uel quaternos interdum quinos sortiuntur remigio gradus. Nec hoc cuiquam enorme uideatur, cum in Actiaco proelio longe maiora referantur concurrisse nauigia, ut senorum etiam uel ultra ordinum fuerint. Scafae tamen maioribus liburnis exploratoriae sociantur, quae uicenos prope remiges in singulis partibus habeant, quas Britanni † picatos uocant. Per has

V. L. 1 [id eſt] *uulgo* in] ad *uulgo* kł *AμΠP* k *G* Kalendaſ *V* ianuariaſ] iañ *A'P* iunuariaſ *Q* 5 [et iam] diuiſae etiam *Π* 7 con≡fi≡guntur *Π* 8 exſudauerint *A'δP* 9 quo] quod (quod *A*) *ε* q. hiare t. *(sed* hiare *a 2 in l. er. P) P Giss.* q. iare t. *V* quam uire t. *α'* q. uigere t. *G* q. uirida (-da *ex corr. L*) t. *λ* q. uiridia t. *Par. 6503₂* quam minuare t. *Π* [q. h. t.] *uulgo* quam uiridia t. *retentum uult Scriuerius et antea scriptum* Namque uirideſ ſi compingantur c. n. h. exſ. contrahunt rimaſ et nauef faciunt lentioreſ. quare nihil *etc.*

Cap. XXXVII. 10 [Quod] *Π* 12 interdum *π* interno≡ſ 2 *A* internoſ *Gμ* 13 remigio *ε* remigium *P* remigum *ΠV uulgo* 14 enorme *V* inorme (inor≡me Q_1) *εPΠ* actiaco *π* attiaco (atiaco *L*) *ε* 15 concurriſſe] cucurriſſe *ε* 16 maioriſ *α'* maioreſ *G* 18 habeant *λ* habebant *απ* britanni≡(i *posterius a 2 renouat.*) *Q* brittanni VL_1 britani *P* brittani *G* brittanii *α'ΠL₂* picatoſ *ε* pecatoſ *Π* pictaſ *VP uulgo* picataſ *Giss.* pincaſ *Stewech.*

S. L. 1 aequinotiũ *A* 2 humore *O* ſicciora] ſitiora A_1 3 ne continuo] nec continuo *Π* 4 trauef *Aμ* ut] uel *M* 5 arboreſ] -iſ A_1 7 indutiaſ] induciaſ *μπ* natiuum] natibum *α'* 8 humorem *O*

Cap. XXXVII. 12 binoſ] uinoſ *α'* 17 bicenoſ *Π*

et superuentus fieri et commeatus aduersariorum nauium aliquando intercipi adsolet et speculandi studio aduentus earum uel consilium deprehendi. Ne tamen exploratoriae naues candore prodantur, colore Veneto, qui marinis est fluctibus similis, uela tinguntur et funes, cera etiam, qua ungere solent naues, inficitur. Nautaeque uel milites Venetam uestem induunt, ut non solum per noctem sed etiam per diem facilius lateant explorantes.

Nomina uentorum et numerus.

XXXVIII. Qui cum exercitu armatis classibus uehitur, turbinum signa debet ante praenoscere. Procellis namque et fluctibus liburnae grauius quam ui hostium saepe perierunt, in qua parte naturalis philosophiae tota est adhibenda sollertia, quia uentorum tempestatumque caelesti ratione natura colligitur. Et pro acerbitate pelagi, sicut prouidos cautela tutatur, ita neglegentes extinguit incuria. Igitur uentorum numerum atque uocabula ars nauigandi primum debet inspicere. Veteres autem iuxta positionem cardinum tantum quattuor uentos principales a singulis caeli partibus flare credebant, sed experimentum

---

V. L. 2 intercipi adſolet] intercipiaſ. Solet *Π* ſpeculandi] ſpecula (ſpic. *α'*) *ε* 3 [Ne tamen — explorante ſ] *ε uncis incluserunt Scriuerius et Schwebelius* 6 ungeri ſolet *Π* nauiſ *Π* nautaeque] nautae quoque *uulgo*

Cap. XXXVIII. 9 Qui cum exercitu a. claſſibuſ uehitur *αΠ* Qui cum exercitu a. cl. uehuntur *λ* Quicumque exercitum a. claſſibuſ *(sed* b; *in l. er. P)* uehit *VP uulgo* 10 debent *ε*. 11 ui] ui^f *Π* 12 tota] tuta *Π* 13 quia *V* quia ad *P* quiad *α* qui *Π* qua *λ uulgo* uentorum] neruorum *V* tempeſtatumque] tempeſtatum[que] *V* temporatumque *A'* caeleſtium *R. M.* 14 [natura] *A'* 16 *Inde ab* 'Igitur' *incipit E* nauigantum *Π* 18 tantum] tamquam *Π* [a] *μ* 19 [caeli] *Π* experimentum poſteriorif aetatiſ (-eſ, -eſ *α'*) duodecim *α* experimentum potio-rif aetatiſ XII *E* per experimentum poſteriora (poſteriora *L*) taſ *L*) d. *λ* per experimentum poſterior aetaſ d. *P* experi-

---

1 ſuperuentoſ *α* commeatoſ *α'* 4 candore] can-ſ *in l. er.) Π*

XXXVIII. 10 praenuſcere *α'* 13 ſolertia *ε* ate *εΠ* 17 Vetereſ] Verum *E* 18 cardinum] -em *A*, nor] quartoſ *E* uentoſ] uentuſ *corr. in* uentoſ *M*

posterioris aetatis XII conprehendit; horum uocabula ad summouendam dubitationem non solum Graeca sed etiam Latina protulimus, ita ut uentis principalibus declaratis eos, qui ipsis dextra laeuaque coniuncti sunt, indicemus. A uerno itaque solstitio, id est ab orientali cardine, sumemus ex- 5 ordium, ex quo uentus oritur apheliotes, id est subsolanus; huic a dextera iungitur caecias siue euroborus, a sinistra eurus siue uulturnus. Meridianum autem cardinem possidet notus, id est auster; huic a dextera iungitur leuconotus, hoc est albus notus, a sinistra libonotus, id est corus. 10 Occidentalem uero cardinem tenet zephyrus, id est subuespertinus; huic a dextera iungitur lips siue africus, a

---

V. L. mento poſterior aetaſ d. *V uulgo* non ſolum poſteriorſ etatiſ [d.] *Π* 1 horum *εVP* quorum *E* [h.] *Π*, *qui punctum, quod post* comprehendit *omisit, post* uocabula *ponit* ad ſummouendam *E* ad ſubmouendum *α'* (ad ſubmouendam *GλVP*) ad diluendam uero *Π* 2 etiam] et *E* 3 [ita ut] lingua *Π* 4 [ipſiſ] a dextra *Π* indicauimuſ *Π* A uerno *EΠV* hiuerno *α* hiberno *λP* 5 ſolſtitio] ęqnoctio *Π* (ſed ęqnoc *in l. er. a 2*) ſolſatio *V* ſumemuſ *EΠ* ſumimuſ *εVP uulgo* 6 apheliotesſ *EΠ* afelioceſ *ε* αφιλιοτες *V ἀπηλιώτης uulgo; etiam solarium illud antiquum, quod in Museo Clementino Vaticano adseruatur,* αφηλιωτης *habet* 7 a] ad *E* dextera *E* dextra *εΠVP* iungitur] adiungitur *V* caeciaſ *EA'* ceciaſ *μ* celciaſ *Π* κεκιας *P καικίας uulgo* [caeciaſ — iungitur] *V* euroboruſ *EA'* eoroboruſ *μ* roboroſ quod latini uulturnum dicunt *Π* ΥΡΟΒΟΡΟΥΣ *P* euroboreuſ *Oudend.* [ſiue euroboruſ] *uulgo* 8 euruſ] *εὖρος uulgo et ita in sequentibus* [ſiue uulturnuſ] *Π* 9 notuſ *A'* notiſ *M* nothuſ *P* ad dexteram *E* ad dextra *P* leuconotuſ (-iſ *M*) *εΠ* leuconothuſ *D* ΛΕΟΥΚΟΝΟΤΟΥΣ *P* ΛΕΟΥΚΟΝΑΤΟΙΣ *V* 10 hoc] id *E uulgo* albuſ notuſ] albuſ auſter quod latini euroauſtrum uocant *Π* libonotuſ] ΛΥΒΟΝΟΤΟΙΣ *P* coruſ *uulgo* choruſ *solar. Clem. EεP* euruſ *V* auſtroafricuſ *Π* 11 zephyruſ *EεV* zephiruſ *Π* ΖΕΦΙΡΟΙΣ *P* ſubueſpertinuſ] ſubueſpertinuſ ſiue faboniuſ *Π* 12 a dextera *μ* ad dexteram *E* ad dextra *P* a dextra *A'ΠV* lipſ *αV* libſ *E* lypſ *λ* ΛΙΠΣ *P* lybſ *Π* [ſiue africuſ a ſiniſtra iapyx] *μ*

S. L. 1 conpraehendit EA_1 comprehendit *Π* 2 greca *etiam E* 3 protulimuſ] pertulimuſ *E* 4 leuaque *etiam E* 7 iungitur] iungit *E* 9 iungitur] iungit. *E* 12 iu[illegible]tur] iungit. *E*

sinistra iapyx siue fauonius. Septentrionalem uero cardinem sortitus est aparcias siue septentrio; cui adhaeret a dextra thrascias siue circius, a sinistra boreas, id est aquilo. Hi saepe singuli, interdum duo, magnis autem tempestatibus et tres pariter flare consuerunt; horum impetu maria, quae sua sponte tranquilla sunt et quieta, undis exaestuantibus saeuiunt; horum flatu pro natura temporum uel locorum ex procellis serenitas redditur et rursum in procellas serena mutantur. Nam secundo spiramine optatos classis inuenit portus, aduerso stare uel regredi aut discrimen sustinere conpellitur. Et ideo difficile naufragium pertulit qui uentorum rationem diligenter inspexit.

Quibus mensibus tutius nauigetur.

XXXVIIII. Sequitur mensum dierumque tractatus. Neque enim integro anno uis atque acerbitas maris patitur nauigantes, sed quidam menses aptissimi, quidam

V. L. 1 iapyx *E* iapix *A'ΠV* ιαπιξ *P* 2 ſiue fauoniuſ] ſiue fauoiuſ *E* id eſt coruſ *Π* *ἀπαρκτίας uulgo* aparciaſ *EAμ* aparkiaſ *Π* *ἀπαρκίας solarium Clem.* apartiaſ *G* απαρτιας *P* apartiuſ *V* ſeptemtrion *Π* adhaeret] aderit *α* eſt *E* a] ad *E* 3 thraſciaſ *EμG* traſciaſ A_1 thraſkeaſ *Π* τρασκιας *P* traſchiaſ *V* θρακιας *sol. Clem.* circitiuſ *λ* aquilo] aquiluſ *Π* aquib; *L* 5 etiam treſ *uulgo* [pariter] *V* conſuerunt *Eε* conſueuerunt *ΠVP* 6 exaeſtuantibuſ *EV* exeſtuantibuſ *ΠλPM₂G₂* exaeſtuantibuſ *A* ex extuantibuſ M_1G_1 aeſtuantibuſ *uulgo* 7 horum] quorum *E* 8 rurſuſ *VP* *uulgo* in procellaſ] procelliſ *E* 9 ſecundo] interdo *E* ſpiramine] inſpiramine *Aλ* inſpiratione *M* optatoſ *EΠ* obtatoſ *λ* optatoſ *V* obtatoſ *(posterius* o *in l. er.)* *P* optate *α* 10 portaſ *V* auerſo *E* regredi *V* aut] haud *Π* 12 inſpexit] intellexit *Π*

Cap. XXXVIIII. 13 *Inscriptionem habet etiam E (sed* nauigetur *i. l. er.)* ſequitur] queritur *Π* menſum *E* menſuum *α* menſium *ΠVPλ* 14 Neque] que *Π* acerbitaſ] tranquillitaſ *Π* *totum locum λ sic praebent:* uim *(etiam* P_2*)* atque acerbitatem *(etiam* P_2*)* patiuntur (patitantur *L*) 15 patiantur *P*

S. L. 1 ſeptemptrionalem *λ* (ſeptentr. *Par. 6503*) 2 ſeptemtrio *ε* adheret *Π* 5 impetu] impetum *Aμ* 8 ſerena mut.] ſerenã ut. A_1 10 aduerſo ſtare] aduerſoſ ſtare *ΠM* 11 compellitur *Π* 12 rationem] -e *α'*

Cap. XXXVIIII. 14 aceruitaſ *Eα* mariſ] moriſ *E*

dubii, reliqui classibus intractabiles sunt lege naturae. Pach*one* decurso, id est post ortum Pliadum, a die VI. kal. Iunias usque in Arcturi ortum, id est in diem VIII. decimum kal. Octobres, secura nauigatio creditur, quia aestatis beneficio uentorum acerbitas mitigatur; post hoc tem- 5 pus usque in tertium idus Nouembres incerta nauigatio est et discrimini propior propterea, quia post idus Septembres oritur Arcturus, uehementissimum sidus, et VIII. kal. Octobres aequinoctialis euenit acerba tempestas, circa nonas uero Octobres aeduli pluuiales, V. idus easdem Taurus. 10 A Nouembri autem mense crebris tempestatibus nauigia con-

---

V. L. 1 reliqui] quidam *Π* intractabileſ ſunt] *hic desinit V, etiamsi spatium supersit in ipso uersu;* intractabileſ. ſed *E* lege naturae. Pachone decurſo *Mommsen (Hermes II p. 131)* lege naturae. pachnitae decurſo *E* legē *lacuna* tepagnite decurſo *Π* lege naturae phagnite decurſo *M Bernensis* l. n. phagnite decurſu *A'P* [l. n. P. d.] *λ* l. n. Pharmuti decurſu *Turnebus adu. 24, 34* l. n. Pauni *uel* Paunitae decurſu *Scriuer.* l. n. Phaenitae decurſu *uulgo* 2 pliadum *εΠP* pleiadum *E uulgo* 3 VI *E* ſexto *εΠP* kal. iuniaſ *E* kalendarum iuniarum *MP* kalandarum (kalend. A_2) ianuarum *A* kalandarum (-end- G_2) iuniarium *G* kalendarum maiarum *Π* [a die VI — iuniaſ] *λ* [in arcturi — eſt] *λ* VIII *E* octauum *εΠP* 4 kal. octobreſ *E* kalendaſ octubreſ *Π* kalendarum octubrium *α'L* kalendarum octobrium *QP* kalandarum octobrium *G* ſecura] ut ſecura *uulgo* 5 poſt] ita poſt *uulgo* 6 in tertium *εP* in tertio *EΠA*$_2$ iduſ [Nouembreſ — iduſ] *Π* nouembreſ *E* nouembriſ *ε* noub *P* 7 propior *G* proprior *AμP* peraptior *E* ſeptembreſ *EΠ* ſeptembriſ *αQ* ſeptb *L* ſepb *P* 8 uehementiſſimuſ *Eμ* ſidus. Et *uulgo* VIII *E* octauo *ε* octauum *Π* 9 kal. octobreſ *E* kalendaſ octubreſ *Π* kalendarum octubrium *μ* kalandarum octobrium *A'P* 10 octobreſ *E* octubreſ *Π* octobriſ *A'Q* octubriſ *ML* octob *P* aeduli *E* hedi *Π* ẹdi *QP* edi *α* [aed.] *L* Haedi *uulgo* V *E* quinto *ΠGA*$_2$ quintum A_1 quintam *μ* eiuſdem *Π uulgo* Tauruſ. A *uulgo* taurora. *E* taurura. *εΠP* 11 nouembrio *Π* conturbantur *λ*

S. L. 2 ortum] ortu *Π* 3 diem] die *α'* 4 nauigatio] nauigio *A'* 5 aceruitaſ *αΠ* 6 nauigatio] nauigio *A* 8 arcturuſ] acturuſ A_1 (acturuſ *G*) 9 acerua *α*

turbat Vergiliarum hiemalis occasus. Ex die igitur tertio idus Nouembres usque in diem sextum idus Marti*as* maria clauduntur. Nam lux minima noxque prolixa, nubium densitas, aëris obscuritas, uentorum imbri uel niuibus geminata saeuitia non solum classes a pelago sed etiam commeantes a terrestri itinere deturbat. Post natalem uero, ut ita dicam, nauigationis, qui sollemni certamine publicoque spectaculo multarum urbium celebratur, plurimorum siderum ipsiusque temporis ratione usque in idus Maias periculose maria temptantur, non quo negotiatorum cesset industria, sed quia maior adhibenda cautela est, quando exercitus nauigat cum liburnis, quam cum priuatarum mercium festinat audacia. XL. Praeterea aliorum ortus occasusque siderum tempestates uehementissimas commouent; in quibus licet certi dies auctorum adtestatione signentur, tamen,

Quemadmodum tempestatum obseruanda sint signa.

V. L. 1 uergiliarum *EΠP* uirgiliarum *L* uigiliarum *αQ* (*sed fortasse in hoc erat* uigiliarum) hiemalis occasus *EΠα* hiemat occasus *P* hiemali occasu *λ* tertio *ΠGP* tertiu *E* tertium *Aμ* 2 id. nouembres *E* idum nouembrium *Π* iduum nouembrium *εP* iduum nouembris *uulgo* VI *E* sextum *εP* sextam *Π* idus Martias *Lang* idus martiarum *E* iduum martiarum *εΠP* 3 prolixa *ΠPG* plixa *E* prolifa *α'* poli *λ* 4 imbri uel niuibus (nibibus *A'*) *εΠP* imbrium nubibus *E* imbrium uel niuium *Scr. Schw.* geminatis A_1 6 deturbat *EΠPG* deturbata *α'* deturbant *λ* natalem uero] octauo igitur kalendas ianuarias *(i. l. er. a 1)* *Π* 8 urbium *EΠ* gentium *εP* 9 periculosa *P* 10 temptantur *εP* tempestantur *Π* testantur *E* quod *E uulgo* 11 maius *Aμ* est caut. *uulgo* nauigat] pergat *Π* 12 priuatarum mercium *E* priuatorum mercium *εP* prius commercium *Π* Cap. XL. 13 *In inscriptione* quomodo *pro* quemadmodum *E* aliorum *εΠP* aliquorum *E Giss. uulgo ante Schwebelium* 15 certi dies] certa [d.] *Π* signentur] signantur *λ* firmentur *P*

S. L. 2 diem] die A_1 marciarum *μ* 5 seuicia *μ* pelago sed] pelagorum *E* 7 sollemni *EΠ* solemni *Aμ* (solempni *G*) publicoque] publiquoque *M* 8 celebratur] caelebratur *E* celebrantur *A* 9 ratione] rationem *EAμ* maias] magias A_1 pericolose *E* 10 industria sed] industriarum *E* 12 audatia *A* Cap. XL. 15 autorum *E* adtestatione] attestatione *Π*

quia diuersis casibus aliquanta mutantur et, quod confitendum est, caelestes causas humana condicio ad plenum nosse prohibetur, ideo nauticae obseruationis curam trifariam diuidunt. Aut enim circa diem statutum aut ante uel postea tempestates fieri conpertum est. Vnde praecedentes *προχειμάζειν*, nascentes die sollemni *χειμάζειν*, subsequentes *μεταχειμάζειν* Graeco uocabulo nuncuparunt. Sed omnia enumerare nominatim aut ineptum uideatur aut longum, cum auctores plurimi non solum mensum sed etiam dierum rationem diligenter expresserint. Transitus quoque siderum, quos planetas uocant, cum praescripto cursu Dei arbitrio creatoris suscipiunt signa uel deserunt, frequenter assolent serena turbare. Interluniorum autem dies tempestatibus plenos et nauigantibus quam maxime metuendos non solum peritiae ratio sed etiam uulgi usus intellegit. XLI. Mul- De prognosticis.
tis quoque signis et de tranquillo procellae et de tempesta-

V. L. 1 quia] quod *E* aliquando *Π uulgo ante Schwebelium* quod] quia *E* 2 noſſe] ſcire *λ* 3 obſeruationeſ *E* diuidemuſ *Π* 4 ſtatum *uulgo* 5 fieri *lacuna* comp. *Π* pre *tota linea vacua* cedenteſ *Π* *προχειμάζειν Lang* prochimazon *Π* procymazon *E* progymnazon $εP_1$ *προχείμασιν uulgo* 6 *χειμάζειν Lang* chimazon *Π* cymazon *E* gymnazon $εP_1$ *ἐπιχείμασιν uulgo* ſubſequentem *Π* 7 *μεταχειμάζειν Lang* metachimazon *εP* metacymazon *E* et chimazon *Π* *μεταχείμασιν uulgo; cf. Plin. N. H. 18, 57, ubi non μεταχειμάζειν, sed rectius ἐπιχειμ. traditur* nuncuparunt] nuncupatur *E* nuncuparent *G* 8 aut ineptum uideatur aut longum *E* a. i. uidetur aut longum *Π* [a. i. u.] aut longum $αP_1$ [a. i. u.] eſt longum $λP_2$ [a. i. u.] longum eſt *uulgo* 9 menſum *E* menſuum *Aμ* menſium *ΠGP uulgo* 10 tranſitum *E* quoque] que *εP* 11 dei EA_2 di *Π* diei *A'P* die *M* dieſ *L* dierum *uulgo* de *Scriuer. Oudendorp.* 14 plenaſ *Π* *post hoc caput in E excerptum* ex II 2 *et* 6 *sequitur (uide praef.)* Cap. XLI. 16 et [de] *M*

S. L. 1 quia diuerſiſ] quiaduerſiſ *M* confitendum] confidendum *α'* 2 conditio *A* 5 compertum *Π(P)* 6 die ſoll.] dieſ ſoll. *E* ſollemni *EΠMG* ſollempni (-iſ *L*) *λ* ſolemni *P* ſolempni *A* ſubſequenteſ] -iſ *α'* 7 greco *etiam E* 11 planetaſ] planeta *α'* 12 aſſolent *E* adſolent *εΠP* 15 ratio ſed] ratiorum *E*

tibus tranquilla produntur, quae uelut in speculo lunae orbis ostendit. Rubicundus color uentos, caeruleus indicat pluuias, ex utroque commixtus nimbos et furentes procellas. Laetus orbis ac lucidus serenitatem nauigiis repromittit, quam gestat in uultu, praecipue si quarto ortu neque obtusis cornibus rutila neque infuso fuerit umore fuscata. Sol quoque exoriens uel diem condens interest utrum aequalibus gaudeat radiis an obiecta nube uarietur, utrum solito splendore fulgidus an uentis urguentibus igneus neue pallidus uel pluuia sit inpendente maculosus. Aër uero et mare ipsum nubiumque magnitudo uel species sollicitos instruit nautas. Aliquanta ab auibus, aliquanta significantur a piscibus, quae Vergilius in Georgicis diuino paene conprehendit ingenio et Varro in libris naualibus diligenter excoluit. Haec gubernatores si se scire profitentur, *sciunt* eatenus, quatenus eos imperitiae usus instituit, non altior doctrina formauit.

V. L. 1 tranquilla *Π Par. 7232* procella α' procellae *GP* ſerena *uulgo; totum locum λ hunc in modum praebent* 'ſigniſ ex tranquillo et de tempeſtatibuſ procellae produntur' 2 orbiſ lune *Π* oſtendit] oſtendit. Oſtendit *εP* rub. enim *uulgo* 4 [ac luciduſ] *λ* 5 neque obtuſiſ α' non optuſiſ *Π* neque obtunſiſ *GλP* 6 rutila] mutila *Π* fuerit] ſit *Π* 7 uel diem] noctemque *Π* [u. d.] *λ* candenſ *λ* 8 gaudeat] reniteat *Π* candeat *Scr.* uarietur] rutiletur *λ* ſolito *O* ſolido *uulgo* 9 an] ac *μ* neue] ne uel *Π Giss.* 10 uel] aut *Π Giss.* [Aër uero] *Π* 11 uel] cuiuſ *Π* 12 Aliquanta] portenta *Π* ab auibuſ aliquanta ſignificantur a piſcibuſ *ε* ab a. a. ſ. et a piſcibuſ *Π* ab au. aliquanta a piſcibuſ ſignificantur *P uulgo* 13 uergiliuſ *A* uirgiliuſ *μΠP* uergiliuſ *corr. ex* uirgiliuſ *G* diuino paene] ſummopere *Π* 14 nau. lib. *uulgo* 15 ſi ſe ſc. p. ſciunt eatenuſ *etc. Förster* [ſi] ſe ſcire profitentur ſed eatenuſ quatenuſ eoſ ([eoſ] *Π*) imperitie uſuſ inſtituit non altior doctrina formauit *Π Par. 7232* ſi ſe ſcire p. ſedeactenuſ quatenuſ eoſ imperitiae (inp. *MG*) uſuſ inſtituit non altior doctrina firmauit (-bit α') *α* ſi ſ. ſ. profitentur peritiae magiſ uſuſ inſtituit quam altior doctrina firmauit *λ*

S. L. Cap. XLI. 2 orbiſ] urbiſ A_1 3 commixtoſ *εP* procellaſ] prouellaſ *A'* 5 geſtat] geſtant *Π* hortu *A'* 6 umore *recte G* humore *AμΠP* 9 palliduſ] paludiſ *A'* 14 Varro] barro *Π*

XLII. Elementum pelagi tertia pars mundi est, quae praeter uentorum flatus suo quoque spiramine motuque uegetatur. Nam certis horis, diebus pariter ac noctibus aestu quodam, quod rheuma uocant, ultro citroque percurrit et more torrentium fluminum nunc exundat in terras nunc refluit in altitudinem suam. Haec reciprocantis meatus ambiguitas cursum nauium secunda adiuuat, retardat aduersa. Quae dimicaturo magna sunt cautione uitanda. Neque enim auxilio remorum rheumatis impetus uincitur, cui interdum cedit et uentus; et quoniam in diuersis regionibus, diuerso lunae crescentis minuentisque statu certis horis ista uariantur, ideo proelium nauale gesturus consuetudinem pelagi uel loci ante congressum debet agnoscere. XLIII. Nauticorum gubernatorumque sollertia est loca, in quibus nauigaturi sunt, portusque cognoscere, ut infesta prominentibus uel latentibus scopulis, uadosa ac sicca uitentur; tanto enim securitas maior est, quanto mare altius fuerit. In nauarchis diligentia, in gubernatoribus peritia, in remigibus uirtus eligitur propterea, quia naualis pugna tranquillo committitur mari libur-

De aestuariis, hoc est de rheumate.

De locorum notitia siue remigibus.

V. L. [ſi] ſe ſcire p. ſed e. q. e. imperitiae magiſ uſuſ inſtituit q altior doctrina firmauit *P* ſeſe ſc. p. ſed e. q. e. i. u. inſtruit non a. d. firm. *Ed. Col. 1524.*

Cap. XLII. 2 quae *A'λΠP* qua *M* quod *uulgo* flatuſ ſuo *Π* flatu ſuo *α'* *Giss.* flatum ſuo *GλP* 3 uegetatur] mitigatur *Π* 4 rheuma] reuma *O* 5 percurrit *εΠ* *Giss. Par. 7232* praecurrit *P* procurrit *uulgo* torrentium] torpentium *Π* 6 reciprocantiſ *MQGA₂P₂* reciprocanſ *L* recuprocantiſ A_1 recprocantiſ P_1 recurrentiſ *Π* 8 dimicaturo *ΠP* dimicatur. O *α* dimicantur. Quae *λ* 9 auxilio *QΠ* *Giss. Par. 7232* ab exilio *GP* ad exilio *α'* auilio L_1 rheumatiſ] reumatiſ *O* 14 agnoſcere] cognoſcere *Schw.* Cap. XLIII. 15 nauigaturi ſunt *Π* *Förster* nauigatur *εδP* portuſ] ſituſ *Π* 17 uadoſa] uada *Π* tanto *Π* tantum *εP* *Giss. Par. 7232* ſecuritaſ] ſ *lacuna Π* 18 quanto] quantum *Giss. Par. 7232* nauarchiſ] nauarciſ *M* nautarchiſ *Π* 19 eligatur *Π*

S. L. Cap. XLII. 3 motu] mutu *α'* uegitatur *Aμ* 7 adiubat *A'* 11 minuentiſ] inuentiſ *α* miuentiſ G_1 12 nabale A_1 Cap. XLIII. nauticorum] nautiquorum *Aλ* ſolertia *A'* 15 portoſque *M* 16 cognuſcere *M* ſcopoliſ *μ*

narumque moles non uentorum flatibus sed remorum pulsu aduersarios percutit rostris eorumque rursum impetus uitat, in quo opere lacerti remigum et ars clauum regentis magistri uictoriam praestat

De telis tormentisque naualibus.

XLIIII. Multa quidem armorum genera proelium terrestre desiderat; sed nauale certamen non solum plures armorum species uerum etiam machinas et tormenta flagitat, tamquam in muris dimicetur et turribus. Quid enim crudelius congressione nauali, ubi aquis homines peri-
10 muntur et flammis? Praecipua ergo esse debet tegminum cura, ut catafracti uel loricati galeati etiam et ocreis muniti sint milites. De onere namque armorum nemo potest conqueri, qui stans pugnat in nauibus; scuta quoque ualidiora propter ictus lapidum et ampliora sumuntur. Praeter
15 falces et harpagones aliaque naualia genera telorum sagittis missibilibus fundis fustibalis plumbatis onagris ballistis scorpionibus iacula inuicem diriguntur et saxa et, quod est grauius, qui de uirtute praesumunt, admotis liburnis iniectis pontibus in aduersariorum transeunt naues ibique
20 gladiis manu ad manum, ut dicitur, comminus dimicant. In maioribus etiam liburnis propugnacula turresque con-

V. L. 1 [flatibuſ] *Π* 2 aduerſarioſ] aduerſa *Π* rurſuſ *Giss. Par. 7232* impetuſ] uirtuſ *Π* 3 remigum et arſ] remi *locus uacuus* arſ *Π*

Cap. XLIIII. *In inscript.* telis] pilis *Π* 5 quidem] quedã *Π* 9 aquiſ] et aquiſ *uulgo* 10 precipuæ *Π* tegiminum *St.* 11 catafracta *A* catafractati GQ_2 *Par. 7232* [uel] *Π* 12 namque] quoque *Π* poteſt] debet uel potest *post Scriuerium Schwebel.* 14 ſumuntur. Praeter] ſumuntur pr. *αα* ſ. propter λP_2 15 harpagoneſ *uulgo* arpagoneſ $A'\Pi P$ arpaconeſ μ arpagonaſ A_2 telorum ſag.] telorum. Sag. *O* telorum et ſag. *Par. 7230 A* 16 miſſilibuſ *(corr. ex* miſſibilibuſ *Π) ΠP* fuſtibaliſ] fundibaliſ εP 18 iniectiſ] ingectiſque *Π* iniectiſque *Giss.* uectiſque *Par. 7232* 20 manum ad manum *Giss.* 21 [In] *Π*

S. L. 1 moleſ] moliſ $A\mu$ 2 aduerſarioſ] aduerſariuſ A_1 3 clauum] clabum α'

Cap. XLIIII. 6 nabale A_1 non ſolum] non ſum M^1 9 crudeliuſ] crudeliſ A_1 16 baliſtiſ $A\Pi$ baliſtaſ μ baliſtiſ *G* 18 admotiſ] admonitiſ A_1 ammotiſ *Π*

stituunt, ut tamquam de muro ita de excelsioribus tabulatis facilius uulnerent uel perimant inimicos. Oleo incendiario stuppa sulphure et bitumine obuolutae et ardentes sagittae per ballistas in hosticarum nauium alueos infiguntur unctasque cera et pice et resina tabulas tot fomentis ignium repente succendunt. Alii ferro interimuntur et saxo, alii ardere coguntur in fluctibus; inter tanta tamen mortium genera qui acerrimus casus est, absumenda piscibus insepulta sunt corpora. XLV. Ad instar autem terrestris proelii superuentus fiunt ignorantibus nauticis uel circa oportunas insularum angustias conlocantur insidiae. Idque agitur, ut imparati facilius deleantur; si longo remigio fatigati sunt hostium nautae, si uento urguentur aduerso, si pro rostris est rheuma, si nihil suspicantes dormiunt inimici, si statio, quam tenent, exitum non habet, si dimicandi optata euenit occasio, fortunae beneficiis iungendae sunt manus et ex oportunitate proelium conserendum. Quod si cautela hostium euitatis insidiis publico Marte confligat, tunc liburnarum instruendae sunt acies, non directae ut in campis, sed incuruae ad similitudinem

Quemadmodum nauali bello collocentur insidiae.

V. L. 2 [faciliuſ] ſuiſ *Π* [per]imant *G* Oleo incendiario] ex incendiario *Π* 3 ſulphure et *λ Giss. Par. 7232* ſulphur (-or *A*) et *α'* ſulphore *G* ſulphure *ΠP* inuolute *Π* 4 [alueoſ] *Π* 5 unctaſ] inunctaſ *uulgo* [et] pice oleo *Π* et] uel *Giss. Par. 7232* 6 [ignium] *Π* interimuntur *uulgo* opprimuntur *Π* interimunt *εP* [alii] *εP* 7 intra tanta *P* mortium] artium *Π* 8 abſumenda] abſumuntur *λ (ceterum de Q non liquet, cum dimidia pars ultimi folii desit)*

Cap. XLV. 10 fiunt] fiant *Π* 12 imparati *GΠP* inparati *μ (Q?)* imperati *A* imperiti *Par. 7232* imparati uel imperiti *Giss.* 13 defatigati *Π* 14 pro roſtriſ] *ΠP Giss. λ (Q?)* p. noſtriſ *α* pronum *Par. 7232* reuma *O* [ſi] nihil *εP* 15 ſi ſtatio *Π Par. 7232* [ſi] ſtatio *α* et ſtatio *λ Giss. P* 16 dimicandi *Π Giss. Par. 7232* dimicando *αP* dimicandum *μ* ad dimicandum L_2 optata euenit *Π Par. 7232* optate (obt. *L* optatę *Q*) uenit *εP* optata uenerit *Giss.* 20 ut] ſicut *Π* campo *uulgo*

S. L. 3 uitumine *Π* 4 oſticarum *M* albeoſ *α'* 8 abſumenda] auſumenda A_1 abſumendi *M* Cap. XLV. 11 collocantur *Π* 13 urgentur *Π* 14 nichil *Π* 20 incurbe (-æ *G*) *α*

lunae, ita ut productis cornibus acies media sinuetur, ut, si aduersarii perrumpere temptauerint, ipsa ordinatione circumdati deprimantur. In cornibus autem praecipuum robur et liburnarum conlocatur et militum. XLVI. Praeterea utile est, ut alto et libero mari tua semper classis utatur, inimicorum uero pellatur ad litus, quia pugnandi impetum perdunt qui detruduntur in terras. In eiusmodi certamine tria armamentorum genera plurimum ad uictoriam prodesse compertum est, asseres falces bipinnes. Asser dicitur, cum trabes subtilis ac longa ad similitudinem antemnae pendet in malo utroque capite ferrato. Hunc, siue a dextra siue a sinistra parte aduersariorum se iunxerint naues, pro uice arietis ui inpellunt; qui bellatores hostium siue nautas sine dubio prosternit ac perimit ipsamque nauem saepius perforat. Falx autem dicitur acutissimum ferrum curuatum ad similitudinem falcis, quod contis longioribus inditum *cha*latorios [sub. funes], quibus antemna suspenditur, repente praecidit conlapsisque uelis

Quid fiat, cum aperto Marte bellum nauale committitur.

V. L. 4 conlocatur] conlocantur *M* conlocantur *G* collocantur *P* collocetur *uulgo* Cap. XLVI. *hoc caput antecedenti adnectunt Scriu. Schw.* 5 alto et libero] altiſſimo *Π* 6 utatur] conſiſtat *Π* [uero] *Π* quia] ut *Π* 7 qui detruduntur] cum truduntur *Π* 8 eiuſmodi] huiuſmodi *Par. 7232 uulgo* armorum *uulgo* genera] g. ſolent *uulgo* 9 prodeſſe compertum eſt *Π Giss. Par. 7232* prodeſſe [c. e.] *εP* prodeſſe ſolent A_2 aſſereſ] id eſt a. *λ* bipinneſ *A'Π* bipenneſ *μP (sed hic scripturus erat* bipinneſ) *(Q?)* 11 antēnae *Π* antemne *MP* antempne *A'* autem prę *L* antennae *Paris. 7232 uulgo* 12 [hunc] *λ (Q?)* 13 iunxerit (t *i. l. er. a 2 Π*) A_1*Π* qui] quia *αP Giss.* 17 inditum] indutum *Π* chalatorioſ [ſub. *i. e.* ſubaudiend. funeſ] *O. Keller* collatorio ſub funeſ *αP* collatorioſ ubi funeſ *L* collatorioſ ſibi f. *Giss.* collatorioſ funeſ *Π* chalatorioſ funeſ *Turnebus (Adu. 24, 25)* calatorioſ f. *Schwebel. etiam de* colatorioſ f. *cogitauit Turneb.* antemna] antempna A_2 antenna *Par. 7232*

S. L. 1 ſinuetur] ſinetur *α* 3 praecipuum] praecipium *A'* 4 collocatur *Π* Cap. XLVI. 8 tria arm.] trea arm. *A* triarm. *μ* 10 trauef *μ* trabiſ *Π* ſubtiliſ] ſubtileſ *α'* 13 impellunt *Π* 18 collapſiſ *Π*

liburnam pigriorem et inutilem reddit. Bipinnis est securis habens ex utraque parte latissimum et acutissimum ferrum. Per has in medio ardore pugnandi peritissimi nautae uel milites cum minoribus scafulis secreto incidunt funes, quibus aduersariorum ligata sunt gubernacula. Quo facto statim capitur tamquam inermis et debilis nauis; quid enim salutis superest ei, qui amiserit clauum?

De lusoriis, quae in Danubio agrarias cotidianis tutantur excubiis, reticendum puto, quia artis amplius in his frequentior usus inuenit, quam uetus doctrina monstrauerat.

V. L. 1 liburnarum pigrioreſ (ſ *in l. er.; subest* m) *Π* inutileſ (ſ *in l. er.; subest* m) *Π* bipinniſ *A* bipenniſ *GμΠP* ſecuriſ] ſecurem *A* 4 [cum min. — agrariaſ] *εP lacunam indicant A', nam in utroque codice post* militeſ *reliqua linea est uacua; cod. 7230 A uoce* militeſ *prorsus desinit.* [cum minoribuſ ſcafuliſ] *Stewechius locum de urinatoribus intellegens* 7 ei qui] ei que *Π* 8 de luſoriiſ *Giss. Par. 7232* de roſtriſ *Π* quae *Giss.* que *Par. 7232* quē *Π* queiſ *uulgo* agrariaſco *lacuna* iſ *Π* agrarienſeſ *latere opinatur Oudendorpius* [agrariaſ] *uulgo* tutantur *Π* utantur *αP Giss.* utuntur *λ uulgo* tantorum *Par. 7232* 9 excubiaſ *Par. 7232* puto quia] p. de reliquiſ quia *λ* p. quia de reliquiſ *P* in hiſ] huiuſ *λ* 10 monſtrauerit *uulgo*

„Adleuit sequentia editioni Stewcchianae Scriuerius: „Recte quaedam deesse conieceram. Nam, cum de Vegetio mihi nuper sermo esset apud V. C. Paulum Merulam, narrauit ille, se, dum in Gallia esset, usum antiquissimo et notae optimae codice Vegetii msto., qui aliquot capitibus auctior est: quae descripta una cum multis aliis surrepta sibi a fele libraria conquerebatur. Codicem autem illum utendum acceperat ab Antonio Hotomanno, cl. Hotomanni fratre"" Oudendorp.

Fl. Eutropiuſ Emendaui Sine Exemplario Conſtantino| polim Conſul Valentiniano Aūg. VII Et Abieni | *fol. 53 r.* Flauii Vegati Renati Viri Inluſtriſ Liber IIII expſc Feliciter | Lector Memento Scriptore *A* FŁS. Eutropiuſ Emendaui Sine Exemplario Conſtantino | polim ConſutS Valenti | niano Augūſt. VII. Et Abieni | Flauii Vegati (-eti 2) Renati Viri Inluſtr, Lib. IIII. Explicit Feliciter *M* F | L. eutropiuſ Emendaui Sine exem-

---

S. L. 6 ſalutiſ ſup.] ſaluti ſup. *Π* 8 cotidianiſ] cottidianiſ *μG* coiſ *Π*

plario | Conſtantinopolim Conſulatu ualentiniani Auguſti VII G Fleutro Piuſ Emendaui Sine explario Conſtantino polico ConſulS Valentiniano Augſ Septet' Abieno *lacuna unius lineae* Flauii Vegeti Renati Viri Inluſtriſ | Liber IIII. | Explicit Feliciter Amen *L* Explic Libri Quattuor Flauii Vegeti Renati Viri Illuſtriſ Comitiſ Ad Theodoſiu Impre *Π* Flauii Vegetii Renati Lib. Quartuſ Explicit *P (a 2 quaedam adscripta erant sed postea sunt erasa). In Q prorsus nulla subscriptio comparet. De adsutis a 2 quibusdam in cod. Π uide praefationem.*

Index uerborum.

A.

A *littera* 107, 22.
a (ab) *praepositio passim;* ab eiusmodi conprobatus industria 37, 15; ab *sequente littera* s 20, 15. 105, 13. ab *seq. l.* c 54, 7? [a] *V. L.* 16, 23. *V. L.* 72, 16. *V. L.* 105, 8. ab hoste — ab aquis discrimen incurrit 14, 22.
abbreuiare 64, 16.
abditus 76, 12.
abducebat 9, 19. (*V. L.* abduxerat).
aberat 92, 20.
aberrare 46, 16. -arent 51, 17.
abeunt 146, 15. -ire 87, 16.
abiciuntur 72, 15. -ieceris 116, 14. -iecerunt 116, 11.
abiete 152, 4.
abluebat 8, 1.
aboleuit 12, 19.
abrupta 34, 15. 71, 24. 110, 11. 114, 9. -is 68, 17. 82, 16. -o 129, 17.
abruptum (*gen.* -us) 86, 11.
abscedebant 112, 17. -ndi 111, 8, 13. -ntibus 119, 15. -re 132, 16. -rent 150, 17. -cessi 34, 3. -cesserit 146, 19.
abscidi 24, 6. 83, 12. -scidit 117, 3. -scisos 135, 4.
absente 43, 21. -ibus 26, 23.
absidis 138, 9.
absolutis 150, 5.
absque 81, 7. 115, 8. 118, 7. 119, 13.
absumenda 163, 8. -mi 54, 7.
abundant 17, 13. -ntibus 102, 10. -dat 102, 16. -det 87, 9.
ac *passim.*
accedat 7, 21. -dendi 97, 20. dente 97, 2. -dere 110, 12. 141, 5. -dit 109, 21. accesserit 21, 10. 27, 17. 103, 22. -sserint 118, 11. *uide* adc.
accensi 53, 22. -sos 98, 8.
accessus 135, 17.
accidere 29, 1. 46, 11. 68, 19. -derit 105, 1. 119, 13. -disse 30, 4. -disset 99, 11. -dit 119, 2. 136, 8. 145, 4.
accincti 49, 8.
accipere 17, 8. 23, 12. 24, 15. 40, 10. 81, 18. -iat 131, 9. -iebant 50, 14. -iendi 88, 14. -it 137, 10. 139, 19, 21 -iunt 83, 17. [-ceperat 122, 11.] -erint 95, 12. -erit 53, 14. -cepit 35, 1. 38, 21. 56, 23. 93, 4, 9.
aceti 70, 15. 133, 4.
acerba 157, 9.
acerbitas 156, 14. 157, 5. -tate 154, 14.
acerrimus 163, 8. -os 147, 1.
Achaiam 150, 21.
acies *passim.* -em *passim.*

plario | Conſtantinopolim Conſulatu ualentiniani Auguſti VII *G* Fꝛeutro Piuſ Emendaui Sine explario Conſtantino polico ConſulS Valentiniano Augſ Septet' Abieno *lacuna unius lineae* Flauii Vegeti Renati Viri Inluſtriſ | Liber IIII. | Explicit Feliciter Amen *L* Explic Libri Quattuor Flauii Vegeti Renati Viri Illuſtriſ Comitiſ Ad Theodoſiu Imprē *Π* Flauii Vegetii Renati Lib. Quartuſ Explicit *P (a 2 quaedam adscripta erant sed postea sunt erasa). In Q prorsus nulla subscriptio comparet. De adsutis a 2 quibusdam in cod. Π uide praefationem.*

Index uerborum.

A.

A *littera* 107, 22.
a (ab) *praepositio passim;* ab eiusmodi conprobatus industria 37, 15; ab *sequente littera* s 20, 15. 105, 13. ab *seq. l.* c 54, 7? [a] *V. L.* 16, 23. *V. L.* 72, 16. *V. L.* 105, 8. ab hoste — ab aquis discrimen incurrit 14, 22.
abbreuiare 64, 16.
abditus 76, 12.
abducebat 9, 19. (*V. L.* abduxerat).
aberat 92, 20.
aberrare 46, 16. -arent 51, 17.
abeunt 146, 15. -ire 87, 16.
abiciuntur 72, 15. -ieceris 116, 14. -iecerunt 116, 11.
abiete 152, 4.
abluebat 8, 1.
aboleuit 12, 19.
abrupta 34, 15. 71, 24. 110, 11. 114, 9. -is 68, 17. 82, 16. -o 129, 17.
abruptum (*gen.* -us) 86, 11.
abscedebant 112, 17. -ndi 111, 8, 13. -ntibus 119, 15. -re 132, 16. -rent 150, 17. -cessi 34, 3. -cesserit 146, 19.
abscidi 24, 6. 83, 12. -scidit 117, 3. -scisos 135, 4.
absente 43, 21. -ibus 26, 23.
absidis 138, 9.
absolutis 150, 5.
absque 81, 7. 115, 8. 118, 7. 119, 13.
absumenda 163, 8. -mi 54, 7.
abundant 17, 13. -ntibus 102, 10. -dat 102, 16. -det 87, 9.
ac *passim.*
accedat 7, 21. -dendi 97, 20. dente 97, 2. -dere 110, 12. 141, 5. -dit 109, 21. accesserit 21, 10. 27, 17. 103, 22. -sserint 118, 11. *uide* adc.
accensi 53, 22. -sos 98, 8.
accessus 135, 17.
accidere 29, 1. 46, 11. 68, 19. -derit 105, 1. 119, 13. -disse 30, 4. -disset 99, 11. -dit 119, 2. 136, 8. 145, 4.
accincti 49, 8.
accipere 17, 8. 23, 12. 24, 15. 40, 10. 81, 18. -iat 131, 9. -iebant 50, 14. -iendi 88, 14. -it 137, 10. 139, 19, 21 -iunt 83, 17. [-ceperat 122, 11.] -erint 95, 12. -erit 53, 14. -cepit 35, 1. 38, 21. 56, 23. 93, 4, 9.
aceti 70, 15. 133, 4.
acerba 157, 9.
acerbitas 156, 14. 157, 5. -tate 154, 14.
acerrimus 163, 8. -os 147, 1.
Achaiam 150, 21.
acies *passim.* -em *passim.* -e

plario | Conſtantinopolim Conſulatu ualentiniani Auguſti VII G Flautro Piuſ Emendaui Sine explario Conſtantino polico ConſulS Valentiniano Augſ Septet' Abieno *lacuna unius lineae* Flauii Vegeti Renati Viri Inluſtriſ | Liber IIII. | Explicit Feliciter Amen *L* Explic Libri Quattuor Flauii Vegeti Renati Viri Illuſtriſ Comitiſ Ad Theodoſiu Imprē *Π* Flauii Vegetii Renati Lib. Quartuſ Explicit *P (a 2 quaedam adscripta erant sed postea sunt erasa). In Q prorsus nulla subscriptio comparet. De adsutis a 2 quibusdam in cod. Π uide praefationem.*

Index uerborum.

A.

A *littera* 107, 22.
a (ab) *praepositio passim;* ab eiusmodi conprobatus industria 37, 15; ab *sequente littera* s 20, 15. 105, 13. ab *seq. l.* c 54, 7? [a] *V. L.* 16, 23. *V. L.* 72, 16. *V. L.* 105, 8. ab hoste — ab aquis discrimen incurrit 14, 22.
abbreuiare 64, 16.
abditus 76, 12.
abducebat 9, 19. (*V. L.* abduxerat).
aberat 92, 20.
aberrare 46, 16. -arent 51, 17.
abeunt 146, 15. -ire 87, 16.
abiciuntur 72, 15. -ieceris 116, 14. -iecerunt 116, 11.
abiete 152, 4.
abluebat 8, 1.
aboleuit 12, 19.
abrupta 34, 15. 71, 24. 110, 11. 114, 9. -is 68, 17. 82, 16. -o 129, 17.
abruptum (*gen.* -us) 86, 11.
abscedebant 112, 17. -ndi 111, 8, 13. -ntibus 119, 15. -re 132, 16. -rent 150, 17. -cessi 34, 3. -cesserit 146, 19.
abscidi 24, 6. 83, 12. -scidit 117, 3. -scisos 135, 4.
absente 43, 21. -ibus 26, 23.
absidis 138, 9.
absolutis 150, 5.
absque 81, 7. 115, 8. 118, 7. 119, 13.
absumenda 163, 8. -mi 54, 7.
abundant 17, 13. -ntibus 102, 10. -dat 102, 16. -det 87, 9.
ac *passim.*
accedat 7, 21. -dendi 97, 20. dente 97, 2. -dere 110, 12. 141, 5. -dit 109, 21. accesserit 21, 10. 27, 17. 103, 22. -sserint 118, 11. *uide* adc.
accensi 53, 22. -sos 98, 8.
accessus 135, 17.
accidere 29, 1. 46, 11. 68, 19. -derit 105, 1. 119, 13. -disse 30, 4. -disset 99, 11. -dit 119, 2. 136, 8. 145, 4.
accincti 49, 8.
accipere 17, 8. 23, 12. 24, 15. 40, 10. 81, 18. -iat 131, 9. -iebant 50, 14. -iendi 88, 14. -it 137, 10. 139, 19, 21 -iunt 83, 17. [-ceperat 122, 11.] -erint 95, 12. -erit 53, 14. -cepit 35, 1. 38, 21. 56, 23. 93, 4, 9.
aceti 70, 15. 133, 4.
acerba 157, 9.
acerbitas 156, 14. 157, 5. -tate 154, 14.
acerrimus 163, 8. -os 147, 1.
Achaiam 150, 21.
acies *passim.* -em *passim.* -e

anfractibus 130, 8.
angulis 130, 9. -o 105, 3.
angusta (*pl.*) 83, 3. 87, 7. (— portarum) 94, 9. 114, 9. -ae (*pl.*) 79, 11.
angustias 91, 7. 163, 11. -is 111, 6.
angustior 100, 11. 105, 7.
anhelus *V. L.* 94, 21.
animaduertitur (in militem) 56, 9.
animalibus (*dat.*) 66, 11. (*abl.*) 80, 15. -ium 25, 12. 85, 13. 115, 6. 128, 9. 132, 17.
animauit 34, 1.
animus 18, 14. 88, 6. 95, 12. 111, 18. -i (*gen.*) 7, 11. 53, 4. 129, 1. -o 36, 11. 38, 9. 75, 6. 77, 16. -um 94, 16. -is (*dat.*) 7, 22. 95, 17. (*abl.*) 11, 7. 38, 13. -orum 6, 13. -os 58, 21, 88, 2. 90, 14.
animosos 40, 7.
annales 64, 2.
anni (*pl.*) 92, 9. -is 37, 2. 67, 10. (= -os) 88, 13. -o 152, 14. 156, 14. -orum 30, 5. 57, 2.
annonă 17, 9. 44, 2. 66, 14. 69, 7. -ā 53, 19. 54, 11. -am 21, 8. 42, 7. -ae (*pl.*) 70, 13. -as 41, 18. 42, 6. -is 17, 6.
annonaria (res —) 53, 8. -ae (— species) 69, 12.
anseres 147, 4. -um 147, 6.
ante (*adu.*) *seq.* quam 8, 13. 17, 8. 69, 10. (— quam fuerint perfecta) 84, 8. 86, 10 *ter.* 94, 11. *sine* q. 12, 8. 29, 1. 36, 2. 69, 7. 70, 5. 77, 15. 89, 8. 92, 1. 95, 15. 96, 21. 113, 4, 7, 20. 114, 17. 144, 1. 154, 10. 159, 4. *uide* inante
ante (*praep.*) 49, 1. 51, 3. (ante quarum impetum nec equites nec ped. possunt stare) 60, 8. 64, 1. 68, 1. 84, 12. 88, 12. 91, 13. 96, 22. 105, 14. (ante quadringentos — passus quam ad hostem peruenias) 108, 21. 109, 12. 112, 5, 15. 116, 2. [123, 2.] 131, 5, 11. 161, 13.
antea 92, 19. 97, 11. 98, 7. [121, 3.]
antecedat 33, 7. 87, 3. -dentibus 41, 5. -dit 107, 1.
antemna 164, 18. -ae 164, 11.
antequam 16, 17. 35, 21. 52, 16. 96, 3. 104, 4. [121, 9.] *semper cum coniunctiuo, item* ante — quam *uide* ante.
antesignani 41, 11. 50, 13. -os 36, 8.
anticipare 129, 2.
Antiochus 116, 5, 19.
antiquissimas 130, 3.
antiquitas 131, 5. -tatem 33, 6.
antiquus 73, 9. -ă (*sg.*) 8, 9. 12, 21. 21, 18. 59, 20. 85, 19. (*pl.*) 33, 6. 52, 16. -ā 40, 17. -ae (*gen.*) 29, 7. 38, 6. -am 5, 6. -i (*n.*) 15, 8. 46, 9. 77, 17. 99, 8. 117, 12. -is 4, 1, 12. 54, 4. 70, 12. 86, 15. -o 24, 17. -os [21, 11.] 23, 7.
Antonius 151, 15.
anulis 131, 7.
aparctias 156, 2.
apeliotes *uide* aph.
aperire 71, 24. 79, 13. 146, 7. -unt 83, 19. -untur 44, 6.
apertă (*sg.*) 79, 7. -i (*gen.*) 93, 21. -o (conflictu) 104, 14. (Marte) 79, 3. (proelio) 86, 11.
aperte 108, 7. -ius 108, 9.
apheliotes 155, 6.
apibus 10, 9.
apparatu 136, 15.
apparet 52, 1. 66, 4.
appellabant 85, 7. 99, 8. -an-

dos 20, 8. -ant 24, 12. 26, 17. 61, 6. 71, 14. -antur 40, 24. 42, 9. 54, 2. 151, 20. -ata 35, 6. -ati 41, 4, 13. -atur 26, 2. 39, 15, 17. 47, 10. 56, 7. 73, 22. 137, 13.
applica 108, 11. -ant 138, 13.
apponuntur 138, 12.
aprorum 11, 5.
aptior 18, 9. -a (*cum. dat.*) [123, 11, 13.] 133, 20. -em (*c. d.*) 7, 8. -es 151, 16.
aptissimi 156, 15.
aptus (*cum dat.*) 12, 9. -a (*c. d.*) 52, 18. -um 115, 7.
apud 5, 3. 11, 11. 17, 5. 23, 7, 19. 24, 7. 29, 16. 54, 5, 13. 55, 2, 64, 2. 92, 22. 115, 4. 150, 15.
aquă 66, 15. 80, 12. 82, 14. 84, 17. 131, 10. 132, 11. 135, 21. -ă 136, 4, 10. -ae (*gen.*) 25, 15. 68, 6. 79, 23. -am 54, 11. -arum 68, 24. 70, 14. 80, 17. 135, 12. -is (*abl.*) 14, 23. 67, 17. 68, 5. 131, 15. 162, 9. (*dat.*) 136, 2.
aquaeductus 44, 17.
aquatio 85, 14.
aquatoribus 135, 17.
aquila 46, 7. -ae (*dat.*) 42, 13. (*nom.*) 74, 4. -am 39, 11. 40, 4. 41, 3.
aquilifer 46, 8. -i 41, 3.
aquilo 156, 3.
aranti 8, 3.
arbitrio (ex —) 103, 24. (pro —) 110, 15. 159, 11. [-um (ad —) 120, 14.]
arbitror 11, 3. 55, 6. 124, 13. 149, 18.
arbores 152, 11. 153, 5. -ibus 87, 8. 114, 10. 134, 4. -um 67, 19. 84, 4.
arcet (*V. L.* -eat) 114, 18.
arcem 147, 5. -is 129, 8.
architectorum 152, 16.
Arcturus 157, 8. -i 157. 3.
arcuarias 45, 10.
arcuballistae 143, 12. -as 50, 3. 144, 9.
arcuballistarii 142, 8.
arcūs (*gen.*) 81, 9. -u 22, 16. -um 18, 12. -ubus 18, 9. 50, 1. 148, 17.
ardens 140, 20. -ntes 140, 16. 163, 3. -re 163, 7.
ardore 165, 3. -ibus 6, 21.
arduis 21, 8. 28, 19. 70, 11.
areis 133, 7.
arescente 153, 2.
argentatis 50, 16.
argenti 17, 14. 144, 12. -o 73, 24.
argutissimos 76, 19.
aridis 67, 18. 81, 1.
aries 137, 13. 144, 17. -tis 164, 13. -tem 139, 20. 144, 21. -tes 44, 17. 61, 5. 137, 5. 144, 13, 17. 145, 2. 148, 7. -tum 130, 7. 137, 15. -tibus 130, 21. 145, 3.
arma *passim.* -orum *passim.* -is (*dat.*) 8, 3. 12, 5. -is (*abl.*) *passim.*
armabatur 50, 4. -ndum (ad —) 60, 4. -uerant 66, 3.
armamentorum 164, 8.
armatură leuis 36, 5. 49, 17. 51, 2, 11. 98, 10. 113, 2. grauis 49, 4. 51, 6, 9. -ă leui 77, 12. 80, 9. 102, 21. 109, 16. 113, 4. 117, 13. -ae (*gen.*) 9, 7. (leuis —) 23, 20. 47, 18. grauis — 60, 8. 71, 18. 125, 1. -ae (*nom.*) 17, 3. 41, 17. 51, 1. 57, 6. -am 16, 22. (grau. —) 36, 7, (leuem —) 9. 57, 5. (leuem —) 109, 11 [*et* 123, 1]. -as 17, 1. 49, 17. -is 98, 5.
armatus 75, 7. -a (*sg.*) 84, 12. -a (*pl.*) 81, 12. ae- (partis) 33, 1. -am (militiam —) 9, 18.

(ciuitatem —) 61, 10. -i 20, 20. 28, 13, 16. 49, 19. 60, 12. 75, 6. 86, 21. 141, 15. 143, 9. -orum 35, 11, 13. 40, 13. 70, 2. 77, 8. 111, 7. 118, 6. 140, 10. -os 59, 2. 79, 10. 88, 9. 100, 10. 103, 10. 133, 14. -is 102, 18. 154, 9.
arripiant 77, 3.
ars [2, 2.] 9, 5. 58, 3. 86, 16. (— militaris) 93, 1. (— belli) 104, 14. 113, 17. 152, 15. 154, 16. 162, 3. -tis 10, 20. 33, 3. 86, 4. 88, 20. 165, 9. -tem (omnem rei mil.—) 15, 1. 18, 16. (omnem — armaturae) 47, 18. (— bellicam) 57, 4. (— proeliorum) 64, 6, 12. (— bellicam) 87, 21 *et* 89, 20. 143, 16. -te (bellandi —) 16, 6 *et* 17, 4. (militari —) 17, 11 *et* 38, 11. (armorum —) 46, 3 *et* 68, 20. 49, 11. (— bellandi) 52, 11. 65, 4, 11. 68, 8. 72, 7. 73, 24. 90, 3. (— pugnandi) 93, 13. 108, 4. 112, 2, 10. 116, 10. 130, 5. 132, 3. 137, 4. 139, 16. 150, 1. -tes 59, 11, 21. 64, 13. 89, 17. -tium (bonarum —) 4, 1. 64, 3. (— bellicarum) 149, 17. -tibus 5, 20. 93, 18. 150, 6.
artifices 18, 11. 45, 5. 59, 16. 61, 4.
artificium 125, 3.
artissima 71, 12.
ascendendi 138, 16. -ere 20, 20. 28, 20. 48, 4. -erent 21, 4. [-i 130, 20.] -isset 132, 4.
ascias 61, 2.
aspectus 96, 2. -u 75, 19.
aspiciant 140, 7. aspexerint 91, 14.
aspera (*pl.*) 96, 16. -is 66, 9.
asperitate 71, 6.
asser 164, 10. -es 164, 9.
assolent 159, 12. *uide* ads.
astu 147, 19.
athleta 59, 9.
at (— contra) 16, 13. *V. L.* 18, 11. (— uero) 78, 13. 80, 19.
Atilium (Regulum) 65, 2.
Athenienses 12, 24. 29, 10. 64, 1, 2.
atque *passim.*
auctor (Mantuanus —) 10, 9. 34, 5. -e 39, 3. -es 64, 15. 72, 19. 124, 15. 149, 16. 159, 9. -ibus 13, 4. 29, 4. 38, 1. 86, 5. 129, 12. -um 158, 15.
auctoritate 43, 25. 93, 2. 103, 4. -em 90, 17. -is 13, 10.
aucupes 11, 1.
audaciā 4, 9. 88, 5. 91, 6. 111, 9. 113, 9. 120, 6. 137, 4. 158, 12. -ā 117, 16. -am 6, 4. 24, 19. 71, 9. 102, 3. 112, 6.
audacior 33, 16. -es 94, 5.
audacius 33. 10.
audacter 9, 11.
audax 33, 15. -ces. 87, 21.
audeant 96, 5. 140, 12. -eat 79, 9, -ent 17, 21. -ere 5, 17. -et 65, 12. 86, 1. 150, 13.
audire 86, 7.
auditum (*subst.*) 74, 1.
auersis 114, 16. -o (*non* adu.) 51, 19.
auferunt 138, 19.
augere 59, 11. -ges 103, 25. -getur 54, 12. [88, 4.]
Augustales 40, 24. 41, 2.
Auguste (imperator —) 37, 21. -i (*gen.*) 13, 8. 28, 9. 38, 21. -o 41, 1. 151, 13. -um 4, 6.
Augustum (mensem —) 152, 20.
auis 147, 8. -es 133, 1. -ibus 160, 12.
aureus 42, 4.
auri 17, 15. 145, 12. -o 69, 16.
auribus 73, 13.
auriga 59, 9.

ausibus (litterarum) 4, 11.
auspiciis 13, 12. 38, 15.
auster 155, 9.
aut *passim;* aut — aut *passim; uide* certe.
autem *passim.*
autumnali 68, 22. -e 152, 20.
auxilia 35, 3, 4, 15. 36, 4. 43, 16. 59, 4. 88, 1, 15. 120, 4. -is 35, 8. 37, 7. 38, 3. 66, 22. 72, 8. 84, 18. 151, 14. -orum 65, 19. 90, 13.
auxiliares 35, 16. 72, 3. -ium 67, 13.
auxilium (ferret —) 65, 4. (— captes) 96, 11. (— exhibent) 139 5. 146, 10. -i 140, 5. -o 130, 4. 161, 9.

B.

baiulare 21, 6.
Balearium insucl. 19, 6.
ballenis 139, 5.
ballista 143, 13. -ae (*gen.*) 140, 20. -ae (*pl.*) 44, 17. 134, 16. 143, 13. 148, 19. -as 134, 16. 135, 20. 140, 13. 163, 4. -is 70, 19. 162, 16.
ballistariis (sagittis —) 118, 12.
ballistarios (*subst.*) 36, 10.
balnearum 7, 10.
barbarae 35, 12. -arum 33, 11. -is 150, 7. -orum 25, 8.
barbari (*subst.*) 19, 20. 24, 8. 90, 3. 92, 16. -os 52, 6.
barbarico 74, 10. 137, 21.
barritūs (*gen.*) 116, 16. -um 103, 19.
bases 145, 1.
basilicae 58, 17.
bebras 24, 9.
bellandi 16, 6. 17, 4. 52, 11. -o 29, 13.
bellator 8, 2. 14, 10. -em 8, 15. 117, 11. -es (*nom.*) 95, 10. 97, 9. 100, 4. 138, 19. 140, 1. 143, 1. -es (*acc.*) 10, 5. 19, 10. 40, 10. 80, 14. 107, 5. 108, 14. 111, 1. 134, 6. 149, 1. 164, 13. -ibus 99, 8. 145, 22. -um 102, 15.
bellicae (rei —) 6, 4 *et* 59, 13 *et* 64, 3. (artis —) 86, 4. disciplinae —) 112, 4. -ae (*pl.*) 151, 19. -am artem 57, 4. 87, 22. 89, 20. (-arum artium) 149, 17. -is (rebus —) 151, 1.
bellicosus 103, 14. -um 48, 10. -os 29, 15. 38, 12. 46, 17.
bellum *passim.* -i 8, 16. (in quocumque — genere) 61, 8. 68, 11. (dux —) 74, 7. 82, 3. 86, 17. (necessitas —) 92, 21. (ars —) 104, 14. 150, 6. -o (*dat.*) 38, 4. 115, 10. 120, 2. -o (*abl.*) 30, 5. (commisso —) 46, 10 *et* 50, 19. 150, 12. in bello: 6, 12. 25, 2. 28, 3. 59, 4. 90, 11, 17. 116, 5. [121, 1, 10.] -a (*nom.*) 14, 24. -a (*acc.*) (ad —) 6, 22. 20, 5. -orum 6, 6. 11, 13. 12, 22. (disciplina —) 33, 12. (necessitate —) 43, 17. 64, 4. 119, 13. (in uniuerso genere —) 147, 11. -is (*dat.*) 52, 18. -is (*abl.*) 66, 21. 119, 2.
beluae 117, 7. -as 117, 16. -is 118, 4, 16. 139, 3.
bene 6, 5. 46, 5. 47, 21. 52, 1. 59, 5. 92, 2. 102, 18. 103, 10. 109, 19.
beneficiarii 41, 13.
beneficiis 163, 16. -o 41, 14. 110, 8. 130, 2. 157, 5.
Bessorum 45, 14. 145, 12.
bestiae 118, 11.
bibentibus 68, 7.
bidentes 60, 21.
bini 117, 3. -ae 43, 19. -a 49, 8. 132, 4. -as 24, 9. 38, 3. 41, 18. -os [101, 20.]

145, 6. 153, 12 -is 50, 10. 118, 10.
bipinnis 165, 1. -es 164, 9.
bitumen 133, 14. -ine 140, 18. 163, 3.
bonă 129, 2. [-ā 122,5.] -arum 4, 1. -i 18, 18. 29, 1. 86, 11. [124, 5.] -os 4, 7. 40, 10. 103, 16. -is 89, 15. 98, 6. -um 82, 10. 96, 8.
boreas 156, 3.
brachiola 143, 14.
brachium 16, 15. -a 23, 10. -is 10, 15. 117, 9. -o 99, 3.
breuiatos 86, 5.
breuibus (*subst.*) (*dat.*) 53, 13. (*abl.*) 53, 15.
breue (*adi.*) 52, 8. 88, 13.
breuiorem 102, 16. -es 139, 6.
breuitas 5, 17.
breuiter 33, 8.
Britanni 153, 18.
bubus 60, 12.
bucină 73, 22. -ā 41, 17. -am 73, 22. -is 119, 6.
bucinatores 41, 16. 56, 1, 7.
burgum 135, 19.

C.

cadere 66, 17. -unt 25, 12. 148, 17.
caecias 155, 7.
caedat 137, 19. -ere 58, 22. 71, 23. 110, 2. -it 144, 15. -itur 44, 16. -untur 152, 18. -sa (*part.*) 152, 13. -sis 119, 5. -sos 146, 2.
caedem 6, 8.
caelestes 159, 2. -i 154, 13.
caeli 6, 13. 154, 19.
caemento 141, 5.
Caepionis 93, 11.
caeruleus 160, 2.
caesa (*subst.*) 16, 11, 15.
caesim 16, 9, 10. 57, 16. 71, 19.
caespes 83, 8, 11. -ites 26, 10, 13. 83, 6.
calciati 47, 21.
calculandi 53, 5.
calones 77, 4. -ibus 77, 18. 78, 5.
calor (Martius) 29, 9. -e 6, 16. 67, 20. 136, 7.
camelos 115, 4.
Campaniă 151, 3.
campestris (— exercitatio) 22, 5. -i (— meditatione) 6, 2. (— exercitio) 7, 24.
campicursione 89, 5. -em 71, 14.
campidoctore 57, 7. -es 78, 18. 123, 18. -ibus 16, 23. 83, 17.
campigeni 41, 10.
campus 15, 16. 25, 19. 82, 15. 106, 11. -i (*gen.*) 56, 12. 99, 15, 18. 102, 18. -i (*nom.*) 34, 14. -um (— Martium) 15, 1. 27, 18. 116, 8. 119, 6. -o 20, 18. 41, 12. 58, 8, 20. 60, 7. 68, 15. 116, 8. -is 28, 19. 52, 4. 67, 19. 78, 12. 104, 8. 130, 4. 163, 20. -os 87, 7.
candidati 42, 7, 8.
candore 154, 4.
canentis 73, 24. [-ere (receptui —) 74, 4.] -it (receptui —) 56, 2. -itur 56, 8. -unt 56, 2, 4, 5, 6, 15.
canes 146, 2. -ibus 10, 7.
cannis 58, 16. 81, 1.
Capanei 142, 11.
capere 100, 10. -i 23, 4. 115, 12. -iant 134, 12. -at 67, 8. 119, 5. -ebantur 118, 7. -endas 45, 16. -endos 149, 3. -endum 82, 6. -entes 91, 9. -entibus 113, 11. -itur 140, 5. 165, 6. -iunt 141, 16. capta 89, 7. 93, 7. -us 25, 18. -os 144, 17. cepit 65, 4. [ceperis 121, 4.]

capitaliter 56, 9.
Capitolii 135, 2.
Capitolinae arcis 129, 8. -am arcem 147, 5.
captata 146, 17. -tatis 120, 4. -tes 96, 11.
caput 16, 2. 39, 15. 42, 15. (—contubernii) 43, 11 *et* 47, 6. 57, 16. 58, 10. (cautelae —) 76, 8. 79, 10. 99, 3. (— porcinum) 105, 9. 132, 6. 137, 13, 18. 143, 7. 148, 2. -ite 24, 3, 19. 81, 17. 135, 6. 143, 7, 10. 149, 7. 164, 11. -ita 22, 18. 70, 12. -itibus 22, 9. 138, 11.
carbones 133, 18.
cardine 155, 5. -em 155, 8, 11. 156, 1. -um 154, 18.
carie 152, 13.
carminis 34, 6.
carne 10, 16. -is 133, 1.
carpentarios 11, 4. 45, 4.
carpenti 138, 13. -is 60, 12. 81, 6.
carris 92, 16.
carroballistae 60, 10. 98, 19. -as 60, 3. 118, 8.
casae 44, 11.
cassides 22, 8. 45, 11. 48, 8. 49, 5. -ibus 19, 10. 49, 20. 117, 9. -um 46, 18.
castellum 134, 21. -a 70, 2, 17. 72, 13. 85, 18, 20, 21. 128, 15. 135, 18. -orum 19, 19. 74, 19. -is 136, 11.
castimoniā 128, 19.
castra 25, 3, 7, 14, 21. 26, 1, 24. 27, 3, 9. 28, 14. 36, 12. 54, 2. 60, 7, 14. 61, 9. 82, 21. 83, 4. (statiua —) 83, 15. 84, 13. 92, 12. -orum (disciplina —) 5, 15. 24, 21. 25, 11. 26, 9, 16. 44, 8, 10. 69, 3. 82, 2. 92, 16. -is (*dat.*) 41, 13. -is (*abl.*) 7, 4. 9, 1. 11, 4, 18. 25, 10. 42, 1. 45, 13. 67, 14. 68, 21. 72, 12. 82, 10. 84, 20. 85, 10, 13, 20. 94, 8. [122, 12].
castrense (— peculium) 54, 12. -i (exercitatione —) 74, 11.
casus 163, 8. casu (— aliquo) 25, 10. (hoc —) 25, 20 *et* 68, 7 *et* 113, 15. 28, 21. 65, 11. (uno —) 108, 18. (aliquo —) 119, 9. (quouis —) 131, 1. (in hoc —) 146, 9. -um (hunc —) 120, 8. -ibus 37, 2. 66, 6. 69, 7. 159, 1. -ūs 132, 13.
catafractā 22, 15. -as 22, 8, 12. 23, 11. 48, 8. 49, 5. 50, 15. 131, 19. 135, 9. -is 19, 10. 22, 4. 23, 9. 49, 20. 50, 9. 97, 12.
catafracti equites 115, 10. — equi 117, 4. — sint milites 162, 11. -os milites 117, 8.
cataracta 131, 6.
catenis 60, 16.
cateruis 35, 12.
Cato (sicut ait —) 17, 17. 18, 18. (ille Maior) 37, 10. (ille Censorius) 13, 5.
cauato 145, 13. -auit 142, 2.
caudis 134, 16.
caueatur 149, 19. -endum 14, 12. 25, 17. 82, 13. 88, 10. 97, 2. 104, 15. 108, 16. 152, 3. -etur 131, 3. cauissent 95, 2. cauta sunt 13, 9.
cauernas 145, 10.
causā 37, 5. -ā 89, 10. (= propter) 54, 21. -as 92, 3. 159, 2. -is 44, 10. 53, 15.
causetur 9, 2.
causias (?) 137, 21.
caute 27, 9. 82, 19. -ius 81, 13.
cautelā 16, 7. 92, 11. 154, 15. 158, 11. 163, 18. -ā 51, 13. 119, 11. -ae 76, 8.
cauti 87, 21. 104, 11.
cautione 161, 8.
cedant 28, 18. -ens 14, 19. -ente

142, 4. -entes 23, 24. 58, 1. -ere 25, 11. 98, 2. -it 132, 1. 161, 10. cesserint 92, 1. cessit 34, 4.
celantur 5, 4.
celebrari 152, 18. -atur 158, 8.
celeritas 151, 1. -tate 117, 7.
celeriter 13, 16. 14, 2. 26, 8. 46, 10. 52, 18. 151, 9. -ius 8, 11. 50, 17. 65, 18. 87, 12. 109, 3.
Celsus 13, 6.
Celtiberi 35, 11.
censerentur 35, 11. -uerint 20, 8.
censu 45, 19.
centenarii 43, 10. 46, 17.
centeni 47, 2.
centones 144, 14. -ibus 137, 10. 138, 6. 139, 11. 140, 14.
centum 43, 4. *uide* mille.
centum decem 47, 12.
centuriă 27, 4. 47, 9. -ā 46, 14. 51, 21. -ae (*pl.*) 26, 5. 43, 4. 47, 4. 83, 16. -am 42, 18. 43, 3. -as 42, 13, 16. 43, 9. 46, 12. 47, 1. 60, 2. -is 19, 3. 46, 12. 53, 10. 84, 20.
centurio (primi pili) 42, 12 *et* 56, 14. 47, 15. 117, 2. -one 47, 12. -onem 47, 3. -ones 43, 9, 12, 14, 23. 46, 16. 50, 15. 84, 6. -onibus 27, 5.
cera 154, 5. 163, 5.
cernat 79, 10. -imus 129, 2. -itur 95, 8.
certabat 14, 15. -atur 73, 5. -aturus 19, 2. -aturi 95, 6. -auit 33, 9.
certamen (— publicum) 89, 13 *et* [122, 8]. 94, 5. 96, 15. 150, 8. 162, 6. -ine (— bellorum) 6, 6. 86, 8. 116, 1. [(publico —) 124, 5.] 158, 7. 164, 8. -inis 95, 12. 109, 4. 151, 15. -ina 136, 13. -inibus 91, 12. -inum 65, 16.
certe 58, 6. (an —) 74, 2. aut —: 23, 5. 78, 16. (aut — certe) 91, 10. 94, 14. 104, 17. 112, 11. 137, 13. 145, 18. 149, 9. uel —: 9, 15 (uel — certe) 14, 12. 58, 6. 59, 10. 64, 7. 74, 10. 80, 22. 86, 14. 91, 17. 101, 3.
certi 158, 15. -is 105, 5. 161, 3, 12.
ceruice 10, 14.
ceruorum 11, 4.
cessant 56, 14. -are 59, 19. -arent 58, 20. -aret 22, 6. -sset 59, 8. 158, 10.
cessim 112, 19.
cetera 44, 18. 45, 8. 65, 1. 90, 3. 134, 14. 147, 22. -ae 69, 12. -i 43, 7, 23. [49, 3.] 115, 6 (?). -orum 66, 2. -arum 85, 14. 133, 5. -is 58, 19. 119, 15. 151, 9, 16. -os 4, 11. 17, 1. 46, 3.
ceterum 22, 20. 52, 17. 70, 10. [111, 20.] 115, 9.
chalant 144, 15.
chalatorios 164, 17.
chordae 142, 16.
Christum 38, 19.
cibus 147, 16. -i 149, 20. -o 94, 5. 148, 4. -um 19, 8. 82, 6. 91, 9. 113, 11. -is 68, 8.
cilicia 131, 20. -iis 137, 10. 138, 10.
Cimbri 93, 11. -orum 93, 14.
Cincinnato 8, 4.
cincti 83, 19.
circa 49, 2. 58, 10. 83, 18. 99, 3. 101, 24. 102, 1, 17, 20. 139, 21. 157, 9. 159, 4. 163, 11.
circitores 85, 8.
circius 156, 3.
circo 57, 6.
circuitu 150, 18.

circulo 73, 23.
circumciditur 83, 8. -untur 26, 11.
circumclusus 130, 12.
circumdat 92, 10. -dederint 111, 7. -data 85, 19. [-datam 148, 15.] -us 48, 3. -i 97, 12. 164, 2.
circumeant 85, 6. -eas 107, 17. -eunt 84, 8. -ire 103, 7. 108, 13.
circumfunduntur 77, 13. -fusis 118, 6. -fuso 129, 17.
circumitores 85, 7.
circumsedentibus 82, 17.
circumsidere 69, 20.
circumueniautur 104, 17. -iat 107, 6. -iatur 79, 6. 80, 2. 103, 18. -ire 102, 22. -it 107, 2.
cisternae 136, 1.
citatior 13, 20.
citharā 142, 16. -ae 142, 15.
cito 66, 13. 87, 13. 100, 14. 109, 4.
citro 161, 4.
ciuile 92, 5. -i 89, 10. -ia 12, 3. 30, 1. -is pars 9, 18. res — 53, 8.
ciuitas 82, 4. 136, 5. 137, 2. 140, 5. 141, 19. 142, 5. -atis 7, 20. 130, 19. 135, 18. 138, 15, 19. 139, 18. 141, 11. 145, 14. 146, 7. 149, 5, 14. -ati 151, 19. -atem 25, 4. 52, 2. 61, 10. 94, 13. 110, 11. [123, 9.] 134, 12. 135, 19. 140, 1. 141, 16. 142, 10. 146, 2. 147, 22. -ate 7, 23. 85, 12. 93, 8. 94, 8. 147, 18. 148, 11. -ates 45, 7. 61, 5. 70, 3. 85, 13. 128, 13. 129, 11. 130, 3. -atum 19, 20. -atibus (*dat.*) 136, 12. -(*abl.*) 42, 2. 131, 19. 133, 3.
ciuium 67, 14. 129, 8.
clades (*sing.*) 119, 10. (*pl.*) 12, 1. 22, 11.
clamor 103, 19. -is 103, 22. -e 77, 19. 119, 6. 147, 6. -ibus 147, 5.
clanculo 146, 18.
classicum 56, 7, 8. 65, 15.
classis 150, 19, 21. (*gen.*) 34, 13. 151, 4 *et* 5. 156, 9. 164, 6. -em 34, 7. 150, 11. 151, 17. -es 158, 5. -ibus 34, 14. 150, 16. 154, 9. 157, 1.
claua 16, 19. -ā 16, 1. 18, 1. -as 15, 12.
clauum 162, 3. 165, 7. -is 81, 7. 152, 5. -os 134, 8. 152, 8.
claudenda 77, 8. -dit 96, 24. -duut 114, 11. -duntur 158, 3. -sere 130, 8. [-si 111, 20.] -sis 111, 8. 137, 3.
claudicarit 11, 19.
Claudius 18, 19.
clausurae 150, 2.
clementia 128, 15. -ac 129, 6. -am 4, 10. 33, 1.
clepsydram 85, 2.
clibanarii 117, 5.
clipeum 57, 18.
cliuo 96, 14. [130, 19.] 135, 18.
cliuosis 28, 19.
clunibus 10, 16.
coactis 70, 1.
coaequabunt 52, 13. -quari 131, 12.
coeperant *V. L.* 133, 12. -int 25, 10. 88, 8. 94, 15. 131, 13. -is 102, 11. 107, 19. 110, 2. -it 102, 12. 147, 18. -unt 22, 6. 133, 12. coepto 68, 1.
cofino 55, 2. -os 61, 1.
cogas 94, 20. -at 47, 21. 132, 16. -atur 25, 23. cogebantur 20, 20. 58, 14, 20. -batur 28, 20. -endam 8, 10. -endi 21, 7. (ad —, praeterea siluam caedere *etc.*) 71, 23. 98, 3. -ente 67, 6. -ere 47, 21. -erentur 17, 8. 23, 12. -itur

14, 20. -untur 23, 4. 42, 10. 163, 7.
cogitanda 86, 10. -tare 91, 16. -tat 54, 14. 72, 6. -tent 22, 14. -tet 120, 8.
[cogitationibus 88, 4.]
cognoscat 72, 11. -ere 113, 20. 161, 16. [cognoscimus 21, 12.] -it 150, 15. -itur 30, 3. [cognoueris 123, 18.] cognouimus 11, 20. cognitis 148, 1.
cohors *passim*. -tis 42, 18. 43, 5. -tem 40, 15. 43, 13. 55, 12. -te 39, 19. 46, 13. 48, 18. 51, 21. 55, 11, 16. -tes 26, 6. 39, 7. 40, 1. 45, 17, 21. 46, 9, 12. 54, 18. 55, 8, 10, 15, 20. 60, 12. 151, 6. -tibus 9, 16. 36, 7. 40, 11. 51, 17. -tium 55, 22.
cohortales aues 133, 1.
cohortarentur 46, 4.
colenda 38, 21. coluere 90, 2.
colligant 91, 12. (— campum) 119, 6. -atur 138, 1. -endi 120, 1. -endum 124, 13. -entes de 64, 6. -ere 75, 21. 78, 8. -es 108, 3. -i 83, 1. 134, 13. 135, 8. -it 80, 18. -itur 149, 6. 154, 14. -unt 136, 9. -untur 66, 11. 133, 21. collegerint 144, 1. collegisse 133, 9. collectus 71, 4. -a 66, 1. [-um 8, 1.] -i 71, 1. 117, 17. -is 10, 17. 94, 10. -os (in unum —) 88, 19. -o 149, 13.
colligatis 80, 23. -os 81, 3.
collis 19, 19. 25, 17. -es 34, 15. 113, 3. 119, 14. -ibus 67, 19.
collocantur 113, 8. 140, 3. -are 132, 15. *uide* conl.
color 160, 2. -e 154, 4.
columnae 145, 1. -is 145, 23.
comes (maior) 67, 4. 90, 15. -itis 68, 9. -ites 87, 20. -itibus 84, 15. 101, 23.
comitante 50, 7. -antes 74, 6. -atur 94, 2. -antur 57, 13.
comitiuae primi ordinis 43, 21.
commeantes 158, 5. -ibus 85, 22.
commeatus 53, 15. 85, 17. 154, 1. -ūs (*acc.*) 81, 16. 132, 12. -um 53, 14. -u 69, 4. -ibus 71, 15.
commemorandum 95, 15.
commentarios 86, 4.
commerciorum 70, 21.
comminus 6, 18. 51, 8. 57, 10. 75, 6. 116, 3. 162, 20.
committenda 11, 14. -ere 41, 17. -itur 106, 1. 161, 20. -untur 85, 4. commisso 46, 10. 50, 19.
commixtus 160, 3.
commoditas 80, 4.
commodius (— ut) 81, 3.
commodum 103, 7. -a 42, 15. 55, 17.
commonendi 77, 15. -ens 149, 19.
commorari 86, 3. -morandum 25, 16. -rantur 91, 19. -rentur 7, 18. 67, 20.
commori 111, 10.
commouent 158, 14.
communis 114, 13. 128, 11. -e 74, 15. 86, 12. -i 59, 20.
communione 128, 9.
communita 139, 11.
commutare 106, 2. -atur 101, 3. 119, 19.
compellant 78, 20. -itur 109, 7. *uide* conp.
compertum 164, 9. *uide* conp.
complementum 129, 10.
complent 92, 15. -erent 132, 3. -eta 53, 23. *uide* conpl.
computandi 53, 5.
conamur 5, 7. -atur 139, 19. 141, 5.
conbustis 145, 23.

concaedes 114, 11.
concludat 107, 7. -atur 83, 2. -dit 105, 12. 114, 18.
concessa 146, 8.
concinnitas 5, 1.
concipere 33, 6.
concordia 55, 23.
concremant 148, 7. -etur 138, 5. 139, 12. -auit 93, 8.
concurrisse 153, 15.
condant 70, 4. -antur 69, 8. 129, 14. -atur 140, 15. -ebatur 54, 19. -enda 150, 2. -ens 160, 7. -untur 145, 10. -ditā 22, 3. -ditae 128, 18. -ditam 7, 22. -ditas 128, 13. in conditis 133, 18.
condicio 95, 3. [120, 12.] 159, 2. -one 104, 13. 119, 3. -onis 119, 13.
conditores 5, 10.
condiscant 7, 16. 57, 16. -ere 14, 18. 24, 21. 30, 10. -erent 21, 2.
conducere 30, 13.
conectitur 143, 6. -nexi 34, 12. -nexis 92, 16.
conferebat 54, 20. -ferendum 70, 3. -ferre 129, 6. -ferret 37, 12. -fert (— ut) 101, 22.
conferti 94, 17. 100, 13.
confestim 17, 19.
conficerent 28, 15. -ficienda 13, 19. -fecit 65, 5. -fecta 20, 5.
confidas 95, 8. -entes 98, 1. -it 6, 5. [123, 4, 11, 13.] -unt 90, 4.
confidentia 140, 9. -am 12, 11. 103, 25.
configenda 152, 5. -fixas 60, 20. -fixum 116, 13.
confirmat 130, 21. -ent 29, 16.
confitendum 159, 1.
conflagrant 140, 16.
conflictus 19, 18. 86, 7. -ūs 93, 19. -um 66, 18. 89, 12. 95, 5. (— hostium) 95, 18. 112, 9. -u 12, 15. 14, 9. 68, 22. 75, 5. 88, 19. 91, 15. 94, 6. (aperto —) 104, 14.
confligat 163, 19. -ere 107, 5. 108, 7. 119, 12. -is 110, 15. -itur 110, 7. 137, 5. -unt 106, 6. [124, 6.]
conformatione 10, 4.
confringant 134, 3. 145, 2.
confundi 27, 16. 46, 11. -ndit 96, 2. confusi 91, 15. -sas 115, 7.
confusio 56, 14. 106, 3. -ne 74, 14.
congerebant 117, 18. -enda 133, 3. -endae 133, 5. -geritur 26, 18. congessi 29, 5. congestus 96, 23.
conglobent 27, 12. -bati 78, 1.
congressi 22, 9.
congressio 137, 3. -ore 162, 9.
congressum 107, 11. 112, 5. 161, 13. -u 65, 5. 108, 11.
congruis 120, 2.
coniunctio 55, 9.
coniunge 108, 11. -gitur 48, 19. -iuncti 155, 4. -ctis 47, 8.
conlapsis 164, 18.
conlocanda 146, 20. -locant 79, 3. -antur 81, 12. 84, 16. 98, 2. 143, 9. 162, 9. -arent 100, 23. -atur 48, 20. 163, 11. -entur 77, 5. 97, 11. 105, 4. 112, 12. -es 102, 17. 110, 19. *uide* coll.
conparanda 69, 16.
conparationem 54, 7.
conpelli 9, 14. -it 73, 2. -itur 18, 4. 68, 5. 87, 16. 156, 11. -pulisset 23, 24. -pulit 13, 4. -pulsus 4, 10. *uide* comp.
conpendia 75, 14.
conpertum 159, 5. *uide* comp.

conpetentes 52, 19. -ibus 80, 16. 132, 8.
conpinguntur 153, 7. conpacta 139, 9. -ae 149, 4.
conplent 139, 1. -ere 17, 11. 36, 1. -euerit 27, 4. -etis 36, 22. *uide* compl.
conplures 37, 15. -a 12, 25.
conponitur 105, 11. -untur 84, 6. 108, 1.
conprehendant (terga —) 14, 5. -ere 33, 8. 113, 1. -di 38, 10. -dit 10, 8. 100, 1. 155, 1. 160, 13. -sus 77, 3.
conprobantur 12, 13. -ata 6, 15. -atus 37, 16.
conqueri 162, 12.
conroborare 29, 7.
conrotundata 15, 10.
consauciant 20, 12.
conscendant 146, 12. -unt 146, 18.
conscribo 13, 11.
consecrati 128, 12.
[consenescit 122, 7.]
consensu 36, 11. 72, 16.
consentiant (sibi —) 88, 1. -at 18, 15. -unt 35, 18. -senserint (ad) 111, 14.
consequantur 90, 6. -aris 109, 4. -atur 55, 17. -ebantur 42, 7. -ebatur 42, 5, 15. -ens 82, 1. -ēris 107, 20. -cuntur 41, 18. 54, 5. 109, 20.
conserendum 163, 17. -turus 96, 10.
conseruatur 89, 21.
considentes 25, 9. -ere 82, 6.
considerandum (— ne) 25, 18. -ero 4, 10. -eret 75, 15.
consilium 76, 13. 94, 4. [123, 18.] 130, 2. 154, 3. -o 33, 5. 55, 6. 72, 12. 75, 18. 89, 10. 103, 4. 132, 12. [-a 121, 8.] -is 7, 5.
consistant 29, 18. -at 68, 24. 85, 12. -entes 50, 4. -ere 59, 21. 87, 2. 90, 3. 150, 3. -eret 23, 25. -it 39, 20. 40, 5, 8. 65, 17. 84, 12. 93, 21. 103, 9, 21. -unt 13, 9.
constant 22, 2. -stat 6, 9. 11, 12. 16, 18. 20, 24. 20, 5. 22, 2. 23, 18. 24, 17. 27, 10. 30, 12. 34, 6. 43, 18. 73, 11. 141, 8. -stet 8, 4.
constantia 119, 1. -am 6, 18.
constipant 83, 3. -etur 25, 22. -ati 27, 11. 78, 10.
constituant 28, 1. -antur 97, 4. -es 82, 21. -i 135, 20. -it 25, 7. -tuunt 26, 6. 92, 13. 139, 23. 162, 21. -erunt 46, 13. -tuta 25, 2. -tutas 55, 7. 130, 4. 132, 4. -tuti 151, 7. [-tutis 123, 2.] -tutus 43, 7.
constitutio 128, 10. -onibus 13, 9. 28, 10.
construant 94, 12. -itur 98, 7. -ctā 101, 4. -ctum 130, 10. -cto 81, 17. -ctus 81, 8.
constructio 129, 7.
consuescant 74, 12. 96, 5. -suerunt 20, 10. 35, 15. 146, 7. [149, 2.] 156, 5. -sueuerant 36, 21. 99, 10. -sueuerat 151, 1. -sueuerint 79, 16. -sueuerit 25, 19. -sueuerunt 26, 21. 81, 1, 11. 97, 15. 141, 10. 143, 11. -sueuit 15, 11. 28, 3, 5. 35, 9. 36, 14. 40, 10, 14. 59, 11, 16, 23. 60, 3. 70, 9. 71, 10. 103, 1. 105, 4. 111, 2. 114, 1. 134, 10.
consuetudo 7, 13. 8, 9. 12, 21. 20, 19. 21, 18. (— permansit ut) 23, 26. 28, 9. (— tenuit ut) 42, 11. 52, 13. 58, 21. 68, 21. 69, 13. -inem 5, 7. 79, 14. 90, 14. 147, 12. 161, 13.
consul 37, 10. -es 38, 1. 65, 7.

67, 8. -ibus 30, 8. ex consulibus 43, 15.
consularis 67, 2.
consuluere *V. L.* 90, 2.
consumit 69, 6. 152, 8. -sumpserit 92, 5.
contagione 68, 24.
contati 101, 5. 140, 3. -is 79, 18. 87, 13. 102, 20.
contemplatione 152, 16.
contemptum 7, 3.
contendam 29, 17. -erent 43, 8. -eret 16, 3.
contenta 7, 11.
conterrent 77, 17. [122, 10.]
contexendae 152, 12. -itur 44, 16. 137, 9. 138, 3. 143, 8. 152, 4. -texuntur 138, 10. -textis 60, 16.
contextionem 55, 22.
contineret 52, 5. -eri 64, 8. -net 83, 9.
contingere 19, 18. 75, 5. -ngit 59, 14. 104, 17. -tigisset 132, 5.
continuari 131, 14. -ata 14, 24.
continuo 78, 17. 153, 3.
continuus 74, 14. -is 33, 2. *uide V. L.* 132, 11.
contis 60, 21. 140, 4. 164, 17. -o 48, 5. -os 21, 3. 48, 8. 117, 5.
contorqueat 18, 5. -et 144, 5. -torto 99, 3.
contra *adu.* 6, 20. 16, 13. (— quam) 27, 12.
contra *praep.* 15, 20 *bis.* 22, 9. 53, 11. 67, 9. 96, 16, 18. 101, 9, 12. 102, 13. 103, 7. 104, 1. 105, 9. 106, 16. 116, 1 *bis*, 17. 117, 8, 11. 118, 12. 120, 9. [120, 16, 18.] 138, 17.
contrahant 67, 21. -untur 153, 8.
contrarius 96, 22.
contubernalis 90, 16. -es 17, 3. 44, 13. 46, 1. 47, 20. 57, 8. 68, 8. 84, 16. -ibus (*dat.*) 36, 21. 54, 10. -ibus (*abl.*) 46, 15. 51, 16. 54, 7, 21. 72, 1. 90, 10.
contubernium 47, 7. -i 43, 11. 47, 6. 55, 20. -a 41, 8. 47, 4. 60, 4. -is 53, 10.
contumaciam 72, 15.
conturbant 116, 17. -at 115, 3. 157, 11. -atos 106, 4.
conueniat 8, 8. -uenit 9, 20. 11, 5. 12, 6. 19, 5. 26, 23. 38, 8. 48, 13. 53, 4. 59, 3. 79, 5, 20. 83, 3. 85, 12. 96, 8. 102, 22. 109, 2. 118, 10. [123, 19.] 133, 18. 135, 20. -uenerint 72, 5.
conuersio 97, 3.
conuerterint (ad — animum) 94, 16. (arma —) 111, 16. -ti 36, 1. -uersi 105, 2.
conuoluitur 140, 19.
copia 7, 2. 11, 14. 25, 16. 68, 3. 102, 16. 104, 12. 135, 3. -ā 70, 9. -am 76, 3. 134, 13. -ae (*pl.*) 17, 14. 67, 2, 11. 74, 17. 78, 14. 88, 2. -as 133, 11. -is 69, 11. 86, 17. 89, 11. [122, 2. 123, 13.] 136, 15.
copiosissimos 38, 2.
copiosus 37, 4. 87, 19. -os 66, 4. 117, 1.
coria 135, 8. -is 131, 4. 137, 9. 138, 6, 10. 139, 11. 140, 12, 14. -o 98, 22.
Cornelius Celsus 13, 6.
cornicine 85, 4. -nes 41, 16. 55, 24. 56, 2, 5, 6, 15.
cornu (*quo canitur*) (*nom.*) 73, 23. (*acc.*) 56, 7. 73, 21.
cornu (= ala) (*abl.*) 40, 1. 48, 19. 50, 5. 101, 1. 104, 16. 107, 6. 108, 6, 9. 109, 3, 13, 14. 110, 18. [122, 17, 18, 21.] -um 40, 11. 49, 1. 50, 8. 103, 7, 18. 105, 2. 108, 3, 19. -ua 101, 8. 102, 1, 20. 109, 9.

-ibus 23, 21. 48, 18. 101, 8. 164, 13.
cornua (*materies*) 135, 8.
cornibus (lunae) 160, 6.
corporali 38, 22.
corpus 8, 13. 55, 9. -oris 45, 21. 53, 4. 57, 9. -ore [10, 2.] 16, 16. 48, 3. 117, 14. -ora 58, 22. 147, 18. 163, 9. -orum 5, 18. 6, 13. 116, 16. -oribus (*dat.*) 7, 21. (*abl.*) 11, 7. 23, 3. 38, 13. 118, 13.
corrigi 17, 17. [-git 124, 3.]
corruente 145, 24.
corruptis 135, 2. -o 69, 1.
corus 155, 10.
cotidianus 22, 20. 152, 16. -a (*pl.*) 12, 17 *et* 68, 12. -ā 57, 8. 59, 10. -am 151, 10. -as 53, 9. -i 59, 3. -is 38, 14. 165, 8. -o 6, 1. 18, 17. 89, 17.
cotidie 36, 3. 44, 4. 46, 2. 52, 10. 53, 7. 73, 19.
crassitudine 144, 3.
cratis 15, 10. 16, 19. -e 16, 1. -es 132, 3. -ium 15, 9. -ibus 138, 3. 143, 8.
creatoris 159, 12.
crebriores 130, 8.
crebris 71, 1. 157, 11.
crebuit 4, 9.
credant 112, 9. -at 48, 10. -atur 21, 9. 91, 1. -ebant 154, 19. -erentur 38, 5. -is 5, 11. -it 76, 8. 114, 4. -itur 58, 12. 64, 8. 76, 10. 77, 11. 90, 8. 119, 4. 157, 4. -o 7, 7. -unt 111, 6. -untur 60, 8. 82, 22. -diderunt 66, 23. -didit 19, 3. 37, 11. -ditam 44, 6. -os 46, 1.
credulis 70, 22.
crescat 91, 6. -ente 117, 16. -entis 161, 11. -entibus 54, 23. -it (— in altum) 26, 19. 41, 12. [88, 5, 6.] 111, 9. 137, 4. creuerit 147, 21. creuit *V. L.* 4, 9.
Cretam 150, 22.
crimen 43, 25. -inum 72, 20.
crines 134, 17. 135, 4.
cristis 46, 18. 50, 17.
cruda 135, 8. -is 138, 6. 139, 11.
crudelius 162, 9.
crura 16, 4. ibus *V. L.* 10, 16. 23, 12.
cui, cuiquam, cuius, cuiuslibet, *uide* qui, quemquam, quoslibet.
cuiuis *uide* quouis.
culcitas 144, 14.
culmo 58, 16.
culpa 85, 7. 90, 11. -am 113, 19. -as 90, 18.
culpatur 4, 9. -us 34, 2.
cum *cum coni. praes.* 16, 12. 17, 3, 18. 19, 16. 29, 18. 33, 6. 35, 21. 36, 7 (*repetit.* 10), 11. 37, 18. 54, 11. 55, 20. 57, 14, 15. 59, 20. 68, 21. 69, 19. 71. 4. 73, 6, 8. (Erunt enim utiles, cum intellegant) 76, 3. (audeat obuiare, cum — cernat) 79, 9. 82, 6. 100, 10. 103, 21. 104, 10. 118, 18. 120, 7. 124, 13. 129, 13. 134, 10. 139, 4. 140, 6. 149, 14. 151, 20. 153, 14.
cum *cum indicatiuo praes.* 15, 6. 24, 10, 12. 35, 16. 38, 17. 39, 2, 16. 46, 5. 56, 9, 14. 58, 10. 66, 2. (tunc cum) 70, 11. 72, 14. 80, 19. 83, 6. 91, 2. 103, 24. 106, 6, 10. 107, 11. 109, 20. 111, 9. 114, 1, 8. 119, 19. [123, 15.] 132, 9. (magna utilitas est, cum) 135, 10. 141, 2. 147, 17. [148, 12.] 149, 9. 158, 12. 159, 11. (asser dicitur, cum) 164, 10.
cum *cum coni. impf.* 19, 1. 22, 5. 33, 7. 36, 19. 37, 10. 67, 9. 141, 18.
cum *cum futuro exacto* 10, 17.

14, 2, 8. 25, 10. 27, 7. 28, 4. 72, 4. 79, 9. 88, 15. 91, 14. 94, 14, 15, 16. 95, 18. (— uentum fuerit) 98, 17. 108, 21. 110, 1. 111, 13, 15. 114, 15. 118, 11. [122, 9. 123, 18.] 131, 13. (— factae fuerint) 138, 7. (— fuerit sociata) 141, 13. 145, 18. 146, 19. 147, 18, 20. 148, 3. 149, 7. 153, 7.
cum *cum coni. perfecti* 30, 4. 124, 11. 159, 9.
cum *cum ind. perfecti* 30, 10. 38, 21.
cum *cum coni. plusquamperfecti* 16, 19. 20, 6. 23, 16, 18. 37, 10. 93, 13. 95, 2. 113, 1. 116, 12. 118, 5. 135, 3. (— fuisset inpulsa) 142, 2. 150, 17. 151, 14.
cum (*praep.*) *passim.*
cumulo 92, 15.
cuncta 152, 2. -is 20, 8. -os 128, 18.
cuneus 102, 7. 105, 6. -um 28, 2. 102, 7, 19. 103, 11, 12. 105, 5, 12. -o (*dat.*) 103, 13. - (*abl.*) 111, 1. -is 108, 17. -os 110, 20.
cunicularios 45, 14.
cuniculo 45, 15. -um 131, 14. 141, 22. 145, 9, 16.
cupimus 79, 23. -it 52, 6. 59, 6. 65, 10. 86, 6. 95, 8. 111, 10, 19. -iunt 78, 21. 136, 14.
cupis 80, 23.
cupresso 152, 3.
cur 37, 5. 71, 5.
cura 20, 20. 30, 1. 45, 12, 23. 48, 6. 64, 4. 113, 10. 133, 7. 162, 11. -ā 48, 6. 75, 9. 83, 15. 114, 5. -ae fuit 22, 12. -am 44, 2. 54, 16. 151, 10. 159, 3.
curabant 43, 9. -abantur 44, 12, 13. -abatur 44, 5. -anda 70, 5. 147, 17. -are 41, 6. 48, 9. -atis 91, 2. -entur 68, 9. -atos 94, 5.
currendi 124, 20. -entem 95, 4. -entes 101, 19. 116, 12. -ere 59, 2.
curriculis 118, 10.
currus 116, 7. -um 117, 4.
cursus 8, 13. 13, 21. -ūs 15, 3. -um 94, 19. 161, 7. -u [7, 24.] 13, 22. 14, 10, 14. 28, 15. 71, 20. 97, 21. 159, 11.
curuatum 164, 16.
curuatura 106, 12. -as 27, 20.
curuo 41, 17.
custodia 70, 9. 146, 19. -ae 76, 1.
custodiant 71, 14. -atur 67, 16. -iendum est (— ut) 13, 14. -ire 59, 14. -iri 74, 9. 89, 19. -itur 56, 16. -isse 5, 9. -ita 93, 4. -ito 65, 17.
cute 38, 16.
cylindri 134, 5.
Cyprum 150, 22.

D.

dabant 15, 12. 78, 7. 118, 5. -abantur 16, 19. -abatur 53, 15. -antur 73, 22. -are 73, 17. -datis 17, 10. [122, 12.] dedere (nomen — militiae) 7, 15. dederit 80, 5.
Dacos 29, 14.
Dalmatiae 151, 18.
damno 75, 11.
Danubio 165, 8.
Dardani 35, 10.
Darii 66, 2.
de *passim; cf.* 7, 6, 13. 29, 4. 53, 10. 64, 5. 84, 20. 139, 22 *bis.* de peditibus tuis uictoriam speras 95, 15, 17. *cf.* 140, 6. de equitibus aduersarios circumire 103, 5. *cf.* 102, 8, 19, 20. 103, 17. 109, 13, 14. de longe 103, 21.

debeant 99, 13. 101, 2. -at 76, 18. [123, 20.] -ebatur 120, 10. -ebis 102, 8. debemus 13, 1. 79, 14. 87, 7. [120, 15.] debent 24, 14. 77, 13. 94, 1. 131, 19. 132, 15. -ere *V. L.* 22, 8. 24, 11. 39, 8. 56, 19. 73, 19. 85, 10. 93, 6. 100, 4. 108, 2. deberent 78, 8. debes 96, 17, 18. 102, 18. 103, 23. debet 11, 15. 14, 18. 17, 2. 24, 21. 26, 3, 4. 40, 14. 59, 19. 61, 9. 69, 11. 72, 8. 75, 10, 12, 21. 81, 18. 88, 18. 90, 10. 96, 21. 101, 9. 102, 6. 103, 7, 11, 14, 17, 19. 107, 4. 119, 12. [122, 22. 123, 10.] 154, 10, 17. 161, 13. 162, 10.
debellarunt *V. L.* 93, 12.
debilis 165, 6.
debilitaret 58, 21. -ari 37, 1. -tetur 94, 10.
decanus 47, 6. -ni 43, 10.
decem 39, 7. 40, 11. 43, 4. 45, 17. 47, 5. 54, 17 *bis*. 55, 8. 60, 11.
decem et septem 84, 2.
decem milia 28, 12. 66, 22. decem milium 100, 6.
decempeda 149, 11. -ae 149, 13. -is 84, 6.
decet 4, 4. 89, 19.
decidat 145, 4.
decima 50, 7. -am 43, 13. 55, 12.
decipiatur 70, 20. -ere 80, 10. -itur 66, 10. 116, 9. -ceptum 114, 18.
declarandum 112, 8. -atis 155, 3. -atur 4, 8. 10, 7. 33, 2. 65, 2. 146, 1. -etur 48, 16.
declinanda 70, 16. -ant 23, 6. -arant 71, 9. -are 111, 19. -arunt 95, 1. -as 112, 9.
decŏre 135, 7. 150, 9.
decŏrem 124, 19.
decumana porta 26, 7.
decurio 47, 11. 48, 2. -onem 48, 13. -one 47, 14.
decurrat 80, 20. -ere 7, 15. -curso 157, 2.
decursionem campi 56, 12.
dedecore 23, 6.
deditionem 132, 11. -is 136, 15.
dedolantur 61, 2. -are 71, 24.
deerant 99, 4. deesse 7, 3. -essent 44, 18. 58, 15. -esset 45, 13. 64, 18. -sit 82, 15. 87, 9. -sunt 76, 17. -fuerit 25, 13. -fuerint 136, 5. -fuit 119, 10.
defendant 105, 3. -antur 16, 12. 70, 19. 147, 1. -atur 135, 21. -dendus 19, 19. -ae 129, 12. -as 149, 16. -fenditur 109, 16. -fendunt 60, 7. -untur 45, 7. -fendere 102, 15. 143, 11. [149, 1.] -fendi 60, 7. 111, 16. -fendebantur *V. L.* 112, 4.
defensio 11, 13. -one 69, 18. 129, 8. -onem 113, 17. -onis 78, 11. 92, 6. -onum 132, 7.
defensores 81, 18. 138, 14. 140, 3. 141, 7. -oribus 131, 18.
deficiente 130, 4. deficit 66, 14. 70, 11. -iunt 69, 16. -fecisset (= mortuus esset) 54, 21. 135, 3.
defigebantur (— in terram) 15, 18 *et* -gitur 143, 5.
definiri 13, 22. -itur 86, 8. -iunt 83, 4.
defit 120, 6.
deflectere 9, 11.
defoditur 145, 13.
deformato 135, 6.
defricentur 48, 1.
degenerauit 29, 8.
degentes 85, 22. -ibus 47, 5.
dehinc 4, 7.
deiectae fuerint 153, 3.
deinde 8, 12. 16, 15. 17, 16. 20, 20. 22, 8. 26, 13. 36, 21. (miles deinde) 54, 13. 69, 6. 77,

3. 103, 25. 105, 7. 130, 16. 141, 12.
deleantur 163, 12. -eret 93, 16. -eta 21, 18. -etae 116, 12. -ti 22, 10. -euerunt 93, 12.
delectationem 29, 19.
delicate 71, 6.
deliciarum 7, 10. 8, 6. -is 7, 24.
delicta 17, 18.
deligantur *V. L.* 11, 8. -legerunt 15, 1. -lectus *V. L.* 12, 8. -lectis *V. L.* 91, 19.
delinquentes 26, 8.
demetiuntur 42, 1.
demissa 131, 8. 134, 1.
demonstranda 12, 18.
demum 7, 18. 30, 9.
denas *codd.* 9, 15. -i 151, 6. -is 43, 10.
denegantur 70, 8. -entur 52, 20.
denique 35, 9, 21. 54, 17. 64, 5. 66, 15. 67, 8. 78, 4. 93, 7.
densatur 130, 17. -ta fuerat 131, 1.
densitas 158, 3.
dentatum 144, 19.
denudabis 102, 15.
deponeret 15, 4. deposita 55, 4. depositos 54, 13. -positi 141, 2. -positis 75, 2.
deposcit 6, 9. 48, 7. 69, 13.
deprehenderis 10, 18. -i 154, 3. -itur [123, 17.] 149, 9. -unt 76, 16. -ensa 79, 5.
deprimantur 164, 3. -primit 96, 23. -presseris 143, 7. -presso 143, 9. -pressos 66, 5.
deprompsit 65, 14.
depugnandi 86, 6. -aturos 88, 19. [-aturus 123, 4. 124, 9.]
depugnatio 106, 7. 107, 7. 108, 5, 20. 109, 10, 17. 110, 7. -onis 106, 9. -onum 106, 5.
deputabantur 53, 16, 21. -abatur 44, 1. -andus 10, 13. -antur 60, 5. 84, 19. -ari 132, 18. -tet 72, 13. -atae 139, 6. -atos 84, 17.
derelicta 142, 6. -is 146, 16.
dereptis 140, 11.
derisere 16, 10.
derisui 116, 7.
descendat 142, 18. -ere 28, 20. -unt 96, 13.
describere 144, 10. [-itur 148, 13.] descripta 75, 16. -ā 82, 1.
descriptio 38, 7.
deserat 9, 8. -endo 54, 14. -ere 37, 1. deserti 78, 22. deserturos 39, 5. -serunt 87, 17. 159, 12.
desides 6, 3.
desidiā 22, 5.
desiderat 33, 6. 35, 7. 39, 23. 40, 7. 58, 12. 65, 9. 129, 3. 162, 6. -es 10, 19.
desiderio 87, 14.
desilire 21, 2.
desinant 69, 20. 71, 16. 146, 8. desierunt 88, 15.
desperandum *V. L.* 118, 18. -ant 109, 18. [antes 111, 21.] [-antibus 88, 5.] -are 112, 13. -arunt 119, 3. desperet 91, 8.
desperatio 146, 9. -one 79, 1. 111, 8. 146, 15. -onem 87, 16.
destinant 140, 14. -at 114, 17. -atur 40, 21. -ata 114, 7. 140, 20. [148, 15.] -ati 19, 11. -is 58, 7. 118, 21. 135, 16. 144, 11. -ato 9, 8. 18, 6. 19, 9.
destinata (ad — peruen.) 68, 1 *et* 80, 3.
destitutam 109, 10.
destratis 91, 10.
destruat 144, 17. -uit 139, 21. -structis 131, 1. 145, 5.
desuetudine 30, 7.
desuetum 90, 12.
desuper 141, 7.
detectis 22, 8. 23, 3.
deterior 108, 6. -ores 108, 14.

deterrere 134, 7. deterret 14, 11.
detinendi 7, 20. 71, 20.
detrimenti 67, 8. -o 81, 14. 119, 14.
detrudantur 72, 2. -endo 107, 17. -untur 164, 7.
deturbat 158, 6.
deuerticula 75, 15.
deuiis 82, 17.
deuotio 33, 9. 39, 1. -one 43, 8. -onem 44, 6. 71, 13. -onis 29, 3.
Deus (nobiscum) 73, 16. -o 38, 22. 39, 1, 3. -um 4, 3. 38, 19, 20. -i 159, 11.
dextra 18, 13. 24, 16. -terae 58, 3. -trā 103, 1. 107, 12. 110, 3. [123, 5.] 156, 2. 164, 12. dextrā laeuāque 76, 21. 155, 4. -erā 155, 7, 9, 12. -tro 39, 23. 48, 19. 50, 5. 101, 1. 104, 17. 108, 6. 109, 13. 110, 18. [122, 17.] -tram 107, 2, 13. 108, 12, 13. 109, 21. [122, 19.] -trum 16, 15. 108, 19. 109, 14. -tris 21, 1. 23, 12. -tros 24, 13.
dicam 51, 7. 95, 3. 158, 6. -antur 61, 7. -at 92, 8. -atur 69, 5. -ebant 144, 7. -ebantur 23, 20. 98, 10. -ebatur 23, 7. dicenda 73, 3. 95, 15. 150, 7. dicere 13, 5. dicerentur 67, 2. diceret 93, 6. -eretur 142, 13. [dicit 10, 9.] -itur 41, 9. 47, 10. 49, 10, 15. 65, 19. 73, 16. 87, 10. 97, 6. 98, 17. 105, 6, 13, 15. 142, 15. 143, 2, 4. 162, 20. 164, 10, 15. dicimus 49, 17. -unt 6. 17. 55, 2. 56, 7. 60, 17. 99, 2. 100, 11. 104, 18. 119, 5. 138, 18. -untur 19, 7. 34, 8. 38, 18. 40, 23. 73, 16. 138, 9. 139, 8. dixerim (ut ita —) 5, 22. dixerunt 137, 20. diximus 45, 18. 100, 3. 108, 2. dixit 111, 12. dictum est 56, 22.
dicione 29, 18.
dictaturam 8, 4.
dies (*pl.*) 25, 3. 158, 15. 159, 14. die 57, 2. (*masc.*) 71, 20. 79, 15. (*fem.*) 95, 6 *et* 113, 1. 97, 5. (*masc.*) 142, 1. 147, 15. 157, 3. 158, 1. 159, 6. diem 74, 18. 79, 21. 85, 10. 93, 19. [123, 16.] 146, 10. 154, 8. 157, 3. 158, 2. 159, 4. 160, 7. dierum 53, 14. 156, 13. 159, 9. diebus 57, 6. 58, 19. 68, 15. 77, 1. 152, 13, 14, 18. 160, 3.
differat 89, 12. -atur 94, 13. -erre 95, 10. dilatus fuerit 87, 14.
difficile (*adu.*) 53, 15. 86, 1. 116, 7. [122, 1.] 136, 3. 156, 13.
difficilior 103, 15.
difficilis 59, 3. 82, 17. -e 21, 9. 52, 16. -es 80, 1.
difficillimis 68, 17.
difficultas 66, 12. 70, 15. -ate 100, 9. 108, 8. -ati 38, 8. -ates 14, 8. 91, 8. -atum 66, 19.
diffunditur 136, 7. -unt 83, 3.
digeram 129, 13. -geruntur 83, 8. 134, 1. -gessi 149, 18. -gestā 56, 21. -gestă (*pl.*) 124, 15. -gestis 112, 1.
digitis 10, 15.
digmata 51, 18.
dignabitur (*cum inf.*) 86, 5.
dignitas 89, 21. -ate 39, 9. 44, 9. -em 43, 21. -atis 84, 11. -ates 40, 19. 59, 15. 70, 12. 101, 2.
dilabatur 84, 4.
dilectu 5, 5. 29, 6. 34, 1. -ui 52, 17. -um 8, 10. 10, 3. 65, 13. -ūs (*pl.*) 120, 4. -ūs (*gen.*) 11, 9.
diligantur (*cf.* del.) 11, 8. dilectus 12, 8. -ectis 91, 19.

diligenda 38, 20. -git 39, 2. 54, 14.
diligens 5, 2. 29, 6. 44, 5. -entibus 94, 2.
diligenter 15, 17. 18, 16. 19, 5. 37, 18. 38, 13. 52, 9, 19. 65, 10. 89, 3. 90, 14. 93, 5. 95, 6. 147, 12. 152, 1. 156, 12. 159, 10. 160, 14.
diligentia 68, 10. 161, 18. -am 35, 7. -ā 12, 6. 53, 8. 75, 9. 147, 7.
diligentissime 77, 17. 133, 20. 136, 1. 139, 10. 148, 20.
diligentissimus 13, 7.
dilueret 15, 3.
dimensa 143, 6.
dimensione 133, 9.
dimicabant 47, 8. 51, 8. -ndi 6, 4. 24, 18. 59, 13. 107, 20. 163, 16. -dum 16, 17. 96, 9. -ans 36, 16. -nte 151, 13. -ntem 110, 8. -ntes 49, 2. 146, 13. -ant 98, 10. 101, 12. 108, 8. 162, 20. -antium 27, 17. -are 47, 16. 95, 10. -ari 87, 12. -at 54, 15. 109, 6. -ent 35, 21. -es 96, 3. 104, 4. -et 65, 11. 122, 15. -etur 57, 11. 162, 7. -aturis 90, 5. -aturo 161, 8.
dimicatione 7, 4. 14, 9. 28, 8.
dimidia pars 54, 5.
diminutiuo 85, 20.
dimitti 37, 1. -missis 36, 22.
dinoscatur 74, 8.
Diocletianus 20, 6.
directa 73, 22. 102, 6. 105, 14. -ā 110, 13. 150, 22. -ae 163, 20. -um 24, 6. (in —) 97, 15 *et* 109, 24. 130, 6.
direptis *V. L.* 140, 11.
dirigat 18, 6. -atur 144, 1. -ebant 50, 3. 117, 6, 14. -enda 71, 17. -endi 27, 19. 58, 3. -endum 60, 4. -ere 58, 14. 115, 8. -it 99, 1. 144, 1. -unt 99, 3. 118, 9. -untur 134, 1. 162, 17. directum (*part.*) 49, 11. directa 148, 18. 149, 8.
discalciatos 91, 10.
discant 13, 16. 57, 12. -ebant 16, 9. 57, 8. -ebat 9, 1. -enda 19, 16. 33, 8. *V. L.* 73, 3. -endi 9, 4. -ere 92, 18. -i 18, 16. -untur 8, 12. didicerant 66, 20. -cerit 47, 18. -cerunt 75, 3. 92, 18. 95, 3. -cisse 6, 5. -cissent 29, 2. didicit 12, 20.
discedat 147, 14. -unt 84, 8. 114, 4, 8. -cesserit 119, 3.
disciplinā 10, 8. 37, 7. 65, 1. (exercitii) 17, 5 *et* -ā 46, 6. -ā (castrorum) 5, 14. (militari) 13, 5 *et* 18, 19. (bellorum) 33, 12. 35, 18. (armorum) 52, 11. 64, 1. -am (armorum) 5, 3 *et* 12, 11. (militarem) 13, 1 *et* 37, 12 *et* 65, 14. 29, 4. 47, 20. 64, 8. 71, 12. 92, 21. -ae 44, 3. 65, 17. 93, 4, (militaris) 20. (bellicae) 112, 3.
discordiarum 92, 1.
discrepant 35, 20. -are 55, 21.
discreuit 128, 10.
discrimen 14, 23. 28, 6. 76, 6. 113, 11. 119, 18. 156, 10. -inis 82, 5. -ini 140, 8. 157, 7. -inum 137, 1.
discurrentes 112, 16.
disperguntur 147, 18. -persa 5, 4. 13, 11. 64, 15. -si 71, 1. 78, 1. 91, 3. 148, 6. -sis 82, 7. [122, 11.] -os 51, 10. 116, 1. 119, 17.
dispersio 82, 9.
disponantur 85, 17. -at 91, 8. -is 5, 9. -itur 97, 8. 98, 5. -positos 27, 11. -tis 83, 18.
dispositio 37, 21. [124, 7.] -one

51, 13. 52, 7. 102, 5. 125, 4. [-onem 123, 19.] -onibus 129, 6. [dissimulare 120, 15.] -ari 30, 2. -etur 94, 14.
dissimulatio 12, 19. 37, 22. 80, 5. -onem 12, 4. -one 20, 17. 48, 11.
dissoluere 149, 2.
distantia 96, 15.
distare 97, 2. distat 59, 8. -et 27, 21.
distendit 13, 3. -tentis 10, 17.
districte 20, 15.
diu 25, 6. 90, 12. 92, 19.
diuersa 26, 9. 51, 17. 117, 1. 151, 13. -ae 134, 8. 151, 11. -arum 64, 3. -as 55, 10 *bis*. 55, 15. -is 35, 17 *bis*. 36, 3. 37, 2. 51, 17. 67, 9. 71, 3. 72, 4. 88, 16. 91, 1 *bis*. 124, 16. 129, 12. 159, 1. 161, 10. -o 139, 19. 161, 11. -os 5, 3. 64, 15. 67, 9.
diuidentibus 83, 16. -itur 34, 7. -unt 159, 3. -untur 78, 9. -uiserunt 46, 12. -sus 13, 18. 80, 21. -si (— per) 28, 15. 35, 3. 81, 13. -sae 47, 5. 74, 17. 85, 2. 153, 6. -sa 109, 9. -sis 104, 7.
diuina 39, 13. 129, 5. -ā 101, 11. 128, 18. 160, 13.
diuinitatis 52, 7. 55, 6.
diuinitus 54, 4.
diui (Gratiani) 22, 3. (— Augusti atque Hadriani) 28, 9. -o (Traiano) 37, 15. (— Vespasiano) 41, 2.
sub diuo 7, 9, 17.
diuitiarum 69, 17. -is 5, 20.
diurni 92, 11. -o 25, 7.
diutius 25, 16. 68, 23.
doceamur 92, 22. -eantur 18, 16. (= dicantur) 20, 9. 89, 4. emur *V. L.* 92, 22. -etur (= traditur) 49, 16. *similiter* 54, 10 *et* 79, 20 *et* -ebatur 15, 17. -endus (*cum abl.*) 68, 20. -entes 5, 4. -ere 6, 1. 9, 7. 12, 20. -eret 45, 2. doctos 57, 13.
doctissime 47, 17. 48, 5.
doctissimis 6, 14. -orum 10, 7.
doctor (armorum) 18, 5. -em 65, 7. -es (— armorum) 17, 5. 18, 11.
doctrina 4, 5. (armorum —) 12, 18. 59, 8. (pugnandi —) 94, 3. 124, 14. 160, 17. 165, 10. -inis 90, 1.
documentum 36, 14. 129, 7.
dolabras 61, 2.
dolatoriis 79, 12.
doleat 9, 3.
dolum 141, 10. 146, 14. -o 70, 20. -is 5, 19.
[domare 121, 6.] domuit 65, 5.
domesticus 90, 16. -a 152, 4.
dominatur 94, 4.
domini 12, 5. -o 33, 10.
domitori 33, 11.
domum 152, 3. -orum 133, 7. -ibus 145, 5, 18. 151, 21.
donatiuo 54, 4. -is 54, 11.
dormientes 91, 9. -ibus 104, 9. 114, 19. -iunt 141, 2. 163, 15.
draconarii 22, 16. -is 46, 9. -os 41, 7.
dracones 26, 6. 46, 8. 74, 4.
drungos 101, 10. 105, 1.
dubii 157, 1.
sine dubio 96, 1. 110, 2. 111, 10. 146, 3. 164, 14.
dubitant 103, 27. -antem 88, 10. -ari (numquam — *cum acc. c. inf.*) 7, 8. -at (nemo — *cum acc. cum inf.*) 149, 13. *et* -auit 5, 21. -et (quis — *cum acc. c. inf.*) 89, 20.
dubitatione *V. L.* 100, 9. -onem 155, 2.
ducatur 18, 13. 71, 5. 130, 18.

-ebant 67, 1. -ebat 42, 17. -enda 102, 9. -endi 89, 8. -ere 7, 12. 9, 9. 130, 6. -it 90, 13. -itur 102, 10. 129, 16. 147, 11. -unt 40, 24. -untur 35, 16. duxerunt 13, 7. 78, 4. -xisse 38, 3. -xisset 37, 11. ductis 25, 6. 27, 2. 89, 20. 84, 3. 92, 12. -cto 45, 14.
ducenarium 42, 17.
ducentis 78, 6.
ductor 74, 6.
dudum 20, 2. 34, 2. 150, 7.
dulciarios 11, 2.
dulcis 95, 9. -i 136, 9.
dum *cum. praes. ind.* 4, 9, 10. 11, 16. 12, 1, 2, 3. 16, 15. 23, 5. 33, 16. 71, 10. 94, 9. 102, 14. 115, 2. — *cum impf. coni.* 20, 19.
dummodo 102, 17.
dumos 71, 24.
dumtaxat 13, 19.
duo 34, 13. 67, 6 *bis*. 130, 15. 156, 4. duae 20, 2. 38, 4. 80, 15. 138, 11. -orum 76, 5. -arum 86, 7. -obus 97, 21. 98, 11. 144, 6. -abus 139, 22. -as 16, 13. 35, 3. 42, 6, 16. 109, 7. 132, 9.
duo milia 66, 23. 100, 1.
duplares 41, 17. 42, 3, 6 *bis*, 8.
duplas 42, 5. -pli 15, 12. 16, 18. -plis 17, 6. -plum 15, 10.
duplex 96, 14. 110, 16. -ici 131, 15. 138, 3. 149, 6. -es 153, 6. -ia 131, 20. -ibus *V. L.* 17, 6. 145, 14.
duplicent 27, 22.
durabit 107, 21. -at 152, 7. -atur 136, 7. -arint 88, 14. -atis ad 7, 11.
durissimam 137, 14.
duritia 10, 17.
dux 72, 7. 73, 10. (— belli) 74, 7. 75, 10. 76, 18. 88, 16. 89, 9. 90, 6. 100, 9. 101, 9, 24. 102, 23. 103, 8, 14. 104, 6. 119, 11. ducis 41, 9. 76, 13. 79, 4. 86, 16. [88, 6.] 92, 3. 95, 11. 119, 1. duci 84, 15. 97, 1. ducem 85, 12. 96, 8. 112, 13. duce 111, 2. duces 56, 18. 67, 1, 6. 72, 21. 75, 16, 22. 86, 11. 94, 1. 95, 2. 101, 18. [124, 5.] ducum 93, 2. ducibus 30, 9. 89, 15.

E.

e 26, 11. *uide* ex.
ea, eadem *etc. uide* is, idem.
eatenus 160, 16.
edicta 69, 23.
ediscere 12, 11. 64, 12.
edisseram 137, 8.
editiora 96, 19.
edito 129, 17.
edocendi 13, 13. -ere 64, 11. 112, 2. -cuit 65, 15. 152, 16.
edomari 48, 13.
educantur 28, 11. -cere 94, 5. -cuntur 26, 8. -xit 116, 18.
effectus 33, 4.
efferantur 120, 7.
effetae 29, 9.
efficit 8, 15. 52, 19.
effluunt 136, 3.
effodiendi 135, 12. -itur 92, 14.
effugere 78, 21. -erint 66, 18.
effusa 131, 10.
egesta 130, 16. 142, 2.
ego 4, 9. mihi 13, 10. 38, 8. me 4, 12. 13, 4. 33, 17.
egrediantur 94, 11. -ientes 140, 1. 141, 15. -itur 140, 10. -iuntur 145, 16. egressi 67, 20.
egregie 101, 19.
[egregius 34, 5.]
egressus 82, 18. 94, 13.
eiusmodi 14, 8. 37, 16. 67, 7. 71, 9. [88, 4.] 113, 14. 118, 18. 134, 17. 141, 10. 164, 8.

elabora 96, 10.
elaborata 129, 7.
electio 11, 20.
electis 80, 15. -os 70, 1. 88, 17.
electissimos 39, 10.
elefanti 116, 15. 118, 2. -os 117, 5, 8, 12, 18. 118, 14.
elefas 117, 11.
elementum 161, 1.
eleuati 143, 10.
elidatur 108, 18. -ebant 117, 18. -i 130, 14. -untur 144, 12.
eligat 10, 5. -atur 25, 17. -ebantur 55, 4. -endus 47, 15. 48, 1. -endi 10, 20. 18, 11. -endo 35, 6. [-endum 75, 22.] -entis 130, 2. -ere 5, 22. 87, 7. 96, 17. -eret 75, 19. -i 12, 6. -itur 53, 6. 161, 19. -unt 41, 13. 85, 6. electi 52, 9. 72, 15. 111, 2.
eloquentia 4, 9.
eluunt 136, 10.
emendationem 17, 18.
emendauit 93, 10. -etur 37, 22.
emergat 149, 20. -erent 45, 16. -it 7, 19. 80, 12. -rserit 85, 7.
eminerent 15, 20.
emittit 74, 2. -itur 58, 10.
enatae *V. L.* 128, 18.
eneruauerit 30, 7.
enim *passim.*
enorme 153, 14.
enucleata 29, 5. -ti 40, 3.
enumerando 61, 7. -are 29, 17. 159, 8.
eo (*adu.*) 74, 6. *uide* usque.
epistolam 40, 20.
epitomata 13, 11.
Epiri 29, 12. -os 150, 21.
equestris 48, 7. -em 28, 17.
equi 20, 17. 44, 2. 81, 2. 117, 4. 144, 12. -orum 20, 15. 48, 14. 82, 9. 85, 11. 117, 7. 124, 12. 134, 15. -is 10, 6. 66, 11. 74, 7. 76, 19. 91, 11. 117, 14, 15. 118, 10. 133, 3. -os 15, 5. 20, 12. 48, 12. 68, 18. 87, 4. 94, 19. 96, 7. 113, 12. 116, 17. [134, 7.] -o 18, 15. 116, 9. -um 48, 4.
equitandi 124, 18. -are 48, 4.
equitatus 110, 17. -u 60, 19. 87, 6. [123, 11.] 124, 11.
equitem 9, 5. 80, 19. -es *passim in libris* I. II. III.
erat, erant, erit, erunt *uide* esse.
ergo *passim.*
erigatur 143, 7. -gendi 120, 2. -gitur 84, 5. erectis 75, 1.
erecta 10, 14. -o 116, 15.
eripit 96, 22.
erogant 54, 9. -atur 66, 15.
erogatio 70, 9. 133, 10.
errant 89, 4. -ntium 90, 18. -atum est 17, 17. -auerit 84, 7.
error 47, 2. 57, 13. 76, 6. 95, 14. -em 17, 19. -e 115, 8.
erudiantur (— ad) 7, 18. -ebatur (— armis) 58, 18. -ire 30, 12. (— ad) 48, 8. -iuerant (— ad) 15, 1. -iuit 93, 13. -iti 17, 3, 13. 57, 2. 72, 3. 89, 7. -itos (— armis) 66, 20. 104, 15. -itus 46, 6.
eruerant 147, 6.
erumpentibus 148, 11.
eruptione 140, 10.
esca 94, 6.
esse *passim; saepe omittitur, ut* 7, 8, 23. 8, 10. 9, 14. 25, 9. 34, 17. 37, 12. 39, 4. 43, 17. 54, 7. 72, 17. 77, 11. 78, 4. 89, 13. 94, 15. 96, 9. 142, 13. 151, 16. 165, 9. essent, esset, erant, erat *passim;* erat *omittitur* 8, 2. est *passim, uide* qui, quae, quod; *omittitur: iuxta gerund.* 24, 10. 25, 17, 19. 26, 21. 28, 1. 76, 4. 78, 15. 79, 1. 82, 13. 86, 22.

104, 15. 105, 17. 120, 6. 152, 10. 153, 3. *antecedente* sunt 133, 6. 163, 17. quid audacius 33, 10. perniciosa 119, 9. erit 9, 13. [120, 18.] erunt 76, 2. sunt, sit, sint *passim;* sunt *omittitur* 18, 11. *V. L.* 77, 17. 95, 15. (*antecedente* est) 146, 20. fuerant (missi —) 93, 11. (locatae —) 151, 5. fuerat 18, 21. 114, 5, (destinata —) 7. (densata —) 131, 2. (subtercauatus —) 142, 4. fuere 116, 7. fuerint *et* fuerit 26, 18. 27, 6. 40, 16. 59, 4. 60, 6. 72, 4. 77, 2. 80, 13, 18. 81, 15, 17. 83, 11. 84, 9. 85, 9. 87, 14. 88, 13. 89, 6. 96, 12. 98, 15, 18. 100, 8, 14. 101, 13. 109, 8. 111, 17. 113, 7. 119, 14. 130, 16. 139, 18. 141, 13. 143, 15. 144, 5. 145, 3. 149, 4. 153, 3, 4. (ut —) 153, 16. 160, 6. 161, 18. fuerunt 20, 2. (pariter non —) 36, 2. 151, 13. fuimus 5, 20. fuisse [10, 2.] 29, 15. 120, 9. fuisset (postea additi quam — completa) 53, 22. 92, 10. (— impulsa) 142, 3. (uictus —) 151, 15. fuit 4, 1. 22, 12. 42, 4. 64, 4. futura sunt 18, 3. futurum esse 19, 6. *V. L.* 65, 12.

et *passim;* = etiam 5, 18. 13, 22. 15, 4. 34, 11. 37, 5. 39, 22. 40, 7, 9. 51, 20. 58, 11. 74, 7. 113, 16. 132, 17. 156, 5. 161, 10. et — et *passim;* easdem et — et 37, 18. quod et nobis uitandum est et hosti pernicies inferenda 113, 14; *cf.* 18, 18, 19. 55, 4. et — et non 7, 2, 3. et quidem 8, 9. *uide* nec, que.

etenim 6, 5.

etiam *passim;* uide nec non, non solum, non tantum, tam — quam; *postponitur saepissime.*

etiam nunc 16, 24. 51, 18. 106, 7.

etiam si *cum praes. coni.* 25, 4. 107, 9. *cum. fut. exact.* 23, 1.

euaderet 93, 8.

euagentur 101, 6.

euaginatos 21, 2.

euehere 59, 16.

eueniat 15, 7. 90, 11. -ire 6, 2. 85, 16. 88, 8. 112, 7. 119, 18. -it 19, 17. 95, 18. 104, 16. 146, 3. 157, 9. 163, 16. euenerint 14, 8. 101, 17. -erit 78, 11. 101, 17.

euentu 93, 20. 120, 1. euentūs (*pl.*) 12, 22. 65, 11. 120, 8. euentibus 64, 5.

euertunt 144, 19, 21.

euidenter 18, 19. 66, 4.

euitatis 163, 18.

euntibus *uide* ire.

euoluant 148, 2. -lutis 13, 4.

euroborus 155, 7.

eurus 155, 8.

ex *passim; cf.* 43, 7. 54, 4. 86, 16. tribunus uocatur ex tribu 40, 22; ex quibus (= quibus) muri replentur 133, 21. ex consulibus *uide* consules. ex subito 119, 19. *uide* more, occasione, oportunitate, parte, tempore, usu.

exaestuantibus 156, 8.

examinatione 11, 9.

excauatas 60, 15. 81, 5.

excellere 11, 15.

excelsiore 148, 18. -ibus 163, 1.

excidia 22, 11.

excipere 98, 4. -iebant (— proelium grauis armatura) 51, 6. -cipit 105, 12. -cipiunt 131, 21. exceptis 104, 4. 151, 8.

excitatus 74, 15. 147, 6. -um 136, 8.

exclusa 133, 13.

excogitant 146, 14. -tet 52, 15. -ata sunt 117, 1.
excoluit 160, 15.
excrescit 83, 13.
excubias 85, 9. -is 165, 9.
excubitum 53, 10. 84, 21.
exculcatores 49, 17. 51, 1.
excurrant 91, 16. -it (uiginti et quod — annorum) 30, 5.
excusare 113, 19.
exemplum 34, 12. 78, 3. -o 22, 1. 46, 4. 48, 16. 65, 2. (= cuius rei exemplum praebet C.) 142, 11. 151, 19. -a 66, 3. 118, 14. 124, 16. -orum 112, 4. -is 4, 8. 92, 22. 128, 19. 146, 1.
exerceantur 59, 5. 89, 4. -eatur 11, 17. 133, 7. -ebantur 15, 14. 21, 5. 49, 11. 57, 1, 2. -ebat (se —) 16, 2. -ebit 88, 20. -endus 14, 7. -endi 30, 11. (*gen.*) 45, 23. [-endo 121, 1.] -enda 18, 10. -endis 151, 10. -entur 136, 13. -ere 15, 6. 68, 18. 88, 18. -eri 19, 5. 57, 15. 58, 20. 68, 15. -etur 18, 1. -cuere (hoc genere —) 15, 9. -cuisse 19, 7. -cuit 93, 5.
exercitatio 19, 21. 22, 5. 38, 4. 44, 3. -onis 48, 14. -one 5, 5. 29, 1, 6. 34, 1. 74, 11. 89, 18. -onem 124, 16.
exercitatissimi 23, 23. 78, 18. -os 111, 1. [122, 21.]
exercitatus 9, 2. (*part.*) 15, 17. 17, 2. 59, 5. [104, 6.] -a 6, 6. -i (*part.*) 52, 9, 17. (*part.*) 72, 2. 76, 5. 86, 21. 95, 10. 97, 10. 101, 15. -is 28, 5. 143, 16. -os 109, 5.
exercitium [2, 2.] (— armorum) 15, 1. *V. L.* 23, 5. (— militare) 30, 10. (armorum —) 47, 21. 56, 21. 65, 13. -ii 16, 22. 17, 5. 28, 12. (— militaris) 30, 1. 35, 1. 41, 12. 46, 6. 124, 12. -io (— armorum) 5, 14. 6, 1. [(campestri —) 8, 1.] 8, 14. 12, 8. 13, 16. 14, 13. 18, 7, 17. 19, 16. 27, 11. 58, 14. (— armorum) 59, 18. 67, 17. -ia (— armorum) 12, 17. 23, 5. (— armorum) 68, 13 *et* 71, 8. -iis 15, 2. 36, 3. 38, 14. 56, 15. 59, 13, 17.
exercitus *passim;* -tūs (*gen.*) 8, 5. 67, 16. 76, 19. 87, 2. 97, 7. 103, 14. 107, 7, 20. 108, 14. 109, 23. 118, 17. -tūs (*pl.*) 19, 1. 25, 8. 37, 11. 38, 12. 43, 15. 66, 4, 13, 21. 67, 6, 12. 93, 3. 95, 3. -tui 45, 12. 95, 11. -tum *passim.* -tu 36, 17. 39, 12. 73, 18. 78, 10. 86, 16. 90, 9. 106, 7. 112, 21. 154, 9. -tibus 30, 9. 65, 4.
exerit 137, 19.
exesa 152, 15.
exeunt 56, 12. 143, 1. 148, 19. -ire 98, 13. 140, 12. -ituri 56, 4. -ituros 94, 15.
exhauritur 37, 4.
exhibebant 151, 10. -ent 139, 7. -eres 125, 5. -etur 57, 6.
exigantur 69, 13. -igit 7, 14. 9, 20. 21, 16. -igunt 92, 17. exacta 20, 16. exactam 9, 15. exegerit 48, 17.
exigua 136, 4. -am 59, 9. [-i 111, 20.] -um 6, 19.
exilior 10, 16.
exinde 107, 19.
existere 29, 7. -eret 47, 2. -it 57, 13.
existimant 113, 6.
exitium 145, 14.
exitum 163, 15.
exordium 23, 22. 155, 5. -o 34, 6. 132, 9.
exoriens 160, 7.
exostra 142, 14. 143, 2.
expediam 35, 16. -iat *cum acc.*

cum inf. pass. 79, 22. 87, 11. -it 27, 12. 78, 2. (— ut) 100, 12. (*cum acc. cum inf. pass.*) 134, 13.
expedita 77, 5. -um 149, 6. 150, 14. -i 80, 24. -is 101, 8. 103, 6. -os 114, 17.
expeditio 7, 19. [-onis = *τοῦ συμφέροντος*? 120, 12.] -onem 67, 1. 72, 4. 87, 13. -one 66, 12. 69, 9. 71, 7. 124, 3. -oni 68, 4. -onibus 21, 8. 35, 21. 70, 11. 76, 10. 88, 13.
expeditissimis 98, 8.
expensă 55, 1. 152, 6. -ā 34, 18. -ae 44, 14. 52, 20. -as 37, 18. -is 69, 11.
experimentum 154, 19. -o 135, 1. 151, 15. -a 64, 5. 91, 2. [121, 4.] 137, 1. -is 11, 20. 12, 13. 17, 10. 66, 19. 112, 1. -orum 124, 16.
explanabo 108, 9. -ato 99, 13.
explora 95, 7. -andum 14, 4. -antes 73, 20. 154, 8. -are 79, 5. 80, 6. 147, 12. -ari 53, 4. -emus 8, 8. -et 90, 15. -ato 80, 14. -atis 112, 21.
[explorator 122, 15, 17.] -ores 76, 15. 77, 1.
exploratoriae 153, 16. 154, 3.
exponam 38, 7. 99, 14. -untur ad 22, 14. exposuimus 143, 2. expositus ad 130, 7. -a ad 6, 7. -ā 40, 17. -tis 136, 15.
expresserint 159, 10.
expugnantur 45, 6.
extendat 103, 18. -i 25, 23. 129, 3. -itur 110, 5. extenta 27, 19.
exterritis 131, 17.
extinguantur 131, 8. -guit 154, 15. -tinctus 142, 13.
extollitur 138, 17.
extra 85, 9. 135, 15.
extrahat 137, 12. -endi 135, 13.
extrema 72, 19. -i 78, 22.
extremitatis 105, 3.
extrinsecus 36, 13. 138, 5.
extruendo 141, 6. -unt 141, 11.
exturbant 138, 15.
exuberet 132, 15.
exudauerint 153, 8.
exultare 119, 6. -antibus 119, 18.
exundare 14, 21. -dat 161, 5.
exuperent 149, 5.
exurantur 131, 4. -atur 137, 9. -enda 133, 4. -endas 133, 16. -it 140, 12.

F.

fabricanda 45, 5. -andis 151, 20. -antur 130, 15. 134, 4. 151, 20. -ari 135, 20. -entur 137, 7.
fabricas 45, 9.
fabrilis (libellae —) 107, 22.
fabros 11, 4. 45, 3. -ûm 45, 17.
fabulae 29, 16.
facere 6, 5. 14, 3. 21, 6. 42, 10. 57, 17. 71, 24. 81, 1, 11. 85, 9. 100, 2. 103, 24. 110, 20. [120, 15.] 150, 13. -erent 45, 8. 132, 2. faciant 68, 2. 71, 15. -as 102, 9, 19. [121, 9.] -at 22, 16. 37, 18. 38, 12. 61, 10. 103, 11, 13. -ebant 21, 3. 58, 8. -enda 25, 15. 26, 1. 47, 19. 60, 21. 73, 9. 76, 10. 82, 7. 86, 10. 133, 17. -endae 131, 12. -endas 56, 11. -endum 56, 19. 76, 20. -endus 120, 5. -endis 93, 5. -ens 87, 15. -entes 89, 15. -ent 22, 18. -et 94, 21. facit *cum. inf.* 11, 16. (*c. acc. c. inf.* 31, 3.) -unt 53, 11. 54, 3. 61, 6. 71, 6. 79, 3. 83, 6. 84, 21. 85, 12. 92, 15. [124, 4.] 141, 7, 13. 148, 10. 153, 8. fecerant 58, 9. -erint 103, 12. -eris 88, 7. -erit 108, 1. -erunt 37, 14. 53, 13. -isset 45, 3. [fecit 120, 17.] facta

sunt 92, 8. factam esse 23, 18. factae fuerint 138, 7. factus sum 33, 15. factus est 85, 8. factā 100, 14. 140, 10. quo facto 28, 1. 101, 16. 105, 12. 140, 5. 165, 5. hoc f. 142, 9. facto 78, 21. factum 139, 22. factis 26, 18. 99, 2. [facturus sis 124, 1.] facturos 39, 4. 79, 16.
faciem 16, 2. 96, 22. 97, 6.
facile (*adu.*) 16, 10. 24, 7. 29, 7. 51, 15. 52, 12. 71, 2. 75, 10. 80, 21. 82, 7. 84, 4. 95, 15. 131, 12. 132, 1.
facile (*adi.*) 26, 23. -es (capi —) 115, 12.
facilior 138, 16. -us 93, 16.
facilius (*adu.*) 14, 5. 28, 8. 46, 18. 56, 16. 106, 4. 111, 17. 112, 11. 154, 8. 163, 2, 12.
facillimum 21, 11.
factis 33, 7.
[factitauisse 21, 11.]
facultatem 114, 11.
falarica 140, 16. -as 140, 13.
falcatus 116, 7. -as 116, 4.
fallitur [10, 1.] 100, 10.
falx 137, 11. 164, 15. -cis 164, 16. -ces 60, 20. 137, 6. 144, 13. 162, 15. 164, 9.
fames 66, 9. 87, 10. -e 69, 20. [124, 7.] 132, 11. 133, 11. -em 71, 1.
famulatus 39, 1.
famulus 34, 2.
fasces 58, 5. 80, 24. 81, 3.
fascicularia 53, 23.
fastidium 64, 17.
fastidiunt 12, 5.
fastigia 149, 7.
fatalem 93, 19.
fatigarentur 94, 6. -igat 66, 13. 132, 13. -igati sunt 163, 13. -igatis 104, 6. -igatos 91, 17. -igatum 94, 19.
fatigatione 67, 21. 135, 2. -em 85, 11.
fauerit 4, 4.
fauonius 156, 1.
fauorem 59, 10.
felicitate 64, 7. 120, 7. 128, 19. -tis 52, 14.
felicius 17, 12.
feminae 135, 6. -arum 134, 17.
fenestris 146, 5.
ferarum 128, 9.
ferentarii 23, 21. 49, 16. 51, 1. [-is 121, 21.] -os 36, 9. 98, 7. 110, 14.
feriat 137, 16. feriendi 57, 9. 145, 1. -endo 71, 19. -ire 16, 9. 58, 2. -undum 18, 14.
ferociā 119, 19.
ferocissimis 67, 5.
ferramenta 44, 15. -is 61, 4. 83, 8. -orum 59, 23.
ferrarios 11, 4. 45, 4.
ferratas 141, 17. -to 164, 11.
ferre 7, 13, 16. 23, 3. ferret 65, 4. ferri 74, 5. ferunt 41, 4. -untur 46, 9. tuleris 102, 14.
ferreus 51, 7. -eas 23, 11. 50, 16. 60, 20. -is 60, 15. 81, 7. 131, 7. 152, 5. -os 60, 19. 134, 8. 152, 7.
ferrum 7, 12. 118, 13. 133, 17. 144, 20. 164, 16. 165, 2. -i 72, 18. -o 24, 4. 49, 8, 13. 69, 6. 87, 11. 117, 6, 10. [122, 14. 124, 8.] 131, 4. 137, 11, 13. 140, 17. 163, 6.
festina 108, 13. -inant 37, 7. -inantibus 78, 15. -inat 158, 12. -ato 115, 2.
festinanter 81, 9.
festis diebus 54, 6.
fiat 84, 10. fieri 13, 15. 33, 13. 51, 19. 56, 10, 19. 90, 15. 92, 8. 97, 6. 105, 4. 106, 8. 111, 2. 112, 8. 113, 13. 114, 1. [123, 20.] 147, 18. 154, 1.

159, 6. fit 22, 13. 25, 13. 26, 13, 19. 69, 19. 83, 9. 106, 12. 139, 14. -unt 37, 13. 89, 22. 163, 10.
fidelis 5, 2. 38, 22. 79, 8. -es 55, 3.
fidelissime 13, 4.
fidelissimos 76, 19. [-is 124, 1.]
fideliter 37, 17. 38, 22.
fidentibus 137, 2.
fides 87, 18. -ei 29, 3. 64, 17. 76, 3. 88, 1. 90, 7. -em 35, 7. 75, 15. 124, 17. [-e (cum —) 121, 11.]
fiducia 38, 4. 95, 7. -ā 119, 7. [121, 12.] -am 6, 18. 72, 7. 91, 12. 103, 26. 112, 6. 119, 7.
figant 42, 2. -enda 56, 14. -ere 9, 10. -itur 141, 1. 149, 12. fixerit 61, 9. fixum 24, 5. fixis 80, 22.
filios 19, 8.
finiri 87, 13. -itis 85, 4.
finis 25, 13. -e 13, 3. -em 55, 19. -ibus 13, 2.
firmantur 64, 6. 83, 16. 85, 20. -entur 75, 18. -et 103, 9. -auit *V. L.* 160, 17. -ata 70, 2. 93, 2.
firmissimis 99, 7.
firmius 17, 12. 118, 12. 129, 16.
fixa 18, 13.
flagello 74, 9.
flagitat 162, 8.
flamma 140, 15. -arum 145, 22. -is 74, 18. 162, 10.
flammulae 74, 5. -is 34, 10.
flare 154, 19. 156, 5.
flatibus 162, 1. -u 156, 7. *V. L.* 161, 2. -um *V. L.* 161, 2. -ūs (*pl.*) 74, 1. 161, 2.
Flauiales 41, 1.
flectitur 73, 23.
florentiorem 9, 19.
fluctuat 132, 1.
fluctus 80, 19. -ibus 152, 9. 154, 5, 11. 163, 7.
flumen 110, 10. -ina 14, 19. 34, 15. 60, 17. 75, 15. -inibus 59, 1. 66, 9. 130, 1. -inum 81, 10. 104, 7. 161, 5.
fluuius 71, 22. [-ium 123, 10.] -iorum 80, 11. 91, 6. 114, 21. 133, 19.
fodientes 93, 6. -iunt 145, 10. -derit 84, 7. -dit 141, 22.
foedantur 48, 11.
foederatis 35, 4.
foeditate 69, 1.
foenum 54, 1.
folles 54, 17.
fomenta 145, 22. -is 163, 5.
fontem 135, 19. -es 135, 10. -ium 135, 15.
foramina 131, 9.
forfex 102, 8. -icis 144, 19. -icem 102, 9. 103, 12. 105, 10.
forma 45, 9. 82, 22. 133, 23. -ae 116, 16.
formabantur 45, 11. -abat 44, 7. -atur 38, 16. -auit 160, 17.
formidandae 78, 14. -antem 88, 10. -are 66, 18. 103, 27. -at 59, 6. -atur 131, 16. -do 34, 3.
formido 9, 13. 73, 2. 95, 7. 96, 3. 111, 10. -ini 77, 17. -inem 119, 19. 136, 15.
fortasse 22, 19, 20.
forte (nisi —) 33, 12. (si —) 60, 12.
fortes 10, 19. 88, 1. 107, 5. [122, 5.] -ibus 110, 9.
fortior 105, 17. 119, 4. -em [10, 2.] 89, 13. 108, 20. -es 86, 22. 101, 12. 103, 26. -a 153, 2. -ibus 101, 7.
fortissime 48, 4.
fortissimi 101, 16. 105, 3. 119, 15. -a (*sing.*) 37, 21. [-am 122, 19.] -is 26, 20. -os 103, 9. 108, 10. 109, 5. 110, 18.

fortiter 18, 12. 20, 3. 24, 6. 37, 14. 47, 16. 88, 7.
fortius 54, 15. 60, 6. 137, 19.
fortuna 11, 14. 119, 10. [121, 6.] -ā 147, 7. -ae (*gen.*) 163, 16. -ae (*nom.*) 90, 8. -am 113, 18.
fossa 26, 12, 13. 27, 5. 83, 12. -ā 26, 15, 18. 52, 4. 92, 9. -ae 44, 11. (*pl.*) 14, 6. 44, 16. 131, 11. -am 7, 12. 9, 9. 72, 1. 83, 19. 84, 12. 148, 9. -as 58, 22. 71, 21. -arum 60, 21. 68, 17. -is 25, 6. 27, 3. 80, 21. 81, 17. 85, 19. 87, 8. 92, 12. 93, 5. 130, 1, 16.
fossatum 138, 19.
frangant 102, 3. -at 69, 10. -ebantur 7, 24. -et 80, 18. [-it 136, 17.] [-itur 88, 5.] -unt 119, 4. [121, 12.] -untur 97, 10. 144, 13. fractus 144, 16. fracti 87, 16.
fraus 114, 1. 145, 14. -dem 114, 21. -de 75, 8. -dibus 104, 15.
frequenter *passim*.
frequenti 19, 16. 69, 2. -ibus 4, 7. 14, 16.
frequentior 165, 10.
frequentissime 21, 7. 59, 2. 71, 20.
frequentius 70, 21. 77, 7.
frigore 146, 21.
frons 97, 7. fronte 77, 6. 79, 10. 86, 2. 96, 23. 106, 7. 114, 18. [122, 16.] 130, 11. -em 105, 14. 137, 14.
Frontinus 13, 6. 37, 15.
frugalitatem 133, 11.
fruge 69, 22. -um 133, 5.
frumentariae (rei —) 66, 12.
frumentum 69, 12. [122, 13.] -i 70, 15. 85, 14. -a 133, 1. -is 69, 4. -o 17, 7.
fruticum 58, 4.
fugā 22, 13. 23, 5. 91, 15. -am 17, 20. 28, 6. 98, 13. 109, 3. 110, 3. 112, 13.
fugare 51, 3. 98, 5. 109, 15. -assent 51, 9. -gent 96, 6.
fugere 11, 16. 51, 15. -erent 111, 12. -iendi 76, 3. 146, 8. -ientes 51, 12. [74, 3.] 113, 9. -ientium 14, 5. -erit 118, 18.
fulgebant 23, 9. -ens 46, 6.
fulgidus 160, 9.
fulmine 142, 13. -is (more) 144, 5 *et* 149, 1.
fumo 74, 18.
fundā 58, 10. 98, 22. -ā 19, 9, 11. 71, 18. -am 19, 17. 58, 13. -ae (*pl.*) 143, 13. -arum 19, 6. -as 50, 1. 133, 22. 144, 9. -is 19, 5, 20. 70, 18. 99, 2. 118, 1. 138, 14. 148, 18. 162, 15.
fundamentum 11, 8. -a 45, 15. 138, 9. 141, 22. 145, 19. -is 130, 8.
fundantis 130, 3. -are 128, 13. -atur 40, 12.
fundat 102, 7. -atur 28, 6. 119, 9. -ebantur 113, 5. fusa 119, 17. fusis 91, 5.
fundibalis *V. L.* 118, 1.
fundibulatores 98, 19, 20.
funditores 19, 15. 23, 20. 36, 9. 50, 1. 51, 2. 58, 4. 98, 20. 99, 1. 118, 1. 142, 6. -ibus 51, 11.
funes 142, 17. 143, 9. 154, 5. [164, 17.] 165, 4. -ibus 60, 15. 81, 8. 131, 7. 134, 14. 135, 13. 141, 2, 14. 143, 13. 144, 15, 20.
furentes 160, 3.
fuscata 160, 6.
fustibalus 98, 21. -o 19, 11. 58, 7. fustibali (*pl.*) 143, 13. -is 70, 18. 98, 20. 118, 1. 148, 18. 162, 16. -os 50, 1. 133, 22. 144, 9.

fustis 98, 21.
futuri 95, 12. -is 37, 20. in futurum 80, 8. 97, 2.

G.

Gaius Marius 93, 13.
galeă 22, 19. 24, 2. -ā 22, 15. 47, 4. -is 22, 4. 23, 9. 50, 9. -as 22, 12. 23, 11. 50, 14, 16.
galeati 162, 11.
galiarios 15, 5. 78, 5.
Galli 35, 11. 147, 6. -orum 5, 16.
Galliam 150, 19. -as 93, 12.
gaudeat 160, 8. -emus 87, 6. -ent (intellexisse) 125, 2.
geminabit 119, 8. -nant 136, 16. -atur 69, 18. -ata 158, 4.
gemmarum 17, 14.
generat 68, 7.
gens 6, 12. -tem 6, 12. -tes 87, 22. -tium 33, 11. 73, 9. *V. L.* 158, 8. -ibus 35, 4. 67, 5.
genu 50, 11. -ibus 23, 14.
genus 28, 12. 34, 11. 41, 12. 52, 5. (armor.) 57, 1. 106, 9. 109, 4. 115, 6. 132, 17. 145, 8. -eris 24, 7. (— humani) 33, 11. -i humano 38, 20. -e 11, 14. 15, 8. 16, 18, 22. (armorum) 21, 16 *et* 24, 17. 28, 4. 39, 9. 45, 11. 59, 23. 61, 8. 81, 5. 99, 7. 107, 4. 108, 1, 16. 110, 6. 111, 16. [124, 9.] (armorum) 124, 12. 139, 19. 147, 11. -a 8, 2. 11, 11. 26, 22. 34, 13. 44, 18. 45, 8, (armorum) 11. 73, 11. (armorum) 88, 18. 106, 5. 117, 2. 132, 8. 151, 13. 162, 5, 15. 163, 8. 164, 8. -ibus 144, 6. 146, 6.
Georgicis 160, 13.
Germanorum 5, 17.
gerat (proelium) 36, 12. [123, 12, 14.] -ebatur 75, 17. -endam 69, 14. -dum 65, 20. -it 72, 7. -itur 75 12. -unt 115, 11. -untur 75, 2.; gessisset 33, 13. gestas 12, 22. gesturus (proelium —) 161, 12.
gestabat 24, 2. gestat 160, 5. -are 7, 12. -auerit 23, 1.
gestiendo 57, 18.
gestūs (*pl.*) 9, 7. -um 71, 18.
gladiatoribus 15, 15.
gladiis 15, 12. 24, 13. 49, 18, 20. 50, 9. 51, 8. 57, 10. 101, 21. 108, 15. -o 16, 1. 47, 17. 83, 19. 117, 2. 162, 20. -orum 71, 19. -os 21, 2. 49, 5.
globus 102, 11. 105, 15. 106, 2. 140, 10. -um 102, 13. -is 104, 18. 118, 7. -os 101, 10.
gloria 90, 9. 94, 2. -am 128, 12.
gloriosa 59, 14.
gloriosius 129, 9.
gnaris 75, 20.
Gnei Pompei Magni 14, 13.
Gothorum 22, 1. -os 22, 9.
gradŭs 85, 8. -um 13, 18. 55, 11. -u (militari) 13, 18, (pleno) 20. (militari) 21, 6 *et* 28, 13. 55, 13. (pleno) 59, 1. 84, 18. 112, 19. -ūs (*pl.*) 5, 6. 153, 13. -uum 130, 19.
grandes 10, 19. 67, 12.
Graeca 155, 2. -o 159, 7. -i 35, 10. -orum 5, 20. 12, 24.
gratiă 129, 5. -ā 91, 19. -am 12, 4. 17, 15. 36, 20.
Gratiani 22, 3.
gratulamur 129, 4.
grauior 152, 6. -ore 16, 20. -oris 18, 2. -ores 19, 12. -ibus 98, 1. 144, 11. -a 37, 6. 133, 20. -us 23, 4. 113, 10. 162, 18.
grauis 22, 19. 24, 2. 49, 4. 51, 6, 9. 60, 8. 80, 11. -e 28, 6. -em 36, 7. -i 119, 14. -ia 22, 6.
grauissimum 13, 17.
grauius (*adv.*) 154, 11.

gubernabat 42, 14. 43, 1, 4. -nant 22, 17. -nantur 43, 20. 47, 13. -nare 47, 1. -atur 103, 2.
gubernacula 165, 5.
gubernatores 160, 15. -ibus 151, 9. 161, 19. -um 161, 14.
gynaecea 11, 3.

H.

habeant 18, 18. (necesse — *cum inf.*) 72, 6. 77, 16. 86, 20. 148, 2. 153, 18. -as 88, 12. 102, 13. 107, 3. 110, 11. -at 9, 4. 12, 21. 27, 20. 54, 15. 87, 1. 88, 3. 101, 24. 145, 1. -atur 19, 18. -ebant 45, 9. 49, 4. 50, 15. 151, 8. -ebat 43, 12. 47, 4. 150, 20. -endi (procul) 7, 20. 81, 8. -ens 43, 21. 165, 2. -ent 25, 12. 35, 14. 69, 8. 101, 6. 153, 11. -ere *passim.* -erent 45, 14. 97, 19. -eret 15, 10. -et *passim.* -eri 26, 22. habueris 108, 10. -erit 107, 5. 108, 19. 143, 14. -erunt 20, 3. 35, 10. 76, 11. 116, 5. 117, 1. -uisse (libenter —) 4, 7. 75, 18. -uit 150, 12. habiti (sunt —) 119, 3.
habitatores 19, 7.
habili 48, 2.
Hadriani 13, 9. 28, 10.
Hannibal 65, 6. 116, 18. -i 30, 7.
harena 15, 16. -ae 151, 21. -as 136, 8. -is 115, 7.
harenosa 92, 13.
harpagonas 60, 19. -es (*acc.*) 162, 15.
hastae 140, 17. -as 22, 17. 47, 16.
hastatus (primus —) 42, 16. (secundus —) 43, 3. -i 23, 14, 28. 50, 4. [-orum 49, 15.] -os 36, 8. 97, 14.
hastile 18, 5. 140, 18. -i 49, 9, 13. -ia 18, 2. -ibus 133, 18.
hausias *uide* causias.
haustibus 69, 1. -tūs (*nom.*) 135, 12.
herbarum 83, 9.
Herculianos 20, 8.
hiare 153, 9.
hiatus 106, 11. -u 68, 17.
hibernis 58 19. 146, 21.
hibernorum (*subst.*) 45. 5.
hic 42, 14. 103, 1, 5, 9, 16. haec (*f. et n.*) *passim.* hoc (*n. acc. abl.*) *passim;* hoc est in quo 11, 6. hoc est *passim in libris* II *et* III. 143, 15. 155, 10. hoc *omiss.* 115, 6. hoc — ut 95, 18 *et* 102, 5. in hoc — quod 108, 5. hoc — quod 109, 10. hoc remedio — si 96, 2. hoc — quia 111, 21. huius 12, 18. 25, 5. (— ut) 52, 14. 66, 1. 107, 10. 138, 2. huic 9, 12. 45, 20. 47, 11. 48, 19, 20. *V. L.* 104, 1. 140, 8. 155, 7, 9, 12. hunc 27, 7. 29, 5. 99, 19. 120, 8. 164, 12. hanc 18, 11. 20, 16. 55, 16, 21. 90, 1, 2, 4. 100, 7. hac 4, 9. 21, 18. 39, 15, 19. 51, 13. 90, 3. 102, 5. 110, 8. 116, 9. 119, 7. 130, 14. hi 23, 22. 41, 5. 42, 8. (— qui) 71, 5. 98, 2. 99, 9. 117, 15. (— qui) 140, 6. 156, 3. hae 40, 1. 60, 5. 118, 8. haec = hae *V. L.* 118, 8. horum (— quos) 13, 10. 37, 16 *bis.* 45, 16. 64, 13. 99, 11. 155, 1. 156, 5, 7. his 20, 3. (— quas) 24, 8. 26, 11. 36, 5. 40, 11. 50, 12. 52, 1. (— qui) 53, 2. (— quibus) 68, 11, 18. (— qui) 70, 17. 78, 7. (— quae) 79, 2. 88, 1. 91, 2. (— quos) 94, 15. 97, 21. (— qui) 98, 9. 101, 20.

(— in quibus) 111, 3. (— qui) 113, 7. 128, 10. 139, 16. 144, 5. 152, 12, 18. 153, 4. 165, 10. hos 20, 4, 7, 19. 49, 16. 86, 4. 93, 4. *V. L.* 95, 1. 116, 17. has 99, 2. 153, 18. 165, 3.
hiemalis 158, 1.
hieme 20, 18. 68, 2. 70, 14. 80, 1. 82, 14. 83, 15. -is 58, 15.
hinc 12, 1. (— inde) 26, 18. 104, 1.
Hispanias 150, 19.
Hispaniensis 93, 3.
Hispanos 5, 18.
historicos 5, 3.
historiis 12, 20. [148, 13.]
hodieque 36, 18. 90, 2. 115, 6.
hominem 18, 4. -es 29, 19. 42, 17. 43, 1, 3, 4. 54, 8. 55, 4. 60, 5. 86, 20. 91, 13. 116, 16. 141, 2. 142, 9. -i 24, 2. -ibus 6, 15. 10, 6. 29, 8. 144, 1, 12. 162, 9. -um 10, 8. 48, 14. 79, 19. 85, 11. 95, 17. 100, 7. 128, 8. 136, 16. 144, 18.
honestas 11, 15. -ate 45, 21.
honestiores 12, 2.
honestum 55, 18.
honor 43, 6.
honoratis 75, 20.
hordeum 17, 8.
horā 79, 15. 97, 4. -arum 86, 8. -ris 13, 19, 20. 85, 3, 4. 147, 14. 161, 3, 12.
horreorum 70, 8.
horror 103, 22. -ore 116, 16.
hortari 103, 5.
hortorum 133, 7.
hospitia 42, 2.
hosticarum 163, 4.
hostili 139, 10.
hostis *passim.* [(*gen.*) 123, 2.] -i 113, 14. [121, 6. 124, 7.] -em 14, 2. 18, 20. 57, 10. 75, 6. 96, 4. 97, 7. 102, 7. 107, 4, 6. 109, 1. -e 14, 21. 25, 14. 83, 15. 96, 4. 107, 21. 110, 15. 114, 8. hostes, -ium, -ibus *passim.*
huiusmodi 91, 12.
humanā 129, 5. 159, 2. -ā 73, 14. 128, 17. -ae 119, 13. (*pl.*) 120, 8. -i 33, 11. 54, 15. -o 38, 20. 55, 6.
Hunnorum 22, 1. 124, 19.

I.

I litt. 110, 5.
iaciat 9, 9. -ebant 50, 2. -enda 133, 22. -endas 71, 17. -endos 19, 5. -unt 49, 8. 98, 21. -untur 145, 2. iactis 99, 4. 130, 8.
iactandos 71, 17. -antur 138, 17. -are 18, 4. 58, 12. -tent 20, 11.
iacula 18, 3. 162, 17. -is 60, 1. 142, 7.
iaculandi 18, 7. -do 89, 6. -antur 60, 6. -atur 144, 4. 149, 10. -entur 148, 3. -etur 47, 16.
iaculatores 142, 8. -ibus 18, 20. 98, 6.
Iadertinae 151, 18.
iam 8, 16, 13, 21. 20, 17. 24, 7. 25, 6. 56. 14, 22. 59, 18. 104, 6. 106, 1. 119, 16. 137, 4. 150, 7. 153, 5. iam uero 68, 7. 79, 17.
Ianuarias 153, 1.
iapyx 156, 1.
ibi 105, 6. 107, 14. 109, 22. 110, 18, 19. 111, 18. 113, 16. 135, 20. 145, 10. 162, 19.
ibidem 54, 6. 114, 9.
ictus 24, 12. -ūs (*pl.*) 57, 17. 130, 7. 162, 14. -u 9, 9. 18, 6. 19, 14. 103, 22. -um 20, 13. 49, 10. 118, 11. 135, 17. 148, 9. -ibus 9, 10.

Idem 8, 2 *bis*. Ĭdem 14, 3. *V. L.* (hoc —) 21, 3. 37, 14. eadem 131, 8. earundem 151, 17. easdem 37, 18. 157, 10. eisdem 53, 17. 70, 13. isdem 36, 11. 60, 16. eodem 43, 24. 152, 14. 68, 23. 101, 15. eosdem 48, 7. 80, 9. idem (*pl.*) (*V. L.* item) 15, 11.
ideo *passim*.
idoneus (*cum dat.*) 68, 4. -o 107, 8. -um 11, 15. -os 12, 6. 75, 22. 78, 5. 85, 5. 113, 20. 133, 10. -a 70, 2. 85, 16. -ae 153, 13.
idus 157, 6, 7, 10. 158, 2 *bis*, 9.
igitur 5, 5. 7, 1. 34, 5. 38, 13. 52, 1, 6. 69, 10. 84, 13. 150, 15. 152, 3. 158, 1. *primo loco enuntiati:* 33, 7. 65, 9. 154, 16.
ignara 7, 10. -i 111, 5. -os 94, 18.
ignaue 17, 20.
ignauia 84, 8. 95, 14.
ignauiores 80, 14.
ignauus 11, 17. -ae 88, 1. -orum 103, 21. -os 6, 11. 94, 3.
igneus 160, 9.
ignis 145, 23. -ibus 131, 3. 148, 7. -ium 163, 6.
ignorantes 114, 7. 145, 18. 148, 6. -ibus 149, 10. 163, 10. ignorat (nullus —) 8, 10 *et* 19, 15. ignoretur 76, 9. [ignorauerit 121, 8.]
ignorantia 14, 22.
ignoscere 4, 11. 91, 1.
ille 13, 5. 14, 12, 15. 37, 10. 76, 12. 114, 4. [120, 17.] -ă 16, 19. (*pl.*) 65, 16. (— quae) 91, 19. (— quod) 96, 15. (— quae, 114, 6. [(*pl.*) 121, 8.] 137, 17. 141, 14. -ud (— quod) 18, 14 *et* 57, 11. 50, 17. (— ut) 54, 3 *et* 77, 9. (— ne) 78, 15. (— ut) 92, 7 *et* 110, 16. (— ne) 112, 13. (— ut) 117, 18. 140, 11. (— ut) 147, 1 *et* 149, 19. (— ne) 153, 3. -ius 88, 2. 107, 14. 108, 6, 15. 109, 13, 14. 110, 1. 140, 3. 149, 11. -i (*nom.*) 12, 22. (— qui) 23, 1 *et* 13, 18. 72, 3. (— quorum) 73, 1. (— qui) 136, 14. 139, 4. (*dat.*) 103, 13. -um 15, 20. 18, 3. (— qui) 26, 3. 105, 11. [120, 14, 18.] (— ad quem) 141, 22. -am (— ad quam) 26, 4. (— quae) 115, 1. -o 12, 10. 16, 23. 46, 14. 54, 21. 130, 1. -ā 16, 1. 17, 7. (— ne) 67, 12. 110, 13. -ae 85, 17. -arum 139, 7. -is 37, 6. 38, 4. 54, 14, 15. 68, 3. 79, 20. 90, 11. 91, 5. 94, 17. 103, 10. 109, 12. 128, 15. 144, 15. -os 18, 10. 30, 6. 52, 11. (— qui) 66, 17. 79, 16. (— quos) 108, 2 *et* 112, 20. (— qui) 115, 3. (— quos) 120, 9. 130, 17.
Illyrico 20, 1.
imaginarii 41, 3.
imagines 39, 12. 40, 4. 41, 4.
imbri 146, 21. 158, 4. -ibus 14, 21. 68, 14.
imbibuntur *V. L.* 8, 11.
imbuendi 71, 21. *uide* inb.
imitantes 92, 12. -ari 20, 11. [120, 19.] 124, 20. -ati sunt 102, 4. [-eris 120, 17.]
imitatione 4, 10. -em 29, 7. 46, 3.
immineat 28, 7. 48, 15. *uide* inm.
immo 37, 2. 101, 11. 125, 3.
immunis 152, 13.
immunitas 53, 12.
imparati 163, 12. -os 106, 4. *uide* inp.
imparem 84, 2. -es 5, 20. *uide* inp.

impedita 96, 20. -o 80, 2. *uide* inp.
imperante 93, 9. -antur 47, 19.
imperator 4, 4. (— inuicte) 5, 7 *et* 29, 3 *et* 33, 4. (— Auguste) 37, 21. 38, 11, 21. 39, 4. (— inuicte) 64, 16 *et* 124, 15 *et* 150, 4. -is 33, 13. 38, 20. 40, 20. 41, 2. 43, 15. (— inuicti) 52, 7. 53, 18. 56, 10. 59, 16. 73, 17. 125, 5. -e 22, 7. 56, 9. -es 128, 19. -um 39, 12. -ibus 93, 3.
imperita 76, 7. -i 97, 1. -is 15, 6. *uide* inp.
imperite 17, 20.
imperitia 80, 5. -ae 160, 16. *uide* inp.
imperium 13, 2. 20, 6. 90, 1. 129, 9. -i 5, 10. 29, 18. 56, 8.
impetant 97, 6.
impetus 106, 4. 108, 7. 120, 5. 144, 16. 161, 9. -ūs *pl.* 28, 18. 162, 2. -u 14, 1. 16, 5, 11. 27, 22. 49, 7. 75, 8. 96, 13. 109, 8. 134, 6. 136, 17. 137, 15. 138, 4. 139, 20. 140, 20. 145, 2. 156, 5. -um 27, 2. 60, 8. 79, 3. 80, 17. 117, 7. 131, 21. 135, 5. 144, 21. 164, 7.
implere (— bellatores) 10, 5. implet 96, 24. *uide* inpl.
importent 19, 13. *uide* inp.
impugnat *V. L.* 132, 10. *uide* inp.
in *passim.* in quantum 37, 17. in tantum 29, 14. in *ante abl. omittitur* 50, 5. 151, 5. cf. *etiam* casu *et* Actiaco.
inaequalia 96, 17.
inanes 92, 14. -ium 54, 7. -ibus 80, 23.
inante (*uel* in ante) (pedes — habere) 24, 11 *et* 14. (— sit fossa) 26, 12.
inbellis 133, 12.
inbuat 65, 10. -endus est 16, 23. -endi 89, 8. -ere 9, 6. 93, 16. -untur 8, 11.
incauta 70, 21. 146, 17. -um 82, 4. 92, 7.
incautior 147, 15.
incautius 120, 7.
incedendi 13, 15. -entes 78, 19. -ibus 78, 16. incedit 46, 6.
incendiarium (oleum) 133, 15. 140, 19. -o (oleo) 163, 2.
incendit 141, 1. -sis 141, 3.
incendium 131, 11. -o 137, 9. 138, 5. 139, 10. 140, 13.
inceptum 18, 1.
incerta 156, 7. -um 93, 18.
incessu 95, 7.
inchoa 107, 15. -ari 79, 22. -atur 4, 3. -etur 69, 11.
inciderit 114, 15. -issent 116, 12.
incīdunt 165, 4.
incipe 109, 23. [incipere 122, 22.] -iente 79, 15. -ientem 8, 10. -entes 112, 17. -is 108, 6. [120, 17.] -it 39, 16. 48, 18. 87, 19. -iunt 91, 15. 103, 27.
incitare 108, 2. -atur 72, 16.
inclinant 17, 15.
includit 135, 11. inclusi 131, 8. -os 132, 11. -um 132, 18.
incognita 5, 8. -um 68, 19.
incolumis 51, 14.
incommam (ad —) 9, 14.
incommodum 82, 12.
incompositos 51, 11.
incongruum 53, 18.
inconsulte 113, 6. 122, 11.
inconsultiores 6, 21.
incultam 128, 8.
incumbat 26, 24. -bit 15, 7. 68, 11. 106, 4.
incuria 154, 15.
incuriosius 12, 2.
incurrit 14, 23.
incursant 77, 9. -at 105, 16. [incursionibus 104, 5.]
incursu 85, 15. -um 75, 10.

incurua 137, 12. -ae 163, 20.
indagemus 11, 1.
inde (hinc —) 26, 18.
Indiam 29, 13.
indicabo 40, 19. -cant 75, 2. 147, 5. -at 160, 2. -atur 27, 3. -emus 155, 4.
indicia 89, 2. -is 10, 7.
indicti 12, 3.
indigens 36, 13.
indignatione 95, 17.
indigni 12, 13.
inditum 164, 17.
indoctus 59, 6. -a [2, 2.] 6, 7.
induat 87, 4. -ebant 22, 7. -unt 154, 7.
indubitata 33, 3. -am 107, 19. -is 74, 1. -um 134, 16.
inducunt 145, 17.
indulgentia 33, 17. -ae 128, 19.
indumentis 74, 8.
Indus 125, 1. -os 118, 2.
industria 46, 5. 64, 4. 79, 4. 88, 18. [123, 6.] 130, 3. 145, 12. 158, 10. -ā 37, 16. -am 44, 7, 14. 151, 11.
indutias 153, 7.
inedia, 94, 7.
inefficax 115, 9. 140, 8.
ineptum 159, 8.
inermis 165, 6. -es 20, 19. 91, 10.
inexercitatus 57, 5. -o 17, 2.
inexpertis 95, 9.
inferenda 113, 14. -endum 16, 7. -ens 69, 22. inferre 9, 12. 24, 16. 79, 7. -tur 16, 15, 16. 77, 7. (proelium —) 104, 10. -ferunt 144, 9. intulere 116, 6. inlata fuerit 81, 14. inlatae sunt 12, 1. inlatum 75, 11.
inferior 44, 9. 65, 8. 79, 9. 80, 18. 130, 18. 141, 11. -orem 4, 12. 108, 19. -ores 89, 14. 135, 15. -oribus 91, 4. 101, 13. 139, 20. inferius 141, 12.
inferna 145, 14.
infesta 106, 6. 161, 16. -um 116, 15.
inficitur 154, 6.
infiguntur 163, 4.
infinita (*sing.*) 67, 4. (*pl.*) 55, 17.
infirmi 111, 20.
infirmiores [88, 8.] 96, 1. [123, 8.]
infitiandum est 7, 22.
inflectit 96, 22.
infligit 14, 12.
infractum est 36, 19.
infusa 140, 19. -o 160, 6.
ingenii 5, 2. 54, 15. -o 141, 21. 160, 14.
ingens 140, 11. -ti 66, 10. -tes 117, 10.
ingentissimae 134, 4.
ingressi 147, 5.
ingressu 131, 6.
ingruentes 84, 12. -ibus 76, 18. 131, 2.
iniectis 162, 17.
inimicus 109, 8. 114, 15. -i 77, 13. 103, 27. [(*gen.*) 122, 18.] 163, 15. -um 104, 4. 132, 13. -orum 92, 5. 95, 14. 102, 3. 108, 17. 114, 3. 164, 6. -is 87, 5. [88, 9.] 91, 5. 94, 10. 112, 6. -os 51, 12. 84, 13. 96, 6. 105, 16. 119, 7. 163, 2.
inire 89, 12. 112, 9.
initia (inter —) 120, 9. initio (ab —) 70, 10. (in —) 128, 8.
iniuria 90, 12. -am 150, 13.
[inlaesae 118, 8.]
inlecebris 7, 21.
inligant 144, 20.
inlustres uiros 43, 18.
inmanibus 118, 16.
inmergitur 16, 14.
inminere 112, 5. -net 21, 8. 26, 15. *uide* imm.
immittitur 105, 17. 145, 23.

inmiserunt 117, 8. -misso 138, 5.
inmōta 23, 25. 50, 19.
innumerabilem 93, 14. -es 66, 3. 128, 16. -ibus 119, 2. 146, 1.
inopiā 69, 10. 132, 16. 149, 20. [-ā 121, 5.] -am 68, 3.
inordinatus 13, 18.
inpar 18, 21. 95, 3. [-em 122, 17.] -es 101, 13. *uide* imp.
inparatis 113, 11. *uide* imp.
inpediens 14, 7. -irent 78, 2.
inpedimentum 115, 11. -o 27, 14. 116, 8. 139, 2. -a 77, 8. 78, 3, 8. 80, 13, 16. -orum 25, 21. 66, 10. -is 44, 12. 78, 9.
inpedita 87, 8. *uide* imp.
inpellunt 164, 13. inpulsus 98, 22. -a (fuisset —) 142, 3.
inpendendus 39, 1.
inpendente 160, 10.
inpensā 133, 2.
inperitiam 95, 3. *uide* imp.
inperite 97, 9. *uide* imp.
inperitorum 103, 20. *uide* imp.
inpleant 18, 13.
inpolitior 38, 7.
inpossibile 84, 21. 92, 21.
inponunt 81, 2. -untur 143, 10.
inportat 48, 10. *uide* imp.
inpressione 100, 14.
inprimis 48, 2.
inprobabiles 12, 12.
inprouisi 45, 15. -o 80, 10. -os 109, 3.
inpugnare 78, 12. *uide* imp.
inpugnatio 136, 11.
inpune 34, 4. 73, 21.
inpunitatem 72, 17. -e 147, 20.
inputari 38, 8.
inquinari 93, 6.
inquirere 13, 1.
inruant 112, 15.
inrumpentes 146, 5. -ere 139, 19. [149, 2.] -i 109, 13. -itur 106, 12. -rupissent 118, 5.
inruptionem 70, 4. -i 145, 24.
insecuntur 114, 2. -quens 14, 20. -quentium 111, 15. -ibus 112, 11. 113, 6. -qui 113, 4.
insepulta 163, 9.
inseremus 132, 8. -seruntur 38, 17. 53, 13. insertos 20, 10.
insidentes 117, 4.
insidiae 82, 7. 112, 12. 113, 8. 163, 11. -arum 104, 12. 114, 5. 147, 13. -as 76, 22. 81, 10. 89, 15. 113, 18. 114, 10, 15. 120, 5. -is [88, 7.] 145, 15. 148, 1, 4. 163, 18.
insidiatores 77, 9.
insigne 39, 12. 56, 8. -ia 90, 7.
insilire 21, 2. -iret 16, 4.
insinuare 33, 12.
insistit 102, 2.
insitos 36, 10.
insoliti 71, 7. -is 115, 9.
[inspectionem armorum 71, 14.]
insperatus 91, 17.
inspicere 154, 17. -itur 27, 5. -spexit 156, 12.
instar *uide* ad.
instauratione (armorum —) 120, 3.
instinctu 55, 7.
instituendus 27, 7. -ui 52, 19. -uit 73, 1. (*pf.*) 160, 16. -utam 52, 1. -uti 34, 13. 53, 16. -utis 18, 20. -uto 9, 12. -utum (est, ut) 54, 4.
instituta 33, 1. 35, 19. 37, 16. 64, 13. -is 93, 10.
institutione 39, 9. [122, 5.] -em 65, 14.
instructionis 97, 10.
instruant 28, 4. -struas 103, 23. -struat 36, 12. -enda 48, 15. -ae 163, 19. -endi 21, 16. -endos 24, 16. -ui 99, 13. -uit 160, 11. -uitur 26, 11. 60, 1. -unt 148, 11. -ctus 97, 7.

104, 2. -a 49, 16. 109, 20. -cti *V. L.* 97, 7. (*pl.*) 28, 13. -ae 107, 11.
[insuetos 137, 17.]
insularum 19, 6. 163, 11.
insultare 94, 14.
insultibus *V. L.* 132, 10.
insuper 46, 16. 145, 21.
insurgere 57, 17. -eret 16, 7.
integri 99, 9. -is 19, 12. 86, 13. -gro (de —) 50, 12. 135, 7. 156, 14. -um 52, 12.
intellegentiā 38, 10.
intellegant 76, 3. intellegere 74, 12. -erentur 65, 18. -i 17, 2. -it 65, 12. 89, 13. 159, 16. -itur 34, 16. 68, 19. -unt 79, 2. intellexisse 125, 2. -issent 113, 1.
intendat 10, 3. -ta 134, 15.
intentione 147, 14.
inter (— probari) 9, 16. 11, 10. 23, 20, 24. 35, 15, (—se) 18, 19. 47, 9, 10. 57, 13. 73, 5, 7, 20. (— praecipua) 85, 12. 87, 2. 89, 10. 92, 2. (— se) 97, 18. 98, 16. 100, 3. 101, 19. 103, 23. 103, 3. (—initia) 120, 9. 130, 16. 131, 1. 132, 4. 133, 11. 135, 19. 139, 23. 140, 17. 163, 7.
intercidit 25, 6. 92, 22. -dunt 86, 9.
intercipi 154, 2.
intercisā 27, 16. -i 134, 4.
interclusis 70, 8.
interdum *passim.*
intereat 19, 14. -ire 37, 2. -issent 23, 19.
interesse 35, 16. interest utrum 88, 11. 160, 7. intersit 114, 20.
interficit 16, 12.
interimant 86, 13. 96, 6. -atur 104, 10. -untur 163, 6. -emit 65, 8. 119, 18.
interluceat 97, 17. -lucentes 27, 14.
interluniorum 159, 13.
intermissa 58, 21.
intermissione (sine —) 57, 2 *et* 68, 14.
interna 152, 14.
internecionem (ad —) 146, 2.
interpatere 100, 3.
interpellata 78, 17.
interpositis 84, 3. -o 130, 15.
interrumpatur 78, 16. -ruperit 28, 5.
interualla 75, 13. 79, 22. -is 80, 15. -o 130, 14.
interueniente 22, 5. 81, 12. -uenerit 148, 3.
intimetur 76, 18.
intimo 76, 12.
intra 23, 15. 25, 3. 26, 5. 45, 15. 52, 8. 84, 13. 85, 21. 93, 12. 94, 12. 115, 5. 132, 15. 145, 6. 150, 1.
intractabiles 157, 1.
intrauerint 131, 8. -erit 146, 11.
intrinsecus 83, 13. 87, 10. 130, 15. 137, 10. 140, 14. 141, 12. 142, 2. 145, 5.
intuentes 46, 15.
intuitu 29, 3.
inuadat 91, 11. 109, 9. [122, 20. 123, 2.] -atur 108, 16. -ere 136, 14. -erent 23, 17. 99, 9. -itur 137, 2. -unt 143, 2.
inueniant 111, 8. -ias 5, 12. 12, 19. -iatur 141, 9. -iri 82, 11. 147, 13. 149, 13. -uĕnit 156, 9. 116, 8. -itur 15, 8. 25, 2. 38, 1. 77, 2. 89, 12. 102, 6. 110, 17. 118, 4. 141, 15. 144, 7. [148, 13.] -iuntur 70, 18. -uenerunt 101, 18. 102, 4. -uēnit 73, 9. 131, 5. 147, 1. 149, 18. 165, 10. -uenisse 19, 7. -uenta 142, 12. -uentum 132, 1. 141, 21.

inuiae 80, 1.
inuicem (sibi —) 27, 14. 72, 2. 162, 17.
inuictissimi (— principis) 38, 15.
inuictus 37, 10. -i (imper. —) 52, 7. -am 38, 10. -um (— armis) 15, 16. -e (imp. —) 5, 8 *et* 29, 4 *et* 33, 5 *et* 64, 16 *et* 124, 15 *et* 150, 4. -ae 130, 5.
inuidia (— sanguinis) 19, 13. 72, 10.
inuitare 80, 7. -tat 93, 20. -etur 112, 11.
multi 25, 12. 111, 14.
inundari 25, 19. 82, 16.
inundatione 131, 16.
inuoluta 5, 4.
inutilem 165, 1.
Ionio 151, 5.
Ionianos 20, 7.
ipse 12, 20. 16, 8. 33, 13. 44, 7. 45, 2. 77, 1. 86, 19. 87, 20. 88, 6, 20. 91, 11. 96, 2. 103, 11, 12. 114, 16. [122, 11. 124, 1.] 132, 12. -ă 28, 2. (*pl.*) 36, 2. 36, 16. (et —) 40, 7 *et* 9. 66, 15. (*pl.*) 87, 5. 92, 5. 147, 20. 152, 15. -ā 28, 8. 35, 1. (— quoque) 40, 3. 56, 16. 57, 12. 75, 4. 95, 5. 164, 2. -ius 13, 3. 38, 8. 43, 22. 44, 1, 12. 55, 1. 68, 9, 24. 86, 20. 90, 11. 99, 14. 105, 3. 109, 15. 116, 16. 132, 5. 137, 13. 149, 12. 152, 17. 158, 8. -am 33, 6. 108, 11. 164, 15. -um 29, 15. 96, 9. 101, 15. 103, 7. (*nom.*) 160, 11. -o [(et —) 10, 1.] 14, 9. [21, 12.] 27, 22. 57, 9. [111, 21.] -i 22, 16. 35, 2. 46, 3. 51, 18. (etiam —) 69, 20. 71, 14. 81, 2. 89, 1. 98, 14. 100, 4. 119, 5. -ae 47, 4. -arum 139, 14. -is (*dat.*) 54, 6, 10. 72, 13. 132, 15. 155, 4. -is (*abl.*) 14, 22. 74, 8. 78, 5. 93, 7. 118, 3. 130, 9. 144, 18. 145, 18. 146, 20. -os 15, 5. 18, 10. 27, 2. 29, 11. 48, 12. 58, 2. 80, 13. 87, 3. 98, 16. 120, 5. 148, 7.
ira 95, 16.
irasci 71, 4.
ire (ac redire) 28, 14. euntibus 79, 23. ituri sunt 114, 8.
is 27, 22. 45, 1. 73, 18. eă (*sing.*) 77, 10. 131, 1. eā 55, 13. 58, 10. 119, 11. 132, 3. 149, 4. eă (*pl.*) 6, 14. 13, 4. 86, 1. id 79, 16. [120, 15.] 163, 12. id est 42, 16. 43, 3. 48, 6. 54, 1. 151, 8. 152, 20. [153, 1.] 155, 5, 6, 8, 10, 11. 156, 3. 157, 2, 3. eius 43, 23. 44, 4, 14. 74, 13. 84, 15. 86, 8. 87, 20. 144, 1. ei (*dat.*) 35, 1. 47, 19. 68, 21. 108, 10. 150, 13. 165, 7. eam 64, 12. 103, 9. 107, 13. 108, 16. 141, 17. 148, 10. eum 39, 2. 82, 19. 122, 9. 140, 1. 143, 1. eo (modo) 7, 21 *et* 15, 13. 18, 6. (— amplius) 38, 15. 82, 11. 95, 5. 96, 24. 97, 3. 106, 12. 109, 1. 143, 6. 147, 16. ab eo quod 34, 8. 41, 13, 15. 47, 8. 54, 2. 137, 13. earum 117, 7. 131, 15. 154, 3. eorum 7, 21. 12, 14. 24, 14. 35, 7. 41, 6, 11. 51, 4. 53, 13. 54, 12. 56, 3. 84, 14. 92, 15. 101, 2. 108, 7. 117, 9. 138, 13. 145, 19. 162, 2. eis (*dat.*) 17, 8. eas 118, 12. 151, 4. eos 10, 5. 20, 8. 27, 6. 29, 16. 35, 19. 51, 5. 56, 17. 72, 11. 76, 1. 91, 18. 93, 10. 117, 18. 155, 3. 160, 16.
ista (*pl.*) 5, 8. 12, 23. 25, 10. 73, 19. 80, 4. 161, 12. (*sing.*)

54, 9. 92, 10. -ae 138, 7. 139, 6.
ita *passim;* ita ut *passim.* ita — ne 16, 7.
Italiam 65, 6.
itaque *postpositiuum* 12, 17. 30, 8. 33, 15. 38, 9. 40, 13. 73, 11. 89, 9. 155, 5. — *praepositiuum* 22, 7. 48, 13. 66, 21. 68, 14.
item *V. L.* 15, 11. 34, 13. 36, 8. 41, 1. 42, 16. 43, 2. 44, 2, 17. 49, 8, 19. 53, 10. 56, 7. 60, 11, 21. 74, 14. 98, 7. 102, 9. 105, 5, 13. 112, 17. 149, 11.
iter 21, 6. 26, 4. 68, 2. 71, 24. 76, 14, 20. 77, 3. 79, 21. 85, 22. 91, 9. itineris 28, 14, 16. 67, 21. 82, 1. 83, 5. 94, 20. -e 13, 13. 68, 1. 75, 7. 79, 13. 80, 2. 91, 16. 113, 11. 114, 2, 6, 12. 115, 3. 158, 6. -a 139, 7. -ibus 66, 7. 70, 8. 74, 11. 75, 4. 76, 9. 104, 6. 110, 6. 112, 21.
iterum iterumque 149, 19.
itineraria 75, 11, 16.
[iubeantur 123, 16.] -ebantur 28, 14. -enda 73, 8. -erent 46, 2. iubetur ut 28, 3. iusserit 74, 5. iusserunt 47, 1. 68, 18. -isset 33, 13. iussisti 64, 16. iussus 34, 3. fuerit iussa 40, 16.
iubis 134, 16.
iudicabant 67, 11. [-camus 120, 16.] -cant 106, 9. [-care 122, 2.] -as 103, 24. [-at 122, 17.] -atur 96, 11. -et 89, 11. -asset 73, 10. -aturus 89, 10.
iudex 43, 20. 45, 16. -icium 53, 20. (— icum 127, 20.)
iudicium 59, 16. -o 40, 20.
Iugurtha 116, 19.
iugis 68, 10. -em 151, 10. -i 58, 13. 89, 17. 128, 17. 135, 2. -ibus 59, 13.
iugiter 139, 5.
iugum (sub — miserant) 19, 2. (sub — missi fuerant) 93, 11. (erant missuri sub —) 147, 8. -is 104, 8.
Iulium (mensem —) 152, 20.
iungantur ad — 139, 3. -e 109, 22. -ebant ad 112, 20. -ebantur 36, 5. 117, 4. -endae 163, 16. -ebatur 50, 6. -eretur ad 125, 3. -es 107, 14. -i 142, 5, -itur 155, 7, 9, 12. -unt 145, 21. -untur 138, 7. iuncta cum 105, 6. iuncti sunt 41, 1. iuncti sint 101, 5. iunxerint 164, 13. -eris ad 107, 16. -erit 103, 20.
Iunias 157, 3.
iuniores 12, 6. 14, 1. 19, 6. 20, 19. 21, 7. 28, 7. 30, 11. 40, 4. 52, 9. 56, 23. 99, 6. -um 18, 9. 37, 3. -ibus 20, 1. 38, 13. 98, 8.
iurant 38, 18. 39, 3. -are 38, 17.
ius (— armorum) 5, 22. *V. L.* 44, 2. (legionis —) 51, 14. -ris militaris 13, 7. 38, 6.
iussa 36, 1.
iussu 38, 15.
iustissimis 53, 16.
iustitiam 53, 11.
iustus 44, 5.
iuuant 36, 4. [-are 121, 10.] -at 97, 9. [122, 3.]
iuuenis 9, 2. -es 101, 19. 117, 13. -ibus 98, 6.
iuuentus [8, 1.] 8, 16. 11, 12. 15, 2. -utem 9, 19. 64, 10.
iuxta (in palum uel —) 18, 6. 67, 18. 100, 8. 101, 2. 142, 17. 143, 15. 154, 17.

K.

kalendas (kł.) 153, 2. kal. 157, 3, 4, 9.
Karthaginienses 102, 4. -ibus 65, 3.

L.

labe 152, 15.
labentia 134, 6.
labor 5, 2. 19, 17. 37, 6. 73, 1. -is 59, 3. 68, 21. 71, 7. 129, 13. 147, 14. -em 9, 1. 23, 2, 6. 36, 21. -e 7, 9. 14, 9.-15, 4. 40, 21. 43, 7. 48, 12. 66, 11. 79, 12. 83, 16. 87, 16. 94, 20. [122, 7.] 128, 17. 145, 13. -um 7, 11.
laborantibus 84, 10. 104, 8. 110, 4. -are 7, 15. -at 23, 1. 109, 16. [-auerit 121, 2.]
labyrintho 76, 12.
Lacedaemonii 12, 24. 90, 2. -iis 64, 4. -orum 64, 18. -os 29, 9. 64, 1. -um 65, 6.
lacerti 162, 3. -is 18, 7.
lacessere 150, 13.
Lacones 102, 4.
lacum 110, 10.
laedantur 78, 10. -ebantur 117, 7.
laetus 160, 4.
laeuā *uide* dextra laeuaque.
laeuigantur 134, 5.
lanceae 148, 16. -as 117, 14. -is 97, 13.
lanternis 141, 3.
lapide 19, 9. -es 19, 4, 11. 50, 2. 71, 17. 98, 20. 137, 12. 144, 3. -ibus 19, 20. 58, 6. 99, 4. 118, 2. 131, 1. 132, 3. 139, 1. 141, 6. 142, 7. -is 19, 14. -um 151, 21. 162, 14.
lapideas 139, 15. -i 81, 9.
lapidosis 19, 18.
lapsu 139, 16.
laqueis 115, 12. 144, 17.
largo 6, 22.
larice *V. L.* 152, 4.
laridum 132, 18.
lassis 79, 15. 113, 12. -os 94, 19. -um 95, 4.
lassitudinem 15, 3.
lateant 154, 8. -entibus 161, 16.
[latenter 123, 15.]
lateris 83, 11. -ibus 141, 6.
Latina 155, 3.
[Latinorum 34, 5.]
latior 80, 13. 105, 7. -a 83, 3. -es 81, 4. 117, 15. 153, 8. -ibus 25, 22. 81, 17. -us 118, 12.
[latius (*adu.*) 121, 15.]
latissimae 131, 11. -um 165, 2.
latitudo 139, 12. -inis 82, 22.
latratu 147, 3.
lātus 83, 10. -a 26, 14, 16, 20. 83, 13. 138, 3. -ae 139, 14. -am 83, 19. -o 10, 14.
in latum 97, 19. 100, 3, 6.
lătus 16, 15. [-ere 123, 9.] -era 24, 14. 57, 15. 101, 8. 138, 3. -eribus 16, 3. 77, 7. 107, 1. 110, 2. 130, 12.
laudabiliores 72, 21. -us 17, 12.
laudandos 64, 12. -atur 46, 5. -ata est 111, 11. esse laudatum 11, 12.
laude 45, 3. 59, 17. -em 42, 5. 44, 7.
laxamento 78, 9.
laxant 142, 18. -ent 27, 13.
lectissimi 94, 17. -is 77, 11. 105, 11. -os 101, 22. 102, 18.
lectos 19, 4.
legati 43, 14. -o 43, 21.
legebant 78, 6. -ebantur 23, 23. -ebatur 45, 2. -endi 6, 10. 7, 1. 8, 15. 30, 11. -entes 46, 15. -ere 82, 10. 86, 5. -i 8, 8. -it 12, 2. lēgit 40, 23. lectus 59, 18. -ctis 38, 13.
legio 35, 6. 36, 7. 38, 16. 40, 11.

45, 3. 51, 13. 53, 22. 54, 20. 55, 24. 59, 4, 22. 60, 16. 61, 8. -onis 17, 9. 38, 6. 39, 12, 15. 40, 17. 42, 12, 15. 43, 20. 44, 1. 46, 7. 48, 16. 51, 14. 53, 6. 56, 21. 65, 14. -oni 34, 12. -one 39, 7. 40, 14. 43, 1, 7, 13. 55, 17. 60, 10. -onem 44, 5. 45, 18. 52, 1. 66, 22. -ones 20, 2. 23, 8. 35, 3, 13, 15. 37, 5. 38, 3, 5. 43, 16, 19. 52, 8. 55, 7. 65, 8. 88, 15. 93, 12. 116, 2. 150, 16. -onum 9, 16. 23, 25. 35, 5. 36, 17. 65, 19. 90, 13. -onibus 20, 9. 35, 8. 36, 4, 15. 41, 2. 53, 1. 55, 22. 72, 8. 76, 11. 84, 18.
legionarii (equites) 34, 11 *et* 55, 19. 72, 3. -is 116, 2. -orum (equitum—) 44, 4. -os (equites —) 36, 10.
legitima 26, 15. -i 54, 1. -o 27, 20.
lenitur 96, 3.
leporibus 145, 9.
letale 19, 13.
leuantur 141, 4. -ata fuerit 26, 18. -ati sunt 26, 13.
leuconotus 155, 9.
leuiora 16, 20. -em 83, 6. -ibus 66, 21. 93, 18. 101, 20. 137, 21.
leuis 9, 5. 23, 20. 36, 5. 49, 16. 51, 2, 11. 98, 10. 113, 2. -e 11, 10. -em 36, 9. 109, 11. [123, 1.] -i 77, 11. 80, 9. 102, 21. 109, 16. 113, 4. 116, 8. 117, 13. 132, 14. -ibus 101, 14.
leuissimas 81, 6.
leuiter 114, 4.
lex (— est ut) 97, 10. lege 157, 1. legibus 56, 10. 90, 18.
libellae fabrilis 107, 22.
libello 5, 10. -um 29, 5. 34, 1.
libenter (— habuisse) 4, 7. (— cupit) 111, 10.
lĭber 65, 13. -bris 12, 21. 15, 8. 18, 18. 33, 6. 92, 19. 93, 1. 124, 13. 160, 14. -bros 4, 2. 12, 25. 13, 8. 41, 15. 64, 15.
lĭber 103, 9. 135, 17. -ero 164, 5.
libere 135, 7.
liberet 119, 14. -ata 142, 5. -atus 16, 21.
libertas 89, 21. -ate 59, 20.
libonotus 155, 10.
libralia (— saxa) 58, 11.
libramento 143, 6.
librarii 41, 14.
libras 21, 5.
liburna 152, 4. -ae 151, 7, 20. 152, 12. 153, 11. 154, 11. -am 165, 1. -arum 34, 14. 161, 20. 163, 19. 164, 4. -is 151, 3. 153, 16. 158, 12. 162, 18, 21.
Liburnia 151, 18.
Liburnorum 151, 14, 16.
licentiam 147, 20.
[licere 111, 22.] -eret 35, 2.
licet (— sit) 5, 1. (— profecerint) 22, 1. (— superet) 108, 4. (— prosit) 113, 16. (— signentur) 158, 15. — *absolute* (*ut* quamuis) 20, 16. 44, 9. 104, 17. [111, 20.]
ligatur 98, 22. ligata sunt 165, 5.
lignarios *V. L.* 45, 3.
lignatio 85, 15.
ligneas 15, 12. 45, 6. -i 20, 18. 83, 7. -is 18, 10. 145, 23.
lignum 54, 1. 82, 15. 84, 17. -i 81, 5. -o 132, 2. 141, 1. -a 44, 17. 133, 18. 153, 3. -orum 25, 15. 68, 2. 70, 14. -is 26, 20. 134, 3. 137, 21. 138, 17. 139, 1. 140, 12. 145, 20.
ligones 26, 22. 61, 1.
linea (sub.—) 26, 17.

linquentes 12, 23.
linteones 11, 2.
linum 149, 6. -i 149, 8. -o 99, 2.
lips 155, 12.
liquidam 133, 15.
liquor 136, 6.
litterae (*sing.*) 107, 22 *et* 110, 5. -am 105, 11. -arum 4, 11. 39, 10. -is 4, 2. 29, 5. 33, 7. 45, 19. 46, 14. 64, 14. -as (in — conferre) 37, 12.
litterati 55, 4. -os 53, 2.
litus 164, 6.
lixas 15, 5.
locabantur 23, 21. 50, 10. -cantur 48, 17. -catae fuerant 151, 5.
locus 21, 16. 100, 11, 12. 103, 2. [122, 4.] -i 25, 16. 26, 1. 82, 20. 110, 7, 15. 161, 13. -o 6, 14. 25, 15. 61, 9. 96, 11, 14. (primo —) 98, 16. 102, 10. 106, 12. 107, 8. 148, 19. -um 9, 8. 12, 14. 26, 3. 37, 3. 41, 13. 43, 17. 72, 1. 82, 10. 96, 9. 105, 8. 112, 10. 113, 5. 141, 22. 142, 3. -a 14, 2. 42, 2. 76, 8, 20. 79, 8. 84, 19. 85, 16. 86, 1. 87, 5, 7. 96, 16, 19. 98, 16. 102, 3. 114, 3, 9. [123, 11, 13.] 135, 13. 146, 4, 11. 161, 15. -orum 75, 13, 20. 78, 11. 79, 22. 81, 19. 111, 6. 129, 17. 130, 5. 156, 7. -is 6, 11. 19, 18. 28, 20. [35, 17.] 66, 9. 67, 17 *bis*. 68, 23. 69, 14. 71, 3. 78, 13. 79, 2. 82, 18. 84, 13. 85, 19. 88, 16. 91, 1. 96, 4. 106, 2. 111, 3. 132, 8, 10. 144, 15.
locuntur 64, 2. loquendum (ad —) 47, 19.
longe 11, 3. 35, 8. 74, 3. 91, 18. 108, 10, 20. 114, 17. 130, 18. 153, 14. *uide* de.
longior 7, 19. 69, 19. 143, 5. -e 66, 7. 94, 6. -ibus 10, 15. 164, 17.
longissime 108, 15. 109, 24. 110, 6.
longissimas 141, 16. -is 60, 15, 20. -os 117, 5.
longitudo 57, 3. -inis 82, 23.
longius 60, 6. 78, 1. (ne aqua sit —) 82, 15. 100, 12. 101, 6. 107, 12. 118, 9. 143, 15. 146, 15. 148, 19. 150, 16.
longus 83, 10. 98, 21. -a 12, 1. 138, 2. 164, 10. -ā 106, 7. 135, 2. -ae 12, 19. 29, 19. -am 45, 1. -o (— tempore) 20, 4 *et* 88, 15. 91, 16. 94, 18. 163, 12. -um (— est si) 29, 16. 91, 13. 159, 8.
in longum 87, 14. 97, 17. 100, 6. 149, 15.
lorica 22, 19. -ae (*pl.*) 60, 1. -am 24, 6. -as 48, 8. 50, 14. 81, 1. 87, 4. 101, 6. [-is 19, 10.]
loricarias 45, 10.
loricatus 48, 3. -i 60, 9. 101, 5. 162, 11. -is 102, 20. -os 39, 14. [46, 18.] 49, 12.
loriculam 148, 12. [-ā 148, 13.]
loris 81, 3.
Lucania 116, 18. 117, 2.
lucernas 141, 6.
lucidus 160, 4.
lucrum 152, 7.
luctuosa 136, 13.
ludentes 58, 8.
lunā 152, 11. -ae 160, 1. 161, 11. 164, 1.
lupos 60, 20. -um 144, 20.
lusoriarum 34, 14. -is 165, 3. (sagittis —) 18, 10.
luto 93, 5. 141, 8.
lux 158, 3. lucem 68, 1.
luxum (per —) 54, 6.

M.

Macedones 29, 12. 35, 9. -as 64, 1.
Macedoniam 150, 21.
macellarios 11, 4.
maceratur 87, 14.
machina 138, 1. 141, 5, 13. 142, 6. 143, 8. -ā 140, 1. -ae (*pl.*) 139, 6. (*dat.*) 141, 17. (*gen.*) 144, 16. (*pl.*) 149, 3. -am 141, 5. -as 45, 5. 130, 11. 133, 16. 134, 9. 138, 18. 148, 7. 162, 7. -is 134, 9. 135, 5. 141, 3. 147, 21.
machinamentum 137, 18. 140, 11. 141, 9. -a 118, 14. 134, 2. 135, 9. 139, 8. 144, 12.
mactarent 118, 3.
maculosus 160, 10.
madere 93, 6.
magis *passim.* [= potissimum 136, 17.]
magistri 162, 3. -is (— armorum) 64, 9 *et* 66, 1. 118, 7. -os (— militum) 43, 18. (— armorum) 64, 9.
Magni 14, 13.
magnitudo 36, 15. 139, 17. 160, 11. -inis 134, 8. 150, 9. -inem 53, 3. 153, 10. -ine 116, 15. 144, 6. 149, 4.
magno opere (*V. L.* magnopere) 10, 18.
magnus 37, 5. 43, 6. -a [121, 12. 124, 7.] 135, 10. -ā 12, 6. 161, 8. -ae 43, 6. 67, 2. -am 96, 9. -is 12, 5. 118, 13. 139, 6. 156, 4. — uiribus 9, 9. 18, 5. 47, 15. 108, 4. -o 145, 13. -um (nihil —) 87, 15. 107, 3. 116, 6.
Maias 158, 9.
maiestate 84, 14. -em 38, 19. -i (uestrae) 33, 8. -is (tuae) 37, 20 *et* 150, 4. (uestrae) 129, 10.
maior 18, 11. 25, 21. 34, 17. 40, 14. (tribunus —) 40, 20. (comes —) 67, 4. 84, 1. 94, 1. 111, 17. 113, 9. 143, 15. 146, 19. 158, 11. 161, 17. -ore 14, 1. 53, 8. 55, 13. 83, 15. 96, 13. 136, 13. -orem 68, 10. 86, 19. 128, 12. 153, 6. -ores 49, 5. 60, 5. 66, 13. 80, 2. 118, 8. 140, 13. 153, 12. -ora 117, 15. 118, 13. 133, 22. 144, 5. 153, 16. -oribus 85, 19. 153, 16. 162, 21. -us 49, 8. 57, 11. 94, 2. 112, 4. 119, 18. 152, 2.
Maior 37, 10.
maiores 17, 5. -orum 33, 1. 72, 19.
malā 97, 9. -ae 68, 6.
male 68, 10. 92, 1.
malis 150, 1.
Mallius 147, 7. -ii 93, 12.
malleoli 140, 15. -os 140, 13.
mālo 164, 11.
maluerunt 135, 5.
mancipare 76, 1.
mancus 108, 7. -ā 103, 15.
mandabantur 52, 17. mandandum 11, 10. -are (litt.) 4, 2. -auerunt (litt.) 29, 5.
mandatis 33, 14.
mane 15, 13. 52, 10. 56, 23. 85, 10.
manendum est 82, 2, 16. -tibus 94, 13. 112, 19. mansurum 92, 9.
manibus 19, 5. 47, 8. 59, 12. 77, 16. 133, 22. 148, 18. -u 22, 17. 58, 11. 71, 18. 74, 9. 98, 22. 99, 4. 117, 10. 128, 18. 129, 16. 130, 1. -u ad manum 24, 13. 116, 3. 162, 16. -um (priusquam ad — potuerit perueniri) 20, 13. (— consertum) 96, 10. 117, 3. (ad — habeant) 148, 2. -ūs (iungendae sunt —) 163, 17.

manicis 23, 10.
manifesta 56, 18. -o 140, 8. -um est *cum acc. cum inf.* 5, 19. 20, 17. 29, 15.
manipulus 47, 7, 10.
Manlius *uide* Mall. Manlii *uide* Mall.
mansione 104, 9. -em 82, 3. [Mantuanus auctor 10, 9.]
manus (*militum*) 52, 18. 114, 2, 6. -um 66, 23. -u 77, 8.
manuballistarii 98, 19. 142, 7.
manuballistas 50, 2. 144, 7.
marcidus 94, 21.
mare 71, 22. 110, 10. [123, 9.] 136, 9. 160, 11. 161, 18. -is 156, 14. -i 59, 1. 129, 17. 136, 6. 150, 7. 151, 5, 12. 161, 20. 164, 5. -ia 34, 15. 156, 5. 158, 2, 9.
marinis 139, 3. 154, 4.
Marius 93, 13.
maritima 136, 5.
maritis 135, 7.
marmoreae 145, 1.
Marsos 29, 10.
Marte (aperto —) 79, 3. (publico —) 93, 15 *et* 119, 12 *et* 163, 19. -em 29, 16. -is (aperti —) 93, 21.
Martias 158, 2.
Martius calor 29, 9. -ii operis 64, 14. -o operi 10, 13. -um (campum —) 15, 1.
matellas *V. L.* 132, 3.
materiā 137, 8. 144, 16.
materies 44, 15. 61, 2. 152, 13. -em 71, 24.
matres 19, 8.
matriculae (*sing.*) 27, 18. -as 40, 19. -is 36, 11. 38, 17.
matronae 135, 3.
Mattiobarbuli 20, 4. -os 20, 7.
mattiobarbulis 98, 9. -os 19, 21. 20, 9.
maturi 98, 1.
maturiora 37, 9.
maturius 66, 14. 69, 13.
Mauretaniam 150, 19.
maxima (*pl.*) 134, 22. -am 43, 22. 54, 16. 73, 18. 90, 17. 145, 19. -is 5, 11. -o 23, 6. -um 69, 9. 104, 1.
maxime (uel —) 67, 15. 70, 10. (uel —) 87, 2 *et* 87, 11 *et* 104, 16. 116, 9. (quam —) 159, 14.
Maximianus 20, 6.
maximis (*subst.*) 89, 19.
me, mihi *uide* ego.
meam 64, 16.
meatus 161, 7.
mechanicā 139, 16. -am 143, 16.
mechanici 141, 20.
media (— pars peditum) 27, 1. (acies) 109, 15. 164, 1. -ā acie 39, 20. 48, 20. 103, 8. 110, 4. -am aciem 50, 6. 109, 6, 9. (partem) 139, 22. -as (partes) 102, 17. -is 52, 4. -o 147, 15. 165, 3. -um 118, 6.
medici 44, 13. -orum 68, 8. -os 68, 14.
medicinā 71, 10. 119, 11. -ā 67, 17. -am 72, 18.
medietate 143, 6. (pro —) 54, 12.
mediocribus 44, 10.
mediocritatem meam 64, 16.
mediocriter 36, 4.
meditabantur 58, 11. -tanti 22, 19. -tari 46, 2. -tentur 58, 2.
meditatio 21, 10. -onem 28, 17. -one 6, 3. 16, 6. 21, 3. 28, 7. 57, 8. 59, 10, 21. -onum 13, 12.
medium (proferantur in —) 5, 5. (circa —) 102, 1. (per —) 80, 16. 98, 22. in medio 40, 8. 77, 4. 101, 1. 106, 11. 110, 19. 138, 11. de medio 141, 14.
melior 17, 3. 82, 11. 102, 5.

107, 8. -em 108, 10. -es 87, 1. 99, 3. 116, 2. [124, 4.] -a 4, 4. [121, 8.] -us 110, 17. melius est (— ut) 9, 2. *cum inf.:* 79, 11. 100, 2. 102, 16. [121, 5, 14.]
melius (*adu.*) 17, 1. 101, 12.
membris 7, 12. 19, 12. -orum 10, 5.
memorat (— de) 14, 14. -atur 115, 8.
memoriā 38, 9. -ae 124, 17.
mens 33, 5. 129, 5. -tis 75, 18. -tem 14, 11. -tes 95, 16. 96, 2. 111, 13. 120, 7.
mense 28, 10. 157, 11. -em 152, 20. -es 156, 15. -ibus 14, 18. 37, 3. 146, 21. 153, 2. -um 156, 13. 159, 9. -uum 38, 15. *V. L.* 156, 13.
mensores 42, 1.
mensurā 149, 5. -ā 149, 8. -ae 83, 1. 100, 8. 153, 12. -am 99, 14. 144, 1.
mensuratur 27, 5. 149, 11, 12.
mercede 30, 12. -em 59, 9.
mercium 158, 12.
mereantur 153, 6. -uisset 42, 5.
mergere 80, 14.
meridianum 155, 8.
post meridiem 15, 14. 52, 10. 57, 1. 85, 11.
merita 42, 15. pro merito 20, 7.
metallas (?) 132, 3.
metallorum 145, 11.
metandis 82, 10.
metatores 41, 12.
μεταχειμάζειν 159, 7.
Metellus 93, 8.
metiuntur 84, 7.
metuendos 159, 14. -entes 71, 8. -eret 52, 3. -it (facere —) 6, 3. -itur 84, 1. -o 33, 16. -unt 6, 19. 95, 10.
metus 72, 20. -u 27, 16. 70, 6. 83, 14. -um (post —) 146, 16.
miles 14, 8. 17, 2. 27, 21. 43, 25. 46, 5. 54, 13. 57, 5. 59, 6, 17. 68, 4. 75, 8. [121, 3.] -itis 51, 20. 125, 5. -item 11, 15. 12, 2. 53, 18. 56, 9. 59, 11. 94, 19. 100, 2. 102, 10. [121, 15. 122, 8.] -ite 27, 21. 59, 8. [121, 2.] -es, -um, -ibus *passim.*
milia *uide* mille.
miliaria (cohors) 39, 15. 45, 18. -as 40, 15.
militandi 37, 6. -ns 39, 1. -re 35, 15. -sse 19, 15.
militaris 8, 12. 13, 8. 14, 24. 29, 4. 30, 2. 34, 5. 38, 6. 68, 12. 93, 1, 20. 111, 5. 112, 1. 140, 10. -e 30, 10. -em 12, 11. 13, 1. 37, 12. 64, 7. 65, 15. 75, 3. -i 13, 5, 12, 18. 17, 11. 21, 7. 28, 13. 38, 11. 137, 20. -ibus (— uiris) 137, 3. -ium 53, 7.
militiae 5, 15. 7, 15. 9, 1. 11, 5. 37, 8. 38, 18. 55, 19. 59, 15. 85, 8. 124, 12. -am *V. L.* 9, 1. (— armatam) 9, 18. 39, 5. 45. 1.
mille 97, 16. 99, 15, 17. 100, 6. mille centum quinque 39, 14. mille sescenti sexaginta sex 97, 16. mille sescentos sexaginta sex 99, 17. milia (XX —) 13, 19, (XXIIII —) 21. (VIII —) 35, 11. sena — 20, 2. 35, 13, 14. sex — centum 40, 12. duo — 66, 23. 100, 1. decem 66, 22. uiginti — 100, 8. triginta — 100, 8. nouem milia nongenti nonaginta sex 99, 18. decem milium 100, 6. uiginti milibus 67, 3.
minaretur 16, 3.
minima 92, 3. 133, 22. 158, 3. -ae 153, 10.

minime 76, 14. *V. L.* 118, 18. 119, 3. 131, 14.
ministrantur 84, 17.
minor 35, 8. 37, 8. 40, 13. (— tribunus 40, 21. 68, 3. 113, 9. [130, 18.] -e 34, 18. 147, 4. -em [10, 2.] 134, 2. -es 49, 6. 50, 14. 66, 24. 138, 18. 139, 4. -ibus 89, 8. 165, 4. -us 49, 13.
Minotauri 76, 11.
minuentis (lunae) 161, 11. minuis 103, 26. minuit 112, 6.
minus (sanguinis) 6, 17. (— deliciarum) 8, 6. 84, 7.
minus (*adu.*) 8, 6. 12, 14. 65, 6. 70, 17. 75, 7 *bis*. [88, 9.] 92, 1. 104, 14. (sin —) 109, 15. 110, 9. [121, 2.]
mirā 147, 7. -o 33, 15.
mirabilis 125, 4.
miratur 124, 18. -retur 30, 4.
miscendi sunt 101, 15. -cuisset (nisi in omnibus centuriis lectos sagittarios —) 19, 4. mixtis 66, 22. 103, 6. mixti 116, 3. mixtum 101, 17.
Misenatium 150, 19. 151, 4.
Misenum 150, 15.
missibilia 45, 10. 47, 16. 48, 28. 58, 13. 71, 17. 107, 13. 117, 14, 17. 148, 15. -ibus 49, 18. 50, 10. 51, 7. 58, 1. 99, 4. 101, 21. 138, 14. 140, 4. 142, 8. 162, 16. -ium 20, 3.
missile 8, 8. 18, 6. -ibus 24, 3, 10. 98, 12.
Mithridates 116, 5. -is 66, 2.
mitigatur 157, 5.
mittantur 153, 4. -at 76, 20. 91, 5. 149, 15. -ebantur 35, 4. 43, 15. 45, 20. 67, 6. -ebatur 67, 4. -entibus 133, 20. -ere 48, 5. -it 143, 15. -itur 114, 3. 130, 17. -untur 97, 21. 105, 8. miserant 19, 2. missa 82, 18. -ae 148, 17. -i 76, 15. 93, 11. missuri 147, 8.
mobiles 134, 11.
moderata 70, 9.
moderatione 128, 19. -em 71, 13.
modestiam 7, 4. 73, 1.
modicus 10, 15.
modo — modo 137, 17.
modus 66, 1. 69, 15. 107, 10. [121, 16, 18, 20, 22. 123, 3, 7.] -i (*pl.*) 106, 5. -o 7, 21. 15, 13. 108, 18. [123, 9.] 131, 15. 149, 6. (pro —) 139, 12. -um (in —) 15, 9. (ad —) 140, 17. (in —) 144, 19. modis (— omnibus) 50, 18. 83, 4. 105, 5. 112, 7. 140, 9.
moenia 133, 14. 143, 1. -ibus 70, 4. -um 141, 7.
Moesos 29, 14.
moles 131, 2. 142, 3. 162, 1. -e 66, 7.
molestia 80, 11.
moliantur 76, 22. [124, 10.] -atur 80, 7.
molli 130, 20.
molliore 144, 16.
momento 94, 3. 96, 24.
monita 89, 2. -is 65, 7. 73, 6. 95, 10.
monoxylis 60, 17. -os 81, 4.
mons 19, 18. 25, 17. -tem 110, 10. [123, 7.] -tes 75, 15. -ibus 79, 7. 114, 14. 135, 14. -ium 91, 7. 104, 8.
monstrauerat 165, 10.
montuosa 87, 9. 96, 17. -is 78, 13.
morā (sine —) 21, 4. (absque —) 81, 7. (sine —) 140, 5 *et* 150, 17. -as 66, 10.
morbus 69, 2. -i 68, 12. -o 37, 1. -um 67, 21.
morbosa 82, 13. -as 67, 18.
moretur 11, 18.

moriturum 111, 10. -undi 25, 12.
mortalis 16, 13.
mortem 8, 6. 39, 5. 144, 9. -es 23, 4. -is 7, 2. -ium 163, 7.
mos (fuit *c. inf.*) 4, 1 *et* 94, 4. -ris est *cum acc. cum inf.* 39, 20. 51, 19. 84, 3. -rem (ad —) 45, 14. -re 25, 12. (= modo) 33, 15. (— ut) 54, 15. 72, 19. 74, 9. 101, 14. 111, 14. 137, 15. 138, 12. 144, 5. 149, 1. 161, 5. ex more 36, 22. 79, 17. 101, 3. -res 96, 6. -ribus 11, 14. -rum 45, 21.
motibus 95, 8. -u 161, 2.
moueantur 95, 17. -at 52, 13. -atur 139, 17. -enda sunt 56, 5. -entur 56, 14. -eri 142, 5. -et 71, 3. -etur 41, 10. mota (*pl.*) 56, 14. -ā 74, 10.
muli 60, 3. -is 118, 10.
multi 23, 23. *V. L.* 25, 12. 92, 9. 114, 7. -a 73, 3. *V. L.* 74, 7. [124, 11.] 132, 7. 162, 5. -arum 158, 8. -is 10, 7. 66, 17. 89, 11. 119, 10. [123, 20.] 136, 1. 140, 8. 159, 15. -o die 71, 19. -os 25, 8. 66, 17.
multum (uirium) 94, 20. (praecesserint) 78, 20.
multitudo [2, 1.] 6, 7. 9, 17. 12, 16. 25, 21. 28, 6. 65, 20. 66, 6. 67, 5, 13. 68, 23. 72, 16. 73, 7. 100, 11. 105, 6. 111, 17. 113, 15. [122, 3.] 131, 17. -inis 57, 14. -i 66, 16. -em 5, 16. 36, 14. 93, 14. 144, 17. -e 22, 10. 51, 4. 66, 5. 104, 18. 107, 1, 9. 111, 7. [122, 15.] 145, 11.
multifariam 80, 20.
multiplex 71, 10.
mundi 13, 3. 150, 18. 161, 1.
munera 37, 6. 42, 10. 54, 3. 82, 7. 84, 17. -um (militarium —) 53, 7.
muniat 36, 12. -atur 77, 12. -ebatur 22, 3. -enda 25, 21. -endam 111, 12. -endas 72, 14. -endi sint 22, 17. -ire 26, 16, 24. 27, 9. -irentur 23, 12. -iret 52, 5. -iri 83, 4. -it 109, 17. -iunt 27, 5. -untur 42, 9. 129, 15.
munifices 42, 9. 54, 2.
munimenta 25, 11. -is 23, 2.
munimina 115, 10. 135, 12. 148, 21. -e 140, 20.
munitio 26, 9. 85, 19. 119, 15. -one 79, 19. 82, 5. 138, 2, 14. -onem 24, 21. 110, 13.
munitissimam 52, 2. -is 69, 14.
munitus 46, 1. -a 135, 14. -i 23, 12. 86, 21. 98, 1. 117, 6. 162, 11. -o 24, 19. -is 99, 8. -os 19, 16.
murata (ciuitas —) 82, 4. (castella —) 85, 18. -am ciuitatem 25, 4.
murus 23, 7. 26, 11. 51, 7. 130, 13 [,20]. 131, 9. 135, 11. 145, 3, 5. -i 84, 5. 98, 2. 130, 6. 131, 3. (*pl.*) 133, 21. 141, 4, 18, 22. 145, 20. 149, 7. -o 130, 1 [,17]. 137, 12. 144, 18. 145, 24. 163, 1. -um 130, 10. 131, 18. 135, 15. 138, 17. 139, 3, 18, 23. 140, 7. 141, 4. 142, 14, 18. 143, 3, 10. 144, 17. -orum 70, 5. 129, 7. 138, 8. 140, 6. 141, 20. 145, 18. 146, 16. 149, 8, 10. -is 45, 15. 134, 11. 138, 13. 141, 13. 142, 5, 9. 145, 2. 146, 20. 147, 22. 162, 8. -os 132, 15. 136, 14. 137, 14. 139, 15, 21. 140, 2. 146, 3, 11, 18. 149, 3. 150, 1.
musculi 137, 6. 139, 4. -os 61, 5. 138, 18.
musculosis 10, 14.

muta (*pl.*) 73, 12, 13. 74, 4, 7. -orum 128, 9. -um 74, 14.
mutabat 8, 2. -anda est 28, 2. -antur 156, 9. 159, 1. [-are 128, 19.] -atur 136, 14. mutata 52, 13. 97, 3.
mutatione 69, 3.
mutuo 136, 14.

N.

nam *passim; cf.* 104, 6.
namque *praepositiuum* 10, 6. — *postpositiuum* 76, 10. 101, 7. 151, 18. 153, 1. 154, 11. 162, 12.
nascatur 97, 4. nascentes 159, 6. -eretur 64, 17. -i 6, 12. -itur 69, 2. 105, 5. natum esse 29, 16. natae 128, 18.
natalem 158, 6.
natandi 14, 17. 15, 3. -do 81, 2. -dum 14, 5. 71, 28. natans 8, 1. -are 14, 20. 59, 1.
natio 92, 4. 124, 19. -ones 6, 15. 35, 12. 115, 4. 128, 11. -onibus 6, 10. 93, 19. 150, 8.
natiuum 153, 7.
natura (rerum —) 36, 17. 110, 15. 122, 5. 135, 11. 154, 14. -a 129, 15, 16. 156, 7. -ae 157, 1.
naturali 130, 1. -is (*gen.*) 154, 14.
naturaliter 55, 21. 95, 18.
naualis 150, 5. 161, 20. -e 161, 12. 162, 6. -i 162, 9. -ia 162, 15. -ibus (libris —) 160, 14.
nauarchis 161, 18. -os 151, 8.
naufragium 156, 11.
nauicularios 151, 8.
nauigandi 154, 16. -antes 156, 15. -antibus 153, 9. 159, 14. -at 158, 11. -aturi sunt 161, 15.
nauigatio 157, 4, 6. -onis 158, 7. -one 151, 1.
nauigeri 80, 21.
nauigia 153, 15. 157, 11. -is 160, 4. -o 150, 18.
nauis 165, 6. -em 152, 2. 153, 5. 164, 15. -es 151, 16, 19. 154, 4, 6. 162, 19. 164, 13. -ium 151, 13. 154, 4. 161, 7. 163, 4. -ibus 152, 1. 162, 13.
nautae 154, 6. 163, 13. 165, 3. -arum 151, 9. -as 160, 12. 164, 13.
nauticae 159, 3. -is 163, 10. -orum 161, 14.
ne *passim. uide* cauendum, illud, illā, obseruandum, uitandum *etc.* metiuntur, ne minus foderit 84, 7. *uide* ita, ut ne.
ne — quidem 89, 7.
nec *passim. antecedente* ut 79, 9. *antecedente* numquam 39, 5. *in uetitiuo enuntiato* 153, 13. nec — nec 5, 1, 2. 51, 15. 53, 16, 17. 60, 8, 9. 68, 4. 80, 19. 110, 3. 113, 15. [123, 4.] 148, 21. nec — nec — nec 35, 18. nec — et 76, 3. 117, 6. 130, 20. (*in final. sententia*) 97, 17 *et* 131, 12. nec non etiam 44, 15. 49, 2. 53, 20. 65, 20. 70, 16. (*in uetitiuo enuntiato*) 71, 11. 77, 12. 90, 13.
necdum 9, 18.
necessario 56, 19. 113, 10.
necessarius 74, 14. 81, 16. -a (*sing.*) 5, 1. 90, 5. -a (*pl.*) 52, 2. 61, 8. [122, 13.] 133, 19. -ae 133, 3. -i 99, 19. -is 5, 11. -os 34, 16. -um 25, 1. 45, 12.
necesse est — ut 16, 14. 24, 18. *cum acc. cum inf.* 27, 15. 35, 20. 36, 23. 38, 10. 56, 10. 66, 17. 112, 7. *cum coniunctiuo* 74, 6. — sit *c. infin.*

71, 7. 85, 3. — habeant optare 72, 6.
necessitas 7, 13. 9, 19. 13, 3. 15, 7. 21, 8. 23, 16, (proelii —) 23, 24. 26, 1, 10. 27, 8. (— belli) 68, 11. 69, 18. 70, 16. 72, 18. 75, 17. 81, 18. 82, 8. (— belli) 92, 20. 118, 15. 146, 8. -atis (Romanae —) 135, 1. -atem 70, 13. 81, 11. 87, 12. 133, 12. 150, 10, 11. -ate (— bellorum) 43, 17. 67, 6. (— proelii) 68, 18. 69, 8. (pro — rerum) 73, 8. 77, 16. (pro — loci) 82, 20. 118, 15. [124, 6.] 148, 5. -atibus 86, 22. -atum 149, 17.
nectantur 82, 7. -titur 149, 7. nexum 73, 24.
necubi 27, 12.
negassem 33, 16.
neglegens 7, 9. -entes 154, 15. -ibus 80, 11.
neglegenter 37, 18. -tius 27, 6. 30, 2.
neglegentiā 148, 3. -ā 22, 5. -ae 73, 4. 147, 20. -am 36, 18. 78, 15. 114, 6.
negotia 53, 17. -is 104, 10.
negotiatorum 158, 10.
nemo *passim.* ut — 92, 8.
neque *passim;* Neque enim 9, 4. 14, 15. 29, 8. 57, 3. 69, 17. 156, 14.
neque — neque 4, 3. (*antecedente* nihil) 25, 1. 96, 19, 20. 160, 5. neque — neque — neque *antecedente* nihil 17, 12. Neque (enim) — et 161, 9.
nequeamus 92, 18. -eunt 60, 18. -inerint 133, 4.
neruinis 134, 15. 143, 13.
neruorum 10, 17. 134, 12. 135, 3. 144, 3.
nescia 7, 10.
nesciant 112, 8. [124, 9.] -o (— quomodo) 8, 5. (— quā 101, 12. -ri 76, 10. -it 76, 8.
neue 25, 22. 94, 19. (*V. L.* ne uel) 160, 9.
nidore *V. L.* 147, 3.
nihil 13, 9, 13. 17, 12. 25, 2. 54, 14. 59, 8. (ut —) 68, 18. 73, 5. 84, 14. (— magnum) 87, 15. 88, 6. 91, 11. (— superuentus) 92, 11. 110, 17. (spei —) 111, 9. 113, 5, 12. 118, 4. 124, 13. 133, 6. 134, 15. 153, 9. 163, 14. — *in uetitiuo enuntiato:* 71, 13.
nihilominus 71, 21. 136, 10.
nimbos 160, 3.
nimia 26, 10. -ā 67, 6. [124, 6.] -ae 66, 15. -o 6, 16.
nimium [46, 17.] 66, 4. 100, 13.
nisi 5, 14. 15, 17. 23, 8. 53, 15. 69, 2. 71, 13. [(nulla meliora —) 121, 8. 124, 5.] 134, 15. nisi *c. coni. praes.* 13, 16. 37, 2. 69, 8, 17. 82, 10. 85, 16. 102, 13. 107, 3. 133, 9. 147, 13. — *cum fut. ex.* 4, 3. 92, 4. [(— cum) 122, 9.] — *c. coni. plsqpf.* 14, 16. 19, 3, 9. (— forte) 33, 12. 147, 6.
niti 72, 2. -itur 96, 14. -untur 142, 10.
nitidus 46, 5.
nitor 17, 14.
niues 58, 19. 68, 2. -ibus 14, 21. 68, 15. 158, 4.
nobilissimi 124, 15.
nobilitate 124, 12.
noceat 77, 15. 97, 3. [*cum acc.* 120, 13.] -ant 79, 4. 92, 1. (noceantur 126, 4.) -ere 92, 11. -et 86, 18. -uerunt 70, 22. -uit *V. L.* 52, 14.
noctu 112, 21. 114, 19. 145, 15.
nocturnas 85, 9. -i 92, 11. -is 85, 3. -o 25, 7. -os 147, 4.

nolit 71, 4. -uerunt 130, 6. -uissent 93, 7.
nomen (— dedere militiae) 7, 14. 35, 1. 36, 17. 38, 21. 51, 20. 56, 22. 71, 16. 128, 10, 14. 147, 6. -is 11, 8. -e 151, 17. -a 40, 18. 53, 12.
nominabant 98, 7. 99, 6. 101, 16. -nant 28, 12. 49, 6. 51, 18. 98, 10. 105, 9. -nantur 43, 10. -natur 47, 7, 12. -nati 41, 11.
nominatim 90, 15. 159, 8.
non *passim; in finali enuntiato* 94, 6. 144, 16. *in uetitiuo enuntiato* 71, 16. 89, 12. non modo — sed 20, 3. non quo 5, 7. 158, 10. non solum — sed etiam *passim;* non solum — sed et 15, 4. 132, 17. non solum — sed 25, 9. *V. L.* 132, 17. 147, 10. non solum — uerum etiam 42, 13. 60, 6. 162, 6. non solum — uerum 75, 18. non tam — quam [2, 1.] 9, 20. 12, 15. 33, 8. 66, 20. 67, 11. 78, 21. 111, 19. 128, 17. non tantum — sed etiam 6, 13. 8, 11. 10, 6. 11, 7. 15, 13. 20, 14. 40, 15. 43, 19. 55, 6. 59, 14, 22. 75, 17. 81, 15. 90, 9. non tantum — sed et 5, 18. non tantum — sed 57, 6.
nonă 40, 7. -ă 50, 7.
nonas 157, 10.
nondum 9, 2. 115, 3.
nonne 29, 11, 12.
normam 38, 6.
norunt *uide* nosse.
nos (*nom.*) 12, 25. *acc.* 5, 21. 24, 7. 79, 20. -bis 12, 21. 79, 20. 80, 5. (a —) 82, 12. 87, 6. (a —) 92, 18 *et* 95, 15. 113, 13. [120, 16.] -biscum (Deus —) 73, 16.
noscerentur 46, 18.
nosse 79, 14. 87, 20. 96, 8. 147, 12. 159, 2. nosti 108, 15. norunt 137, 1. noueris 95, 9. -erit 9, 10. 47, 17. -erunt 6, 20. -it 8, 7. 86, 2. [122, 19. 123, 8.]
noster 88, 3. -ra 80, 3. (*pl.*) 88, 1. -ă 95, 1. -rae 129, 11. -ram (= *gen. obi.*) 17, 15. -ri 21, 10. -ris 5, 19. -rorum 85, 16. -ros 73, 20. -rum 97, 5.
nōta 12, 23.
nŏtarum 53, 5.
notitiă 35, 18.
nŏtus 155, 9, (albus —) 10.
noua 45, 8. 52, 15. 120, 3. -as 128, 13. -i (— milites) 56, 23. 120, 3. -os 93, 16.
nouellus 59, 18.
nouem 24, 5. 26, 14, 17. 49, 9. 83, 19. 100, 18.
Nouembres 157, 6. 158, 2. -bri 157, 11.
nouitate 116, 16. -em 115, 9.
nox 158, 3. noctis 82, 8. 83, 5. 146, 17. per -ctem 74, 17. 79, 21. 141, 21. 146, 10. 154, 7. -cte 79, 21. 147, 16. -ctes 25, 3. 92, 17. -ctibus 68, 2. 77, 1. 84, 21. 161, 4.
nube 160, 8. -ium 74, 16. 158, 3. 160, 11.
nuda 22, 18. -di 22, 14.
nudare 109, 7. -ari 87, 18. -atur 16, 16. -atos 22, 2.
nullus (= nemo) 8, 10 *et* 19, 15 *et* 92, 9. 19, 17. 47, 1. 93, 8. 103, 25. -a (res) 28, 21. (*pl.*) 60, 1. 73, 4. 92, 3. 102, 5. 104, 12. [(*pl.*) 121, 8.] 144, 6. -ă 5, 13. 150, 1. -ae 60, 1. -am 128, 12. -i (*dat.*) 90, 18. -um 19, 8. (et —) 100, 15. -o 36, 13. 91, 8. 142, 1. -is 7, 24 (*bis? uide V. L.*). 71, 15.

Numantinos 19, 1. 93, 7.
numerosis 66, 11. -os 66, 20.
numerus 34, 17. 35, 9. 40, 13. 57, 4. 111, 18. -i (*pl.*) 43, 19. 101, 1. -o 5, 18. 25, 20. 39, 8. 59, 23. 65, 8. 75, 14. 79, 19. 89, 14. 109, 18. [111, 20.] [123, 4.] -um 84, 2. 86, 19. 99, 19. 154, 16. -is 35, 17. 72, 5. -os 9, 7. 88, 17. 106, 2.
Numidiā 116, 19.
numquam 7, 7. 11, 18. 35, 1. 39, 4. 45, 12. 72, 15. 91, 13. 104, 5. 119, 18. [120, 14. 121, 3. 124, 5.] 133, 10. *in finali enuntiato* 130, 13. [*in uetit. en.* 122, 8.]
nunc *uide* etiam nunc. 8, 8. 12, 23. 34, 9. 41, 7. 42, 17. 43, 10, 11, 17. 46, 17. 48, 15. 49, 10, 14, 17, 19. 53, 23. 55, 2. 67, 15. 85, 7. 99, 13. 132, 8. 137, 20. 144, 7. 151, 19. nunc — nunc 16, 2, 3. 57, 18. 58, 1. 161, 5.
nuncuparunt 159, 7. -ata 85, 21. -ati 144, 8.
nuntiant 41, 8. -ari 74, 19.
nusquam 112, 4.
nutare 15, 19.
nutriant 147, 2. -it 6, 4. -itur 7, 9. 34, 18. -iuntur 133, 2.
nutu 44, 12. 52, 7. 128, 18. -um 56, 3. 89, 3.

O.

O (*cum acc.*) 64, 11.
ob 76, 10. 81, 11.
oberrant 91, 3. [-at 123, 15.]
obiecta 160, 8.
obliquus 149, 9. -a 107, 7. -is 9, 10. -um (in —) 144, 18.
obliuionem 30, 3. 93, 1.
obliuisci 35, 2.
oblonga 82, 21.
obnitentes 96, 13.
obnoxii 115, 12.
oboedientiam 73, 2.
oboedire 33, 14.
obponere 102, 13. -itur 105, 14. -unt 141, 17. 144, 15. -positis 77, 11. *uide* opp.
obprimantur 81, 13. -ere 115, 1. 141, 9. -rent 51, 11. -eret 133, 13. -it 114, 7. -itur 130, 15. -pressis 113, 15.
obpugnandas 61, 4. 149, 16. -antium 134, 9. 136, 13. -aretur 141, 19.
obpugnatio 142, 12. -one 19, 19. -num 132, 7. 145, 8.
obruant 134, 2. 146, 13. -it 146, 6.
obscurior 38, 7.
obscuritas 82, 8. 158, 4.
obsequia 53, 20. -is 53, 17. -orum 53, 6.
obseruanda 73, 3. -dum ne 94, 7. 105, 17. — ut 110, 17. 152, 10. -are ad 71, 16. -ari 84, 3. -atur (ne) 94, 18. -etur *cum dat. V. L.* 113, 8.
obseruatione 82, 1. -onis 159, 3.
obsideat 25, 4. -endi 132, 9. -entes 138, 8, 13. 141, 9. 142, 14. 146, 7, 14. 147, 19. 148, 4, 9. -entum 150, 3. -entibus 131, 13. -sessos *V. L.* 132, 10. 143, 11.
obsidio 69, 19. [148, 12.] -one 135, 2. 136, 4. -onibus 147, 10.
obsistere [124, 10.] 148, 11. -i 134, 10. -it 103, 25. 131, 2.
obsit 79, 23.
obtemperabant (*dat.*) 43, 16. -rant ad 56, 3. -are (*dat.*) 73, 6. -perent 56, 16. (— ad) 89, 3.
obtinent 100, 4. -et 50, 8. 128, 15.
obtusis 160, 5.

obuiantibus 72, 2. -are 79, 9. -uietur 113, 8.
obuolutae 163, 3.
occasio (ad) 114, 13. [121, 10.] 138, 16. 163, 16. -onem 80, 5. 82, 9. 109, 8. -one 88, 7. 89, 7. (ex —) 91, 5. 96, 5. (ex —) 104, 5. [124, 5.] 146, 17. -onibus 91, 1. 113, 14. 120, 4.
occasus 158, 1, (-ūs *pl.*) 13.
occidebant 117, 16. -i 91, 14. -cisus est 142, 12.
occidentalem 155, 11.
occipitium 97, 5.
occultā 101, 11. -as 120, 5. -is 104, 15. ex occulto 86, 12. -um 76, 13.
occulte 114, 2. occultius 79, 2.
occupanda 79, 8. -ant 99, 17. 140, 2. 142, 10. 147, 21. -are 69, 23. 72, 1. 97, 15. -aret 36, 20. -et 91, 19. 131, 18. -ent 14, 3. 114, 9. -auerat 113, 4. -auerint 146, 4. -atus 44, 9. 82, 12. (fuerit —) 96, 12. 104, 10. -ati 148, 5. -atis 82, 6. 104, 7. -atos 70, 6.
occupationem 83, 5.
occurrant 80, 1. -ere 103, 13. -i 76, 18. -it 82, 4. 106, 11. -itur 140, 8.
ocreas 23, 11. 49, 5. -is 162, 11.
ocreati (— equites) 34, 12. 50, 9.
octaua 50, 6.
Octauianum 4, 6.
octo 138, 1. 152, 13.
Octobres 157, 4, 9, 10.
oculus 18, 14. -is 10, 4, 14. 46, 2. 76, 16. -orum 76, 16. -os 14, 11. 73, 14. 96, 24.
odium 92, 5. 95, 16.
odore 147, 3. -is 68, 24.
offendere 65, 12. -si 71, 7.
offerre 4, 2. obtuli 34, 2. -tulere 135, 4. -latam 8, 4.
[officiat 120, 14.] -ere 25, 18.
officium 11, 10, 20, 12. 125, 5. -a 12, 3. 30, 1. -is 92, 20. 151, 9. -o 55, 18.
oleum 133, 15. -o 140, 19. 163, 2.
olim 5, 9. 30, 3. 52, 13.
omittam *V. L.* 6, 15. 65, 1. -amus 6, 15. -i 80, 6. -ssa 92, 19.
omnis 14, 18. 28, 6. 119, 9. 146, 5. -e 27, 4. 52, 5, 16. 57, 1. 65, 5. 132, 17. -i [2, 1.] 10, 4. 12, 15. 16, 5, 6. 24, 17. 36, 12. 43, 7. 52, 11. 55, 17. 66, 12. 69, 9. 70, 16. 74, 11. 75, 9 *bis*. 86, 18. 93, 5. 99, 7. 119, 8. -em 7, 11. 14, 24. 44, 6, 7. 47, 17. 71, 12. 132, 14. -es *passim*. -ia *passim*. -ium *passim*. -ibus *passim*.
omnino 91, 13.
onager 144, 2. -gri 44, 17. 60, 11. 99, 1. 134, 14. 143, 12. 148, 20. -gris 70, 19. 162, 16. -gros 133, 23. -um 144, 11.
onerosa 23, 1.
onus 7, 12. -ere 162, 12. -era 58, 22.
opacitate 67, 19.
operā 41, 11.
operantur 56, 13. 76, 22. -atur 84, 11. 145, 15. -ati (fuerint —) 27, 6.
operitur 138, 6.
opes 59, 15.
opinor 150, 6.
oporteat 74, 3. 101, 10. -ere 95, 9. -et 25, 23. 59, 12. 80, 6. 83, 1. 91, 2. 132, 18. 134, 8.
oportuna 14, 2. 79, 2. -as 163, 11. -is 68, 8. 69, 14. 85, 19. 114, 14. 132, 10. -um 89, 12. (— proelium) 104, 9.
oportune 20, 10. 113, 8.
oportuniorum 112, 10.

oportunitas 120, 6. 147, 12. ex -ate 163, 17.
oppidani 140, 12. 146, 3. 148, 6. -is 137, 1. 145, 16. 146, 10.
opponenda 118, 16. -oni 71, 10.
optabile 72, 13.
optāre 72, 6. 87, 7. -at 65, 10. -uit 129, 3.
optata 163, 16. -os 156, 9.
optimates 87, 20.
optime 117, 14.
optimus 88, 16. -a 101, 21. 109, 17. -um 106, 9. [-am 123, 1.] -i 97, 9, 13. -is 107, 15. -o 79, 15.
optiones 41, 4.
opus 26, 22. 27, 4. 34, 3. 41, 10. 52, 16. 56, 4, 12. 84, 6. 131, 15. 139, 10. 148, 12. -eris 64, 14. 129, 10. -eri 10, 13. 12, 9. 145, 22. -ere 10, 18. 35, 1. (tumultuario) 80, 23 *et* 83, 12 *et* 145, 21. 92, 7. 93, 5. 128, 15. 130, 5. 162, 3. -era 60, 21. 89, 17. 148, 8. -eribus 44, 6. 134, 10. opus est (*cum acc. cum infin.*) 18, 16.
opusculo 5, 1. 13, 4.
orbis 129, 10. 160, 2, 4. -i 129, 4. -em (— terrarum) 5, 14 *et* 52, 12. 147, 8. in — 55, 10, 15. 83, 18. 92, 16. -es 28, 4.
ordinandă 43, 2. 78, 4. -andā 89, 6. -andus 131, 9. -antem 104, 2. -antur 27, 2. 40, 2. 80, 15. 83, 6. 97, 1, 19. -are 79, 20. 99, 18. -ari 39, 16. 48, 18. 100, 9, 12. 101, 2. 104, 1. 118, 11. -entur 97, 13. 111, 4. -es 96, 4. 110, 13. 111, 1. -auerint 109, 19. -aueris 100, 5. 107, 8. 108, 21. -auerunt 117, 12. -aturus 96, 20. -atus 37, 19. -atae 55, 8. -atis 132, 10. -atum 102, 10.
ordinarii 40, 29. [49, 3.] -is 41, 1. 43, 5.
ordinatio 28, 3. 105, 10. -onis 99, 14. -onem 38, 5. 51, 10. -one 35, 5. 40, 17. 43, 16. 56, 21. 97, 9. 130, 10. 164, 2.
ordo 6, 9. 27, 23. 59, 15. 69, 4. 98, 12. 99, 6. 105, 11. -inis 43, 21. -inem (in —) 13, 11, 15. 27, 18. (per —) 83, 8. 97, 18 *bis*. 98, 12. (in —) 138, 7 *et* 129, 13. -e 65, 17. 97, 12. 99, 5. -es 9, 8. 27, 11. 40, 24. 46, 10. 57, 11. 94, 16. 97, 5. 98, 3. 105, 8. 106, 2. 153, 11. -um 153, 16. -ibus 97, 21. 98, 11. 99, 11.
orientali 155, 5.
Oriente 116, 19. -em 150, 22.
orientem 26, 2.
oritur 155, 6. 157, 8. orta 113, 1.
ortu 160, 5. -um 157, 2, 3. -ūs *pl.* 158, 13.
ossibus 16, 13.
ostendendus 95, 14. -ere 5, 7. -issent 17, 10. -it (*pl.*) 18, 19. (*pr.*) 160, 2.
ostentatione 76, 2.
otiose 71, 6.
otiosus 132, 12.
otium 72, 6. -i 30, 1. -o 30, 6. 56, 19. [122, 7.] 148, 5.

P.

pabula 66, 11. 69, 12. 80, 9. 84, 17. 132, 4. -i 25, 15. 70, 14. 91, 17. -o 69, 4.
pabulatio 69, 7. 82, 15. 85, 15.
pacato 150, 7.
Pachnitae *V. L.* 157, 2.
Pachone 157, 2.
pacto (quo —) 137, 7.
paene 13, 2. 37, 3. 95, 17. 101, 11. 114, 12. 160, 13.
paganus 59, 8.

palas *V. L.* 26, 22. 61, 1.
pali 15, 18. 61, 3. -orum 15, 14. -is 116, 13. -os 15, 14. 18, 11. 58, 2. -um 15, 20. 16, 5. 18, 2, 3, 6. 57, 14.
pallidus 160, 9.
palma 73, 16. -am 55, 16. 128, 15.
paludes 67, 18. 80, 1. 110, 11. -um 91, 7. -ibus 87, 8. 96, 20. 104, 7. 129, 17.
palustribus 68, 5. 78, 14.
Pannonicos 23, 27.
papilione 47, 5. papiliones 26, 6. 84, 19. -ibus 7, 17.
par 14, 16. -i 36, 12. 72, 16. 77, 8. -es 17, 21. 30, 8. 101, 17. [111, 21.] -ibus 148, 3.
parabat (*c. inf.*) 79, 6. 150, 11. -ant 138, 7. -aretur 141, 20. -auerint 113, 7.
paratior 58, 12.
paratus 47, 19. 91, 11. 94, 13. 104, 2. -a 76, 4. -i 77, 15. 112, 13. -is 80, 8. 94, 10.
parco 7, 16. 94, 4.
parendo (in —) 33, 15.
pariat 76, 6. peperit *V. L.* 128, 10.
[paries 130, 18.] -etes 130, 15. 131, 1. 145, 6.
pariter 18, 14. 21, 8. 36, 2. 47, 8. 56, 6. 57, 17. 81, 7. 117, 17. 122, 22. 125, 4. 156, 5. 161, 3.
pars (ciuilis —) 9, 18. 18, 9. 54, 5. 77, 5, 10. 82, 23. 84, 11. 86, 22. 88, 3. 96, 13. 103, 15. 104, 3. 107, 20. 118, 17, 18. 124, 11. 151, 18. 161, 1. -tis (armatae) 33, 1. 86, 8. 147, 17. -ti 114, 12. -tem 26, 4. 28, 15. 96, 9. 102, 12. 107, 16. 108, 13, 14. 109, 23. 110, 1. 115, 1. 132, 5. 139, 21. 141, 4. 145, 20. -te 6, 10. 7, 7. 16, 8. (uel ex —) 16, 24. 21, 18. 34, 9. (ex omni —) 36, 12. 81, 14. 86, 14. 103, 1, 13. 105, 12. 106, 6. 110, 3, 11, 15. (ex omni —) 119, 8. (pro tua —) 120, 18. (uel pro —) 125, 2. 131, 10. 138, 12. 142, 18. 154, 12. 164, 12. 165, 2. -tes 34, 7. 35, 3. 85, 2. 89, 10. 102, 18. 109, 7. 150, 18. -tibus 21, 1. 140, 3. 153, 18. 154, 19.
parsimonia 70, 10.
particulam 54, 20.
particulatim 94, 9. 112, 17.
partim — partim 29, 19, 30, 1.
parua 9, 5. in paruis (*subst.*) 25, 22. 64, 18. 89, 18. paruis 144, 8. -o 5, 10 (*subst.*) 7, 11. -os 19, 8.
paruissimis 13, 2.
paruulum 135, 19.
parum 7, 4. 17, 7. 133, 8.
pascebatur 53, 19. -entibus 113, 12. -entium 82, 8.
pascua 85, 13.
passibus 97, 16. 99, 15. 18. -ūs 100, 6. 109, 1. -uum 13, 19. 28, 12. 75, 13. 100, 1.
passim 11, 10. 82, 5. 119, 17.
patefacto 111, 13.
patentia 96, 19. -entibus 78, 12. 130, 4. -eret ad 16, 8. -uit 151, 15.
Paternus 13, 7.
pati 66, 8. patiantur 68, 3. 114, 10. 131, 14. -atur 25, 20. 75, 10. -ens 7, 9. 9, 1. -tur 80, 20. 156, 15. -untur 25, 10. 71, 1. passus est 113, 19.
patula 136, 6.
pauci 114, 2. 143, 8. -ae 128, 16. -is 66, 8. 72, 17. -os 72, 20. 107, 8. 111, 2. [122, 5.]
pauciores 89, 14. [123, 8.] -a 150, 7. -ibus 109, 19. 110, 8.
[paucissimis 124, 1.]

paucitas 5, 16. 6, 6. 25, 22.
pauefactis 77, 19.
paulo 81, 4. 96, 18. 153, 11.
paululum (post —) 97, 3.
pauore 91, 15.
pauperes 54, 8.
pax 12, 2. 30, 6. -cis 29, 19. 43, 17. 70, 22. 92, 20. -cem 65, 9. in pace 21, 5. 53, 9. 59, 3. 74, 13. 88, 14.
peccare 72, 17.
in pecore 69, 21.
pectora 22, 18. -e 10, 14. 24, 19. -ibus 22, 9.
pecudes 23, 7. -um 111, 14.
peculium (castrense —) 54, 12.
pecuniae 53, 7. 54, 10.
pedali 24, 5.
pedaturas 83, 17.
pedem 83, 10 *bis*. -es *V. L.* 9, 15. 24, 10, 14. 26, 14 *bis*, 16, 17, 19. 57, 15. 83, 13. 97, 15, 19. 99, 17. 100, 3, 5, 6. 139, 13. -ibus 10, 16. 15, 19. 26, 12. 58, 5. 84, 1, 2. 98, 21. 138, 1 *bis*, 2. -um 9, 15. 48, 9, 14. 130, 15.
pedes (— sagittarius) 22, 15. -iti 22, 19. -item (— sagittarium) 9, 6. 80, 19. -ite 87, 7. -ites, -itum, -itibus *passim*.
pedestris exercitus 22, 4. 23, 7. 24, 4. -es copiae 78, 14.
pedestribus (*subst.*) 22, 13.
pelagi 154, 14. 161, 1, 13. -o 158, 5.
Pelignos 29, 11.
pellaris 108, 5. [-at 122, 18.] -atur 164, 6. -endi 19, 20. -endos 11, 3. -ere 107, 19. 108, 13. -it 96, 14. pulsi fuerint 98, 15. pulsis 140, 11.
ellibus 24, 3. 50, 15.
debat 99, 12. -det 131, 7.
, 11.
trant (ad —) 138, 8. (in —) 142, 15. (— urbem) 145, 15. (longius) 148, 19. -are 145, 6. -at 144, 2. -entur 138, 4. -et 16, 14. -arunt (usque ad —) 29, 14.
penitus 10, 20. 21, 19.
penuria 69, 5. 79, 23. 133, 13. -ā 87, 14.
per 5, 6. 9, 1. 12, 4, 17. 20, 4. 26, 8. 28, 16. 36, 18, 20, 21. 38, 18, 19. 40, 20. 41, 8. 46, 8. 54, 6, 18. 55, 10, 13, 15, 21. 56, 7. 60, 5, 11. 64, 15. 68, 2. 69, 23. 70, 1, 12. 71, 24. 73, 10, 21. 74, 1, 18. 76, 20. 78, 15. 79, 21 *bis*. 80, 16, 20. 82, 13. 83, 8. 84, 16. 85, 10, 16. 87, 16. 88, 17. 89, 20. 90, 4, 5. 94, 9. 95, 2. 109, 22. 110, 20. 111, 1. 113, 20. 114, 2, 8, 21. 118, 2. 120, 5. [123, 12, 14, 16.] 124, 16. 131, 10, 20. 132, 4. 133, 10, 23. 134, 1, 6, 9. 136, 6. 139, 13. 140, 1. 141, 21. 143, 1, 9. 144, 11, 17. 145, 16. 146, 12. 151, 6. 152, 20 *bis*. 153, 6, 18. 154, 7, 8. 163, 2. 165, 3.
peragebant 28, 16. -enda sunt 13, 21. -i 131, 15. -unt 25, 3.
percipiat *V. L.* 91, 2.
percipere 37, 8. *V. L.* 76, 1. -iuntur 73, 13. -ceperint 28, 7. -ceptā 38, 12. -cepto 8, 14.
percommodum est *cum inf.* 15, 6. 57, 15.
percurrit 161, 5.
percutit 162, 2. -itur 83, 12. -cusserint 149, 1. -cusserit 144, 2. -cussissent 19, 9. -cussis 81, 17.
perdeleri 92, 4.
perdiscat 75, 14.
perdoctis 18, 20.
perducta (in obliuionem —) 30, 3.

perdunt 27, 13. 164, 7. perdiderunt *V. L.* 95, 3.
perennes 135, 10.
perennitas *V. L.* 33, 17. 52, 15. -atis 33, 17.
pereunt 17, 19. -ierunt 116, 10. 154, 12.
perfecta 36, 13. -i 46, 3. 89, 5.
perfectius 8, 11.
perficitur 130, 14. -fecta (fuerint —) 84, 9. -fectae sunt 128, 17.
perfidiae 76, 4.
perforat 164, 15. -oretur 145, 3.
perfossis 45, 15.
pergant 14, 4. 74, 7.
perhibetur 76, 13. 142, 12.
perhorrescunt 91, 14.
periclitati sunt 133, 10.
periculose 158, 9. periculosius 102, 15.
periculosius (*adi.*) 113, 6. 153, 9.
periculosum 109, 6.
periculum 13, 17. 79, 13. 86, 12. 94, 2. 107, 2. 111, 15. 112, 4. [121, 2.] 139, 18. 142, 11. 152, 2. -i 33, 15. 79, 6. -o 136, 12. sine -o 51, 13. 60, 19. [sub -o 75, 22.] -a 14, 24. 75, 4.
perimant 163, 2. -antur 145, 7. -it 164, 14. -unt 145, 18. 148, 7. -untur 162, 9. [peremptí 121, 13.]
perite 19, 7. 47, 16.
peritia 18, 7. 53, 5. 65, 16. 91, 5. 161, 19. -ae 64, 8. 94, 3. 159, 15. -am 124, 17.
peritissime 33, 2.
peritissimus 45, 1. -i 165, 3.
periti 68, 12. (— armorum) 106, 9. 112, 4. -is 148, 20 -os 78, 5.
periuriis 70, 20.
perlustrent 76, 21.
permanere 85, 1. -et 36, 18. -mansit 23, 27. 28, 9.
permisit 36, 17.
permixtionibus 57, 12.
permixto 136, 16.
pernicies 113, 14. -em 92, 6. 148, 8.
perniciosa 119, 9. -is 68, 5.
perniciosissimus 69, 1.
perpetuo 58, 13. in perpetuum 129, 3.
perquirere 75, 21.
perrumpendi 27, 15. -ere 164, 2. -it 24, 7. -itur 100, 15. -ruptis 140, 14. -rupto 140, 20.
Persa 124, 18. -ae 92, 12. -is 29, 13.
perscribam 86, 15. -scripta 75, 13.
persecuntur 98, 14. persequendi 25, 13. 114, 12. [-qui 74, 3.]
persecutores *V. L.* 70, 1.
perstringenda 13, 6. -stringit *V. L.* 14, 11.
persuadet (— ut) 133, 8. -suaserit 72, 19.
pertemptandus 12, 8.
perterrebit 119, 7. -territos 93, 17.
pertinebant 44, 14. *V. L.* 151, 6. -ebat 43, 11. -ens 11, 3. -entes 41, 13. -ent 43, 2. -et 48, 14. ad rem pertinet nosse 87, 19. quod ad — pertinet 153, 10.
pertrahunt 81, 3.
pertulit 156, 11.
perturbatione (sine —) 27, 8.
peruadunt 78, 17. -uaserant 146, 2.
perueniant 68, 1. 82, 19. 107, 13. 108, 17. -ias 107, 18. 109, 1. -iat 72, 21. 80, 3. -ire 35, 20. 43, 8. -irent 150, 18. -iri 20, 13. -it (Minor tribunus — ex labore) 40, 21. 55, 16, 19.

-uenerint 114, 3. 145, 19. -erit 149, 8. -erunt 22, 12. 30, 10. -isse 20, 17. -issent 20, 6. 118, 6. -isset 142, 4. -uenturos 95, 13.
peruigil 39, 1.
peruii 80, 22.
pestilenti 67, 18.
pestilentiam 68, 7.
petat 52, 8. -ebatur 43, 24. -enda 70, 7. -ere 57, 16. 128, 5. 150, 22. -eret 16, 3. -iturus 65, 6.
phalangas 35, 10. -e 35, 11.
philosophiae (naturalis —) 154, 12.
†picatos 153, 18.
pice 163, 5. -em 133, 15.
pictores 45, 4.
pietate (a — tua) 128, 16.
pigebit 129, 13.
pigrescat 8, 14.
pigriorem 165, 1.
pigrius 78, 19.
pilatae legiones 23, 8.
pili (primi —) 42, 12 *et* 55, 14.
pilleis 23, 27.
pilum 49, 10. -a 24, 4. 117, 17. ad pila uenitur 24, 12. ad pila uentum fuerit 98, 17.
pingebant 51, 18. picta 75, 18.
pinnae 74, 6. 84, 5.
pinu 152, 3.
piscatores 11, 1.
piscibus 160, 13. 163, 8.
placuisset 45, 22. -cuit 152, 18.
plăga (— caeli) 6, 13. -is (caeli) 7, 1.
plăgam 9, 11. 14, 11. 16, 8. 24, 16.
plana 34, 15. 80, 20. 96, 19. -is 68, 16. -o (de —) 130, 19. (in —) 130, 2. -um (*adi.*) 116, 7.
planetas 159, 11.
plateas 146, 12.
plebem 7, 8. -is 59, 10.
Pleiadum *V. L.* 157, 2.
plena (legio —) 36, 7 *et* 40, 12. -o (— gradu) 13, 20. (gradu —) 59, 1. -os 159, 14. -um 33, 14. 82, 5. *uide* ad.
pleniorem 111, 5.
plenissime 33, 1. 75, 12.
plenitudo 64, 17. 93, 21.
plerique 12, 12. 37, 7. 54, 8. 111, 5. 112, 15.
Pliadum 157, 2.
plumbatae 148, 16. -arum 19, 21. -as 49, 7. 58, 13. 98, 9. -is 49, 18. 50, 10. 142, 8. 162, 16.
plures 9, 17. 35, 12. 43, 19. 48, 17. 53, 1. 67, 12. 87, 4. 100, 2. 107, 5. 117, 17. [122, 6.] 138, 7. 139, 16, 19. 144, 19. 162, 7. -a 4, 5. 37, 6. 61, 7. 73, 8. 75, 4. 76, 7. 118, 14. [121, 14.] 144, 14. 150, 2. -ibus 11, 17. 18, 19. 66, 6, 15. 75, 21. 105, 8.
plurimi 87, 17. 131, 20. 159, 9. -orum 158, 8. -is 64, 17. 72, 18. 107, 7. -os 102, 17.
plurimum 6, 14. 7, 20. 15, 15. 28, 3. 29, 12. 35, 22. 48, 9. 86, 18. 92, 2. 97, 8. 101, 22. 113, 17. 133, 9. 149, 4. 151, 12. 164, 8.
plus 37, 11. 68, 12. 79, 6. [121, 1 *bis.*]
plutei 137, 6. 138, 9.
pluuiā 160, 10. -ae 58, 20. -as 160, 3.
pluuiales (aeduli —) 157, 10. -ibus 136, 2.
podismum 42, 1. 83, 1. 98, 16. 99, 12.
poena 17, 19. 72, 21. [124, 3.] -ae 76, 2. -am (ad —) 26, 8 *et* 44, 1.
pollentes 45, 19.

polyptychis 53, 19.
pomorum 133, 5.
Pompei Magni 14, 13.
ponas 110, 14, 18. -ebant 58, 5. -ebantur 20, 18. 54, 18. 98, 18. -ebatur 50, 5. -erentur 117, 10. -i 101, 10. 108, 2. -it 109, 12. -itur 40, 1. 103, 9. 105, 10. 110, 16. 131, 6. 142, 17. -untur 60, 8. 84, 14. 101, 4. 148, 1. posuerunt 112, 15. positam 54, 16. positas 49, 7. positi 116, 2. positis 23, 15. 85, 10. posito 50, 11. positos 48, 6.
pondus 7, 15. 15, 10. 21, 5. (— armorum) 115, 12. -eris 15, 12. 16, 19. 18, 2. -eri 142, 4. -ere 16, 20. 133, 23. -era 144, 4.
pons 81, 8, 15. 143, 2. -tem 139, 21. 142, 17. -tibus 14, 19. 60, 18. 162, 19.
Pontum 150, 22.
poplites 16, 4.
populosior 105, 17.
populus 150, 9. -i 6, 20. (*gen.*) 13, 1 *et* 19, 1. -um 5, 13. -o 67, 9. 150, 13. -is 93, 20. -os 66, 3.
porcinum (caput —) 105, 9. 132, 17.
porrige 110, 1. -git (se —) 110, 5. [porrectis 123, 6.]
porta 26, 2. (decumana —) 26, 7. -ae 131, 3. -am 131, 5, 9. -arum 94, 9. -as 94, 11. 146, 7. -is 133, 14. 145, 17.
portabant 54, 2. -tandi 21, 9. -tandis 23, 2. -tant 24, 9. 41, 3, 7. 141, 3. -tantur 60, 12. -tare 7, 15. 19, 17. 20, 10. 25, 5. 26, 21. 58, 22. 61, 9. -taret 52, 3. -tat 46, 8. 60, 16. -tet 81, 6. -tetur 61, 1. -tauerant 92, 14.
porticus 58, 16.
portio 150, 6.
portūs 156, 10. 161, 15.
positio 44, 10. -onem 154, 17.
posse 4, 11. 38, 5. 66, 23. 83, 4. 87, 13. 90, 4. 92, 8. [aliud sibi licere non posse 111, 22.] -ssent 15, 19. 30, 8. 46, 16. 113, 1. -sset 28, 21. 46, 11. 50, 12. 54, 7. 68, 19. 117, 11. *V. L.* 124, 20. -ssimus 80, 8. -ssint *V. L.* 6, 2. 14, 8. 24, 15. 27, 9. 60, 14. (quid artis — habere) 89, 1. (doceantur quamdiu — esse perfecti) 89, 5. 131, 12. 148, 11. -ssis 102, 13. -ssit 7, 3. 12, 9, 20. 24, 6, 16. 25, 18. 29, 8. 48, 4, 17. 58, 3. 68, 22. 73, 7. 82, 11. 83, 12. (*absolute*) 90, 17. 100, 10. 103, 5, 13. 104, 11. 109, 12. 110, 12. 112, 8. 119, 1. 124, 20. 130, 14 [,20]. 141, 8. -ssunt 6, 2. 23, 3. 34, 17. 60, 2, 9. 64, 13. 86, 13. 101, 18. 148, 21. poterat 33, 5. poteris 107, 10. 110, 9. poterit 52, 18. 69, 23. poterunt 100, 9. potes 103, 24. 108, 12. potest *passim; cf. V. L.* 108, 12. potuerant 51, 4. 111, 16. potuerint 54, 9. 98, 14. [potueris 88, 9.] potuerit 18, 9. 20, 13. 109, 15. potuerunt 30, 11. 115, 3. 151, 12. potuisse 7, 8. potuissent 92, 12. potuisset 5, 17. 14, 15. potuit 113, 20. 129, 5. 142, 5.
possessio 69, 17.
possessores 132, 13. -ibus 12, 3. 70, 1. -um 90, 7. possidere 96, 10. possideret 129, 9. -det 40, 11. 155, 8.
post (*adu.*) 88, 19.
post (*pr.*) *passim.*
postea 30, 2. (— quam fuisset)

53, 22. 66, 18. 90, 2. 93, 2, 10. 99, 6. 100, 15. 102, 5. 112, 19. 116, 18. 117, 16. 129, 9. 159, 4.
posterioris 155, 1.
postero 142, 1.
postmodum 17, 17. 116, 6.
postquam (*cum fut. ex.*) 55, 14.
postremo 59, 6. 82, 8. 87, 4. 141, 6.
ad postremum *uide* ad.
postulant 22, 7. -at 69, 4. 81, 19. 111, 4. -asset 23, 16. 150, 17. -auerit 26, 3. 27, 8. 118, 15.
potentissimae 128, 11.
potestas (consularis —) 67, 3. -atis 90, 7. 121, 7. -atem 43, 22. 68, 10. 73, 18. 102, 23. -ate 146, 8. 150, 3.
potiorem *V. L.* 89, 13. 89, 20.
potitos 64, 2.
potius 67, 21. [124, 1.]
potus 68, 6. -ūs 149, 20. -um 136, 4.
praealte 143, 4.
praebebantur 70, 12. praebenda (ad — terga) 111, 13. -bent 80, 24.
praecauebant (— ne) 77, 18. -etur (— ut) 28, 10.
praecedant 17, 4. praecedens 33, 17. -entem 114, 17. -entes 41, 9. 51, 3. 113, 2. 159, 5. -entum 37, 23. -cedere 79, 12. -cedis 129, 1. -cedit 6, 12. 39, 9. 114, 13, 21. [122, 15.] -cedunt 148, 22. -cesserint 78, 20. -cessit 114, 19.
praecellant 79, 19.
praeceps 92, 6. per praeceps 134, 1. praecipitia 91, 6.
praeceptione 129, 11.
praeceptum 41, 9. -i 35, 22. -o 44, 4. 67, 7. 150, 4. -a 37, 17. 43, 23. 64, 14. 86, 7. 89, 3. 124, 11.
praecidantur 152, 11. -cidit 164, 18. -cisa 152, 14. -cisis 114, 10.
praeciperent (*cum inf.*) 64, 10. -erer (*cum inf.*) 33, 9. -cipiendum ut 27, 21, 23. -cipit (*cum acc. cum inf.*) 74, 9. -ceperint (*cum acc. cum inf.*) 56, 18. -ceperit 39, 4.
praecipitantur 71, 9.
praecipue 8, 5. 11, 12. 14, 1. 16, 18. 23, 21. 24, 8. 35, 5. 37, 15. 49, 11. 54, 8. 64, 12. 70, 19. 71, 5. 77, 10. 95, 12. 117, 12. 133, 3. 134, 10. 151, 14. 152, 4, 10. 160, 5.
praecipuus 45, 21. -a 45, 12. 64, 4. 86, 15. 162, 10. inter praecipua 85, 12. -am 102, 23. -um 39, 11. 164, 3.
praeconem (per —) 27, 3.
praeda 59, 15. -ae 91, 18. ad praedam 94, 15.
praedandum (ad —) 91, 3.
praedicendum (illud est —, ut) 92, 7.
praeerat 42, 13. 45, 20. 151, 4. -esset 47, 6. -est 40, 22. 47, 11.
praefectus (castrorum —) 44, 9. (— classis) 151, 4 *et* 5. (— legionis) 43, 20. (— fabrum) 45, 17. -i (— legionis) 17, 9 *et* 43, 25. 44, 7. -orum (— praetorio) 55, 18.
praeficerent 78, 7.
praefigere 81, 14. -itur 118, 13. 137, 11. 140, 17. -guntur 26, 21. -xa 24, 5. -xis 25, 6.
praegrauetur 53, 12.
praeiudicat 82, 21.
praemittebatur 113, 2. -unt 114, 8. -missa sunt 65, 16. -missis 79, 8. 93, 18.
praemium 42, 4. 76, 4. -i 76, 2. -a 36, 19. 37, 9. 43, 8. [124, 4.]

praemuniunt 139, 7.
praenoscere 6, 3. 154, 10.
praeoccupas 104, 3. praeoccupent 14, 4.
praeparare (— se) 104, 11. -ari 133, 16. [-parat 122, 13.] -paratur 84, 15. 136, 12. -paret (se —) 14, 13. 65, 9. -paretur 66, 14. 79, 7. -parasset (seque et milites — ad) 14, 17. -parata 77, 13. -atam 150, 12. -ati 75, 7. -atis 81, 7. 145, 22. -atos 45, 7. 101, 24.
praepeditis 41, 5.
praepollet 35, 6.
praeponantur 52, 18. -atur 48, 2. -ponendi sunt 78, 17. -positi 43, 11. 46, 1. -positis 45, 22.
praescripto 159, 11.
praesens 124, 13. 139, 17. 144, 10. -ti 38, 22. -tem 16, 5. 23, 26. -te 56, 9. -tes 40, 19. 104, 12. -tia 39, 13. -tibus 37, 19. 94, 7.
in praesenti 80, 7.
praesentiā (sub —) 17, 9.
praesentiant 147, 3.
praesertim 25, 14. 57, 10. 59, 20.
praesidia 81, 12. 85, 17. [121, 14.] -is 70, 2. 79, 8. 132, 10.
praestanda (est —) 38, 22. -stant 27, 15. 42, 3. 86, 1. -stare [2, 3.] 68, 22. -stat (ne s. noceant, ducis — industria) 79, 4. 81, 9. 82, 9. 135, 11. 162, 4. -stent 136, 3. -stetur 53, 12. 82, 18. 135, 17. 138, 16. -stitisse 5, 19. -stitum 129, 4.
praestantibus 38, 14.
praestantissimi 11, 7.
praestringenda *V. L.* 13, 5. praestringit 14, 11.
praesumunt 162, 18.
praetemptandus *V. L.* 12, 8.
praeter 23, 8, 11. 42, 5. 115, 9. 161, 2. 162, 14.
praetercurrentibus 117, 15.
praeterea *passim*.
praeterisse 9, 3. 114, 5.
praetermissus 82, 11.
praetores 67, 1.
praetoria (porta) 26, 2.
praetorium 26, 7. 84, 15. -o 55, 18.
praetulisse 20, 9.
praeuenerint 70, 6.
premebantur 51, 5. premit 26, 10.
primiscrinius 55, 17.
primo (*adu.*) 20, 19. 22, 7. 27, 19. 30, 2. 105, 7. 116, 6. 141, 10.
primum (*adu.*) 7, 15. 54, 10. (— omnium) 59, 23. 75, 11. 83, 5. (quam —) 86, 6. 91, 14. 107, 14. 112, 8, 20. 140, 9. 142, 11. 154, 17.
primus 40, 23. (— hastatus) 42, 16. 65, 13. 116, 17. [122, 16.] [130, 17.] -a 27, 4. 39, 8, 16, 23. 45, 18. 49, 15. 50, 19. 98, 16. 115, 1. 128, 10. 137, 3. -a (*pl.*) 84, 13. -ā 6, 10. 11, 9. 23, 13. 40, 2. 42, 14. 48, 18. 49, 2. 55, 11, 16. -ae 42, 18. 43, 5. (*pl.*) 26, 5 *et* 50, 11. -am 55, 14. 98, 15. 108, 11. 109, 12. -i 19, 6. 40, 24. (— pili) 42, 12 *et* 55, 14. 43, 21. (*pl.*) 64, 5. 77, 3. 102, 4. -o (— principe) 42, 11. 49, 7. 98, 13. 109, 8. 137, 17. -um 30, 4. 46, 7. 96, 10. -is 9, 16. 13, 12. 98, 11. 99, 10. (a —) 112, 18. in primo 97, 10.
princeps (*militare uocabulum*) (— secundus) 42, 18. -ipe (primo —) 42, 12. -ipes 23, 13. 36, 8. 49, 3. -ipum 49, 15.
principale 36, 6. -es (— milites)

42, 8. [49, 4.] (uentos —) 154, 18. -ibus (uentis —) 155, 3. -ium (— militum) 40, 17. 53, 21.
principem 4, 5. -es 4, 7. 128, 12. 151, 17. -i 33, 10. 45, 22. -is 38, 16. -ibus 4, 2.
principia legionum (*locus*) 23, 24.
principiis = militibus principalibus 72, 9. 83, 17. -orum 17, 10. 40, 18. 68, 9. 71, 12.
prior (triarius —) 43, 4. 103, 23. 108, 1. 119, 4, 6. -ores 23, 19.
prisci 64, 2.
priuatus 39, 2. -a 53, 17. -arum (*V. L.* — orum) 158, 12. -is 53, 20 *et* 136, 1.
priuilegiis 42, 9. -o 84, 11.
prius (— quam *cum coni. praes.*) 14, 11 *et* 104, 10. 18, 21. (— quam *cum fut. ex.*) 25, 12 *et* 103, 23. 79, 5. 93, 1. 97, 14.
priusquam *uide* prius. (*cum fut. exact.*) 20, 12. (*cum coni. praes.*) 80, 3.
pro 5, 4, 8. 15, 12. 17, 7. (— merito) 20, 7. 25, 20. 37, 13. 39, 5. 52, 15. 54, 14, 15. 59, 17, 19. 66, 7. 70, 9. (— similitudine) 71, 18. 72, 10. 11. 73, 8, 15. 81, 5. 82, 20. 84, 18. 88, 14. 90, 9. 101, 3. 110, 14. 119, 2, 12. 120, 7, 17, 18. 125, 2. [130, 18.] 133, 20. 139, 11. 144, 3. 149, 18. 150, 9. (— rostris) 163, 14. 152, 17. 154, 14. 156, 7. (— uice) 164, 13. *uide* parte.
probandis 11, 19. -ant 35, 8. 53, 3. -antium 12, 4. -arentur 9, 16. -ari 39, 20. -atur 152, 7. -auit 15, 17. -ata 24, 12. -atam 45, 1. -atos 4.
probatissimis 76, 20. 86, 5. 107, 15. -os 85, 6. 109, 22.
procedit 94, 9. 105, 7.
procellae 159, 16. -as 156, 8. 160, 3. -is 154, 10. 156, 8.
procerā 47, 15.
proceritas 139, 14. -atem 5, 17. 9, 14. 10, 18.
processionibus 56, 16.
procinctu (in —) 84, 12.
[procreat 122, 5.]
procul 7, 20. 58, 2. 92, 20.
procurabat 45, 1. -etur 70, 10.
procurrant 14, 2. 107, 3. -it *V. L.* 161, 5.
procursus 103, 3.
prodantur 154, 4. -dere 23, 5. -dit 74, 16. -dunt 87, 17. -duntur 160, 1. -diderunt 64, 14. 124, 17. 149, 17. -ditum 123, 18.
prodesse 4, 6. 27, 10. 28, 3. 34, 17. 59, 7. 68, 13. 113, 16. 151, 2. 164, 9. -dessent 78, 3, -dest 7, 4. 11, 17. 12, 15. 15, 15. 120, 4. [120, 13. 122. 4.] (amplius — ut) 131, 5, -sint 92, 2. -sit 35, 22. 113. 17. -sunt 134, 15. -fuerit 65, 1. -fuit 5, 22. -futura 129, 14. -futurum 37, 11.
proditor 77, 2. -es 76, 17. 80, 6.
producas 88, 11. 94, 9. -endi 27, 17. [-endus (in acie —) 121, 3.] -citur 141, 14. -cunt 115, 6. [-duxeris 122, 8.] -duxerit 109, 5. -duxerunt (in acie —) 115, 5. -ductis 164, 1.
proeliandi 36, 5. 125, 3. -entur 137, 7.
proelium 35, 17. 36, 12. 41, 17. 46, 9. 51, 6. 71, 8. 72, 5. 94, 8, 20. 95, 8. 104, 9. 106, 8. 107, 15. 109, 23. [122, 22.] 161, 12. 162, 5. 163, 17. -i

21, 4. 23, 24. 51, 16. 68, 19. 74, 14. 86, 6. 150, 5. 163, 10. -o (*dat.*) 52, 2. -o (*abl.*) [2, 1.] 22, 18. 24, 1. 35, 12. 40, 23. 56, 20. 73, 15. 78, 10. [121, 6.] 147, 19. 151, 14. 153, 14. -a 14, 17. -is 6, 2. 17, 1. 18, 18. 19, 15. 24, 9. 64, 18. 89, 8. 116, 15. [120, 12.] -orum 17, 18. 64, 6. 73, 7. 120, 9.
profectionem 76, 15. -is 43, 24.
proferantur 5, 5. -tulimus 155, 3. -latum 139, 23.
proficeret (consuetudo —) 20, 19. -ficiat 133, 6. -ficit 11, 19. 37, 20. (*cum. inf.*) 73, 6. [122, 7.] (*cum inf.*) 133, 9. (*cum acc. cum inf.*) 135, 8. -iunt 89, 18. -fecerant 17, 7. -fecerint 22, 2. -fecerit 124, 13. 129, 7.
proficiscens 75, 10. -ente 74, 15. -fectos 7, 23. -fecturus (est —) 26, 5. 75, 19. (sit —) 76, 9, 19.
profitentur 160, 15.
progenuere 29, 11.
progredi 74, 2.
progressu (in —) 76, 21.
prohibeat 136, 8. -eri 69, 2. -et 11, 16. 132, 11. -etur 131, 16. 159, 3. -buerit 132, 12.
prolixa 158, 3. -o 106, 10.
prolixiora 143, 14.
prolusione 17, 7. 57, 13.
promeretur 55, 1.
prominentibus 161, 16.
promittit 76, 7.
promouenda 142, 1. -uentur 41, 14. 55, 11. -uerentur 36, 20. -ueretur 42, 12. -ueri 36, 21. -motus 55, 12.
prompti 70, 17. -um 150, 14.
promptior ad 6, 5.
promptissimi 6, 22.
in promptu 26, 23. 134, 9. 148, 1.
promuscidem 117, 3.
per pronum 134, 6.
pronuntiantur 73, 15.
propagantur 89, 21.
prope (*adu.*) 18, 8. 20, 11. 23, 26. 36, 3. 43, 1. 49, 19. 53, 8, 67, 10. 72, 13. 92, 13. 99, 1. 106, 8. 109, 17. 110, 16. 130. 12. 153, 17.
propellunt 141, 18.
properare 79, 23.
propior 157, 7.
Propontidem 150, 22.
proprius 43, 20. 45, 17. -ā 59, 19. 66, 5. 78, 22. -ae 45, 7. -am 152, 9. -a (*pl.*) 83, 18. 87, 15. -o 40, 18. 46, 3. -is 36, 7. 92, 4. -os 36, 10.
propter 59, 9. 66, 9. 85, 11. 115, 10, 11. 131, 4. 133, 2, 12. 146, 18. 148, 9. 150, 10. 162, 14.
propterea 6, 18. 24, 1. 34, 11. 58, 7. 81, 8. 99, 16. 112, 15. 130, 9. 157, 7. 161, 19.
propugnaculum 116, 13. 131, 6. -a 84, 6. 130, 20. 131, 20. 132, 4. 162, 21. -is 131, 20. 134, 1, 11. 135, 16. 138, 15. 141, 11.
propugnatores 78, 9. 83, 2.
propulsandum 27, 1.
prorogato 69, 16.
prorumpant 94, 17. -it 72, 16. -unt 148, 6.
prorsus 25, 6. 28, 21.
prosecutores 70, 1.
proserit 137, 18.
prospicere 96, 21.
prosternant 140, 4. -it 164, 14. -itur 111, 17. -stratis 65, 4.
protegenda 101, 7. -endi 57, 10. -endos 24, 17. -unt 135, 16. -untur 138, 10. -tecti 138, 14, 19.

protrahi 87, 12.
protruditur 143, 3.
prouideant 67, 7. -endum 67, 15. 76, 4. 94, 10. -ere 75, 9. 85, 12. -uisa 77, 17. -uisis 82, 20.
prouidus 103, 14. 119, 11. -o 97, 2. -os 154, 15.
prouinciae 89, 21. 151, 11. -arum 11, 13. 29, 17. 75, 17. -is 6, 9.
prouinciales 70, 3. -ium 70, 20. -ibus 69, 13.
prouisione 37, 20. -is 52, 14.
prouocabant 51, 3. -andum 98, 12. -are 65, 11. 103, 26.
prouolare 58, 1. -ent 102, 2.
prout *cum fut. exacto* 26, 1. *cum coni. plsqpf.* 45, 21.
προχειμάζειν 159, 5.
proximior 24, 16.
in proximo 82, 14. 150, 20.
prudens 59, 20. 89, 9. -tes 52, 18.
prudenter 9, 11.
prudentiā 7, 3. -ā 5, 21.
prudentiori (*abl.*) 72, 11. -oribus 75, 20.
pruinas 68, 2.
pubertatem 8, 10.
publicus (conflictus —) 86, 7. -a (iniuria) 90, 11. -ā pugna —) 52, 6 *et* 97, 8. (annona —) 53, 19 *et* 54, 11. (acie —) 113, 16. 149, 18. -am (pugnam —) 88, 11. (— pugnam) 89, 7. -i (conflictūs) 93, 18. -is 136, 1. -o (conflictu —) 88, 20. (— Marte) 93, 15 *et* 119, 12. [(— certamine) 124, 5.] 158, 7. -um (scutum —) 15, 11. (certamen —) 89, 13. (— proelium) 94, 20.
pudicissimae 135, 6.
pudore 33, 10.
pueris 8, 12. 78, 7. -os 80, 13.
pugnā 48, 7, 15. 69, 5. 95, 9. 106, 1. 161, 20. -ā 22, 13. 27, 10. 50, 12, 52, 6. 56, 16. 59, 7. 97, 8. 113, 16. -am 88, 11. 89, 8. 103, 5. 116, 10. -arum 64, 5.
pugnabitur 108, 18. -andi 6, 19. 9, 3. 23, 22. 27, 13. 64, 10. 93, 14. 94, 3. 164, 7. 165, 3. -ando 98, 4. -andum 39, 16. 59, 19. 75, 6. 87, 5. -ante 97, 4. -antes 16, 10. 23, 18. 78, 1. 87, 22. 97, 19. -antibus 28, 21. 73, 4. 135, 4. -are 9, 12. 17, 1. 56, 17. 71, 4. 88, 15. 110, 18. -aret 16, 21. -aretur 67, 10. -at 87, 10. 161, 12. -atur 24, 13. 56, 6. 104, 13. 116, 3. -ent 100, 13. -et 65, 12. -auerint 17, 20. -aturus 94, 21.
pugnatores 99, 16. -um 86, 19.
pulchriora 82, 22.
[pulset 123, 6.] -ati 132, 14.
pulsu 162, 1.
puluis 74, 16. 96, 23. -erem 7, 16. 15, 3. 96, 21. 152, 15. [-ere 115, 8.]
puluerulentā 92, 14.
puncta (*subst.*) 16, 13, 16.
punctim 16, 9. 71, 19.
punctis (*n.* punctum) 12, 7. 38, 16.
Punico (secundo — bello) 30, 7. -cum (primum — bellum) 30, 5.
puta (ut —) 73, 16. putamus 79, 17. -ant 90, 3. 94, 15. -at 120, 8. -etur 11, 10. -o 144, 10. 165, 9. -aris 69, 19. -auerunt 68, 13. 128, 12.
putei 135, 12.
Pyrrhus 116, 18.

Q.

quā (*adu.*) 85, 16. 144, 15.
quadragenos 139, 13.
quadraginta duo 100, 5.
quadrata 25, 24. 82, 20. [-ā 122, 15.] -am 28, 1.
quadrigae 116, 12. -as 116, 4.
quadringentos 108, 21.
quadro 106, 7.
per quadrum 139, 13.
quaedam (*pl. f.*) 58, 17. (*sing.*) 146, 9. -quādam 128, 14. quendam 55, 10. quidam 156, 15 *bis.* quibusdam 53, 5. 78, 4. 151, 12. quodam 28, 18. 161, 4. quosdam 5, 6.
quaerantur 76, 5. [-at 123, 11, 14.] -enda 119, 11. 152, 2. -endum 86, 22. -entes 80, 10. -imus 12, 23. -is 96, 18. -it 39, 10. -itur 66, 1. 68, 10. 130, 2. 145, 14. -unt 53, 2. -untur 120, 3. -siuit 65, 7. 92, 20.
quaestuosum 55, 19.
qualis 87, 19. -es 12, 5.
qualitas 26, 1. 151, 21. -tate 75, 14. 101, 3.
qualiter 48, 15. 99, 13. 137, 7.
qualos 26, 22.
quam *passim. uide* ante, postea, prius. — maxime 159, 14. — plurimi 131, 20. — primum 86, 6.
quamdiu 81, 19. (*cum coni.* = dum) 89, 4.
quamlibet (*cum coni.*) 152, 6.
quamuis 12, 12. 37, 4. 50, 13. 92, 3. (*c. coni. pr.*) 97, 9. (*c. fut. ex.*) 101, 16. 109, 19. 132, 14. 136, 3.
quando 53, 13. *V. L.* 96, 24. (= aliquando) 108, 9 *et* 118, 15. 116, 3. 132, 11. 136, 11. (ne —) 149, 20 *et* 150, 11. 158, 11.
quanta (*pl.* = quot) 57, 4. (*pl.*) 79, 22. (*sing.*) 149, 14. -tos 38, 12. (=quot) *V. L.* 86, 13 *et* 100, 10.
quantamlibet 36, 13.
quantitatem 83, 2.
quantolibet 66, 14.
quantouis 46, 15.
quantum 11, 20. 17, 2. 18, 17. 36, 16. (tantum —) 54, 9. 64, 18. 86, 13. 90, 16. 108, 12. (tantum —) 129, 5, 6. 149, 14. (tanto —) 150, 2. *uide* in. -o (— tanto) 60, 5. (tanto —) 66, 15. 68, 20. 89, 19. (tanto —) 94, 1 *et* 96, 12. (— tanto) 111, 17 *et* 148, 14, 15 *et* 144, 4 *et* 148, 18. (tanto —) *V. L.* 150, 2 *et* 161, 18.
quantumuis 114, 20.
quapropter 38, 5.
quartus 98, 7. [122, 22.] -a 18, 8. 39, 21. 43, 13. 48, 20. 108, 20. -ae 109, 10. -o 116, 15. 160, 5. -um 98, 12.
quasi 16, 2, 5. 25, 4. 47, 6. 50, 12. 52, 1. 55, 9. 88, 19. *V. L.* 95, 13. 107, 6. 108, 7. 110, 1. (*c. plsqf. coni.*) 118, 4. (*c. pf. coni.*) 119, 8. [130, 19.] 151, 8.
quassata 45, 9.
quatenus *c. praes. coni.* 60, 16. 91, 11. 105, 2. *c. imperf. coni.* 47, 1. 125, 4. *c. ind. pf.* 160, 16.
quaterni 84, 20 *bis.* -os 153, 12.
quattuor 38, 15. 42, 13. (— milibus) 67, 3. 85, 2. 98, 21. 116, 13. 154, 18.
que *passim.* que — et: seque et milites 14, 16. seque et equos 68, 17. seque et sua 70, 4.

quemadmodum (— ita) 47, 9 *et* 59, 5. 67, 16. (— ita) 76, 12, 17. 89, 1. 112, 3. (uidere — abscedebant) 112, 17. (— ita) 139, 4 *et* 142, 16.
quempiam 55, 12.
quemquam 4, 4. cuiquam 22, 12. 153, 13.
qui, quae, quod, cuius *etc. passim, cf.* 35, 2. 73, 23, 92, 9. 105, 13, 15. 124, 19. 137, 20. 138, 9. 144, 7. est quae 8, 14. hoc est in quo 11, 6. subita (*scil.* sunt) quae *V. L.* 77, 16. hoc tempus est quo 94, 1 *et* 113, 8. hic locus est in quo 103, 2. *assimulatum* 98, 9. *V. L.* 98, 10. 134, 5. 135, 19. 144, 7, 20. 159, 11.
quia 4, 3, 6, 19. 19, 16. 34, 10. 39, 20, 23. 40, 4, 7, 10, 22, [24]. 41, 11. 42, 10. 46, 10. 49, 4. 51, 14. 56, 8, 10. 58, 12. 67, 11. 76, 15. 84, 14, 21. 87, 18. 92, 13, 20. 99, 16. 103, 15, 23, 26. 104, 2. 105, 4, 8. 106, 10. 109, 6, 16. 110, 4, 15. [111, 21.] 112, 7, 9. 113, 9, 19. [121, 12.] 130, 10, 20. 133, 20. 134, 14. [136, 17.] 137, 17. 140, 16. 141, 15. 143, 3. 150, 7. 151, 1. 152, 2, 7. 154, 13. 157, 4, 7. 158, 11. 159, 1. 161, 20. 164, 6. 165, 9.
quicumque *V. L.* 154, 10. quodcumque 144, 2. quocumque 61, 7. 120, 1. quacumque 69, 22. 137, 14. quaecumque 6, 1. 73, 17. quibuscumque 11, 10.
quidem 5, 18. 6, 11, 17, 21. (Et —) 8, 9. [10, 2.] 12, 24. 18, 21. 53, 3. 56, 23. 73, 3. 77, 6. 96, 19. 162, 5.
quiduis 52, 19.
quieta 156, 6.
Quinctio Cincinnato 8, 3.
quingentaria (cohors —) 39, 18.
quingentos 108, 21.
quinos *V. L.* 9, 15. 20, 9. 153, 13. -as 49, 7.
quinquagenos 139, 13.
quinquaginta quinque 43, 5. 60, 10.
quinque 13, 19. 40, 1. 43, 5, 12. 49, 9, 13. 83, 13.
quintadecima 152, 10.
[quintus 123, 2.] -a 39, 21, 22. 49, 1. 109, 10. -ā 98, 18. -o *V. L.* 157, 10.
quippe 25, 2.
quique 12, 2. 94, 17. 119, 16.
quis (*interr.*) 48, 10. 87, 3 *ter*, 4. 89, 19. 90, 15, 16 *ter*. -em 12, 19. quid 5, 15, 16. 11, 17. 22, 14, 16. 33, 10. 35, 15. 80, 7. 88, 20. 89, 1. 94, 21. 95, 6. 99, 10. 123, 20 *bis*. 140, 5. 162, 8. 165, 6.
quis (*indef.*) 29, 6. 52, 6. 53, 11, 14. 54, 21. 120, 8. 130, 10. quă 81, 14. 85, 7. quid 15, 6. 17, 17. 67, 7. 90, 10. 95, 3. 119, 12. quā 16, 8. qui 72, 9. -as 27, 20. [114, 14.] quos 27, 20.
quisquis 86, 4. quicquid 5, 10. 13, 21. 16, 14. 45, 12. 69, 21. 114, 4. [120, 17.] 149, 1.
quo (*adu.*) 25, 11.
quocumque (*adu.*) 74, 5.
quod (*coni.*) 20, 3. 34, 8, 12. 41, 5, 14, 15. 47, 8. 52, 13. 54, 3. (sciendum —) 79, 1. 96, 15. 108, 6. 109, 11. 137, 14, 15. 144, 8.
quod si 66, 16. 67, 2, 4. 69, 15. 72, 18. 77, 12. 79, 11. 81, 15. 83, 10. 85, 18. 94, 12. 99, 17. 101, 13. 102, 15. 104, 11. 107, 18. 119, 8. 135, 17. 136,

7. 137, 2. 140, 12. 145, 3. 163, 18.
quodammodo 77, 1.
quomodo 8, 5. 73, 10. *V. L.* 116, 14.
quondam 90, 1.
quoniam 53, 1. 161, 10.
quŏque *passim.*
quoquomodo 116, 14.
quoslibet 9, 13. cuiuslibet 135, 11.
quot 53, 14.
quotā 46, 13.
quotiens 56, 2, 3, 5 *bis.* (signum est —) 74, 15. (tollenno dicitur —) 143, 4.
quouis (*c. coni. pr.*) 16, 11. (*c. fut. ex.*) 61, 9. 130, 21. cuiuis 38, 4.

R.

radicibus 83, 9.
radiis 116, 14. 160, 8.
ramis 84, 4.
rapti 80, 18.
rara 24, 7.
rarior 87, 18. -ores 27, 14.
raro 22, 19, 20. 104, 1.
rastra 26, 22.
[pro rata 130, 18.]
ratio 53, 6. 54, 18. 55, 2. 56, 18. 78, 11. 93, 20. 101, 22. 111, 3. (— militaris) 112, 1. 133, 8. 150, 17. 159, 15. -nem 9, 20. 55, 5. 82, 3. 86, 6. 95, 13. 100, 7. 156, 14. 159, 10. -ne 18, 13. 67, 12. 71, 1. 101, 11. 154, 14. 158, 9. -nes 41, 15. 129, 11. -nibus 150, 5.
Rauennam 150, 15.
Rauennatium 150, 12. 151, 5.
rebellasset 67, 5.
recedatur 112, 3. -ebant 112, 21. -endi 98, 20. -entium 37, 3. -ere 112, 9, 14. -eret 16, 4. -it 110, 6. 112, 5. -itur 114, 1. -unt 59, 17.
recentibus 33, 7. 138, 6. -ium 149, 17.
receptacula 136, 2.
receptui 56, 1. [74, 3.]
recipi (inter) 23, 25 recipiant (se —) 25, 11. -iunt 17, 18. 98, 16.
reciprocantis 161, 6.
recognoscant 96, 7. -cenda 33, 9.
recte 4, 3. 45, 2.
rectius est *cum inf. pass.* 72, 19.
rectus 103, 2. -o 114, 1. -um sagittare 18, 15.
recurrat (*V. L.* -it) 55, 13. -currentes 41, 10. -currit 114, 15.
recursu 28, 18. -um 81, 16.
recusaturos 39, 5.
reddat 21, 11. -atur 85, 15. 147, 15. -erentur 70, 14. 130, 5. -ere 22, 13. 55, 5. -eret 94, 6. -eretur 17, 8. -i 141, 9. -it 11, 16. [122, 6.] 165, 1. -itur 156, 8. reddiderunt 130, 9.
redeant 14, 5. -eundum 94, 16. -eunt 98, 15. -ire 28, 14. 56, 18. 78, 21. [123, 16.]
redegit 13, 8. -acta 4, 2.
reducit 137, 17, 18.
redundantes 6, 22. -are 44, 8. 131, 14.
referantur 153, 14. -ferre 21, 17. -ferunt 41, 15. -feruntur 73, 13. -ttulere 12, 25. -ttuli 13, 10. -ttulimus 118, 15.
reficiantur 68, 8. -iendi 79, 15.
refluit 161, 6.
refouendi 120, 3.
refundere 22, 8 (*V. L.* refundi).
regebantur 43, 5. 45, 22. 118, 2. -ebat 43, 3. -entis 162, 3.

-ere 103, 4. -i 73, 7. [-it 123, 1.] -untur 47, 14.
regione 67, 18. -nibus 13, 3. 67, 9. 161, 11. -num 75, 12.
regnantium 4, 8. -at 39, 3.
regni 11, 8. 129, 1. -o 150, 13.
regredi 74, 2. 114, 19. 156, 10.
regulă 125, 3. -ă 93, 4.
Regulum 65, 2.
relegenda sunt 38, 9. -untur 66, 4.
religionis 152, 17.
relinquendum 133, 6. -linquit 114, 15. -lictis 90, 1.
reliqua (inter —) 73, 5. -ae 45, 21. -am 109, 23. -as 39, 8. -i 27, 2. 42, 9. 115, 2. 157, 1. -is 68, 15. 69, 7. 91, 6. 112, 19. [123, 6.] 152, 14. -os 17, 3. 45, 4. -um 110, 12.
reliquias 93, 12.
remedium 69, 8. 100, 15. (— ut) [101, 18.] *et* 105, 1 *et* 132, 2. 141, 21. -a 66, 19. 144, 14. [-is 124, 6.] -o 96, 3.
remiges 153, 17. -um *V. L.* 153, 13. 162, 3. -ibus 151, 9. 161, 19.
remigio (*dat.*) 153, 13. (*abl.*) 163, 13.
remorum 153, 11. 161, 9. 162, 1.
remoue 109, 24. -erentur 58, 6. -moti 6, 20.
remunerarentur 17, 6.
renuntient 85, 6.
reparanda 120, 6. -arent 45, 8. -ari *V. L.* 50, 12. 92, 21. -ent 28, 18. -entur 52, 7. -etur 37, 21. 105, 15. -ata 50, 12. -is 119, 17. 135, 4.
reparatio 70, 4. -onis 99, 11. 119, 10.
pellantur 137, 7. -at 75, 11. 02, 7. -atur 137, 8. -ere 98, 4. -it 84, 13. -ppulerunt 135, 5.
repente 28, 1. 75, 8. 116, 11. 140, 7. 143, 3. 147, 21. 148, 6. 163, 6. 164, 18.
repentinus 77, 14. -um 52, 3. -is 14, 21. 104, 5.
reperiatur 79, 9. -iri 18, 9. -itur 85, 18. -iunt 135, 15. repperit 128, 10. reperta 86, 15. -um 81, 4.
repetenda est 12, 21. -tita 93, 2.
replentur 133, 21. -pleri 131, 13.
replices 105, 2.
reponuntur 133, 19.
reportare 107, 10. -auerunt 89, 15.
repromittat 88, 4. -it 160, 4.
repudiandi 11, 1. 12, 13.
requiem (ad —) 147, 17.
requiescat 83, 14. -euerit 146, 16.
requieti 23, 17. 99, 9. -o 95, 4.
requiramus 7, 7. -atur 152, 1. -enda 12, 10. -endum 5, 11. -endus 111, 18.
res 19, 15. (— annonaria) 53, 8. rei 12, 18. 25, 5. 38, 8. (— bellicae) 59, 13. (— frumentariae) 66, 12. 74, 13. rem 18, 11. [21, 11.] 69, 14. 14. 87, 19. [123, 12, 14.] re 5, 13. 18, 4. 35, 1. rerum 6, 9. 33, 4. 36, 17. 54, 7. (— potitos) 64, 1. 72, 11. 73, 8. rebus 5, 11. 17, 16. (— aduersis) 87, 18. 89, 11, 20. 129, 4. (— bellicis) 151, 1. res (*pl.*) (— gestas) 12, 22. (— aduersae) 88, 8. res militaris 34, 5. rei — 14, 24. 29, 4. 68, 12. 111, 5. rem -em 64, 7. 75, 3.
reseratur 145, 24. -atis 145, 16.
reseruatis 102, 21.
residebant 51, 1.

residua 150, 6.
resilire 58, 1.
resinā 141, 18. 163, 5.
resistendi 117, 1. -endum (ad —) 14, 12 *et* 150, 14. -entibus 109, 12. -ere 146, 8. -es *V. L.* 108, 4. -i 28, 5. -is 108, 4. -itur 105, 5. -stiterint 119, 16. -stitisset 147, 7.
resoluitur 114, 5.
respicit 26, 3.
respondebitur 92, 10. -ere (— ad) 27, 23.
respublica 59, 12. 67, 8. reipublicae 5, 9. 11, 6. 34, 16. 37, 14. 52, 15. 90, 8. 125, 4. 128, 10. rempublicam 23, 5. 37, 11. 38, 11. republica 17, 13. 39, 6. 70, 13.
restinguat 131, 10.
restituat 52, 16.
retardat 161, 8. -dent 78, 19.
reticendum 165, 9.
retineant 90, 5. -eat 47, 20. -ebat 43, 22. -endum 50, 18. -ere 33, 2. -etur 89, 21. 116, 8. -uerint 146, 4. -uerunt 64, 14.
retro 112, 18.
retrocedit 137, 15.
reuerentiam 17, 18.
reuertebantur 51, 5. -imur 56, 22. -or 18, 1.
reuocabant 112, 18. -cantur 85, 5. -care 93, 17. -carent 64, 8. -cari 112, 10. -aretur 113, 3. -atur 87, 15.
rex 116, 5. -gum 66, 3.
rheuma 161, 4. 163, 14. -atis 161, 9.
Rhodiorum 141, 18.
rimas 153, 8.
rimatur 145, 12.
ripā 81, 12.
robigo 152, 8. -ine 48, 11.
roborare 6, 1. -orentur 36, 3.
robur 6, 13. 7, 21. 8, 5. 12, 10. 18, 7. 36, 19. 53, 4. 87, 2. 164, 3.
Roma 129, 7.
Romanus (*adi.*) 150, 9. -ă 5, 16. 35, 5. 36, 15. -ā 5, 4. 39, 5. -ae 135, 1. -i 5, 9. 11, 8. 13, 1. 19, 1. 29, 18. (*pl.*) 95, 2. 151, 17. -um 5, 14. 65, 2. 116, 17. 147, 6. -o 39, 11. 67, 10. -orum 67, 14. 116, 9.
Romani 14, 23. 16, 11. 35, 13. 64, 13. 90, 2. 102, 4. 116, 11. -is 55, 7. -os 7, 22. 16, 18. 29, 11. 30, 6. 92, 12.
rostris 162, 2. 163, 14.
rotae 134, 3. 139, 16. -is 142, 2.
rotare 47, 17. -etur 58, 10.
rotulis 138, 11.
rotunda 82, 20. 133, 19. -is 118, 1.
rotundes 105, 2.
rubicundus 160, 2.
rudis 6, 7.
ruinam 145, 20.
rumpas 102, 20. 110, 21. -at 103, 12. -atur 102, 2. -ere 105, 13. -i 130, 21. -it 105, 8. -unt 116, 4.
rure (de —) 7, 13.
rursum 33, 13. 56, 1. [120, 17.] 141, 3. 156, 8. 162, 2.
rursus 47, 4. 55, 12. 56, 13. 57, 18. 114, 10.
rusticam 7, 8. -o 7, 17.
rusticitas 76, 7.
rutila 160, 6.
rutra *V. L.* 26, 22. 61, 1.

S.

saccus 54, 19. -i 54, 17. -o 55, 1. -os 92, 13.
sacram 40, 20.
sacramenta 37, 8. 38, 18. -o 59, 17.

sacrilegii 33, 14.
saeculi 128, 8. -is 37, 20. 94, 4.
saepe *passim*.
saepibus 26, 18. 84, 3.
saepiuntur 138, 4. -ptum 139, 22.
saepius 38, 9. 58, 7. 69, 5. 86, 18. 87, 10. 93, 1. 104, 16. 112, 7. 164, 15.
saetae 134, 15. -is 99, 2.
saeuā 68, 1.
saeuior 69, 6.
saeuitia 158, 5.
saeuiunt 156, 7.
saga 131, 20.
sagacissimos 147, 2.
sagittā 149, 7. -ae 45, 10. 107, 13. 140, 15. 148, 17. 163, 4. -arum 131, 21. -as 48, 5. 50, 3. 71, 16. -is 19, 12. 49, 20. 58, 6. 60, 13. 70, 18. 98, 13. 118, 11. 133, 19. 138, 14. 142, 10. 162, 15.
sagittandi 124, 17. -do 89, 5. -are 18, 16.
sagittarius (*adi.*) 22, 15. -i 18, 18. 23, 9. 49, 20. 51, 2. 58, 3. 97, 12. 101, 6. 140, 3. 142, 7. [143, 13.] -is (*adi.*) 51, 12. 77, 12. 79, 18. 87, 3. 98, 6, 8. 109, 16. 117, 6. -orum 20, 11. 22, 10. 131, 17. -os 19, 4. 36, 9. 109, 11. 135, 20. -um (*adi.*) 9, 6.
sagmarii 44, 15. 77, 4. -is 77, 19. 78, 6.
sales 136, 5, 10. -em 136, 7. -is 70, 16.
salitio 20, 15.
Sallustius (sicut ait —) 8, 16. (— memorat '—') 14, 13.
saltus 8, 13. -ūs (*pl.*) 57, 16. -um 14, 6. -u 14, 10, 14. 58, 1. 71, 21. 97, 21.
salubris 82, 14 -i 133, 10.
salubritas 25, 16.
salus 11, 6. 90, 8. -tis 145, 4. 165, 6. -tem 129, 8. -te 5, 9. 52, 15. 59, 19. 73, 5.
salutare 25, 1.
sambuca 142, 14, 15.
sameare *V. L.* 48, 9.
Samnites 29, 10.
sanctum Spiritum 38, 19.
sanguine 6, 22. 93, 7. 136, 13. -inem 6, 19. -inis 6, 17. 7, 2. 19, 13.
sanitas 67, 16. -atis 48, 13. -ati 68, 4. -atem 68, 13, 21.
sapere 6, 17.
sapientes 76, 5. -ibus 86, 17. -is 92, 3.
sapienter 80, 4. 97, 8.
sapientissimo 111, 2.
Saracenus 124, 20.
sarcinis 59, 2. 83, 18.
Sardiniam 150, 20.
sarisas 117, 5.
sarmenta 145, 21.
satis 95, 8. 103, 14.
saxum 58, 10. -o 163, 6. -a 58, 11. 99, 1, 3. 132, 6. 133, 19. 144, 5. 147, 22. 148, 18. 162, 17. -orum 138, 4. 144, 4. -is 60, 13. 70, 19. 135, 14. 140, 4. 144, 11. 146, 6.
sauciat 16, 17.
scaenici 59, 16.
scafae 153, 16. -as 60, 14.
scafulas 81, 5. -is 165, 4.
scalae 149, 3. -arum 142, 11. -as 130, 11. 132, 4. 139, 19. -is 131, 17. 137, 2. 138, 15. 142, 9, 10. 146, 18. 147, 21.
scelerum 72, 17.
scholae 53, 1. -as 55, 10, 15.
scias 147, 13. -at 90, 15. 100, 10. -atur 118, 16. 149, 14. -ebant 46, 10. -endum 24, 10. 39, 7. 50, 18. 59, 6. 73, 18.

(— quod) 79, 1. 85, 8. 87, 1. 98, 11. 118, 17. 132, 9. -ens 44, 7. -ente 91, 8. -entes 76, 1. 87, 21. 104, 13. -entibus 86, 17. -mus 25, 8. -o 9, 14. -re 4, 5. 76, 7. 79, 19. 101, 9. 160, 15. -rent 55, 4. 78, 8. -it 54, 13. 111, 10. -itur 88, 18. 150, 2. -iunt [111, 22.] 160, 15.
scienter 9, 10. 18, 12. 20, 3. 24, 6. 48, 5.
scientia 6, 4. 25, 5. 57, 9. -ā 45, 20. 93, 13. -am 59, 13. 124, 18.
scilicet 21, 4. 54, 20.
scindulis 58, 15.
Scipio 18, 21. 93, 2. -onis 111, 11.
scopas 58, 4.
scopulis 161, 16.
scorpiones 143, 12. 144, 7. -ibus 162, 16.
scribendus est 12, 7. -untur 37, 14. scripsere 12, 22. scripsisse 64, 6. scripsit 13, 6. scripti 38, 17.
scriptoribus 4, 12.
scutarias 45, 9.
scutati 20, 11. 23, 11. 24, 8. 49, 18. 60, 9. -is 98, 8. 99, 7. -os 49, 12. -um 9, 6.
scutum 9, 10. 15, 11. 22, 16. 47, 17. scuto 16, 2. 24, 5. 51, 19. scuta 15, 9. 23, 8, 15. 49, 5. 50, 16. 60, 2. 99, 4. 131, 19. 162, 13. scutis 20, 10. 49, 7. 50, 9. 51, 17. 72, 2. 83, 17. 101, 14, 21.
se *passim;* sui 77, 2. 107, 6.
sibi 27, 14. 36, 10. 44, 6. 46, 1. 76, 3. 79, 2. 88, 3. 89, 1, 12. [111, 22.] 119, 1.
secatur 44, 15. -entur 153, 4. sectae 153, 4.
secreta 79, 4. -o 114, 6. -um 145, 9.
secretiores 112, 12. -tissimo 76, 12.
secreto 141, 12. 165, 4.
sectantur 12, 3.
secum 25, 5. 52, 3. 60, 16. 61, 8. 81, 3, 6. 103, 10.
secundum 27, 18. 38, 6, 20. 40, 19.
secundus *V. L.* 42, 18. 43, 2. 103, 8. [122, 18.] 130, 18. -a 27, 4. 39, 16. 43, 11. 48, 19. [49, 15.] 50, 3, 19. 98, 17. 107, 7. (rheumatis ambiguitas) 161, 7. -ā 23, 13. 40, 4, 7, 10. 42, 17. 50, 5, 7. -i (*pl.*) 41, 2. -ae 108, 5. 109, 17. -am 98, 17. -o 30, 7. 97, 12. (spiramine) 156, 9. -os 65, 10.
securior 16, 21.
securis 165, 1. -es 61, 2. -ibus 79, 12.
securitas 29, 19. 113, 10. 146, 17. 161, 17. -atis 12, 19.
securus 83, 14. 110, 14. -a 69, 18. 85, 15. 107, 21. 157, 4. -as 92, 17. -i 25, 3. 91, 3. -is 104, 9. -os 91, 10. -um 76, 14.
secus 119, 13.
sed *passim; V. L.* 160, 15. sed tamen 6, 12, 21. 79, 11.
sedecim 138, 2.
sedere † 22, 8. 99, 10.
sedibus 71, 6, 11, 22. 72, 3. 74, 11. [124, 3.]
seditiosi 72, 10.
segregatos 72, 12.
semel 57, 2. 58, 9. 66, 18. 70, 6. 107, 18. 111, 18.
semet 73, 23.
semirotunda 25, 24.
semis 42, 7, 19. 43, 3. 49, 9, 14. 83, 10.
semissem 83, 10.
semispathia 49, 6. -is 50, 10.

semitis 68, 17. 114, 16.
semiuocalia 73, 12. 13, 21.
semper *passim; attribut.* 33, 4.
sena (— milia) 20, 2. 35, 13, 14. -orum 153, 15. -os *V. L.* 9, 7. 100, 2.
sensim 112, 19.
sententia 59, 21. 111, 11.
sentiant 95, 6. 112, 14. -ente 142, 1. -entibus 145, 16. -unt 112, 13. -si 4, 12.
separa 108, 15. -abis 107, 12. -antur 115, 2. -are 109, 7. -atae 80, 16. -ati 71, 10. 100, 13 -atus 102, 12. 105, 15.
separatim 75, 20. 88, 17.
sepositio 54, 9.
septem 106, 5. 138, 2.
Septembres 157, 7.
septentrio 156, 2.
septentrionalem 156, 1. -es 6, 20.
septima 50, 6. 110, 7. [-o 123, 8.]
sepulturae 54, 20. -am 55, 1.
sequantur 28, 17. -atur 17, 19. -ebantur 9, 18. 51, 4. -ebatur 51, 9, 12. -ens 65, 14. -entes 64, 13. 119, 17. -erentur 47, 2. -eretur 73, 11. -i 51, 15. 56, 17. 74, 12. 96, 18. 98, 3. -itur (— ut) 7, 6 *et* 10, 20. 114, 16, 20. 115, 2. [122, 11.] 156, 13.
sequestraretur 54, 5.
sera 70, 10.
serena 156, 8. 159, 13.
serenitas 156, 8. -atis (—tuae) 128, 15. -atem 160, 4. -ate (in — tua) 124, 18.
serere 92, 2.
serra 105, 13. -as 61, 2.
serrantur 61, 3.
Sertorio (in —) 11, 12. (*dat.*) 14, 16.
seruabant 43, 23. -abantur 92, 19. 133, 14. -abatur 16, 6. 24, 1. 45, 23. 51, 14. 55, 2, 23. -abunt 28, 8. 119, 16. -anda 8, 9. 59, 12. 74, 14. -andam 90, 3. -andas 72, 14. [-andum 10, 9.] (— ut) 77, 10. -ant 152, 9. -antur 34, 16. 133, 18. -are 55, 4. 57, 11. 59, 11. 70, 11. [121, 14.] 133, 11. -aretur 54, 6. -ari 18, 17. 132, 18. -at 7, 4. -atur 16, 24. 101, 2. 152, 13. -ent 13, 15. 27, 11. -etur 27, 23. 69, 18. -arunt 102, 5. -auit 112, 2. 129, 9. 147, 9. -ata est 17, 5. -atā (ratione — ne) 67, 13.
seruire 135, 8. -uit 39, 2.
sesquiplares *V. L.* 42, 3. 42, 6 *bis.*
seu — siue *c. ind. pr.* 71, 22.
seuere 6, 3. 17, 4.
seuerior 37, 7.
seueritas 44, 3. -atem 90, 17. -ate 71, 12.
sex 15, 19. 97, 19. 99, 17, 19. 100, 5.
sextus 99, 6. [123, 7.] -a 40, 2, 5. 50, 5. 109, 17. -o *V. L.* 157, 3. -um 158, 2.
sexus 133, 12. 146, 5.
si *cum ind. praes.* 25, 2. 26, 4. 52, 6. 69, 16. 72, 9. 77, 13. 79, 11. 84, 1. 85, 18. 87, 6, 7. 89, 3, 11, 12, 18. 90, 12, 15. 95, 8, 10. 96, 15, 17. 97, 5, 8, 9. 102, 15 *V. L.* 104, 11. 107, 1. 114, 8. 120, 8. [123, 4.] 135, 11. 137, 1. 140, 9. 160, 15. 163, 11, 12, 13 *bis,* 14 *bis,* 15. — *c. i. perf.* 95, 15. — *c. i. plsqpf.* 51, 4. — *c. coni. praes.* 11, 14, 17 *bis.* 20, 10. 25, 16. 26, 24. 29, 6, (longum est si) 17. 36, 2. 37, 20. 48, 15. 52, 17, 19. 57, 10. 59, 8. 65, 12. 68, 22.

70, 10. 74, 17. 79, 5, 7. 80, 20. [88, 6.] 90, 10. 91, 16. 96, 3. 100, 11. 102, 7, 9. 104, 11. 110, 10. 113, 6. 119, 9. 120, 17. [121, 11.] 124, 20. 135, 17. 136, 5, 7. 137, 2. 140, 12. 141, 9. 143, 16. 148, 20. 163, 18. — *c. c. impf.* 37, 12. 50, 11. 58, 15. 67, 2. *V. L.* 124, 20. — *c. c. plsqpf.* 23, 24. 33, 16. 51, 9. 54, 21. 67, 4. 92, 10. 99, 10. 113, 3. 132, 4. — *c. futuro* 38, 7. — *c. fut. ex.* 27, 16. (— fuerit iussa) 40, 15. 48, 16. 60, 12. 66, 16. 70, 6. 72, 18. 80, 4, 12. 81, 14, 15. 83, 10. 85, 7. 87, 13. [88, 6, 7 *bis.*] 89, 5. 92, 1, 2. 94, 12. 95, 12. 98, 13. 99, 17, 19. 100, 5, 13. 101, 13. 102, 10, 11. 103, 12, 22. 105, 1. 107, 8, 18. 108, 1, 9, 19. 109, 8, 14, 19. 111, 6. 118, 15, 17. 119, 12, 14, 15 *bis.* [120, 18.] 130, 10. 131, 7. 139, 18. 143, 6. 145, 3, 6. 146, 3. 149, 4. 160, 5. 163, 18. si — tantum = dum 58, 19.

sic 4, 8. 16, 5. 26, 19. 41, 11. 43, 4. 89, 7. 108, 4. 109, 6, 13. 120, 6. 144, 8.

sicca 161, 17.

siccata 136, 10. -as 6, 16.

sicciora 135, 13. 153, 2. -oribus 145, 20.

siccitatem 153, 6.

Siciliam 150, 20.

sicubi 102, 1.

sicut *passim.*

sidus 157, 8. -erum 158, 8, 13. 159, 10.

signabo 37, 17. -entur 158, 15. -atis 12, 17.

signiferi 22, 17. 41, 7. 50, 13. 55, 3. -os 55, 2.

significant 74, 18. -antur 160, 12. -at [10, 2.] 74, 10.

significatione 35, 22.

signum 39, 11. 46, 7. 47, 3. 58, 7. 73, 20. 74, 6, 15. 76, 11. -a 10, 18. 26, 6. 39, 13. 41, 7. 49, 2 *bis.* 51, 17. 54, 6, 13, 14. 56, 3, 5, 14. 73, 10. 74, 4, 7. 78, 8. 83, 18. 84, 13. 106, 6. 154, 10. 159, 12. -is 78, 4. 159, 16. -o 58, 5, 6. 73, 15. -orum 12, 7. 73, 6, 12. 89, 2.

siluam 58, 22. 71, 23. -arum 91, 7. -as 114, 8. -is 96, 19.

siluestri 152, 4. -ibus 78, 13.

siluosis 114, 14.

similis 68, 6. 108, 5. 109, 10, 17. 154, 5. -i 119, 3.

similiter 28, 16. 39, 18. 43, 12. 47, 13, 48, 1. 50, 3. 68, 16. 74, 17. 149, 12.

similitudine (pro —) 71, 19. (a —) 137, 16. 151, 16. -nem 74, 16. 83, 11. 84, 5. 92, 16. 107, 21. 110, 5. [130, 19.] 138, 9. 142, 15. 163, 20. 164, 10, 16. in similitudinem 123, 6.

simplares 41, 17. 42, 8.

simplex 27, 19. -icis 7, 10.

simplicitas 70, 21.

simul ac 8, 16.

simulat 71, 5. -atā 146, 15.

simulatio 70, 22.

simultatibus 92, 4.

sin minus 109, 15. sin uero 98, 14.

sine *passim.*

sinerent 19, 8. 112, 16.

singuli 15, 18. 60, 11. 97, 14. 99, 16. 156, 4. -ae 83, 16. 128, 16. 150, 15. 151, 7. -a 46, 12. 60, 4. 61, 6. -arum 90, 13. -is 15, 18. 35, 14. 37, 2, 3. 46, 12. 55, 5. 60, 14.

84, 20. 137, 6. 153, 17. 154, 19. -as 42, 1. 43, 9. 46, 8. 47, 1. 54, 18. 60, 2 *bis*, 11. 100, 3. 112, 18. 151, 7. -os 38, 1. 85, 1. 88, 17. 100, 4. [101, 20.] 151, 7. 153, 11.
sinistra 18, 13. 103, 15. (*pl.*) 23, 10. ā- 22, 17. 103, 13. 108, 15. 155, 7, 10. 156, 1, 3. 164, 12. -ae 107, 14. 109, 21. -am 107, 2, 11, 14. 108, 9. 110, 1. [122, 19. 123, 5.] -is 21, 1. -o 40, 1. 101, 1. 104, 16. 108, 6, 8. 110, 19. -os 24, 10. -um 40, 11. 50, 7. 103, 6, 17. 108, 3, 20. 109, 13. [122, 17.]
sinuetur 164, 1.
sinuosis 130, 7.
sinus 106, 11. -ūs (*pl.*) 27, 20. -um 107, 6. in -u 130, 12.
siquidem *cum coni. praes.* 33, 3. 56, 18. 73, 4. 153, 5. *cum coni. impf.* 53, 18.
sitis 136, 3. -i 115, 7.
situ 48, 11.
siue 19, 20. 24, 5. 43, 24. 53, 10. 59, 1. 72, 8. 78, 14. 90, 13. 91, 4. [128, 3]. 129, 17. 133, 22. 135, 9. 137, 2. 138, 14. 141, 6. 143, 8. 147, 7. 148, 15, 18. 152, 4. 155, 7, 8, 12. 156, 1, 2, 3. 164, 12.
siue — siue 18, 15. 99, 4. *cum coni. praes.* (— siue) 9, 5. *cum ind. pr.* 56, 11. *cum fut. ex.* 59, 14. 100, 7. 146, 10. 164, 12. *cum coni. praes.* 85, 13, 17. 94, 8. *uide* seu — siue.
siue — siue — siue 53, 6. *cum fut. exacto* 56, 17. 72, 3. 110, 17. 148, 4.
sobrius 44, 5. 47, 18. 89, 9.
socialium 67, 13.
sociantur 12, 4. 153, 17. -are 11, 5. -ata 141, 13.
sociis 35, 4. 74, 18. -orum 38, 3. 105, 2. -os *et* -is *V. L.* 81, 3.
sol 96, 22. 149, 9. 160, 7. -is 6, 21. 7, 9. 13, 2. 67, 20. 97, 3. 136, 7. -i 6, 16. -em 7, 16. 96, 21. -e 136, 10. 147, 1.
soleant 55, 2. -eat 82, 16. -ebant 23, 15, 25. -ent [2, 2.] 14, 21. 27, 23. 38, 17. 41, 6, 17. 60, 11. 77, 17. 78, 12. 97, 1. 134, 7. 154, 6. -ere 75, 5. -et 80, 14. 106, 8. 113, 10. 119, 18. [121, 6, 10.] 151, 2.
solidant 139, 2.
soliditate 133, 20. -tem 81, 9.
solidus 42, 4. solidae 153, 5. -o *V. L.* 160, 8.
solitā 97, 4. -o 160, 8.
sollemni 158, 7. 159, 6. -ibus 36, 2.
sollers 69, 11.
sollerter 5, 22.
sollertia 18, 12. 52, 19. 154, 13. 161, 14. -ā 147, 4.
sollertiores 75, 16.
sollertissime 149, 19.
[sollicitandis 121, 11.]
sollicite 80, 6.
sollicitudo 46, 4.
sollicitus 90, 10. -i 94, 1. -os 160, 11.
sŏlo 142, 4.
solstitio 155, 5. -tium 152, 19.
soluerint 94, 16.
sōlus 65, 4. 73, 10. 107, 4. -ā 58, 11. 64, 7. 73, 7. -am 90, 2. -um 102, 6. 120, 15, -o 17, 16, 110, 18. -i 56, 4.
solutior 83, 11.
somni 82, 8. -o 148, 5.
sonat 65, 15.
sonis 74, 2.

sortiuntur 153, 13. -itus est 156, 2.
spargere 100, 2. [121, 15.] -itur 80, 21. -sis 104, 8.
spathas 49, 6. 98, 17.
spatium 9, 4. 13, 22. 52, 2. 82, 23. 97, 17, 20. 118, 5. 149, 11. -o 27, 21. 94, 19. 106, 10. -a 27, 13.
species (*sing.*) 144, 6. 160, 11. (annonariae —) 69, 12. (*acc.*) 132, 9 *et* 162, 7. -e (in —) 12, 13. -em 139, 9. (ad —) 145, 11. -erum 85, 14.
spectaculo 158, 7.
spectare 26, 3. -at 97, 7.
specu 145, 13.
speculandi 154, 2.
speculator 77, 2. -es 113, 20.
speculis 85, 1.
speculo 160, 1.
sperabant 140, 6. -andum 118, 18. -ant 69, 21. 72, 17. -ante 109, 1. [-are 122, 9.] -ari 50, 12. -as 96, 16. -at 87, 13. 132, 11. -atur 94, 2. -ent 95, 13.
spes 99, 11. *V. L.* 86, 9. [124, 4.] 145, 4. (*pl.*) 86, 9. -ei 111, 9. -em 136, 15.
spiculum 49, 10. -a 117, 16. 118, 9. 132, 1. 143, 15. 148, 16. -is 24, 11. 97, 13. 144, 8.
spiramine 156, 9. 161, 2.
spiritu 73, 4.
Spiritum (sanctum —) 38, 19.
splendeant 48, 1.
splendor 48, 10. -ore 160, 9.
spolia 119, 5.
spontaneum 34, 4.
sponte 5, 8. (sua —) 156, 6.
stabant 51, 5. 150, 16. 151, 3. -abat 50, 19. 51, 7. -ando 98, 4. -ans 162, 13. -antes 23, 15. 100, 4. -ibus 98, 11. -are 56, 17. (ante quarum impetum possunt —) 60, 9. 74, 2. 103, 7. 156, 10. -at 103, 7. 116, 14. steterant 23, 19. -erit 95, 5.
statim 12, 7. 17, 19. 27, 16. 102, 19. 106, 3. 109, 15. 112, 14. [123, 16.] 137, 3. 141, 16. 142, 18. 153, 4. 165, 5.
statio 163, 15.
statiua (— castra) 83, 14.
statiuam 82, 3.
statu 161, 12.
staturā 47, 15. -ae 9, 20. 53, 3.
statutum 159, 4.
stilis 80, 22.
stipendia 57, 5. -is 11, 18. 36, 22. 55, 13.
stipendiosis 20, 15.
stipitibus 84, 4.
stramen 54, 1. -ina 44, 17. -inum 58, 4.
strenue 39, 4.
strenui 84, 9. -is 105, 14. -os 6, 11. 39, 23. 107, 8. -um 8, 15.
strenuissime 20, 5.
strenuissimi 12, 14. -os 110, 19.
strepitu 136, 16.
strictim 37, 17.
structores 45, 4.
studere 103, 23.
studia 4, 1. 64, 8. -o 66, 14. 134, 13. 154, 2. -orum 129, 1.
studiose 21, 5. 82, 19.
studiosius 59, 12. 68, 20. 75, 3.
studiosissime 132, 15.
stupentibus 94, 17. 136, 17.
stuppā 163, 3. -is 140, 18.
sua *pl.* 70, 4. 98, 16. [123, 16.] -ā 48, 6. 66, 7. 105, 15. 110, 3. 117, 10. [123, 5.] 156, 6. -ae 92, 6. 150, 10. -am 51, 9. 54, 16. 64, 10. 109, 6. 113, 17, 19. 148, 8. 161, 6. -as 48, 8. 53, 13. 55, 20. 59, 11. -i 34, 6. 91, 12. -is 46, 2, 16.

50, 17. 51, 16. 59, 2. 71, 11. 78, 22. 83, 18. 84, 13. 86, 13, 17. 89, 11. 91, 18. 92, 16. 106, 2. 110, 4. 112, 6. 119, 7. [122, 1, 11. 123, 6.] 135, 4. 142, 2. -o 102, 10. 109, 13, 14. 112, 19. [122, 17.] 161, 2. -orum 87, 15. 109, 18. 145, 17. -os 17, 4. 30, 12. 47, 20. 48, 6. 51, 5. 54, 13. 112, 15. 113, 12. 114, 16. 119, 16. -um 13, 3. 46, 16. 57, 12. 69, 23. 74, 6. 79, 10. 89, 3. 91, 9. 112, 13. 128, 14. 132, 6.
sub *cum acc.* 19, 1. 93, 11. 118, 11. 141, 21. 147, 8. sub *cum abl.* (— diuo) 7, 9 *et* 17. 7, 17. 17, 9. 20, 18. 45, 14. 46, 2. 47, 5, 13, 14. 48, 6. 57, 7. 58, 18. 68, 15. [75, 22.] 78, 4. 89, 15. 93, 3. (— tempore) 106, 1. 119, 11. 128, 14. 138, 7. 145, 10. 151, 6.
[sub. = subaudiend. 164, 17.]
subducantur 24, 15. -ebant 112, 28. -xerant 112, 20.
subduntur 139, 16.
subeuntes 134, 2. -ire 95, 5. -it 96, 14.
subiacens 151, 19. -ent 148, 4. -et 66, 6.
subiecta 135, 18. -is (*subst.*) 4, 6. 131, 3. -orum (*subst.*) 44, 7. -os 96, 12. 148, 16. -iectum 131, 10.
subiguntur 17, 16. -egerunt 52, 12. -egisse 5, 14.
subita (*pl.*) 77, 16 *et* [122, 10.] -ā *V. L.* 119, 19. -is 82, 15. 134, 10. -o 134, 6. *uide* ex.
subito (*adu.*) 27, 22. 52, 4. 91, 19. 102, 2. 109, 1. 113, 3. 139, 23. 141, 14. 145, 24.
subiugatum 93, 9.
sublati 83, 6.
submouent 142, 9. -moueris 107, 21. *uide* summ.
subpleant 102, 2. -endum 8, 4.
subrogandi 12, 15.
subruenda 138, 8. -ae 129, 12. -it 137, 14.
subsequatur 77, 5. -entes 159, 6.
subsessā 79, 5. 113, 7. -ae 75, 8. -as 79, 2. 113, 18. 114, 13.
subsidebant 50, 11. -ere 23, 15. 57, 18. -sedit 142, 4.
subsidium 36, 6. [123, 10.] -a 77, 14. -is 102, 17.
subsolanus 155, 6.
substantia 132, 16. -am 54, 17. 152, 9.
substituti 36, 23. -os 43, 18.
substruendae 136, 2. -endis 151, 21.
subtercauatus 142, 3.
subterraneum 131, 15. 145, 8.
subtilis 164, 10. -i 24, 4. -ibus 144, 8.
subtilitate 72, 14. 81, 6.
subtrahunt (— se) 147, 19.
subuectio 85, 14.
subuenire 110, 4. -i 69, 7.
subuertunt 148, 8. -uersi 80, 18.
subuespertinus 155, 11.
succedat 37, 4.
succendunt 163, 6.
succidere 16, 4.
succurritur 150, 1.
sudantem 95, 4.
sudatum 138, 19.
sudes 9, 9. 26, 20. 81, 13. 83, 7. -ibus 25, 7. 57, 15. 148, 10.
sudor 37, 8. -orem [7, 24.] 15, 2. 71, 20.
sufferre 60, 2.
sufficiant 133, 1. -at 69, 10. 100, 11. 124, 10. -ebant 67,

10. -ere 38, 5. 66, 23, 70, 9. -it 66, 16. 69, 15. 82, 10.
suffodiunt 145, 19.
suggerentum 72, 10.
sulphur 134, 15. -e 140, 18. 163, 3.
sumat 24, 19. 90, 17. -ebatur 23, 22. -emus 155, 5. -it 111, 9. -itur 147, 16. -untur 162, 14. sumpsisset 16, 20. -psit 137, 17. -pta 94, 6. -ptus 136, 6.
summă (*subst.*) 65, 17.
summā 48, 4. 64, 11. -o 134, 13. 143, 5.
summouendam 155, 2. -mmota 86, 19. *uide* subm.
sumptus *V. L.* 94, 6. -ūs (*pl.*) 54, 13. [sumptu 34, 18.]
super 81, 1.
superantur 79, 1. -are 36, 14. [88, 9.] -arent 93, 11. -ari 52, 6. -atur 14, 7. -ent 139, 15. -et 109, 5. -etur 112, 11. -auit 18, 21. -ata 51, 14. (— fuerit) 86, 9. -ati sunt 95, 15. -atis 29, 13.
superbius 120, 7.
supercurrendo 107, 18.
superemineant 134, 12.
superesse 76, 3. -est 112, 2. 140, 6. (una spes — ut) 145, 4. 165, 7.
superfluā 10, 16. -is 103, 10. -os 102, 8, 13. -um 144, 10.
superfundenda 101, 9. -fuderat 136, 9.
superiectis 60, 17.
superior 80, 17. 89, 11. 96, 12. 129, 2. -orem 19, 2. 65, 12. -ore 30, 4. 95, 1. 131, 10. 142, 17. -ori (*abl.*) *V. L.* 142, 17. -ora 146, 12. -orum 36, 18. -oribus (ex —) 82, 18. (pro —) 119, 2. (in —) (*subst.*) 140, 2.
superius 143, 2.
supernumerariis 103, 5. -os 53, 23. 103, 16. 107, 3. 108, 2.
superposita 135, 14. -as 118, 9. -is 80, 22.
superstites 120, 1.
superueniat 91, 17. -iens 114, 7. -ire 79, 16. 114, 20.
superuentus 77, 7. 84, 10. -ūs *gen.* 75, 8. 92, 11. *pl.* 81. 10. 89, 14. 91, 8. 113, 13. 147, 4. 154, 1. 163, 10. -u 25, 8. 78, 20. 105, 16. -um 52, 4. 66, 8. 113, 18. -ibus 71, 2. 82, 9. 92, 17. 104, 4. [121, 5.]
suppetat copia 7, 2. 11, 14. 25, 16. 68, 3.
supplicia 76, 4. -orum 73, 2.
supra *adu.* 13, 10. 26, 17. *praep.* 20, 18. 26, 12, 20. 79, 10. 83, 7. 84, 5. 131, 9. 132, 5. 140, 7. 141, 19. 147, 11. 148, 2.
surgit 74, 16.
suris 10, 16.
suscipere 40, 16. [-piendis 121, 11.] -piet 99, 16. -pit 39, 10. -piunt 159, 12. -cepisset 93, 13. -cepti 129, 11.
suspenditur 164, 18. -unt 144, 21. 145, 21.
suspicantes 91, 11. 163, 14. -antibus 113, 12. -antur 76, 14.
suspitione 132, 14. -ibus 76, 16.
sustententur 54, 11. -et 103, 9.
sustineant 107, 4. 146, 7. [-ebit 121, 2.] -ent 142, 11. -ere 23, 3. 71, 8. 79, 13. 81, 15. 110, 9. 156, 10. -eret 150, 12. -et 13, 17. 68, 10. 79, 6. 98, 18. 102, 23.

T.

tabernacula 44, 11. 84, 16.
tabulas 163, 5. -is *V. L.* 141, 12.
tabulata 134, 7. [153, 9.] -is 60, 17. 80, 22. 81, 6. 137, 8. 138, 3. 139, 9. 141, 6, 12. 143, 8. 145, 23. 163, 1.
tactica 12, 25.
tacticos 64, 9.
taedio 87, 17.
taleas 134, 5.
talis 82, 10. 107, 10. 108, 20. 114, 1. [120, 12.] -e 113, 12. 141, 21. -em 95, 12. 141, 11. -i 130, 10. -es 12, 4. -ibus 49, 16.
taliter 9, 12.
tamdiu — quamdiu 81, 18.
tam 11, 11. 21, 5. 25, 1 *bis.* 118, 16. 139, 17. tam — quam 28, 11. 48, 14. 60, 18. (— etiam) 65, 19. 79, 10. 103, 4. 108, 3.
tamen *passim.*
tamquam 12, 23. 15, 20. 18, 3. 23, 16. 34, 2. 36, 4. 38, 22. 41, 1, 5. 42, 14. 43, 22. 51, 6. 89, 9. 99, 5. 162, 8. 163, 1. 165, 6.
tangerent 58, 7.
tanta 20, 20. 38, 3, 4. (*pl.*) 43, 8. 45, 23. 57, 14. 139, 14. 145, 3. (*pl.* = tot) 163, 8. -ā 72, 14. 142, 12. -ae 90, 6. -arum 22, 11. -as 65, 8. -i 33, 13. 151, 15. -is 57, 12. -o 12, 9. 142, 4. -um 139, 10.
tantum 28, 16. 36, 16. 54, 8. (—est ut) 111, 2. 129, 4. *uide* in. -o 4, 12. 60, 6. 66, 14. 94, 1. 96, 11. 111, 17. 143, 15. 144, 5. 148, 19. 150, 1. 152, 1. 161, 17.
tantum (*adu.*) 8, 2. 12, 22. 58, 9. 136, 4. 152, 13, 18. 155, 8.
tardior 66, 7.
tardius 35, 20. 67, 20. 78, 16.
Taurus 157, 10.
tectum 138, 2. -o 20, 18. 58, 18. 68, 15. -is 136, 3. 146, 5.
tegendae 131, 4. -erentur 58, 16. tectas 50, 15. -to 16, 16.
tegminum 162, 10.
tegulis 58, 15.
teguriola 146, 20.
telum (unum est et maximum —, ut) 69, 9. -i 118, 11. 135, 18. 148, 9. -a 9, 11. 24, 7. 60, 6. 96, 13, 23. 97, 21. 105, 8. 108, 16. 111, 19. 138, 4. -orum 14, 10. 103, 22. 138, 4. 146, 6. 162, 15. -is 20, 3. 23, 16. 28, 13. 135, 16.
temerarii 87, 21.
temere 87, 22. 89, 7.
temeritatem 33, 17.
temperatioribus 7, 1.
temperaturae 133, 17.
temperentur 148, 20. -etur 133, 10. 143, 16. -et 91, 9. -atum 73, 24.
tempestas 157, 9. -ate 58, 14. -ates 158, 14. 159, 5. -atibus 82, 15. 156, 4. 157, 11. 159, 13, 16. -atum 154, 13.
temptabit 88, 20. -anda 86, 10. 92, 1. -andus 8, 13. -aut 114, 4. -antur 158, 10. -aret 16, 6. -at (*cum inf.*) 115, 1. -emus 21, 17. -es 52, 17. -auerint 145, 6. 164, 2. [-aueris 120, 18.]
tempus 22, 3. 88, 13. 91, 13. 93, 21. 113, 8. 150, 2. 157, 5. -oris 52, 9. 158, 9. -ore 11, 19. 58, 14. 67, 17. 68, 23. (in —) 69, 7. 70, 16. 71, 22. (ex —) 73, 8. (in —) 81, 9.

82, 3. 106, 1. 147, 16. (ex —) 150, 11. *V. L.* 152, 8. -orum 36, 19. 156, 7. -oribus 4, 1. 124, 16. 151, 12.
tendant 84, 19. -ere 100, 1. -itur 106, 10. 143, 14. -untur 26, 6. 131, 21.
teneant 18, 12. 146, 11. -eantur 71, 13. -eat 36, 11. -eatur 81, 19. -ebat 50, 6. -ebatur 99, 8. -ebit 100, 7. -emus 129, 2. -ent 163, 15. -entes 21, 3. -ere 22, 16. -et 155, 11. tenuit 42, 11.
tenebrarum 146, 17.
tentoria 42, 2. [123, 16.] -is 67, 19.
tenue 149, 6.
tenuetur 78, 16. -ata 100, 14.
tepore 152, 8.
ter 28, 10.
teretes 19, 11.
tergere 48, 9.
tergum 66, 17. a -o 76, 21. 77, 7. 86, 2. 97, 18. 100, 3. 103, 8. 110, 2. 114, 18. 130, 12. -a 14, 5. 27, 17. 58, 1. 105, 3. 107, 18. 111, 14. 119, 15.
ternas 24, 9. -is 138, 10. in -o 99, 19. -os 97, 15. 99, 17. 153, 12.
terrā 26, 18. 61, 1. 83, 10. 84, 4. 130, 16, 21. 145, 13. -ā (in —) 18, 15. (e —) 26, 11. 92, 15. (ex —) 138, 16. 139, 1. 142, 2. -ae 29, 9. -am (in —) 15, 19. 26, 12. 83, 9. 143, 4. 149, 10. -arum (orbem —) 5, 14. -as 161, 6. 164, 7. -is 45, 15. 145, 10.
terreant 86, 14. -antur 103, 22. -itus 111, 19. -itos 66, 18.
terrena 33, 5.
terrestre 150, 8. 162, 6. -i 158, 6. -is 150, 5. 163, 9.
terrifico 136, 14.
terrore 17, 16. 80, 10. [121, 5.] 137, 4. -em 50, 14. 116, 6. -is 48, 9.
tertio (*adu.*) 27, 3.
tertius 65, 15. 98, 5. 103, 14. [122, 20.] -a 18, 8. 27, 4. 39, 18. 43, 12. 48, 19. 82, 23. 108, 5. 161, 1. -ā 23, 14. 39, 19. -o 158, 1. -um 98, 11. 157, 6.
tessera 41, 9. 43, 24. -am 41, 8.
tesserarii 41, 8.
testantur 112, 5. [-atur 34, 6.] -entur 147, 3.
[teste 10, 1. 21, 12.]
per testimoniales 36, 22.
testimoniis 4, 8.
testudo 137, 9, 16. -inis 137, 16. -ines 61, 5. 137, 5. -inibus 144, 19.
Teutonum 93, 15.
texebant 15, 10. -endas 135, 9. -uerunt 151, 18.
Thebanis 142, 13.
Thessali 29, 13.
Thracas 29, 14.
thrascias 156, 3.
Tiberi (in —) 8, 1. (*dat.*) 15, 1.
tignarios 45, 3.
timentibus 77, 19. -entur 96, 8. -ere 88, 6. -et 8, 6. 24, 19.
timidi 87, 21.
[timor 124, 3. 136, 17.]
tinguntur 154, 5.
tiro 7, 7. 12, 8. 14, 18. 16, 1, 7, 20, 23. 18, 1. 24, 21. 27, 7. 57, 5. 95, 8. -oni 9, 12. -onem 5, 22. -one 10, 18. -ones 6, 10. 7, 1. 11, 7. 12, 3. 13, 12. 15, 9. 21, 17. 24, 18. 27, 17. 53, 2. 88, 12. -onum 5, 6. 9, 14. 29, 6. 34, 2. 65, 13. -onibus 11, 19.

12, 17. 15, 12, 18. 19, 16. 20, 14. 52, 8. 88, 14. 91, 4.
tironem *adi.* 90, 12.
titulos 15, 6.
tolerandae 115, 7.
tolerantiam 7, 11.
tollenno 143, 4. -one 142, 14.
tormenta 134, 14. 147, 22. 162, 7. -is 134, 17. 135, 3. -orum 44, 18. 45, 8. 70, 5. 144, 6.
torquati 42, 3 *bis.*
torques 42, 4.
torrentes 14, 21. 80, 2. -ibus 25, 19. -ium 161, 5.
tot 12, 1. 14, 24. 22, 11. 30, 8 *bis,* 9. 65, 7. 163, 5.
totus 73, 10. 113, 3. -ă 54, 20. 99, 12. 103, 2. 110, 5. -ius 11, 6. 39, 12. 42, 15. 46, 7. 53, 6. 129, 9. -am 119, 1. -um 98, 18. -ā 43, 7, 13. -o 116, 11.
totidem 13, 20.
trabes 143, 4, 5. 164, 10. (*pl.*) 75, 1. 134, 7. 141, 17. 152, 19. 153, 4. -em 137, 11, 19. -e 142, 16. -ibus 60, 14. 80, 23. 81, 5. 139, 9.
tractandi 97, 18. -andum 87, 11. -anti 22, 20. -are 9, 10. (— ne) 79, 21. [-ato 123, 20.] -et 86, 18. -etur 6, 10. -asse 11, 2.
tractatus 69, 12. 156, 13.
tradenda (est —) 20, 1. -dit 57, 4. -ditur 16, 23. -dunt (se —) 87, 18.
tragularii 50, 2.
ad trahendum (muli — deputantur) 60, 3. -unt 144, 18.
Traiani 13, 8. -o 37, 15.
tranquilla 156, 6. 160, 1. -o 161, 20. de -o 159, 16.
tranquillitas tua 33, 4.
transduxit 30, 1.
transeant 80, 17. -eantur 60, 19. -eundis 66, 9. -eunt 81, 2. 132, 1. 140, 2. 162, 19. -euntes 143, 1. -euntur 14, 19. -ire 14, 9. 115, 3. -itur 80, 21. -iuerit (*V. L.* -ierit) 115, 1.
transferre 102, 11. 106, 3. 128, 14. -ferri 48, 17.
transfiguntur 118, 12.
transfretatione 114, 21.
transfugae 76, 17. [121, 13.] -as 80, 6.
transgressione 104, 7.
transilire 58, 22. -iuntur 14, 6.
transitu 80, 11. 114, 18. -um 80, 24. 81, 15. 83, 5. -ūs *pl.* 81, 10. 91, 6. 159, 10.
transmittendas 71, 21.
transponit 80, 19.
transuerberat 49, 12.
transuersa 108, 17. 143, 5. -is 46, 18. 50, 16. -os 77, 9.
tredecim 84, 1.
trepidantes *V. L.* 57, 17. trepident 95, 18.
trepidatione 58, 8.
trepidum 104, 3.
tres 34, 7. 83, 13. 156, 5. tria 73, 11. 96, 21. 164, 8. trium 49, 14. 76, 6. 86, 8. tribus 26, 12. 83, 4. 85, 4. 116. 14.
triangulo 49, 18.
triarius prior 43, 3.
triarii 23, 14 *bis.* 50, 9, 19. -os 36, 8. 99, 8.
tribu 40, 22 *bis.*
tribuant 146, 20. -untur 90, 7.
tribulus 116, 13. -i 83, 7. -os 116, 11.
tribunus (— maior) 40, 20. (— minor) 40, 21. 45, 20. 90, 16. -i 43, 23. 46, 1, 4 *bis.* 78, 19. 84, 8. 85, 5. 151, 6. -o 44, 1. -orum 17, 10. 41, 14. 53, 20. 68, 9. 71, 11.

-is 45, 22. 72, 9. 84, 15. 101, 23. -os 88, 17.
tributa 69, 16.
tricenos 139, 12.
trifariam 159, 4.
trigona 25, 24. 82, 21. -o 24, 4.
trigonum (*subst.*) 28, 2.
triplex 26, 9.
tripudiantes 57, 17.
tritico (in —) 17, 8.
triumphans 65, 5.
triumphus 73, 17. -is 33, 3.
trochleis 141, 14. 142, 18.
trucidantur 23, 6. 111, 14.
tu 104, 2. 107, 11. 108, 19. tibi 69, 10. 102, 16. 103, 24. 108, 1. [120, 13, 14.] te 95, 9. 102, 22. 107, 16. 108, 15. 110, 16. 112, 9, 14. [120, 16. 123, 19.] tecum 124, 2.
tua 33, 4. 52, 15. (*pl.*) 97, 22. 108, 17. 110, 5. 164, 5. -ā [120, 18.] 124, 18. 128, 16. -ae 125, 5. 128, 15. -am 102, 12. 107, 12, 14. 108, 13. 109, 21. -i 104, 17. 105, 2. 107, 20. 109, 24. 112, 8. 129, 2. -as 109, 2. -is 96, 16, 17. 103, 25. 107, 20. -o 103, 24. 108, 6. 110, 14. -um 96, 4. 108, 3. 110, 12. [123, 18.]
tuba 73, 22. -ā 41, 16. -am 73, 21. -arum 89, 2. 136, 16.
tubicen 56, 1. -ine 56, 13 *bis*. 85, 4. -ines 41, 16. 55, 24. 56, 4, 6.
tubum 140, 18.
tufae 74, 5.
tuguriola *V. L.* 146, 20.
tum 87, 16.
tumultuaria (— fossa) 26, 13. (— castella) 85, 20. -o (— opere) 80, 23. (opere —) 83, 12. (— opere) 145, 20.
tumultus 77, 14. -um 71, 3. -u 21, 4. 46, 15. 51, 16. 72, 6. -ūs *pl.* 73, 7. 106, 3. *gen.* 150, 10.
tunc 7, 18, 23. 9, 17. 26, 15. 27, 1, 21. 30, 9. 49, 14. 53, 15. 67, 5. 70, 11. 81, 16. 83, 12. 84, 3, 18. 91, 3. 94, 17. 95, 14. 104, 12. 107, 11. 108, 10. 110, 14. 114, 6. 120, 3. 136, 16. 143, 9. 145, 22. 146, 4. 148, 6. 149, 10. 163, 19.
turba 37, 4. -ā 74, 15.
turbabis 102, 11. -anda 101, 9. -antur 70, 7. -are 104, 4. 159, 13. -arentur 78, 1. -aret 51, 10. -ari 46, 11. -atur 75, 9. -ent 98, 3. -eris 106, 9. -et 9, 8. -ata 107, 9. -ato 58, 18.
turbinum 154, 10.
turbulenti 72, 10.
turma 47, 10, 11. -ae 48, 2. -as 28, 16.
turmales 48, 5.
turricula 141, 14. -am 141, 13. -is 148, 10.
turris 139, 18. 140, 2. (— amb.) 141, 19. 142, 1. -em 139, 23. 141, 11. 143, 1. -e *V. L.* 143, 1. -i 143, 1, 3. -es 45, 6. (— ambulatorias) 61, 6. 130, 9. 133, 21. 134, 12. 137, 6. (— amb.) 139, 2, 8, 15. 146, 4, 11. 162, 21. -ium 141, 20. 149, 9. -ibus 74, 19. 118, 3. 135, 16. 139, 6. 142, 6. 146, 20. 147, 2. 162, 8.
turritam 141, 1.
tutantur 165, 8. -tatur 154, 14.
tutela 90, 8. -ā 150, 16.
tutioribus 96, 4.
tutissima *V. L.* 130, 2. -as 70, 2. -o 130, 2. -um 76, 9. *V. L.* 130, 2.

tutius 76, 22. 118, 4.
tuto 112, 8.
tutus 132, 13. -ae 79, 11. -i 115, 11. 138, 8. -o 25, 14. -um 85, 22.
[Tydeum 10, 1.]

V.

uacantes 91, 10. -ibus 102, 24. -are 53, 19. -ent 71, 15.
uadari 60, 18.
uadat 55, 12.
uado 80, 14.
uadosa 161, 17.
uagantes *V. L.* 91, 10. -ibus 104, 18.
uago 105, 16.
ualeant 10, 5. 38, 10. 79, 18. -eat 12, 11. -ent 149, 4. -entibus 10, 15. -eo 37, 17. -et 6, 14. -uerunt 29, 12. -uisset 5, 16.
ualida 114, 2. -is 14, 15. -o 140, 17.
ualidiores 39, 19. -a 162, 13.
ualidissimis 134, 4.
ualli (*masc.*) 83, 7.
uallibus 114, 14.
uallum 25, 3. 44, 16. 60, 13. 85, 9. -i 44, 10. -o 52, 5. 92, 9. 148, 10.
uaria 11, 11.
uariantur 161, 12. -ari 73, 19. -atur 78, 11. -etur 160, 8.
uarietas 78, 11. -atem 64, 10. -ate 119, 12.
Varro 160, 14.
uasa 136, 6.
ubi 7, 14. 26, 14. 37, 8. 73, 4. 111, 18. 114, 3. 116, 10. (*cum fut. ex.*) 140, 15 *et* 146, 15. 162, 9.
ubique 12, 1. 25, 5. 30, 6. 34, 17. 52, 3. 61, 9. 102, 5.
udentur 81, 2.
ue 51, 21. 67, 8. 160, 10.
uecte 14, 15. -es 71, 18. -ibus 130, 17.
uegetatur 161, 3.
uehebant 117, 6. -itur 154, 10.
uehementer 10, 3. 102, 1.
uehementior 24, 12. 144, 6.
uehementissimas 158, 14. -um 157, 8.
uehementius 23, 17. 96, 12. 97, 20. 118, 9. 137, 15. 148, 17.
uehicula 44, 14. 45, 8. 77, 4.
uel *passim; cf.* 95, 1. 115, 5. 134, 8. (2, 14. 3, 13. 32, 5. 62, 4. 63, 2, 18). *uide* certe; [uel — aut 88, 8.] uel — uel 4, 4. 10, 20. 14, 6. 18, 6. 19, 5. 21, 16. 22, 12. 36, 16. 39, 2. 41, 9. 45, 6, 8. 64, 17. 71, 17. 107, 13. 108, 16. 128, 16. 129, 5, 11. 130, 11. 132, 11. 137, 14. uel — uel — uel — uel 82, 20. uel casu 28, 21. uel maxime 67, 15. 87, 2, 11. 104, 15. uel ex parte 16, 23. uel pro parte 124, 19.
uela 154, 5. -is 34, 10. 164, 18. -o 34, 10.
uelis 9, 6. 106, 1. -lit 29, 6. 124, 19. uellet *V. L.* 124, 19. uis 102, 14. uolentibus 14, 3. [uult 122, 12.] uolueris 57, 4. 99, 18. 110, 18, 20. 138, 12. -erit 38, 12. 73, 17. [120, 18.] 130, 12. -erunt 64, 12. 66, 21. 68, 15. 97, 19. -uissent 113, 4. -it 36, 16.
uelites 101, 15. 117, 12, 13.
uelocibus 14, 14.
uelocioribus 101, 8.
uelocissimi 23, 22. 101, 15. -is 98, 5. -os 103, 17. 109, 22.

uelocitas 8, 14. 12, 9. 57, 8. -atem 124, 20.
uelut 13, 11. 16, 1, 20. 26, 11. (*attrib.*) 58, 17. 67, 1. 103, 15. 130, 12. 140, 15. 160, 1.
ueluti *V. L.* 130, 12.
uena 135, 18. -as 135, 15. 145, 12.
uenator 59, 9. -es 11, 5.
ueneno 68, 6.
uenerabilius 84, 14.
uenerantur 55, 20. -atur 39, 13.
Venetam 154, 6. -o 154, 4.
uenia 73, 4.
[ueniant 121, 12.] -iat 16, 11. -iatur 86, 11. -iens 14, 10. -entem 117, 11. -ientes 35, 17. 98, 4. -ienti 141, 17. -ientia 9, 11. -ientibus 23, 16. 118, 4. -ire 82, 2. -itur 24, 13. -iunt 75, 6. 107, 11. 140, 16. 146, 18. uenerint 60, 13. 96, 1. uenit 93, 1. uentum est 116, 10. uentum fuerit 98, 18. uentura 129, 3. 141, 8. -urus 77, 11.
uentre 10, 15.
uentus 96, 22. 97, 3. 155, 6. 161, 10. -o 115, 8. 136, 9. 163, 13. -um 96, 21. -orum 154, 13, 16. 156, 12. 157, 5. 158, 4. 161, 2. 162, 1. -os 154, 18. 160, 2. -is 58, 18. 155, 3. 160, 9.
uera 16, 20. 18, 2. -ae 137, 16. -um 8, 3. 89, 18.
uerbis 95, 7. -o 28, 11. 40, 18. -orum 5, 1.
uere 12, 9. [122, 1.]
uerecundia 11, 16.
ueremur (— ne) 92, 17.
uergeret 132, 6.
Vergiliarum 158, 1.
Vergilius 160, 13. [-o 21, 12.] *cf.* auctor.
uericulum 49, 14.
ueritate 72, 11. -em 75, 21.
uermium 152, 15.
uerno 155, 4.
uero *passim.*
uerriculum *codd.* 49, 14.
uerrutum *V. L.* 49, 14. -a *V. L.* 148, 16. -is *V. L.* 98, 9.
uersentur 73, 20.
uertas 109, 3. -ere 98, 14. -is 110, 2. -itur 11, 6. 152, 15. -erint 66, 16. -si (in fugam —) 17, 21.
uertice 142, 6.
ueru 110, 1. uerum *V. L.* 110, 1. [-i 123, 6.]
uerum (*coni.*) 12, 8. 26, 24. 33, 4. 35, 2. 61, 6. 64, 2. 76, 15. 112, 7. 141, 9. *uide* non solum.
uerutum 49, 14. -a 148, 16. -is 98, 9.
Vespasiano 41, 2.
uesperum (ad —) 147, 15.
ueste 46, 5. 53, 19. 74, 10. -em 154, 7. -es 44, 2. -ium 17, 14. 68, 3.
uestitur 137, 10, 13. -iti 47, 21.
uestrae 33, 8, 17. 129, 6, 10. -am 4, 10. 33, 2.
uetus 28, 9. 42, 11. 165, 10. -eres (*subst.*) 11, 11. 14, 23. (*subst.*) 23, 19. 52, 11. 57, 1. (*subst.*) 66, 19 *et* 76, 11. 88, 12. (*subst.*) 92, 22 *et* 95, 1. 97, 11. 101, 18. (*subst.*) 115, 4 *et* 130, 6 *et* 137, 20 *et* 154, 17. -erum (*subst.*) 19, 4 *et* 101, 14. -eribus 23, 2. (*subst.*) 43, 6. 93, 10. 94, 4.
uetustus 59, 18.
uexillationes 34, 9. -um 90, 14. -ibus 72, 9.
uexillum 47, 3. 57, 12. -o 46, 14. 47, 13, 14. -a 46, 13. 74, 4. 78, 7.
uia 145, 14. -ae 79, 11. -am 75, 19. 111, 12. 139, 7. -arum

75, 14, 22. 91, 8. -as 79, 13. 114, 11. 115, 8.
uibrandis 24, 11. -ato 145, 2.
uicarius 43, 22. -i 41, 6. 78, 18. -orum 71, 11. -is 72, 9. 101, 23.
uice (pro —) 164, 13. ad uicem 98, 2. 131, 2. uices 53, 13.
uicenos 153, 17. -ūm (*gen.*) 130, 15.
uicesimam secundam 152, 11.
uicinitate 141, 18.
uicinus 25, 17. 71, 22. -i 119, 14. -ae 6, 16. -o 25, 14. 83, 15. -um 15, 1.
uicissim 53, 11.
uicos 146, 12.
uictor 119, 8. -em 11, 16. 65, 3. -es 30, 6. 120, 5. -ibus 17, 21.
uictoria 50, 13. 59, 14. 73, 16. 111, 1. 120, 10. -ae (— summa)' 65, 17. 93, 21. 96, 9. 104, 3. -am [2, 3.] 6, 6. 23, 18. 30, 9. 35, 20. 65, 9. 68, 22. 73, 5. 88, 3. 89, 16. 90, 6. 95, 18. 96, 16, 18. 101, 22. 107, 10, 20. 109, 3, 20. 111, 6. 119, 1. [122, 9, 12.] 162, 4. 164, 9. -is 33, 3.
uictus 69, 10. 87, 9. -ūs 132, 14. 133, 13. -um 69, 22. 80, 9. -u 7, 16.
uideat 16, 17. -emus 5, 13. 130, 3. -ent 75, 6. 104, 1. -entes 104, 13. -ere 96, 4. 112, 16. -et 54, 16. [uīderis 122, 9.] -derunt 91, 13.
uideantur 5, 8. 12, 12. 25, 5. 72, 15. 87, 6. 128, 18. -eatur 9, 5. 35, 16. 55, 9. 59, 4. 72, 13. 88, 6. 92, 21. 115, 9. 119, 7. 141, 11. 152, 6. 153, 14. 159, 8. -ebatur 33, 14. 45, 12. 85, 1. -ebitur 38, 7. -ebuntur 11, 2. -entur 20, 11. 49, 19. 103, 26. -eretur 24, 2. 53, 18. -eri 22, 6. 33, 16. -etur 8, 5. *V. L.* 9, 5. 12, 10. 22, 19. 52, 16. 56, 8, 20. 74, 13. 82, 1. 90, 11.
uigentibus 92, 20. uiguit 52, 14. 64, 3.
uigilans 47, 18. 89, 9. -antes 85, 1. -antibus 10, 13. -are 85, 3. [-auerit 121, 1.]
uigiles 146, 21.
uigiliae 85, 2, 4. -arum 43, 24. -is 73, 15. 146, 16. -as 53, 9. 56, 11. 85, 6.
uiginti milibus 67, 3. — et quod excurrit annorum 30, 5.
[uiliscunt 122, 10.]
uilius 30, 12.
uimine 15, 9. 138, 4, 10. 139, 22.
uincebat 51, 13. -endi 125, 3. -endos 69, 21. -ere 59, 23. -erentur 50, 11. -i 5, 21. -it 87, 10. 109, 15. -itur 113, 16. [122, 1, 14.] 161, 10. -untur 71, 2. 101, 13. uicere 16, 10. -cerant 101, 12. -cerit 118, 17. uicit 36, 16. 136, 3. uictus fuerit 109, 8. u. fuisset 151, 15. -i 111, 15. -os 93, 4. 119, 14.
uinctus 81, 9.
uindicandum 150, 14. -are 6, 3. 119, 1. -ari 72, 20. -atur 27, 6. -et 90, 18.
uineae 137, 6. -as 61, 5. 137, 20.
uini 70, 15. 133, 4. -o 69, 22.
uiolenta 136, 11.
uiolentior 80, 12.
uirdiariis 133, 7.
uiri 52, 17. -is 12, 6. [34, 6.] 86, 17. 135, 4. -os 39, 10. 40, 7. 43, 18. 64, 11. [122, 5.] 147, 7. -um 15, 17.

uirides 153, 7. -ibus 134, 3.
uirtus [2, 2.] 10, 7. 12, 16. 35, 5. 58, 3. 73, 16. [88, 4.] 95, 11. 113, 15. [121, 7, 10. 122, 3, 4.] 140, 9. [148, 21.] 151, 2. 161, 19. -utis 20, 7. 29, 7. 36, 19. 42, 4. 72, 5. 146, 9. -uti 90, 7. -utem 44, 8. 93, 16. 135, 1. -ute 41, 12. 45, 19, 20. 49, 11. 51, 4. 64, 7. 65, 3. 66, 5. 102, 3. 107, 9. 109, 18. [122, 15. 123, 4.] 125, 4. 162, 18. -utum 11, 11.
uis 26, 14. 28, 4. 79, 7. 81, 14. 84, 1. 145, 3. 156, 14. uim 25, 20. ui 78, 22. 140, 11. 142, 12. 154, 11. 164, 13. uires 11, 8. 29, 17. 59, 7. 90, 14. uirium 10, 1. 88, 2. 89, 1. 94, 20. uiribus 5, 18. 9, 9. 18, 5. 47, 15. 65, 8. 72, 7. 89, 14. 99, 11. 108, 4. [111, 20.] 119, 17. 137, 4.
uisum 96, 22.
uita (in —) 8, 7. -am 90, 5. 128, 8.
uitabant 117, 8. -anda 66, 13. 70, 15. 161, 9. -andum (— ne) 78, 15 *et* 112, 14. 113, 13. -antes 37, 7. -are 9, 11. 79, 16. 80, 4. 97, 1. 113, 20. -at 162, 2. -entur 161, 17. -et 89, 14. -etur (— ne) 70, 19.
uitalia 16, 12, 14.
uitiatis 69, 1.
uitiorum 72, 17.
uitiosam 152, 3.
uiuere 134, 7. uixerunt 71, 6. uicturis 38, 16.
uix 4, 12. 66, 16.
[ulla 148, 21.] -is 130, 21. -um 111, 15.
ulterius 142, 7.
ultimas 99, 10. -os 91, 17. -um 86, 11. 120, 8.
ultra (*adu.*) 17, 21. 153, 15. (— quam) 25, 22 *et* 83, 3.
ultra (*praep.*) 82, 22. 135, 17. 148, 9.
ultro citroque 161, 4.
uluā 58, 16. 81, 1.
umbrā 149, 12. -ā 149, 13. -ae 7, 9. 149, 11, 15. -am 149, 9.
umeris 10, 14. 117, 10.
umorem 153, 8. -e 152, 8. 153, 2. 160, 6.
umquam 15, 16. 67, 13.
unciarum 9, 15. 24, 5. 49, 9, 13. -as *V. L.* 9, 15. 16, 13.
undā 136, 8. -is 156, 6.
unde 23, 7. 56, 22. 96, 4. 159, 5.
undecim 60, 5. 83, 19.
undecimus 54, 19. -o 55, 1.
undique 77, 13 *bis*. 118, 6. 146, 12.
ungere 154, 6. unctas 163, 5.
uniuscuiusque 51, 19.
uniuersa *pl.* 9, 4. 27, 16. 41, 6. 43, 16. 61, 7. 70, 7. 75, 21. 84, 9. 102, 11. 140, 16. 148, 20. -arum 29, 17. -i (— milites) 74, 12. -is 19, 16. 29, 4. 76, 6. -o 86, 16. 90, 9. 129, 4. 147, 10. -um 147, 8.
unus 47, 6. -a 47, 11. 55, 9, 23. 99, 15. 106, 6. 138, 11. 143, 4. 145, 4. 147, 8. -um 34, 13. 49, 8. 55, 9. 69, 9. (in unum collectos) 88, 19. 92, 7. [101, 18.] 105, 1, 8. 109, 11. 112, 2. 143, 7. 146, 10. -ā 35, 10. 39, 7. 40, 13 60, 10. 110, 11, 15. -am 40, 15. 42, 7. 66, 21. 132, 9. -ius 35, 22. 37, 13. 48, 16. 83, 5. 117, 3. -o 36, 11. 47,

5, 12, 13, 14 *bis*. 65, 5. 108, 18. 116, 8. [123, 9.] 143, 7. 149, 7.
uocabant 23, 27. 49, 10. 97, 12, 14. -abantur 20, 4. 23, 14. 24, 4. 49, 3. 50, 4. 53, 21. -abatur 35, 2. 47, 7. -ant *passim*. -ante 56, 13. -antur 34, 9, 11. 43, 11. 46, 17. 85, 8. 139, 3. -at 56, 1. -atur 137, 11. -auerunt 132, 3.
uocabulum 35, 7. 137, 17. -o 85, 21. 159, 7. -a 73, 19. 154, 16. 155, 1.
uocalia 73, 12 *bis*, 14.
uoce 73, 7, 14.
uociferari 103, 21.
uolubiles 134, 5. -i 134, 1. 139, 17.
uoluntas 25, 13.
uoluptas 9, 13. -atis 133, 8. -atibus *V. L.* 7, 24.
uotis 52, 8.
urbanos 7, 14.
urbe conditā 22, 3. -em (conditam) 7, 22. 145, 15. [148, 13.] -bes 34, 15. 45, 16. 70, 17. 72, 13. 128, 17. 129, 15. 130, 8. 131, 11. 149, 16. -bi 141, 8. -bibus 7, 6. 70, 7. -bis 135, 10. 140, 4. 143, 2. 150, 17. -bium 22, 11. 74, 19. 90, 8. 128, 9. 158, 8.
Vrcilliani 115, 5.
urguendi (— ut) 70, 3. -entibus 160, 9. -entur 163, 13. -ere 102, 12. 103, 8. [124, 7.]
uris 73, 23.
ursinis 50, 15.
[usitata 122, 10.]
usque ad 20, 16. 21, 6. 22, 3, 11. 23, 26. 29, 13. 43, 13. 71, 20. [130, 20.] 152, 11. — deo 8, 3. 58, 14. — eo 20, 23, 9. 45, 13. 64, 6. 75, 16. 153, 1. 157, 3, 6. 158, 2, 9.
usurpato 151, 17.
usus 14, 3. 15, 14. 16, 23. 18, 8. 21, 9. 23, 1. (— armorum) 35, 19. 48, 16. 53, 5. 58, 12. 59, 3. 73, 1, 9. 74, 13. 92, 22. 94, 3. 144, 10. 147, 1. 149, 18. 152, 16. 159, 15. 160, 16. 165, 10. -ui 133, 6. -um 7, 18. 9, 1. 12, 18. 14, 17. 19, 6. 20, 16. 27, 7. 30, 10. 59, 7, 13. 64, 10. -u 5, 15. *V. L.* 9, 1. 11, 20. 17, 17. 33, 12. 46, 6. 57, 9. 64, 14. 73, 19. 87, 22. 89, 17. 92, 19. (quae ex usu sunt) 96, 7. 98, 1. 124, 12. 138, 21.
ut *absque uerbo finito* 66, 18. 163, 20.
ut *cum indic. V. L.* 37, 2. 55, 2. 61, 5. 71, 14. (— puta) 71, 14. (*cum fut. ex.*) 78, 10. 80, 3. 91, 2. 98, 17. 116, 6. 149, 18. 150, 6. (*cum fut. ex.*) 153, 3 *et* 4.
ut *cum coni. passim; uide* consuetudo, custodiendum, expedit, obseruandum, praecipiendum, sequitur, hoc, illud *etc. cf.* 11, 6. 81, 4. 105, 1. 146, 11. ut ne 53, 11. ut non = ne 59, 3.
utantur 7, 17. -ar 40, 18. -atur 68, 6. 164, 5. -ebantur 20, 3. 35, 12. -ebatur 24, 3. -erentur 24, 1. -i 48, 5. -itur 74, 10. -untur 24, 8. 34, 10. 109, 18. sunt usi 136, 5. -sos 16, 18.
utcumque 17, 3.
utensilium 26, 22.
utile 73, 10. 79, 20. 103, 24. [120, 16.] (— est, ut) 164, 5. -es 12, 14. 76, 2. 134, 16.
utilior 7, 6. 82, 11. 96, 11. -ores 87, 4. -us 10, 19. 67, 11.

utilitas (— est, ut) 86, 16. 111, 4. 128, 11. (— est, cum) 135, 10. -atis 18, 18. 133, 8. -ati 82, 21. -atem 92, 6. -ate 5, 4. 37, 14. 149, 18. 150, 9. -ates 43, 6. -ibus 53, 19.
utiliter 108, 18. 152, 19. -utilius 152, 5.
utra 86, 22. 87, 1.
utrăque (— acies = et ped. et equites) 28, 20. 103, 20. -ăque 34, 9. 81, 11, 14. 98, 22. 105, 12. 106, 6. 165, 2. [-amque 122, 21.] -ique 114, 12. -iusque 133, 17. 147, 17. -oque 81, 17. 107, 6. 109, 2. [122, 21.] 129, 16. 160, 3. 164, 11. -osque 103, 3.
utrimque 136, 12.
utrum — an 7, 6. (utrum stare uel progredi an certe regredi) 74, 2 [, 3]. (— an) 79, 15, 17, 18 *bis*. 86, 19, 20. 87, 5, 11, 21. 88, 12 *bis*. 160, 7, 8. utrum = num 12, 9, 10, 11. 89, 2; *omittitur* 79, 21. 87, 21 *bis*.
uulgi 59, 17. 159, 15.
uulnerarentur 23, 15. -ari 91, 14. -ent 163, 2. -atis 77, 18. -ato 116, 9.
uulnus 16, 7. 19, 13. 24, 15, 20. -eri 71, 10. -era 6, 19. 23, 3. 118, 14. -erum 7, 2. -eribus 115, 11. 117, 18. 118, 7.
uultu 10, 4. 95, 7. 160, 5. -um 111, 19.
uulturnus 155, 8.

X.

Xanthippi 65, 1.
Xerxis 66, 2.

Z.

zephyrus 155, 11.

X (*graec.*)

χειμάζειν 159, 6.

Numerorum sigla.

IIII 26, 19.
V. 157, 10. V = quin. 9, 15.
VI. 157, 2. VI = sen. 9, 15.
VII 26, 14.
VII. 40, 5.
VIII 35, 11.
VIII. 40, 6. 157, 3, 8.
X. 40, 9. X = den. 9, 15.
XII 26, 16, 20. 155, 1.
XIII 26, 19.
XX 13, 18.
XXIIII 13, 21.
XXXII 47, 11, 13.
LX 21, 6.
LXVI 39, 17, 19, 21, 22. 40, 2, 6 *bis*, 9 *bis*.
CXXXII 39, 14.
CL 43, 1, 3.
CC 42, 16.
CCCC 42, 14.
DLV 39, 17, 19, 21, 22. 40, 2, 5, 6, 8, 9.
DCCXXX 40, 13.

Supplementum indicis.

Mazices 115, 6.
[obtinere (*absol.*) 63, 12.]
possint [2, 8].

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

CANCELLED

SEP 1 8 2004

30 SEP 2004

CANCELLED

L 32.100.163
Flavi Vegeti Renati Epitoma rei mil
Widener Library 006156794
3 2044 085 180 438